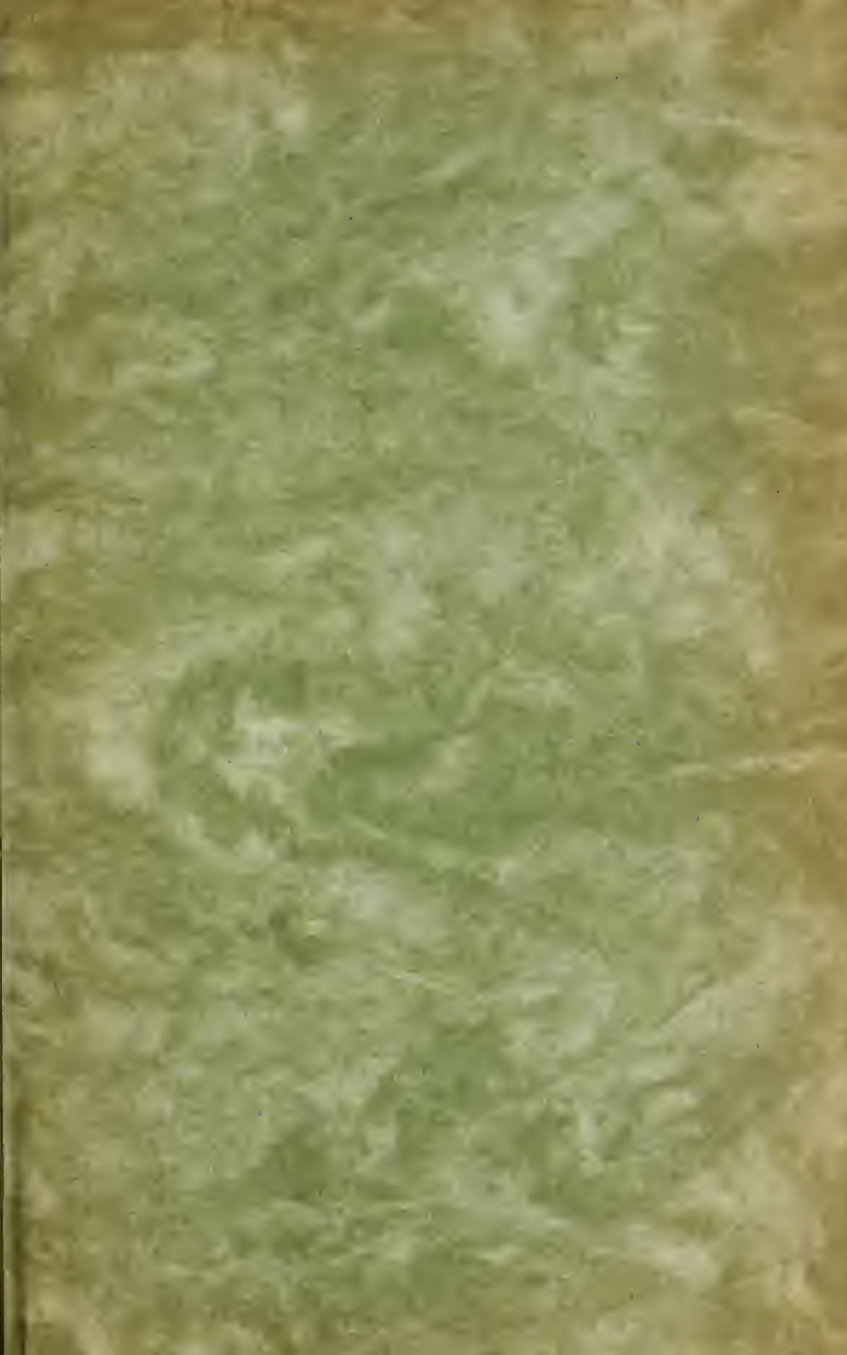

3 1761 05904992 4

PÁZMÁNY

VÁLOGATOTT

EGYHÁZI BESZÉDEL.

BEVEZETÉSEL ÉS SZÓTÁRRAL.

SZERKESZTETTE

BELLAAGH ALADÁR

KÖZÉPISKOLAI TANÍTÓ.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1889.

Bx
1756
P388 / 38
1389

FOGLALAT.

Előszó.....	v
Pázmány nyelvéről.....	x
A Pázmányról szóló irodalom.....	xix
I. Az utolsó ítéletnek rettenetességéről.....	1
II. Miért sanyargatja Isten hiveit e földön, és ellenségeit gya- korta kedvökre tartja?.....	9
III. A lelki irgalmasságról, és lelkek nyeresének kívánásáról.....	25
IV. Az alázatosságról.....	36
V. Mily üdvösséges a magunkismerése.....	50
VI. Krisztus urunk születésének idejéről, módjáról és helyéről.....	64
VII. Miért lett Isten emberré?.....	74
VIII. A fiaknak istenes neveléséről.....	86
IX. Miért kell a fiaknak tisztelni szülőiket?.....	100
X. Az ételben való dobzódásnak veszedelmes ártalmairól.....	112
XI. Az irgalmasságról és alamizsnáról.....	120
XII. Mint kell az Isten igéjét gyümölcsösen hallgatni.....	131
XIII. Mi okért ment Krisztus oly nagy pompával Jeruzsálembe, szenvedése előtt?.....	142
XIV. Mit kell a Krisztus szenvedésében szemlélnünk, és abból minemű hasznot kell vennünk?.....	152
Szótár.....	173

ELŐSZÓ.

Pázmány kétségtávol legkiválóbb irodalmi nagyságaink egyike. Nemcsak a vele egy véleményen levő kortársak, hanem még ellenfelei, sőt irodalmunk legjelesebb műbírái is magasztalják.

Valóban, arra a helyre való, a melyen Kazinczy, Kölcsey, Széchenyi, Kossuth, Deák, Eötvös, Vörösmarty, Petőfi, Arany, Jókai, szóval legékeesszólóbb nagy embereink, prózai s költői nyelvünk legnagyobb mesterei fénylenek.

Még ha nem volnának is Pázmánynak oly jeles írói tulajdonságai, mint a milyenekkel valóban bírt, akkor sem illenék teljesen elhanyagolni, vagy — úgy szólván — kiveszni engedni műveit. Mert Pázmány műveire is illik, a mit Montesquieu mondott a maga művéről, a melyben a törvények lelkéről ír: inkább helyeslik majd, mintsem olvassák; a mit Lessing, Klopstock Messiásáról: sokan dicsérik, de kevesen olvassák, bár dicsérnék kevesebben és olvasnák többen; és a mit Greguss Kölcsey munkáiról: ama könyvekből valók, a melyeket mindenki dicsér, de kevesen olvasnak.

Pázmány műveinek eredeti, azaz első kiadásai igen ritkán találhatók valahol; és habár a nagy embert követő nemzedékek kegyelete egymásután többször kiadta egyes műveit, a Kalauzt, a Beszédeket és Kempis Tamás fordítását, mindazáltal ezek is annyira elfogytak, hogy ma csak elvétve, leginkább régi könyvtárakban, akadhatni rá e művek egyik vagy másik, de többnyire megrongált és hiányos példányára.

Éppen azért, mert nehéz műveihez férni, csodálhatni-e, ha ama nagy írónk és szólónk szellemi hagyatékát nem ismerjük eléggé?

Irodalomtörténeti művekben és iskolai olvasókönyvekben találhatni ugyan műveiből egyes, egybe nem függő, gyakran önkényesen megrövidített, sőt megcsontított részleteket, de korántsem

a legszebbek és legjellemzőbbek közül, a miért is azokból lehetetlen kellőképpen megismerni személyét és irodalmi jelentőségét.

Bizony, Pázmány prózája, valamint sok más régi írónké is, az evangélium nyelvén szólva, rejtett kincs és véka alá rejtett világosság, melynek pedig világítania kellene mindnyájunknak.

Más művelt nemzetek nagyrabecsülik régi íróikat, és nemcsak kiadják műveiket, hanem olvassák és tanulmányozzák is.

Francziaországban a művelt emberek, de különösen az írók, jól ismerik Rabelais, Bossuet, Bourdaloue, Fénelon és más régi írók munkáit.

Macaulay említi, hogy Congreve Vilmos, angol író, Dryden János színműveihöz írt előljáró beszédében, ezt írja: «Sokszor hallottam őt (t. i. Drydent) örömmel bevallani, hogy ha az angol prózában némi tehetséggel bír, annak köszönheti, hogy a nagy Tillotson érsek iratait gyakran olvasgatta.» *

Helyesen teszi hozzá, Macaulay magyar fordítója, Csengery: «Hányan mondhatják el ezt íróink közül Pázmány munkáiról?» **

Hogy a németek mily szorgalommal és mily gyakran adják ki régi íróikat, mindenki tudja.

Nagy ideje, hogy megismerjük régi íróinkat, a kiknek irataiból sokat tanulhatunk valamennyien.

Ha kellően ismertük volna őket, talán nem nyögne nyelvünk az idegenszerűségek, de főképpen a roppant számú németességek súlyos járma alatt.

Meg kell említenünk, hogy jelen kiadásunkba csak oly részeket vettünk be, melyek nem sértik senki vallási meggyőződését vagy érzületét. És ily részek nagy számmal vannak Pázmánynak még vitatkozó műveiben is; mi szintén bizonyítja, hogy kiváló lélek és valódi író volt, ki nem egy felekezeti csupán, hanem az irodalomé, mindenké.

Lehetnek, talán, olyanok, kik még akkor sem helyeslik műveinek kiadását, ha abban műveiből csupán válogatott darabok foglaltatnak is; mert elfogultsággal vádolják. Azonban, a

* Macaulay, Anglia tört. I. k. III. f. 340. lap, a jegyzetben, a magy. ford. második kiad. szerint.

** U. o.

kik ekként vélekednek, nem veszik észre, hogy ugyanabba a hibába esnek, a mely ellen kikelnek.

Beszédei közül a legszebbeket és legsajátságosabbakat iparkodtunk kiválogatni, a mely munka közben sokszor sajnálattal kellett elhagynunk számos szép beszédet.

Az irodalomtörténeti művek és iskolai olvasókönyvek szerzői, mikor Pázmány műveiből egyes válogatott darabokat közöltek, következetesen elhagyták belőlük a nagyszámú latin idézeteket: úgy tettünk mi is, Habár ama latin idézetek szépek és érdekesek; és, mivel Pázmány azokat mindig magyarra fordítja, stílusának tüzetes megismerésére is alkalmat nyújtanak: mindazáltal elhagytuk azokat, még pedig nemcsak rövidség kedvéért, hanem főképpen azért, mert amúgyis csak igen kevesen értenék meg. Maga Pázmány írja: «Adom tanácsul, hogy a kik ebből a könyvből olvasnak a község előtt, kihagyják a deák mondásokat, és csak azt olvassák, a mi magyarul vagyon.»*

Tudjuk, hogy a remekírók műveinek ujonnan való kiadására vállalkozóknak nemcsak a betűnek, így hívták a régiek a textus-t, hanem még a nem fontosnak látszó helyesírási sajátságoknak megváltoztatásához is csak félénk kézzel szabad nyúlniok: azért azon voltunk, hogy az eredeti betű (textus) egyetlen szavát se másítsuk meg. Megtartottuk az eredeti kiadás kikezdéseit (alineáit) is. Csak a helyesírásban és a hozzátartozó pontozásban vagy szünetjelezésben (interpunctio) mertünk imitt-amott eltérni az eredeti betűtől. Azt sem szabad felednünk, hogy a régi könyvekben sajtóhiba is van elég; a melyeket, természetesen, megigazítottunk.

Azért, hogy könnyebben lehessen olvasni a szép sorokat, a következő változtatásokat véltük szükségeseknek:

1. A hiányjeleket elhagytuk.
2. A kötőjeleket oly szók közül elhagytuk, melyek egybe nem tartoznak, vagy pedig ha egybe tartoznak is, de ma nem kötőjellel kapcsoltatnak egybe, hanem egy szóba íratnak.
3. A hosszú «f» helyett, mindig «s»-et írtunk.

* Egyh. Besz. harmadik előlj. besz. (Négy dologról tudósíttatnak az olvasók.)

4. Az «eo» vagy «ő» helyett «ö»-t vagy «ó»-t, az «ü» helyett «ű»-t vagy «ű»-t írtunk.

5. Nagy kezdőbetűt csak ott használtunk, a hol, a mai szokás szerint, kell.

6. Sehol nem éltünk dült betűkkel.

7. A melléknevek középfokában a ragot, ha magánhangzó előzi meg, a mai szokás szerint, megkettőztettük.

8. A multidő egyesszámú harmadik személyének ragját, magánhangzók után, a mint ma szoktuk, kettős «t»-vel írtuk, maga Pázmány is gyakran így írja.

9. Kettős mássalhangzóval éltünk, a ma divó szokás szerint, oly szavakban, a melyek különben félreérthetők, vagy éppenséggel érthetetlenek lennének. Pl. áll (stat), felett (supra), hall (audit), itt (hic), kell (debet), kezdett (incepcit), menny (coelum), ott (ibi, illic) stb. Ezt annyival is inkább szabadnak véltük, mert ő maga is, majd így, majd úgy írja e szókat.

10. A szünetjelezésben a záró- vagy rekeszjel helyett a két vonást alkalmaztuk; a sűrűn felrakott vesszők, pontosvesszők és kettőspontok száma, a most divatozó egyszerűbb mód szerint, leapadt ugyan, azonban a mondatok érintetlenül maradtak; mert egyetlen pontot sem változtattunk meg, óvakodván mondatokat egybekapcsolni, vagy egymástól elválasztani.

Látható ezekből, hogy noha nem betűről betűre teszszük közzé a nagy író szavait, mindazáltal, a mennyire az a nagy közönségnek szánt kiadásokban tanácsos és lehetséges, ragaszkodtunk helyesírásához is, sőt, ha nem volt az érthetőség rovására, még következtelenségeihez is; mert, noha általában a kiejtés vezérli a szók írásában, nemcsak a kiejtés, hanem a szófejtés szerint is ír (pl. hol gonosság-ot, igasság-ot stb., hol gonoszság-ot, igazság-ot stb. ír), sőt olykor ugyanabban a szóban mindkét módot követi (pl. adgya, cselekedgyék, igazítcsa stb.). Szóval, az akkori hangzást visszatükröző s a mai olvasást nem nehezítő sajátságain semmit nem változtattunk.

Az előrebocsátott írói jellemrajz része ama tanulmánynak, melyet e gyűjtemény szerkesztője, — h — r jegy alatt, Abafi «Figyelő»-jének 1887-ik évfolyamában tett közzé.

Úgy véljük, hogy a gyűjtemény végére csatolt szótár, a

melynek szerkesztésekor arra törekedtünk, hogy kelleténél ne mondjunk sem többet sem kevesebbet, előmozdítja a nagy író szavainak megértését, elhárítván, némileg legalább, a bennök előforduló nehézségeket.

Míg hivatottabbak nem adják ki műveit, addig, talán, a jelen gyűjtemény is tehet némi szolgálatot azoknak, a kik a nagy író jelességeit megismerni óhajtják.

B. A.

PÁZMÁNY NYELVÉRŐL.

Vannak jeles írók, a kiknek nyelvében feltűnő sajátosságok ötlenek szemünkbe. bár nem szükséges, hogy a jeles író birjon ilyenekkel; és viszont vannak olyan írók is, a kiknek ilyen sajátosságaik nincsenek, mindazáltal jelességük tagadhatatlan.

Ez utóbbiak közül való Pázmány is. Sem észjárása, sem szavajárása * nem vall rendkívüliségre, szokatlan vagy szembe-szökő sajátságokra. A tiszta értelem, azaz a természetes józan ész legfőbb tulajdonsága, csakhogy e tulajdonság nagy mértékben van meg benne: éppen azért vált belőle jeles prózaíró. Értelmének e tisztasága nyelvében nyilvánul leginkább; birja azt a sajátságot vagy természeti adományt, vagy — úgyszólván — ihletet, melylyel mindig csak kevesen dicsekedhetnek, mely abban áll, hogy tudja a nyelvet, és, csaknem sohasem vét annak szelleme ellen, mintha nem is tudna véteni ellene.

Mintha hallanók az ellenvetést: Pázmányban van elég latinosság!

Mai irodalmunk, Kazinczy kora óta, a német, a hajdani pedig a latin nyelvet uralja.

A külföldi művelt irodalmakban is volt idő, s elég sokáig tartott, mikor a latin nyelv békóiba voltak verve az írók, és a nemzeti lélek a lelánczolt Prometheushoz hasonlított; de Pázmány ama kevesek közé tartozott, kik mintegy ösztönszerűleg érezték, hogyha nem beszélünk vagy írunk latinul, hanem nemzetünk nyelvén: nem a latin nyelv törvényeit kell szemünk előtt tartanunk, és csakugyan mentebb a latinosságtól kortársai bármelyikénél.

* Így magyaráítja Pázmány, az észjárás példájára, a stilus szót. Sz. Molnár, szótárában, így: szólásnak, írásnak módja.

Azon van, hogy tiszta magyarsággal írjon; túlságos purismusra való törekedés nélkül, nem él idegen szóval, ha helyes magyar szóval kifejezheti a fogalmat. Ha szokatlan szóval magyarít valamely idegen szót, utána veti az idegent, és viszont ha idegen szót használ, magyar szóval világítja meg, hogy ne kockáztassa szavai megértését. Ámbár a nyelv tisztaságára nézve, kétségkívül, kiválik kora prózaírói közül, a kiknek legnagyobb része, leginkább gondatlanságból, számtalan idegen, de különösen latin szóval tarkázza a mit ír: mindazáltal találhatni imitt-amott Pázmány műveiben is latin és egyéb idegen szókat, a melyek akkoriban még a költői művekbe is becsúsztak.

Azonban nemcsak az egyes szók, hanem a kifejezések megválasztására is ügyel: öntudatosan kerül, a mi a nyelv szellemével ellenkezik. Mikor Kempis Tamás könyvét lefordítja, előljáróbeszédében így ír: «Igyekeztem azon, hogy a deák betűnek értelmét híven magyaráznám, a szólásnak módját pedig úgy ejteném, hogy ne láttatnék deákból csigázott homályossággal repedezettnek, hanem oly kedvesen folyna, mintha először magyar embertől magyarul íratott volna». Tehát híven akar fordítani, s mégis magyarosan. Tudunkkal ő az első, a ki ily gondolatokat hangoztat irodalmunkban.

Igen sajnálhatni s egyszersmind csodálhatni, hogy Pázmány, a ki oly sokat és szépen írt, ama fentebb említett nevezetes sorainál nem mond egyebet a nyelvről, a melynek használatában oly kiváló tehetséget tanúsít, úgy, hogy csak kevesen mérközhetnek vele régi és újkori prózaíróink közül.

Bármennyire törekedett is tisztán írni, minthogy latinul ugy tudott, mintha anyanyelve volt volna, teljesen mégsem kerülhette el a latinosságokat, a melyek akkoriban mintegy a levegőben voltak, és a melyeket, úgyszólván, minden művelt ember akaratlanul is magába szítt. Nyelvünk törvényei pedig nem lévén-pontosan egybeállítva, s még félig-meddig elfogadott nyelvtanunk sem lévén: nehéz volt íróinknak a helyes magyarság dolgában eligazodniok. Azért — miként Geleji Katona István mondja — «csaknem mennyi magyar vagy, megannyi módon ír.»* Ez az oka, hogy az

* Magy. Gramatikácska, 1645. Az előlj. beszédben. (A kegyes olvasókhoz.)

ige időinek és módjainak használata, a szórend és mondat szerkesztés gyakorta latinos Pázmány nyelvében is. A helyesírásban való ingadozásának mentségéül idézzük az ő szavait: «A magyar orthographiában — úgymond — nincs a mi nemzetünknek valami közönséges (t. i. általánosan elfogadott) regulája... miből az következik, hogy nem mindnyájan egyformán írják ugyanazon szót is.»* Nem nyelvész, mint híres kortársa Szenczi Molnár Albert, azért ily kérdésekkel nem is igen törődik, a mint ő maga megvallja: «Én efféle aprólékra nem viseltem nagy gondot.»** A nyelv törvényeivel csak annyiban foglalkozik, a mennyiben gondolatai s érzései érthető s helyes kifejezésére szükségesnek látja; leginkább eleven és romlatlan nyelvérzéke vezeti, a melylyel fel tudja használni a nyelv kincseit. Nem tartja szegénynek nyelvünket, mint kortársai közül Zrínyi, a költő, vagy a két századdal később élő Széchenyi: mert ő mindig ki tudja fejezni, a mit mondani akar; nem oly tehetetlen, mint régi íróink közül sokan, és az újak közül is elegendő.

Mint tanult és jártas rhetor ismeri ugyan az ékesszólás minden csinját-binját, ezonban nem keresi a képeket, és a melyeket használ, arra vallanak, hogy gyakorlatias józansága a szavak pompájával való hatásvadászástól idegenkedik, hanem ha utjában virágokra akad, azokat felszedi, mert szereti a szépet. A szép jelzők sohasem csupán ékességül használja, hanem azért, mert jellemző voltuknál fogva valóban szüksége van reájok. A képes beszéd költőiségre hajlandó lelkének természetes nyilvánulása. Nyelve képekben gazdag, de nem lelhetni benne merész túlzásokat és nagyításokat, csillogó ellentéteket, meglepő személyesítéseket, lázas sietség szülte szókihagyásokat, erőszakoskodó ismétléseket és kérdéseket, heves felkiáltásokat és megszólításokat, kápráztató paradoxonokat. Költői, de mérsékelt lelkéről tanuskodó egyszerű hasorlatokat találhatni legnagyobb számmal műveiben. Általában a metaphora az ő tropusa, s pedig annak szelídebb fajai fordulnak elő leginkább

* A mostan támadt új tudományok hamisságának tíz nyilvánvaló bizonyossága stb. című, 1605-ben megjelent műve én. (A nyomtatásban esett fogyatkozásokról.)

** U. o.

nyelvében, a melyek nélkül a mindennapi élet nyelve sem tud ellenni, a kivált számtalan közmondás, vagyis a nép ajkáról szedett metaphora, eleveníti előadását. Erdélyi, a közmondások gyűjtőiről szólóban, * helyesen veszi észre, hogy a XVII. században: «Nem ugyan mint gyűjtő, hanem mellékesen, mint, lexicograph, Szenczi Molnár Albert, és főleg Pázmány Péter, mint író, csaknem gyűjtői ranggal folynak be a közmondások irodalmára. Soha senki nem tudta, nem érezte inkább a közmondások becsét mint Pázmány; senki nem tudta úgy és annyiszor helyén alkalmazni azokat mint ő. Hatalmas dialektikája, fordulatos nyelve mellett, özönlő argumentumai között, minden általa felsorolt közmondás majdnem bölcséleti, mondhatnám, abszolút becsesl bír. Kalauza megjelenésének ideje az 1613. év, tehát a közmondások divata ez időtájban — legalább oly tekintélyes, főrangú író után, minő Pázmány, ítélve — nagyobb volt mint ma, s a nyelv ereje, vidámsága valami betyáros és nemes, de igaz magyarság ösztöne után oly szellemben fejlődött, melyet később folytatva nem látni fáj; s még legújabbban is az a csicsomás, urfias nyelv, mi ezelőtt évekkel jó prózának tetszett. Pázmány nyelve mellett, vajmi halvány rendesség, élet-erőből kiaszott vénség, mentve némileg Széchenyi prózáját, ki épen úgy volt képviselője mai nap a politikai polemianak, mint Pázmány akkor a vallásinak; képviselője a nyers, igaz magyarságnak is, de az övé mégsem Pázmány nyelve.»

Hogy nyelve tropusai s figurái leginkább ama közmondásokban és példabeszédekben rejlenek, a melyeket oly sűrűen szőtt beszédébe és írásába: egyrészt az az oka, mert erős nyelv-érzéssel lévén felruházva, a nyelvet, minden kincsével egyetemben, meg bírta tanulni; másrészt az, mert tudta, hogy az ékes-szólás híres mesterei a közmondásokat tropusoknak és figuráknak tartották, hogy használatukat javalták és hogy ők is számos közmondással éltek irataikban; tudta, hogy Aristoteles — ki, Diogenes Laërtius szerint, könyvet írt a közmondásokról — Rhetorikájában nagy meggyőző erőt tulajdonított nekik, úgyszintén Quintilianus is; tudta, hogy Plato Párbeszédeiben gyakorta élt velök és hogy nemcsak az ó-szövetségi írók, kivált

* Magy. közmondások könyve. Pest, 1851. 449—450. lap.

Bölcs Salamon, hanem még Sz. Pál és az első keresztény századok jeles egyházi írói is hasznukat vették.

Noha a sz. írásból, az ókori remekírók és a ker. egyházi írók műveiből, meg Erasmus Rotterdamus görög és római példabeszédeket, közmondásokat és egyéb jeles mondatokat magában foglaló nagy gyűjteményéből is gyakorta idéz közmondásokat, melyeket nyomban le is fordít: mindazáltal ezeknél nagyobb számmal fordulnak elő műveiben a magyar származásnak, a melyek közül számos csak az ő műveiben van meg, és így neki köszönhetjük fenmaradásukat.

A műveiben foglalt közmondások és egyéb tősgyökeres magyar kifejezések rengeteg száma egyszersmind a származékszók (paronymák), az ikerszók, alliteratiók, assonantiák, szójátékok (paronomasiák) és nyelvünk egyéb sokféle eredeti sajátosságai (idiotismusai) s képes kifejezései gazdag világát tárja elénk; úgy hogy e részben, bár komoly író, kiben nincs külöködés, bohóskodás vagy pajzánság, olykor eszünkbe juttatja Rabelais-t, olykor meg Abraham a Sancta Clara-t, a ki különben, valószínűleg, a nálánál régibb effajta német írók — Brant, Murner, Fischart és mások — módját utánozta, melyet, talán, Pázmány is ismert.

A közmondások és a beennök-rejlő tropusok és figurák mellett, a szók és kifejezések halmozásának (pleonasmus) figurái fordulnak elő leggyakrabban műveiben; a hasonlóan hangzó, de különböző értelmű szók (homonymák); viszont a különböző hangzású, de rokonértelmű szók és kifejezések (synonymiák); a parallelismus, vagy — miként Arany nevezi — a gondolat rythmusa s ennek egy sajátosságos faja (præambulum, Priamel), mely számos előrebecsátott mondatral fel akarja kelteni a figyelmet, és azután többnyire valami váratlan mondatral, mintegy éllel, végződik. És noha gondolatai s érzelmei kifejezésének emez eszközeit, — a melyek különben minden nép és minden kor népies íróinál, kisebb vagy nagyobb mértékben fellelhetők, — nem annyira szavai díszítésére, hanem inkább tanításra használja, azaz hogy általános eszméket vagy elvont dolgokat annál könnyebben megértethessen, és hogy mások is elidőzhessenek ama gondolatnál, a mely az ő lelkét foglalkoztatja, s a melytől ő maga sem menekülhet egykönnyen, szóval, hogy érthetőbbé, világosabbá s

nyomatékosabbá tegye előadását: mindazáltal, talán azért is, mert tetszik neki a könnyen folyó szavak csengése-bongása.

Mert van tehetsége a nyelv rythmusa s zeneisége felismerésére s felhasználására, azért van meg prózájában az arányosság (concinntas) és gyakran, a mondatrészek egyenlőségén kívül, még a hang hasonlósága, sőt olykor egyenlősége (pariosis) is. Mindezt tehetségei után Cicero s a régi egyházi írók művei tanulásának köszöni. Cicero szabályos körmondatait irodalmunkban előtte alig birta valaki oly ügyesen utánozni mint ő, s alig volt írónk, a ki a próza úgynevezett numerusát előtte kellően értette volna. A numerus és harmonia, az ékesszólás e két elengedhetetlen kelléke, megvan ugyan valamennyi művében, de különösen Beszédeiben, a melyekben stilusa, a nyelv akkori fejlettségéhez képest, valóban nemcsak szabatosnak és világosnak, hanem kerekdednek is mondható, s — miként egyik mestere, Cicero * kívánja — éppen oly távol áll a kötött azaz verses beszéd feszesességétől, mint a köznséges beszéd pongyolaságától és terjengősségétől.

Műveiben, — a melyekben a háromszáz év előtt dívó magyar nyelvet leljük fel, a melyet más régi íróinkkal együtt segített megőrizni számunkra, s a melynek kivesztén nem sajnálkozhatunk eléggé, — a nép egészséges, józan és férfias erővel teljes nyelvén ír, a melyet azonban hatalmas lelke, a régi remekírók segítségével, minden erőszakos újítás nélkül, megszépít, szabatosá tesz és gazdagít. Pázmány, a kiben a népies észjárás józansága s a nép lelkének egyszerűsége nagy műveltséggel egyesült, a nép nyelvébe művészi elemeket oltott, azaz stilusa ügyes elegyítése a népies nyelv erejének és gazdaságának a művészi stilus szabatosságával és arányosságával.

Erős meggyőződése nyelvének is erőt kölcsönöz, azonban nem kemény, sőt inkább hajlékony, mintegy engedelmes eszköze, a melyet a gondolatok és érzelmek minden nemének kifejezésére könnyűséggel bír felhasználni.

Magasztos tárgyról is oly egyszerűen ír, mintha nem is volna kiváló gondolkodó, de egyszersmind oly világosan, szabatosan és szépen, hogy észre kell venni benne a nagy lelket.

* Orator ad Brut. 195.

Noha nem mindig igen siet célja felé, sőt, a mai könnyen folyó prózához képest, néha némileg vontatottnak, vagy legalább hosszadalmasnak tetszhetik stilusa: mindazáltal elég könnyen és elég gyorsan ér el egyszerű, de meggyőző okoskodásai s képei hosszú sorának segítségével kitűzött céljához. Azt akárhányszor megcselekszi, hogy okai s szavai nagy sokaságát ránk zúdítja, úgy hogy nem menekülhetünk meggyőző rábeszélési eszközei elől, a melyeknek egyes alkalmazásában kifogyhatatlannak tetszik: mindazáltal, szabályozott és fegyelmezett észjárásánál, lelke higgadságánál és komoly tanultságánál fogva, a csapongás, az áradozás, a gondolat nélkül való szószaporítás és a sallangos szólamoknak (bombast) csaknem mindig nagy lelki ürességet leplező használata, a mi — mert, a mint Kőlcsey is mondani szokta: «sujtásos nemzet vagyunk» — annyi régi és újkori íróink és szólóink hibája, műveiben seholsem lelhető fel. Nem azok közül való, a kik sok szóval keveset mondanak, sőt ellenkezőleg, minden sokszavúsága mellett, — mi talán ellenmondásnak tetszhetik, — nyelve izmos, magvas és megvan benne neme a sűrű tömörségnek.

Noha képző ereje, a hogy a phantasia szót magyaráítja, nem shakespeare-i gazdagságú s elevenségű: mindazáltal, — mert mindig erős benyomást gyakorol rá a miről szól vagy ír, és mert van tehetsége behatni a nyelv szellemébe, s ennél fogva a szóknak nagy bőségével rendelkezik, úgy hogy szavajárása néhol csakugyan hasonlít Shakespeare gazdag nyelvéhez, — gondolatát vagy érzelmét mindig a kellő szóval, elevenen, hathatósan, erővel teljesen, sőt olykor valóban plastikailag tudja kifejezni.

Megmutatta, hogy mi volt régi nyelvünk annak kezében, a ki tudott vele bánni,

A XVI. század hitvitáival szép fejlődésnek indult nyelvünk, mert — a mint Salamon Ferencz helyesen mondja — «kényszerítve lőn a buzgalom és pártszenvedély hevének kifejezésére, s a theologiai s philosophiai eszmék finomságához alkalmazkodni».* Pázmány — a mint ugyancsak Salamon írja — «megragadván a protestánsok fegyverét, a nemzeti nyelvet, írja azon prózát, mely örökre halhatatlanná tenné csak magában is, melyben a gondolat és meg-

* Kisebb tört. dolgozatai. Második kiadás, 6—8. lap.

győződés erejének mindig megfelel a leghathatósabb, legtalálóbbs kifejezés. A ki a magyar nyelv gazdagságát, erejét és kifejezőségi eredetiségét akarja élvezni s bámulni, csak Pázmány magyar prózai műveit olvassa, s vele együtt ugyanazon időbeli más polemiákat.¹ Sőt az imént idézett műbiránk egyenesen kimondja,² hogy: «Pázmány volt az, kiben a magyar próza mind a szószeren, mind az irodalomban tetőpontját érte. Oly eredeti magyar, oly erővel teljes és művészi próza maig sincs irodalmunkban, mint a Pázmányé, ha művészet alatt nem értjük a latin és görög nyelv utánzását, melyektől a mi nyelvünk nagyon különbözik; nem azt a mesterséges elforgatást és kényszergetést, mely Kazinczy idejében és azóta annyi kényszerűvé került a magyar íróknak, hanem a gondolatok világos, hathatós és plastikai kifejezését, természetes összefűzését és a magyar nyelv lényegéhez mért numerosus hangzatosságát. Igaz, hogy az akkori idők íróiban nem találjuk azt a finnyás izlést, udvarias simaságot, melyet ma követelünk az írótól. Sem Pázmány, sem kortársai nem válogatnak a kifejezésekben, hasonlatokban: az erő s természetesség oly mértékű nálok, mint a csaknem egykorú Shakespearenél a szenvedélyek és indulatok csaknem féktelen nyelve. Ama kor irodalmi s szószéki vitáiban gyakori a személyeskedés és goromba kifejezés; de a jobbaknál mindig kitűnik, hogy a szentnek és igaznak vallott ügy a fődolog. A nyelv erejét és szenvedélyes melegségét nem a személyes gyűlölet, hanem a meggyőződés adja meg.»

Ámbár van ujkori íróink között nálánál költőiebb, merészebb, vagy gazdagabb képzelőtehetségű; szabadabb, vagy mélyebb gondolkodású; szélesebb látókörű; szelídebb lelkű; hevesebb ékesszólású; tisztább izlésű: mindazáltal a magyar próza egyik legkiválóbb mestere ő még ma is, kinek iratai — miként Greguss mondja — «tanulmányul szolgálhatnak mindenkinek, a ki magyar prózát akar írni.»³

Az utókor kevés íróról vélekedik akként, miként a kor, a melyben az író élt. Az utókor helybenhagyta a kortársaknak Pázmány

¹ U. o.

² U. o. 374—375.

³ Pesti Napló, 1854. évf. 100. sz.

írói jelességeit magasztaló ítéletét. Valóban, minden túlzás nélkül, elmondhatni még ma is, hogy ő a «magyar Cicero».

Az tudhatja, hogy ment valamire, a kinek Cicero igen kezdetszeni, írta Quintilianus * a nagy rómainól; mi pedig, e szavakat Pázmányunkra alkalmazva, azt mondhatjuk, hogy a ki Pázmány nyelvében nagy gyönyörűségét kezdi lelmi, az meg lehet győződve, hogy sokra vitte a magyar nyelv tudásában és szeretésében.

* Instit. Orat. X, 1. 112.

A PÁZMÁNYRÓL SZÓLÓ IRODALOM.

TIMON SÁMUEL közli életrajzát «Purpura Pannonica stb.» című művében, Nagy-Szombat, 1715.

PÉTERFFY KÁROLY közli életrajzát és egyh. zsinatainak határozatait e művében: «Sacra concilia ecclesiae r. c. in regno Hung. celebrata.» Pozsony, 1741. a II. kötetben.

BOD PÉTER közli életrajzát «Magyar Athénás»-ában, Szeben, 1766. Szól róla Alvinczy Péter életrajzában is, u. o.

MILLER NÁNDOR JAKAB, «Epistolæ P. Pázm.» Buda. 1822. II. kötet.

DEBRECZENI BÁRÁNY ÁGOSTON közli életr. a «Felsőmagyarországi Minerva» 1826. I. negy. 521.

MEDNYÁNSZKY ALAJOS báró, P. P. legatio romana. Pest, 1830.

PODHRADSKY JÓZSEF, P. P. élete. Buda, 1836.

TOLDY FERENCZ, A magy. nemz. irod. tört. Pest, 1851. (E műben jelent meg először P. műveinek irod. szempontból való bírálata).

GREGUSS ÁGOST, «Pesti Napló», 1854. 100. sz. (Írói jellemzajz).

SZILÁGYI ISTVÁN, Adalék P. P. római követségéhez. Uj Magy. Muzeum, 1855. I., 370.

TRAUTVEIN JÁNOS közli életrajzát (németül) a budapesti kegy. r. főgymnasium 1855/6. értesítőjében.

KNAUZ NÁNDOR, P. P. sírja. Budap. Hirlap, 1859. 228. és Religio, 1859. II., 23.

JÁMBOR PÁL, P. Napló, 1862. 237. sz. (Írói jellemzajz).

RIMELY KÁROLY, Historia collegii Pazmaniani, Bécs, 1865.

VARGYAS ENDRE, Gyöngyök P. P. műveiből, Győr, 1867. Életrajzzal, «mely azelőtt a Pesti Hirnök 1867. évf. jelent meg.

FRANKÓI (FRANKL) VILMOS, P. P. és kora, III köt. Pest, 1868., 1870., 1872.

SZILÁGYI SÁNDOR, Rákóczy és Pázmány, Pest, 1870. (A két jeles férfiú egymással váltott levelei).

CSÁKA KÁROLY, A magyar Ximenes, (a n. szomb. egyetem története). A n.-szombati érseki főgymn. 1871/2. értesítőjében.

FRANKÓI VILMOS, P. P. levelezése, (1605–1625) kiadja a Magy. akad. tört. bizotts. Pest, 1873.

SZABÓ KÁROLY közli P. P. magyar műveinek czímeit, Régi Magy.

Könyvtár. I. köt. Budapest. 1879.

KISS IGNÁCZ, P. nyelve, Nyelvtud. közl. XV. köt. 1879.

VENCZEL ANTAL, P. P. beszédeiről, Egyházszoneklati Lapok, Budapest, 1880.

JÁNOSI JÁNOS, P. P. Tanulmány. Budapest, 1883.

KÓHALMI (KLIMSTEIN) JÓZSEF, P. P. életrajza. M. Helikon, Pozsony, 1884.

BITA DEZSŐ, Beszéd P. P. tudományos érdemeiről, a budap. m. k. tud. egyet. alapításának harmadfél százados évfordulója alkalmából. Budapest, 1885.

BREZNAY BÉLA, Anecdotorum Petri Cardinalis Pázmány specimina duo. Ad diem solemnem a condita reg. scient. universitate semisæcularem quintum. Budapest, 1885. Külön lenyomat a «Kath. Theolog. Folyóirat» III. évf. I. füzetéből. (Két mutatvány egy kéziratban maradt s eddig kiadatlan latinul írt hittud. művéből.)

FRANKÓI VILMOS, P. P. Magy. Tört. Életrajzok, Budapest 1885/6.

PULSZKY ÁGOST, P. P. Budap. Szemle, 1886. nov. és decz. sz. Czikke megj. az Olcsó könyvtár című vállalatban is.

SGHWICKER J. H., Pet. Pázm., Kard. Erzbischof und Primas von Ung. und seine Zeit. (Vereinschrift der Görres-Gesellschaft. Köln. 1888).

Szemelvények P. P. műveiből. (Tanulók olvasótára. Elischer József közreműködésével szerkesztik Jancsó Benedek és Boros Gábor. Budapest. 1888.)

Pázmány életéről és munkásságáról számos adat foglaltatik: Istvánfi, Kazy, Pray, Katona, Fessler, Engel, Fejér, Ribini, Klein, Majláth Ján., Horváth M., Török Ján., Lányi, Pauer Ján., Pauler T., Ipolyi, Salamon F. stb. történelmi műveiben.

Az utolsó ítéletnek rettenetességéről.

(Adv. I. vas. második beszéd.)

Keresztyén hitünknek ágazattya tartja, hogy a mely Christus, alázatos születésével, gyarló és kereszt alá vettetett testben, e világra jött váltságunkért: világ végén nagy hatalommal és dücsőséges felséggel, másodsor jó hozzánk; hogy törvényt látván, megítéllye és utolsó sentencziájával, érdemek szerént. boldogítsa, vagy kárhoztassa az embereket. Az első jövetelben, elrejtetett az ő szí-
nének dücsössége: utálatosnak és minden embereknél alábbvalónak tetczett: de a másik jövetele az Atya Istennek dücsösségével tel-
lyes léssen. Az első jövetelben egy бүдös istállóban, egy alkalmat-
lan jászolban vólt helye: de a másik jövetelben királyi székbén,
fényes felhőben láttatik. Az első jövetelben ökör és szamar vólt
udvarlója: de a másik jövetelben valamennyi angyalok vannak
mennyországban, mind körülle forognak. Az első jövetelben csak
Mária és Jósef vóltanak mellette: de a másik jövetelben sok ezer
szentek szolgálnak néki. Sőt, a mint Zachariás mondgya, valamen-
nyi szentek vóltak világ kezdetitől fogva, mind velle lésszenek, asses-
sori lésszenek: hogy ítélőszékben ülvén ítéllyék a gonoszokat. Az első
jövetelben oly szelídnek látczott, mint a bárány. ki csak száját sem
tatotta öldöklői előtt: de a másik jövetelben olyan léssen, úgy-
mond Oseás, mint az oroslány, vagy a medve, mikor elragadgyák
kölykeit. Tekintete emésztő láng; szava kétélű pallos; nyelve
emésztő tűz léssen. Az első jövetelben nem kiáltott, nem feddődött,
nem vólt kedvetlen és háborgó: de a másik jövetelben verekedő
léssen: és akkor kezdetik az ő haragja. Mert mindaddig tűr és
szenved, akkor osztán ordítva szól, mint a szülő asszony fájdalom-
miban, azaz valamennyi ostorral csapkodta Isten a világot, mikor
tűzzel, vízzel, karddal, éhséggel és döggel rontotta: mindazok csak
tűrések és hallgatások, ahoz képest, a mint kimutattya haragját az
utolsó ítéletben.

Erről a két jövetelről emlékezteti e máj napon az anyaszent-
egyház az ő fiait, mikor advent első vasárnap. az utolsó ítéletről
olvas evangeliomot. És bizonyára felette szükséges, hogy mind a
két jövetelről együtt emlekezzünk. Mert, hogy az első jövetelnek
alázatossága, meg ne kisebbítése beunünk isteni felségének bő-
csületit; hogy az első jövetelben mutatott irgalmasságnak bizo-

dalma, az isteni félelmet ki ne gyökerezze szivünkéből; hogy az ítéletnek rettenetessége, kétségbe ne ejese gyarlóságunkat; hogy a szeretetnek és félelemnek duplázott kötelével, vastagabban vonas-sék akaratumk az isteni szolgálatnak serénységére: igen kívánta-tott mind a két jövetelnek egybekapcsolása.

De mivel ebben a rövid órában, mind a kettőre nem terjeszt-hettyük tanuságunkat: mászszorra hagyván az első jövetelnek mélységet titkait, szóllyunk csak a második jövetelnek, az utolsó ítéletnek súllyosságáról. És minthogy előljáró jeleit az ítéletnek mászszor megmagyaráztuk, két dologra határozom mostani tanu-ságunkat: elsőben, az ítélő bíró előtt való számadásról szóllok. Másodsor, az utolsó sentenciának és törvénymondásnak rendit említem, hogy ezekkel, mind az üdvösséges félelemre, mind a szent életnek szorgalmatosságára, foganatoson indíttassék lelkünk. Légyetek hallgatásban.

I. RÉSZE.

Noha mind az ítéletnek előljáró jelei, mind az Úr Christusnak dücsösséges jövele kimutattya, mely félelmes és rettenetes az utolsó törvény: de az a számvétel és sentencia, mellyel a törvény végeződik, sokkal világosban ismérteti.

Első félelmes dolog az ntolsó ítéletben az, hogy a felséges Isten minden titkos bűneinket és elrejtett álnakságinkat világ eleibe terjeszti, hogy mindenek bizonyági légyenek az ő igaz ítéletinek. Azért mihent Christus szép fényes felhőben, azon a helyen megjelenik, mellyen e világban fáradozt és munkálkodott, tudni-illik az Olajfák hegyén, a mint Zachariás próféta jelenti: ezen hegy alatt, a Jósafát völgyében, egybegyőjtetnek, úgymond Jóel próféta, minden nemzetségek: nagyok és kicsinyek, urak és szegények, királyok és nemtelenek, valakik világ kezdetitől fogva vóltanak, mindeneknek a Christus ítélőszéki eleibe kell állani: és valamit cselekedtek, mind ítéltre vitetik. A mit gondolunk és elménkben képezünk; a mit elszánunk és végezünk magunkban; a mit szólunk és mívelünk, azt az Isten czikkellyenként, minden körülálló részeivel, számtartó könyvébe írja és feljegyzi. Nem: papirosból csinált könyvbe, mely megéghessen, szakadozhasson, hanem két állandó könyvbe írja.

Első könyv: az Isten emlékezésének változhatatlan tudománya. Azért mondgya Sz. Dávid, hogy legkissebb fogyatkozásunk, Isten szeme előtt vagyon; Isten könyvébe iratik. És ha meg nem számlállyá, a ki lopásra, vagy egyéb latorságra mégyen, hány-szor lépik; de Isten lépésünket is számban vészi, és írton írja

könyvébe. Mi fel nem írjuk minden dolgainkat: de felírja az, a ki mind tanú s mind bíró lesz.

Második könyv: a mi tulajdon lelkiismeretünk. Mert, az Isten mondása szerint, a mi bűneink vasvesszővel íratnak szívünkbe, mint valami könyvbe. És noha most bétéve vagyunk ez a könyv és nem látezanak a sok rútságok, melyeket beléje írunk: de az ítéletkor megnyíttya Isten ezt a könyvet. Mert Sz. Pál apostol azt mondgya, hogy minnyájan diáphan, — ez a szó vagy a görög bőtüben, — átláthatók leszünk, mint a kristály; fényesek leszünk, mint a tükör: úgy, hogy minden embernek szüve és lelkiismereti vóltaképpen megismértetik mindenektől; és mindennek a maga gondolati, vádolói és bizonyági lesznek maga ellen. Minden cselekedetünk olyanok lesznek akkor, mint a fűyes nap, melyet minnyájan egyaránt látnak. Mivel az Istennek jelenléte világossá teszi a sötétségben elrejtett dolgokat, és kinyilatkoztattya a szűveknek magában tartott titkos tanácsit.

A házban levegő ég sűrűn teli sok apró poroescákkal; de ezeket különben nem láttyuk, hanem a mely lyukon beszolgál a verőfény sugára: télben a hó, mind a ganéjt s mind tiszta földet befed; de mihelyt a verőfény elolvasztja a havat, mind rútsága s mind szépsége kitetezik annak, a mi befedetett vólt: úgy az ítéletkor kinyilatkoztattya Christus, a mit most nem látunk. Nincs oly rejtett titok, mely akkor ki ne tudódyék: mert kinek-kinek vádolója, a maga saját vétke lesz, úgy hogy, a Sibylla mondása szerint, mindennek minden cselekedetek, mindenek előtt nyilván lesznek.

Ezek ama két könyvek, melyekről Dániel mondgya, hogy megnyíttatnak az ítéletkor; és, a mint Sz. János írja, ezekből a könyvekből ítéltetnek az emberek cselekedeti, a szerint, a mint ezekben írva találattik. Nem talál bezzeg akkor Ádám fügelevelet, mellyel mezítelenségét fedezgesse; és ha most valami színnel mentgettyük is vétkeinket: de mihent Isten eleibe kerülünk, mezíteleneknek ismérjük magunkat. Mert az Isten minden fajtalan úndokságokat, minden rút gyalázatok, minden titkos csalárdságokat és szemérmes vétkeket délszínre hoz és szem eleibe terjeszt. Azért Ezechiél próféta által azt kiáltja, hogy minden fajtalanokat előállat, mezítelen vetkeztet: szemfény alá veti minden gyalázatos kissebbségeket: hogy pironkodgyanak egész világ előtt, kik Isten előtt nem szégyenlették úndokságokat. És, a mint Sz. Basilius írja, mindenek úgy mutatódnak a mint vóltak; mintha minden czikelyek és körülálló dolgok egy táblán kiíratnak vólna.

Gondold meg, keresztyén ember, mit éreznek akkor magokban a bűnös emberek, mikor megtekintik, hogy egész világ előtt, Istennek angyali előtt, legtitikosb vétkei kitudódnak? Mikor fejek felett láttyák az igaz bírónak haragját; mellettek a vádoló sátán-

nak agyarkodását; alattok a szájanyitott pokolnak rettenetességét: és eszékbe vészik, hogy el nem rejtezhetnek, el sem futhatnak, mentséget sem találnak. Mikor meggondolják, hogy a bíró mindenható kinek ellene nem állhatnak; hajóllhatatlan, kit meg nem engesztelhetnek; véghetetlen bölcseségű, kit meg nem csalhatnak.

Bóldog Isten, mely nagy pirotság, minémű gyalázat leszén, mikor ennyi szem előtt orcáinkra térülnek úndokságink! Találkoznak oly balgatag szemérmetesek, kik inkább akarnak örök kárhozatra jutni, hogysen a gyónásban, egy ember előtt, nagy titkon kimondgyák ocsmányságokat. Mi leszén tehát, mikor az egész világ előtt, mindenek kinyilatkoznak? Vallyon, ha most a prédikációban, közülletek egy jó hírűnevű személynek, valamely nagy titkos és szemérmetes ocsmány vét két szemére vetnék, nem halna-e meg szégyenletében? Mi leszén tehát, mikor mindenek előtt kitudódik vétünk? Édes atyámfia, mikor az ördög, a test, a világ kiszűt gonoszra, jusson eszedbe, hogy az egész világ előtt tudva leszén, a mit mivelsz: és ezzel a gondolattal fojcsd meg a gonosz kisírteteket.

Az igazak vétkei kitudódnak bezzeg akkor; miképpen most, az evangeliomból, Sz. Péter, Sz. Pál, Mária Magdolna és egyebek vétkei világ eleibe terjesztetnek: de ebből semmi szégyen és szomorúság, semmi gyalázat és kissebbség az igazakra nem fordúl. Mert miképpen a harczon és tengeren való veszedelmes állapotokból, mikor kimenekedünk, örömmel gondolkodunk és beszélgetünk azokról: úgy a világi fogatkozásoknak emlekezeti, szemérmét nem szerez a szentekben, sőt örvendeznek azon, hogy az ő sebhelyeknek látásából, a mennyei orvosnak bölcs kegyelmessége dücsöítetik; kimondhatatlan vigaságok leszén azon, hogy penitenciát tartottak; hogy bocsánatot nyertek; hogy az üdvösségnek nyugodalmára jutottak. Látták, hogy az ő esésekből az Istennek irgalmassága és igazsága ismértetik; a Christus halálának méltósága dicsírtetik. És mivel az ő rút sebek helye, az ártatlan báránynak drága vérével megmosatott és zománczoztatott, minden rűtség távul vagy on tóllök. A gonoszoknak pedig nagy kínokra leszén, hogy azokat mennyországban látták, kik nagyobb vétkekben találtattak, de penitencia által kitisztultak: holott ők, restségek, vagy gonoszságok miatt, bűnökben büzhödtek.

II. RÉSZÉ.

Második rettenetes dolog az utolsó ítéletben: az igaz bírónak sentenciája. Mert minekutánna kinyilatkoznak és megismértetnek minden emberek cselekedeti: miképpen a tereutéskor elválasztá

Isten a világosságot a sötétségtől ; miképpen az Israel fiait kétfelé szakasztá az Áldásnak és Átkozásnak hevén : úgy az igaz pásztor elválasztja a juhokat a kosoktól ; amazokat jobbfelől, ezeket balfelől helyhezsetti ; amazok Christus eleibe ragadtatnak a levegő-égbe, a mint Sz. Pál írja : ezek pedig a földön hagyatnak. Oh mely nagy szégyennel, sőt dühösséggel és irigységgel földhöz veretnek akkor a gonoszok, mikor fejek felett látták, a kiket most láb alá tapodnak ! Vallyon, mit gondolt, hogy mond amaz úr, ama dúsgazdag, mikor látta, hogy alacsomb szolgája, elvetettebb rabja, eleibe állapodik ? Akkor tellyesedik bé, a mit a Bölcs monda a gonoszokról, hogy ezen a hirtelen változáson megrémülnek, és ordítással azt kiáltják : Ihon, a kiket mi csúfoknak tartottunk, Isten fiai közzé számláltattak. Mi tehát útavesztett balgatagok, heában bolyongottunk és fáradtunk a hamisság úttján. Az igazak pedig kimondhatatlan vígasággal tellyesek lesznek.

Akkor osztán Christus az igazakhoz fordúlván, víg és kegyes ábrázattal így szól nékik : Jöjjetek én, atyámnak áldottai, bírjátok az országot, mely világ kezdetitől megkészítettett néktek. Oh szép szók ! Oh dücsösséges igék ! Oh boldogok, a kiknek ezek a szók mondatnak ! Mellyek annyit téznek, mintha így szállana nékik a Christus Jesus ! Édes fiaim, mivel az én szómat és hivatalomat hallottátok, mikor a szent életre, mikor az én követésemre hittalak ; most immár jöjjetek, és dücsösségemben részesüljete. A sárkányok fészkeiből, a párduczok barlangjából, a világi sok veszedelmekből és inségekiből jöjjetek a koronára és jutalomra. Ti a kik én velem megmaradtatok kisírtetimbem ; a kik engemet követtetek erkölcsökben, jöjjetek én hozzám, hogy ott legyetek a hol én leszek. Ti vattok az én Atyámnak áldotti : mert nem földi jókkal, hanem minden lelki és mennyei áldomásokkal tellyesek vattok. Megmásolhatatlan áldomással, örökkévaló áldással, mindenekkel valamiket kívánhattok, tellyesek lesztek ennekutánna. Azért, mivel az Isten áldása gazdagította embert, bírjátok a mennyországot.

Oh áldott ország ! Oh véghetetlen ország ! Nem földi ország, mely változandó, múlandó, kevés ideig tartó és mindenkor sok félelemmel és fáradságos bajvívással rakva : hanem nyugodalmas, állandó, örökké maradandó mennyei ország. Minnyájan királyok lesznek, a kiknek ezt az országot adgya Christus ; és azért mondgya Sz. Pál, hogy országra híja Christus az övéit, mikor azt igéri, hogy valakik győzedelmet vésznek a bűnökön, azokat királyi székibe ülteti ; fényességes koronát téssen fejekbe ; úgy, hogy ő magok nagy vígan azt mondhasák, a mit Sz. Jánosnál olvasunk, hogy ők uralkodnak a földön. És noha ily sokan bírják azt a királyságot, de minnyájan megelégesznek és nyugodalmas bátorságban lesznek. Mert az az ország véghetetlen, gazdagságának sokaságával és birodalmának határával. A mennyei királyoknak egy szívők, egy

akaratt yok, egy kívánságok lészen : és, a teké lletes szeretet által, kiki úgy örvendez egyebek dücsősségén, mint tulajdon magáén. Azért nem esuda, hogy egy országban minnyájan királyok lehetnek. Oh ki nagy bolondság, ily nagy dücsősséget megvetni, e világ gazzáért ! Oh mely nagy vakság, a mennyei királysággal nem gondolni, hanem e földi küldusságon akadozni !

Okát mondgya Christus, miért adgya ezt az országot választottinak : Mert éheztem, szomjuhoztam, mezítelen voltam, fogva voltam, az én szegényimben, küldusimban ; és ti segítettetek engemet. Láttjátok-e, keresztyének, mely kiesin dologgal nyerhetitek üdvösségteteket ? Értitek-e, mely könnyű az itilő bírónak sentenziáját lágyítanotok ? Adgyatok alamisnát a szegénynek ; meg ne utálljátok a szűkölködőket, sőt keressétek őket : mert ők fogadnak titeket az örök hajlékokba. Oh áldottak az irgalmasok, kik ily nagy irgalmasságot nyernek az utolsó napon !

Az igazak törvénye után, Christus nagy haraggal és kemény tekintettel a gonoszokhoz fordul ; és, a mint Isaiás írja, miképpen szoktak a harezon kiáltani ; miképpen a szülő asszony, fájdalmi között szokott ordítani : úgy szól nékik. Ezt a szózatot rettenetes mennydörgésnek ; kétélű pallosnak ; emésztő tűznek nevezi a sz. írás. És, a mint Christus Urunk előnkbe adta, ezek lésznek a rettenetes szók : Mennyetek el töllem átkozottak, az örök tűzbe, mely készítettett az ördögnek és az ő angyalinak.

Oh szörnyű és szomorú sentenzia, melyben az örök kárhozatnak kínnya foglaltatik ! Ti átkozottak, minden áldásoktól megfosztattok ; mennyországból kirekedtek ; Istennek színe látására nem juthattok ; Isten szerelmétől és dücsősségétől távul lésztek, és ezeknek reménségétől tellyességesen megüressedtek. Átkozottak : Én ti érettetek emberi testben öltöztem ; sok nyomorúságokat szenvedtem ; gyalázatos halállal megölettem ; valamit kellett üdvösségtetekért cselekednem, megcselekedtem ; ti pedig embertelen latrok, jóvóltomért bosszúsággal illettetek ; irgalmasságomat nem vettétek ; árulóim vóltatok. Sokszor hittalak, és kezem kiterjesztve jártam utánnotok : de, mint az áspiskigyók, bédúgtátok fületeket : az átkot szerettétek, és nemcsak külső cselekedettel átokban öltöztetek, hanem mint a vizet, úgy ittátok az átkot, mely ugyan csontotokba avatztatott. Azért átkozott a ti lelketek, mely vétkezett ; átkozott testetek, mely társ volt a gonoszban ; átkozott minden érzékenységtetek, mely szolgálta volt az istentelenségben. Mennyetek el töllem : örökké el légyetek szerelmem nélkül, melyet megutáltatok ; barátságom nélkül, mellyel nem gondoltatok ; mennyei bódoltságimnak folyami nélkül, mellyeket e világ moslékáért hátra vetettetek. Mennyetek el én töllem, a ki minden vigasztalásnak, életnek, dücsősségnek, kútfeje vagyok, és maradgyatok örökké vigasztalás nélkül, könnyebbség és nyugalom nélkül.

De hová mennek Uram, ha te tőled elmennek? Az örök tűzbe és tömlöczbe: hogy ott nem tűz, vagy hús esztendeig, hanem testtől-lelkestől, örökké égjenek és kínlódgyanak: hogy a kik testeket Isten akarattya ellen kínyeztették a földön, kedvek ellen kínoztassanak a tűzben. A kik ördöghöz ragaszkodtak, velle barátkoztak, néki szolgáltak életekben, azokkal együtt légyenek a kárhozatban; a kiket követtenek bűnökkel, ezekkel egygyütt kínlódgyanak pokolban. És mivel a véghetetlen Isten ellen vétettek, véghetetlen légyen kínyok.

Oh tűz! Oh örökkévaló tűz; mely rettenetes a te emlekezeted! A szent doktorok mondgyák, hogy a mi tűzünk, olyan a pokol tűzéhez, mint az írott tűz a valóságoshoz: mindazáltal, ha ki a mi tűzünkben esztendőt élne, vagy bár csak egy napot, mely szörnyű kín volna! Ki maradhat tehát közölleték az örök égésben? Keresztyének, mikor erről a tűzről gondolkodom, nem csudálom, hogy a régi szentek barlangokban rekeszkedtek, holtok napjáig kemény penitencziát tartottak, vízzel, kenyérrel éltenek. Sőt azt csudálom, hogy minnyájan ezt nem cselekeszszük: mert nincs e földön oly kín és oly gyötrellem, mellyet tellyes életünkben viselnünk nem kellene, az örök tűznek eltávoztatásáért. Eggyik újjoddal nyúl a tűzhöz egy kevésbé, lásd mint tűrheted: hát az ördög társaságában, sőt rettenetes hóhérságában, mint maradsz az örök tűzben.

Okát adgya Christus ennek az iszonyú sentencziának. Mert éheztem, úgymond, az én szegényimben, és ennem nem adtatok; szomjúhoztam, és innom nem adtatok; jövevény, mezítelen, beteg voltam, és engemet nem segítettetek. Keresztyének, semmivel úgy meg nem ismértette Isten a bűnök ellen való haragját, mint ezzel a kárhoztatás okával. Minden bűnök között legkisebbnek tartják az emberek a jónak elhagyását, és a mostani gonoszságban merült világnak szokása szerint, a ki el nem vonsa erővel, tolvajul, kőborlással a másét, hanem csak a magáét takargattya, azt ugyan szentnek tartják. De ládd-e, Christus az ítéletben, nem említi ama czégéres vétkeket; hanem csak azokat számlálja, melyeket az emberek eszekbe sem vésznek, vétkeknek sem tartanak: hogy ebből megéricsük, mennél inkább kárhoztat a nagyobb vétkekért. Ha az irgalmas Istennek igaz ítéleti, örök pokolra méltónak találja az adakozásnak elmulatását; ha azért maga elől elveti, ördögökhöz hasonlatosokká teszi az kárhozottakat: mit itil a ragadozásról, nyúzás-fosztásról, szegény emberek vére szopásáról? Ha örök tűzre veti, a ki ruhát nem ad a mezítelennek, ételt nem ad a szűkölködőnek: mit mivel azzal, a ki tagollya, sebesíti, öli, fosztja atyafiát? a ki tisztességét kisebbíti, ágyasházát fertezteti felebaráttjának? Ha ily sanyarú kínnal bünteti a ki felebaráttjának halandó testét nem táplálja: vallyon mivel ostorozza azokat, kik a lélek veszedelmét nem szánnyák; sőt hamis tanításokkal, gonosz

példájokkal, vétkekre való ingerlésekkel lelkeket vesztenek? Végezetre, ha így ostorozza azokat, kik elmulattyák a szegények segítségét: mint bünteti azokat, kik ingyenessen Isten ellen vétkeznek, hitetlenségben, babonában, káromlásban, szentegyházrontásban és több hasonló vétkekben?

Ki tudná megmondani, mely szörnyű dühösséggel, mely iszonyú ordítással, mely keserves szűfogással jajgatnak, siránkoznak a gonoszok, hallván az örök átoknak sentenciáját? Judással együtt földre dőlének a sidók, mikor azt mondá nékik, Christus: Én vagyok: mit mivel mikor ítél, ha ezt cselekedte, mikor ítíltetett? Mentül inkább leomolnak a gonoszak, mikor ezt az Isten Fiának mennydörgését hallják? Ki tudná meggondolni, minémű fogcsikorgatással és dühös haraggal erőssítik és magok fejére kiáltják ezt az átkot, melyet Christus Urunktól hallanak? Megátkozzák a napot, mellyen születtek: az emlőt, mellyet szoptak; az órát, melyben vétkeztek. A lélek gyalázza és iszonyú ordítással szidalmazza a testet, melynek kedvéért és gyönyörűségéért örök kárhozatra vettetik, és keserves sírással azt mondgya néki: Oh te ezer átokra méltó, utálatos, rút test, nem társom, hanem áruló ellenségem vóltál, ki engemet Isten haragjába hoztál! Oh átkozott test, mely semmit nem akarál szenvedni; bűjtöléssel és egyéb sanyargatásokkal nem akarád engesztelni Istenedet! Átkozott légy örökké, a ki engemet is átkozatba ejtettél. Viszontag a test, szörnyű átkokkal rútalmazza a lelket, hogy őtet szájára bocsátotta, zabolán nem hordozta, okossággal nem vezette: hanem, balgatagúl kedvezvén néki, mind magát s mind testét elvesztette.

Akkor a fiak, úgymond a Bölcs, átkozzák az atyákat, kik őket kinyessen nevelték, kedvekre bocsátották, gazdagon hatták és kincsekkel veszedelemre vitték. Az atyák átkozzák a fiakat, kiknek, hogy értéket hagyhassanak, magok lelkét elvesztették. Az anya, leányát; leánya, annyát; az ura, feleségét: felesége, urát átkozza, pöki, fogával, mint dühös eb, rágja: hogy oka és eszköze vólt kárhozattyának. Ettül a gyűlölséges átkozódástól soha meg nem szűnnek, és, a Bölcs mondásaként, csak jó szóval való vigasztalások is soha nem léssen.

Mikor ily siralmas átkozódásokkal kárhoztatták magokat a gonoszok, felkiált az Isten angyala: Pokolbéli hóhérok, ragadgyátok a gonoszokat, hogy az Isten dücsösségét ne lássák, a kik a szentek földén latrúl éltek. Szállyon reájok a halál, és elevenen menyenek pokolba. Ezekre a szókra, megnyilik a föld, mint Córé, Dáthán, Abiron alatt, és elevenen pokolra vettetnek.

Igaz ítíló szent Isten, itt vágj, itt égess engem, hogy örökké ne égess: itt ostorozzad bűneimet, hogy örökké ne ostorozzad. Édes Megváltóm, ki én érettem átokká lettél a keresztfán, magadra vévén a törvénynek átkát, hogy engem a bűnnek és örök büntetés-

nek átkátúl megmentenél: nyújesad most irgalmasságodat, hogy reám ne szálljon a te haragodnak átkozattya.

Keresztyénck, rettenetes az Isten kezébe akadni, félelmes az itéletnek várása, úgymond Sz. Pál. Azért noha Sz. Jób azt mondgya, hogy az ő szíve tellyes életében semmivel nem vádolta őtet; mindazáltal szünetlen félt az Isten itéletitül, mint feje felett lévő tengeri haboktól. Sz. Pál azt írja, hogy semmi vétet nem ismér magában: de mivel Isten a ki őtet itéli, nines bátorsága. Sz. Dávid mennyiszer kiáltya: Ne menny uram itéletben a te szolgáladdal: rettegtem én mindenkor a te itéletitül. Ama jámbor Sz. Agathon remete, mikor halálának óráján reszketne, és kérdenék okát félelmének: Külömb, úgymond, az Isten itéleti, és külömb az embereké. Az Isten itéletiben az igazak is alég üdvözülnek: mint maradnak tehát a gonoszok? De ez a világi feslettségnek gyökere; ez az üdvösség dolgaiban való restségnek kútfeje; ez minden fogyatkozásinknak eredete, hogy ezt az utolsó itéletet, eleven hittel nem hiszszük: mert ha hinnők, úgy rendelnők életünket, hogy akkor bátorságosok lehetnénk. Ébredgyetek keresztyének, és ne vétkezzetek. Mert, a mint Boëtius írja, nagy kötelességünk vagyon a jámborságra, mivel a mindent látó bírónak szeme előtt forog cselekedetünk. És, a mint Sz. Ágoston írja, akármellyikünk cselekedetire úgy vigyáz, mintha egyébre nem vólna gondgya. Ha most magunkat megítéljük, nem itíltetünk. Azért, tegyük törvényt magunkra: vétkezésük magunkat: sirassuk most bűneinket, hogy akkor ne sírjunk mikor világ előtt bűneink kitudódnak, mikor az utolsó sentenzia kiadatik: hanem az igazakkal örüllünk és vigadgyunk örökkön örökké. Amen.

Miért sanyargattya Isten híveit e földön, és ellenségít gyakorta kedvekre tartya?

(Adv. II. vas. első besz.)

Mikor meggondolom Keresztelő Jánosnak tekéletes szentségét, fedhetetlen ártatlanságát, sanyarú szent életét, nem győzőm csudálkozással, a mit olvasánk a máj evangeliomban, hogy a tolvajok, gyilkosok, paráznák és egyéb gonosztévő latrok között. Sz. János fogva, tömlöczben, kötözve tartott. Vallyon kicsoda, a kit fogva tartanak? Kitül vettetett fogságba? Miért rekesztetett tömlöczbe?

A ki fogva vagyon, Keresztelő János; kinek fogantatása magtalan anyától, Gábiel angyal izenetiből lett: ki annya méhében röpdösve hirdette Christust: születése sok csudákkal fénylett, és gyermekségétől fogva, ház és ágy nélkül pusztában lakott: kinek

öltözete teveször és egy szíjöv volt: kenyeret nem evett, bort nem ivott, és, a mint Christus mondotta, sem ett, sem ivott affélét, a mivel szoktak élni az emberek: hanem sáska és vadméz volt eledele. A mi mindezeknél nagyobb, Isten előtt oly nagy volt, hogy azok között, kik ő előtte asszonytúl születtek, nállánál nagyobb próféta nem találtatott. Prófétánál nagyobb volt: mert, a kit a régi próféták jövendöltek, azt újjával mutatta. Angyal volt: mert halandó testben, angyali életet viselt és, mint az angyalok, szüzességben maradt. Doktor volt: mert, égő lámpás lévén, sokakat tanításával világosított. Végezetre, mártyr völt: mert az igazságért megöletett. És így ő benne együtt találtattak, mind a mennyei angyalok, mind a földi szentek méltósági. Lásd azért, mit kell hinni a világ itéletinek, mely annyira megcsalatik, hogy az ily nagy szentet, latrok tömlöczében tartya.

De vallyon kitől és miért rekesztetett az Isten angyala latrok barlangjába, gonosztévők tömlöczébe? Heródes Antipas, kinél föld gonoszabb embert nem hordozott, vetette fogságba a szent jámbort. Mert, egyéb gonoszsági között, Heródeshez, kivel atyúl egy vala, úttában tére; megszeretvén feleségét, elesalá: és igaz feleségét, mely az arábiai király leánya vala, érette elbocsátá. Erről és minden egyéb latorságirúl, keményen megfeddé őtet Sz. János. Azért, mint Achab Michaast, igazmondásáért: úgy Heródes Keresztelő Sz. Jánost, szükséges dorgálásáért, fogságba veté.

Kötözve vala azért az Istennek kedves prófétája és előljáró hopmestere: de ott sem jajgatott, vagy siránkozott; ott sem sopánkodott, vagy átkozódott: hanem Christusról tudakozott, Christust óhajtotta, kereste: és mivel személyében hozzá nem mehetett, tanítványit hozzá küldötte. Heródes pedig házasságrontó parázna társával, palotában laktak, frissen öltöztek, kedvekre tánczoltak, vigadozva éltek, mikor az ártatlan jámbor erős fogságban sanyargott.

Mi dolog ez, keresztyének? Ez-e jutalma az Istenhez való te-kélltetességeknek? Fogsággal, tömlötczel, gyalázattal fizet-e Isten híveinek? Királyi méltósággal, vígaságos örömökkal jutalmazza-e ellenséginek gonosságát?

Tagadhatatlan, hogy sokszor az istentelen tyrannusokat, a másén kapdosó tolvajokat, a hitetlen és káromló pogány nemzete-
ket hatalmas birodalmakkal, bővelkődő állapotokkal ékesíti Isten: híveit pedig le hadgya csöpülni; fogsággal, tömlötczel, fogyatko-
zásokkal sanyargattya. Mikor a hód távúl vagyon a naptúl, akkor telinek látezik és inkább fénylik; de mentúl a naphoz közelebb jár, annál kevesebb része tetezik: így vagyon az emberek dolga. A kik messzebb estek Istentúl, azok sokszor inkább fénylenek világi dücsösségekkel: a kik pedig közelebb járnak Istenéhez, csak alég látezanak, mert a világ előtt nincs semmi tekintet reájok.

Eleitől fogva ebben sokan megütköztek, megbotránkoztak; sokan erről zúgolódtak és panaszkodtak. Hogy azért efféle sopánkodások a mi szívünkben helyt ne találjanak, hanem az isteni gondviselésnek rendin megnyugodjunk: ez jelenvaló órában röviden megmutatom, hogy orvosságok, tanítások, szükséges tartóztatások az igazak nyomorúsági. Azért nagy Isten irgalma, nagy kegyelmessége fénylik abban, hogy az igazakat zabolából itattya, szájakon hordozza és, a világi jóktól elfogván, sok keserű csapásokkal látogatya. Mert sokképpen jobb, hasznosb, kívánatosb az igazak sanyarusága, hogysem a gonoszok kedves állapotja. Légyetek figyelmesek a hallgatásban: mert, e világi botránkozások között, alég találunk ennél szükségesb tanuságot.

*

Úgy vagyon, hogy mi Istennek tanácsadói nem vagyunk, hanem szolgálai: az is igaz, a mit Sz. Pál mondott, hogy az Istennek titkát emberi okosság nem vizsgálhattya. Azokáért szabad mindenben dicsírni és csudálni az Istennek gondviselését: de nem szabad azt megítélni, vagy rágalmazni. Szabad csudálni, hogy Isten üdvösségre választá ama latrot, ki csak három óráig lén mellette a keresztfán; megveté pedig Júdást, kit iskolájában három esztendeig tanított. Szabad álmélni, hogy mikor Saul szamarát keresné; a mikor Dávid juhait őrizné, akkor emeltetének királyi felségre; a kik pedig okos tanácsosi és vénei valának a sidóságnak, hátramaradának: de nem szabad semmit ezek közzül megszóllani. Szabad azon is a nehéz és akadékos kérdésen, melyet előnkbe vettünk, csudálkozással tudakoznunk: de nem szabad abból az Isten igazságának vádolására indulnunk.

Nemcsak a pogány bölcsek, de az igen szent emberek is nagy lelki tusakodással fárasztották elméjeket, hogy végére mennyenek, mi az oka, hogy e világon sokszor a gonoszoknak előmenetelek és jószerenesséssel virágozó állapotok vagyon: az igazak pedig galibákkal, keresztelkekkel, fogyatkozásokkal környékeztetnek? Sokan ezzel a kérdéssel arra vitettek, hogy tellyességgel tagadták az Istent és annak gondviselését: mert nem fért elméjékbe, hogy, ha igazságszerető Isten vólna, ezt a nagy rendetlenséget és visszafordult állapotot elszenvedné. Azért ijegető vásznak tartották és tréfákkal esúfolták, valamit az Istenről és annak böles gondviseléséről hirdetni hallottak.

Az Istennek kedves szolgálai pedig minden üdőkben törődtek és csaknem panaszkodva csudálkoztak ezen a világnak, úgy tet-ezik, fonákul fordult folyásán. Jeremiás ilyen szókkal csudállya a gonoszok szerencsését: Igaz vagy uram, ha vetekedem veled: de én is igazat mondok. Mi az oka, hogy az istentelenek úttya szerencsés? jól vagyon dolgok azoknak, kik törvényszegők és hamis-

sak? Elültetted őket, gyökeret vertek, nevedeknek és gyümölcsöznek. Mely mondással jelenti a próféta, hogy úgy őrzi s neveli Isten a gonoszok szerencsését, mint a jó gazda békerített kertében neveli és őrzi a szép fiatalokat. Abacuc próféta fordította szemét az istenes emberek nyomorgatására, és ekképpen panaszkodik: Uram, miért hogy a gonoszokra nézz és hallgatsz, mikor elnyelik az igazakat? Ollyanná térszed az embereket, mint a tengeri halakat, vagy az égi madarakat, kiknek fejedelmek nincsen. Mintha világosan azt mondaná, hogy a mely szabadgyában az öreg hal az aprókat; a körmös madár az erőtlen madarkákat bátran és félelem nélkül eszi: oly szabadgyában rontják, fogtyúják a gonoszok az istenfélőket. Az igaz elvész ártatlanságában: a gonosz sokkáig él gonoszságában. Es annyiba jutott a dolog, úgymond Isaiás, hogy mihelyt valaki életét megjobbította, mingyárt prédája lesz a gonoszoknak; és ottan nagyobb terhet vetnek az egyiptomi tyrannusok az Isten népére, mihelyt Isten szolgálattára igyekeznek.

Nemcsak csudállják ezt a hívek: hanem, feljegyezvén, minémű veszedelmes vélekedések és rettegések nevedeknek ebből a gonoszok jószerencséből, csaknem tántorognak. Sz. Jób ilyenképpen hatta írásban lelki indulatit: Mikor ez a gondolat eszembe jut, megrettenek és reszket minden testem félelemben. Miért élnek a gonoszok? még pedig felemeltetnek és gazdagságokkal erősödnek? Maradéki, atyafiai, baráti, sereggel forognak előtte: házok bátorságos és nincsenek isteni csapások rajta: marhájok tenyészik, magok vígak: Istennel semmit nem gondolnak, sőt búlcút vévén tőlle, azt mondják: kicsoda a Mindenható, hogy néki szolgállyunk? mit használ, ha könyörgünk néki? Isten nem vigyáz a mi dolgainkra, hanem az egek sarkain sétál. Azért boldog, a ki Istennek szolgál és szomorkodik ő előtte, hogy parancsolatit kövesse. Bódogok, a kik magokat bírják: mert noha Istent kisértik és szabadoson élnek, de ugyan helyén vagyon dolgoz,

Sz. Dávid hasonló formán írja, hogy csak meg nem botlott, csaknem elesett lábárúl, mikor a gonoszok előmentét tekintette. Mert semmi ollyas csapásokkal nem sanyargattatnak: meghíznak és velőznek: minden gazdagsággal megtöltöznek: és bátran azt mondják, hogy semmit nem tud Isten a mi dolgainkban. Ezeket látván, úgymond Sz. Dávid, az ütközék szívembe: Tehát heában tartattam tisztán az én szívemet; heában éltem ártatlanúl; haszontalan sanyargattam és zaboláztam testemet.

Ezek a rettenetes gondolkodások ütköznek szívökbe, még az igen szent és tekéletes embereknek is. Az istentelenek pedig azt itflik ebből, a mint Malachiás írja, vagy hogy Isten nincsen, a ki gondot viseljen a világra; vagy a ki mennél gonoszabb, annál kedvesb Istennél. Mert a gonoszakért teremtette Isten a világot: mivel ők bírják a föld javait.

Tekinsd meg, világ kezdetitől fogva minden üdők folyását: azokban nemcsak az istentelenek szerencsés állapotját látod; hanem eszedbe veheted, hogy mennyel szentebb és Isten előtt kedvesebb volt valaki, annál nagyobb nyomorúságok és inségek alá vettetett. Jusson eszedbe Ábel, Ábrahám, Dávid, a próféták, az apostolok, mártýrok és számtalan sok több szentek: és megtapasztalod, hogy valakik istenes életet akartak viselni, minnyájan nyomorgatásokat szenvedtek e világon; mert ha az Assvérus udvarába nem mehetett senki, fényes öltözet nélkül: a Christus udvarába sem lehet, valaki maga keresztét hátán nem viseli, és úgy nem követi Megváltóját.

Hogy ezt a nehéz eseménymegódgyuk, és Istennek böles gondviselésén csendesz elmével megnyúgodgyunk két dolgot kell megfejtenünk: elsőben, mivel magunkban érezzük, vagy naponként való próbákból tudgyuk, hogy a károsított igaz emberek szívét semmi úgy le nem nyomja és meg nem rontja; a kártékony, gonosz vakmerők bátorságát pedig semmi úgy nem neveli, mint mikor büntetése nem látszik a gonoszságnak; mivel az is bizonyos, hogy a gyors büntetés vigasztallja a sértett embert, zabolázza a gonoszak merészségét: tehát mi lehet oka annak, hogy Isten a bűnösök rontásával nem siet; hanem tűr, üdőt vontat, és, vagy sokkáig, vagy ugyan végig, külső és látható romlás nélkül hadgya a gonoszakat? Másodszor: miért sanyargattya Isten a földön, a kiket kedvel? Miért tűri, sőt rendeli, hogy a jámborok fején száncsanak az Istentől szakadt gonoszak? Ha ennek a két dolognak méltó okát és szükséges nagy hasznát mutathattgyuk, megszűnnek a világ vezérléséről támadott csudálkozások és zúgolódások: megkönnyebbedik az igazak szerencsétlenségének keserves terhe: megzaboláztatik a gonoszak jó szerencséjének felfuvalkodott kevélysége.

Elsőben azért: sok hasznos okai vannak, miért várakozó az Isten. Nemcsak szóval, hanem cselekedetek példájával akart Isten minket a tisztességes jószágok gyakorlására tanítani. Ha Isten mingyárt hevenyében, halogatás nélkül, érdemlett büntetésekkel fizetne a gonoszoknak: úgy sem volna félő, hogy a hirtelen fenytékben vétek esnék, és a gyors indulatból, vagy szégyenre, vagy bánásra valót mívelne. Azért Isten, nem maga tartóztatásáért jár ily későn és ballagva a gonoszak rontásában: hanem hogy maga példájával taníteson minket a kegyetlenség távoztatására; a harag indulatinak zabolázására; az isteni kegyelmességnak követésére. Mert ha búsulásunk hirtelenségében és haragunk indulatjának melegségében, bosszút akarunk állani ellenségünkön; ha üdőt nem vontatunk, melyben eleit, utóllját meggondolgyuk a bosszúállásnak; késő, de haszontalan és gyalázatos bánatokat hoz fejünkre a hirtelenkedés. Hová lehet erősebb és édessebb tanítása

az emberi vakmerőségnek és bosszúálló kegyetlenségnek, mint ha meggondoljuk, hogy Isten nagy és hosszú tűréssel szenved a veszendőket, és nem akarja hirtelen sillyeszteni őket?

Azért is várja Isten a bűnösöket: mert a kik most gonoszságban merültek, ezután tekéletes szentekké változhatnak. A tudatlan új gazda, ha oly földet lát, melyben a gazok és vadfüvek buján nőnek, semmire böcsüll; szántani nem akarja, mivel haszonra valót nem lát benne: de a régi tudós major, a rossz füvek temérdekségéből, eszébe vészi a föld sirosságát; azért örömesben feltöri és béveti jó magval, hogysem a tiszta kopár mezőt. Az emberek dolga is így vagyon: vagy ritkán, vagy sohasem találta oly nagy ember, a ki minden órában eszén légyen és fogyatkozások bolondságát ne elegyítse cselekedetiben; mint a fő gyümölcsök, úgy a nagy emberek üdövel érnek. Nem is vólt egy nagy elme, melyben valami vadság és vétek nem találtatott volna. A mely gyümölcs kemény és keserű, mikor leszedik: megéri azután; de a mely fán meglágyúl a gyümölcs, és mihent szakasztyuk, ottan megehettyük: nem érik, hanem rothad.

A mi tudatlanságunk igen hasonló ama goromba gazdához, ki, midőn látta volna, hogy a szomszéd, szőlejérül az ártalmas vesszőket, gyümölcsfáirúl a száradott, vagy gyökerterhelő sűrű ágakat levagdalta, ő semmit nem gondolkodván a téli üdőben meghervadt vesszők és ágak jövődő gyümölcsérül, mindenestül kivagdalta a szőlőtöveket és olajfákat. Nem így bánik a felséges Isten az emberekkel: nem nézi csak azt, miben vagyon most; hanem arra néz, mi léssen belőle; és a pokol derével meghervasztatott ágakat le nem vagdallya, hanem a kikelet újulását és nyári gyümölcsét elvárja.

Mikor Sz. Pál a Christus híveit kergette, öldöklötte: mingyárt akkor veszni kellett volna, a mi ítéletünk szerint; és talám sokan könyörgöttek Istennek, hogy ne szenvedgye tovább ennek a vészopó nadálynak a keresztyén vért tékozolni: de a mennyei igaz bíró üdőt és órát vár, melyben eszére jöjjön, a ki megbotlott, és elébbi gonoszságát befedgye következő életének tekéleteségével. Jaj! ki sok és nagy szentek nélkül volna mennyország; ki csudálatos penitenciák és több isteni jószágok tüköre nélkül maradna a vitézkdő anyaszentegyház, ha a bűnösök megtérését nem várná az Isten irgalma? Noha azért a mi rövid gondolkodásunk messze nem néz, hanem csak azt tekintti, a miben most találta a gonosz ember: de Isten tovább lát, és azt is meglekinti, mire jut ez a bűnös, ha reá várakozik.

Minden nemzetek szokása, hogy akármely nagy vétekért sem ölik meg a nehézkes asszonyt: hanem halálos fogságban őrizik, míg elhozza gyermekét; mert jobb és illendőbb, büntetés nélkül, elevenen tartani a vétkest, hogysem a várandó jót megfojtani. Ha

ki gyermeket nem szülhet; de várakodás után, gonoszságából kitérvén, nagy dolgokban, tisztességes fáradsággal, hasznos szolgálatokat cselekedhetik a közönségnek: vallyon nem oly méltó-e halasztani büntetését, mint a szülő asszonyra várakozni?

Mikor a jó cselédes embernek azt mondták hív szolgái, hogy búzája között konkoly nevedett; azért ők nem szánnyák fáradságokat, hanem elmennek, és a konkolyt kiszaggatták, hogy ne árcson a búzának: azt felelé a gazda, hogy ne báncsák; hadd nőjjön együtt aratásig a búzával a konkoly: mert talám a konkolyt szaggatván, kigyökereznek a búzát is. Ebben a feleletben, úgy tetezik, a cselédes ember, nem szinte tudósnak mutattya magát a gazdaságban: mert a jó gazdák nem várakodnak, hogy nevedgyék a konkoly, és kiszíván a föld sírját, elfojcisa vagy soványítsa a búzát. De az isteni bölcsesség ismértetni akarta, mely nagy különbség vagyon az anyaszentegyház mezeje és a világ szántófölde között. A földben búzává nem lészen a konkoly: azért nem félő, hogy kiszaggatván a konkolyt, kár légyen a búzában. Az anyaszentegyház mezejében pedig csudálatos változások esnek, és a ki ma konkoly, erkölcstelen mocskosságával, hólnap szent életével tiszta búza lehet, Isten áldásából. Annakokáért isteni kegyességből vagyon, hogy a bünösöket várván, tiszta búzákká változnak a konkolyok.

Mennyünk tovább: akard-e tudni, miért nem vesztí, sillyesztí Isten a gonoszokat hirtelen, mihent vétkeznek? Igazán írja Seneca, hogy némely emberek gonoszságit eltűri Isten és büntetéseket halasztya, fiok, unokájok és több maradékok jószágáért. A királyságokat és nagy uraságokat a gonoszakban is megtartya és neveli Isten, a következő jámbor maradékokért. Mennyi tekéletes nagy emberek nem születtek volna, ha mingyárt agyonverettek volna a gonoszak? Pericles éktelen erkölcsű atyátúl született; a nagy Pompejús attya oly utálatos vólt, hogy hólta után el sem temették, hanem lábokkal tapodták a rómaiak: nem méltó-e tehát, hogy Isten a gonosz embert addig ki ne vágja, míg jó gyümölcsét le nem szedi? Azt az értéket és állapotot, melyben ama gonosz vagyon, Isten a jámbor maradéknak készítette. És, mivel a gonosz atya meg nem nyomorodhatik jámbor fiának kára nélkül, illendőbb az isteni felséghez, a jó maradékért segíteni a gonosz atyát, hogysem a jámbor fiat fogyatkoztatni a vétkes szüléért. Samariát és Júdát fontba vetvén Isten, azt mongya, hogy félannyi vétek nem találtatott Samariában, mint Júdában: mindazáltal irgalmaság nélkül megrontom. úgymond, Izraelt, Júdának megkegyelmezek. Tudgyátok-e mi ennek az oka? Nem egyéb, hanem Christusnak Júda nemzetéből kellett származni: az egy jó fiúért, irgalmasan tűrte Isten a Júda gonoszságát.

Nemcsak maradékít tekintí Isten a gonoszaknak, mikor ha-

lasztja büntetéseket: hanem sokakat, a jámbor szülék és ősök szentségéért, megment az érdemlett büntetésektől.

Hogy némely nagy vétkeket szorgalmatosan távoztassanak az emberek: az atyák gonoszságáért, a világi fejedelmek elvehetik a fiaktól örökös jószágokat: de tiltva vagyon, hogy senkit atya bűnéért meg ne ölessenek a bírák. Isten ő maga sem bünteti lelki halállal az atyák bűnét a fiakban; de bizonyos, hogy testi halállal és nagy nyavalyákkal ostromozza sokszor a fiakat, attyok vétkéért. Az Achán fiait, leányit megégeték, attyok lopásáért. A Sodoma gyermeki, az amalekiták maradéki mind elveszének, attyok bűnéért. És mivel Isten azt akarta, hogy az atyák, nemcsak magokra, hanem fiok javára nézve is, a bűnöket távoztassák: oly szokott dolog az atyák vétkének fiokban büntetése, hogy csudák közzé számláltatik a Córé veszedelmében, hogy fiai megmaradtak. Mikképpen azért Isten a fiakat gyakran attyokért sanyargattya: úgy viszontag számtalanszor a gonosz fiakat, érdemek szerint, nem bünteti, jámbor elejekre nézve. Azért mongya Isten ő maga, hogy három és négy ízig megsanyargattya a fiakat, attyok hamisságáért: de ezer ízig terjeszti kegyelmességét azok maradékira, kik őtet szeretik.

Teli a sz. írás azzal, hogy Ábrahámra és Dávidra nézve, el nem rontotta Isten a sidó népeket, noha sok bűnökkel utolsó veszedelmet érdemlettek: hanem a nagy tűréssel várta és királyi méltóságban tartotta sokkáig maradékokat; mert az Isten irgalmának nyerésére több ereje vagyon egy tekéletes jámbor igazságának, hogysem ezer fiak gonoszságának a büntetésszerzésre. Azért látod ama feslett ifiat, ama dúló fosztó gonosz embert, hogy büntetését nem vészi vétkeinek: de nem látod régi eleinek aitatosságát, buzgó szeretetét, irgalmas cselekedetét: nem látod következő maradékinak tekéletes szentségét. Hanem ezeket csak Isten látta, és ezekre nézve, kegyelmesen halasztja a gonoszak veszedelmét.

Végezetre, ha valósággal megtekintjük a gonoszak állapotát, nem panaszkodhatunk, hogy messze halad büntetések: először, mert noha nekünk öt, hat, vagy tíz esztendő hosszúnak látezik; de az isteni örökkévalósághoz képest, ezer esztendő olyan, mint a tegnapi nap. Azért mikor azon dörgölődünk, hogy sokáig halasztja Isten a gonoszak rontását: szinte annyi, mintha a bíró ellen azon zugolódnánk, hogy az akasztásra rendelt lopót nem kötötte fel hajnalban, hanem el tova, messze, délre, vagy délutánra halasztotta. Másodsor: mert Isten a késedelmet, büntetések nehezségével helyére viszi, és mennél tovább várakozik e világon, annál nagyobb kinokat készít pokolban a gonoszoknak; mivel a pokol kínnya, sokasággal és sanyarusággal, annyira meghaladja a világi büntetéseket, mennyire különböznek az álmodott és való

fájdalmak. Azért az Úr Isten a mennyire halasztja, annival megsúlyosítja gonoszok büntetését. Harmadszor: noha Isten az előszámlált okokért, külső és utolsó romlásokkal, hirtelen ki nem vagdallja a világból a gonoszokat: de azért senki ne ítélje, hogy minden büntetések messzére halad. Mert nincs a bűnnek nagyobb ostroma, mint maga. Megesalatik, a ki azt itili, hogy gonosztévő csak akkor büntetődik, mikor hóhér kezében vagyon: mihent vétkezik, a gonoszság bizonyoságot téssen, hogy kárhozatra ítélte-tett, és mingyárt mardostatik a lelkiisméret. Mert minden bűnös lélek, magának büntetője. Azért írja Plutarchus, hogy ha sem Istentől, sem embertől büntetése nem volna is a gonoszoknak, magok lelkiisméreti szaggatása elég veszély volna. Mert miképpen a kiket halálra ítéltek és tömlőczben tartanak, nemcsak akkor kínlódnak, mikor vagdaltatnak, hanem, ha kockát, vagy kártyát jádeczanak is, szünetlen gyötrődnek: úgy, a kinek lelkét szaagattya a gonoszságok emlékezeti, akárminémű vígaságok között is, sok rettegésekkel kinoztatik.

Erre nézve Plutarchus két könyvet írt: egyikben azt állattya, hogy minden egyéb külső fogyatkozások és nyavalyák nélkül, magán a gonoszság elégséges arra, hogy boldogtalanná tegye és szomorúsággal, rettegéssel, bánattal teli tölese embert. Másikban azt kérdi: ha nehezebbek-e a lelki betegségek a testi nyavalyáknál? És azt erőssíti, hogy veszedelmesb és sérelmesb a lelki betegség: mert mint a pokolvar a testet, úgy a vétek a lelkiisméretet szünetlen hóhérollyá. És miképpen a bársony sólya nem enyhíti a köszvény fájdalmát, a királyi korona el nem vészi a főfájást: úgy a világ javai nem könnyebbítik a lelki törődést. hanem, mint tövissek és török, keserítik. Azt gondolod-e, hogy Agamemnon királynak jól volt dolga, mikor azt kiáltotta, hogy ő minden embereknél nagyobb fáradságokkal kínoztatik? Azt hiszed-e, hogy világbíró Sándor boldog állapotban volt, mikor zokogva sírt, hogy annyi világok közzül, mennyit említett Anaxarchus Sándor előtt, ő még egyet sem bírhatott éppen? Azt véled-e, hogy Julius császárnak kedve szerént volt dolga, mikor, az Alexander életét olvasván, keservesen sírt, azt mondván, hogy a mely esztendő korában Sándor meggyőzte Dáriust, ő azon esztendő koráig semmit nem mívelt? Ne hidgye senki, hogy a gonoszak büntetés nélkül élnek: sok belső hóhérok vagyon, noha ezeket külső színekkel fedezik.

Másodszor: lássuk röviden, mi az oka, hogy a kiket Isten szeret, azokat külső fogyatkozásokkal sanyargattya?

Minekutánna sok törődéssel vizsgálta volna Sz. Dávid, honnan vagyon az a különbség, hogy a gonoszak gyakran virágoznak külső jószerecsékekkel: az igazak pedig nyavalyák és fogyatkozások alá vettetnek? Azt mongya, hogy ennek végére nem mehetett, míg

a gonoszak szerencséjének és az igazak nyavalyáinak végét és határát meg nem tekintette: de mihent erre függesztette szemeit, ottan csendesz elmével megnyűgott az Isten rendelésén. Mert látta, hogy a gonoszok szerencséje, mint az álom, semmivé lesz: az igazakat pedig dücsösségbe fogadgya Isten és mennyei bődolósággal elégit. Ezen nyomban járt Sz. Jób és Bölcs Salamon, mikor azt írták, hogy a gonoszok vígadnak; dob-, hegedű-, virgynaszóval töltik és költik napjokat: de egy szempillantásban, egy óra petezentésben pokolra vettetnek. Az igazak pedig csudálkozva érzik végét kimúlásoknak, és abból itílik, hogy jól bánik Isten velük mikor kínoztatnak.

Minden botnak végén feje: minden dolgot a vége dícsír, vagy kárhoztat. Vettétek-e valaha eszetekbe, minémű különbség vagyon a szelíd tyúkocska és a ragadozó sólyom között? A sólyom szép és tekintetes madár, minden részeiben, minden magaviselésiben; oly fenn röpül, hogy szemünk gyakorta elveszti, mikor látásunk czéllya kívül fellövellik; böcsülük ötet a fejedelmi emberek; szép friss hússal táplállyák; tiszta házban tartják; szorgalmatosan őrizik, förösztik, tisztogatják, karon hordozzák: de azért szemei kápával fődve, lábai kötve és lábszíjakkal nyűgözve vannak. A tyúkra kevés gondviselés vagyon; sáros udvaron, őrizetlen sétál; szeméten és ganéjon lábaival kapirtyál; orrával vakarcsál, és úgy keres valami rothadt szemet, mellyel tölti gyomrát: ha valami kis morsalékot és asztalhulladékot kaphat, örül, karal, mint nagy nyereségen: de azért lábai és szemei szabadosok. Mihelyt meghal a sólyom, kivetik, szemétre, vagy ganéjra hagyítták; ott megférgeedik, megbűszhődik, utálatossá változik: a tyúkot pedig kifogják a sáros udvarról; fűszerszámokkal ízessé téstik; ezüst tálakban, urak és fejedelmek asztalára viszik.

Mikor Sz. Dávid a jók és gonoszok végét és utolsó állapotját tekintette, hasonló különbözést talált azokban. A gonoszak, mint ama kevély és prédával élő sólymok, tarka-barkák öltözetekben; fenn röpülnek kevélységekben; gazdag palotákban, gyenge eledellel híznak; szolgák kezén hordoztatnak: de azért lelki szemeken kápa vagyon, és ezer bűnök kötelével nyűgöztetnek. Mikor eljő végek: testek koporsóban, de lelkek, ama jólakó gazdaggal, pokolban, a világnak rútabb és kínosb szemetében, temettetik. Az igazak pedig rusnya és apró hajlékokokban nyomorognak; sok fáradság után, sovány eledellel engesztelik ngató gyomrok rágását: de szemek nyitva, hogy Istent és a mennyei jókat szemlélhessék: lábok szabados, hogy Isten után jár hassanak: és mikor eljő végek, akkor kezdetik dücsösségek, melynek soha nincs vége.

Ennek világos példáját, a mi édes Üdvözítőnk Lázárban és a jólakó gazdagban ismértette. Azelőtt azzal bátorították a gonoszak szabados életeteket, hogy ki tudgya, mint leszén a másvilág álla-

pattya? mivel senkivel még eddig nem szóllottak, ki visszajöven másvilágról, hírt adott volna, mint vagyon ott a dolog. De Christus, a pokol fenekén heverő gazdaggal és Ábrahámval, világosan megmondotta, micsoda külömbiség vagyon az istenfélő jámborok és a gonoszra vetemedett világi bódógok között; kiket világi jók bévségeért, bódognak neveznek az emberek. Mert comediás köntösök mind a világi színes öltözetek, mind a küldus rongyok, melyeket a halál levonszon róllunk. Lázár magát meg nem mozdíthatta, hanem csak feküdt: nem szobában és vetett ágyban, hanem ajtó előtt feküdt: teli volt rút kifolyó fekélyekkel: oly éhenszomjan volt, hogy az asztal hulladékát, a szemétre hányatott falatokat kívánta, de azt sem adta senki néki: maga kívánta, de, erőtlensége miatt, a szemétből fel nem szedhette a kívánt falatokat: és, mivel annyi ereje nem volt, hogy az ebeket elkergetné, mint a bűdös dögön, rajta nyalakodtak az ebek. Másfelől, a gazdag mindennap frissen öltözött, vígan dősölt és lakott, melyből megtet-
czi, hogy az a gazdag, egészséges és ifiú volt: mert sem szegény emberhez, sem beteges, vagy vén emberhez nem fér a mindennapi dobzódás.

De lásd végét mindkettőnek. Mikor megholt Lázár, oly bőcsületes volt Isten előtt halála, hogy angyalokat küldött, kik az ő lelkét dücsösséggel Ábrahám kebelébe vinnék: Christus temető prédikációt tett néki és örök üdvösségét kimutatta. A kegyetlen gazdag pedig az ördögtől pokolban temettetett, és örökké azt kiáltya: Kínlódom a pokol lángjában. Szály magadba, keresztyén ember, és lássad e kettő között, melyik állapotját választanád? Itild meg, ha nem inkább kedvezett-e Isten a küldus Lázárnak, kit egy kevés ideig sanyarúságban tartott, hogy örökké üdvözítése; hogysem a gazdagnak, kit egynehány esztendeig szájára bocsátott, de örök kínokra vetett?

Sz. Agoston írja, hogy Istennek atyai gondviselése, jövődőre készített oly jókat az igazaknak, melyekben nem vígadnak a gonoszak: az Istentől szakadtaknak is oly kínokat rendelt, melyekkel nem gyötörtetnek az igazak. A mostani világ állapotját pedig úgy rendelte, hogy az üdő-szerént-való jók és gonoszok, mind jókra, gonoszokra terjedgyenek: mert ha e világon mingyárt büntetődnének a gonoszak, az igazak pedig mindenkor jól volnának: azt itílnék az emberek, hogy semmi büntetést nem halaszt Isten az utolsó ítéltre, hanem itt e világon jutalmazza hívei szolgálatját: azért, nem aitos indúlatból, hanem a világ javainak fősvény kívánságából indíttatnánk az isteni szolgálatra. Mintha az arany elégséges árra volna az igazságnak: mintha csak azért kel-lene Istennek szolgálni, a miért nekünk szolgálnak a béresek: mintha jobb világ nem volna, melyben Isten fontosbá teszi az igazak mértékét. Efféle hamis vélekedéseket nem kellett nevelni,

sőt ki kellett vagdalni. Szükség volt tehát, hogy a hívek e világon sanyaruságban tartatnának. Mert ha keserőségekkel tellyes lévén a világ, mégis ennyire kapunk rajta: vallyon mennyivel inkább hozzá ragaszkodnánk, ha mézzel folya?

Látta az Úr Isten, hogy, ha világi gazdagsággal és birodalommal csak az igazak fénylenének, noha most is úgy böcsülnek az emberek a világ javait, hogy gazdagságnál egyebet nem csudálnak, és akárkit annyira böcsülnek a mennyire vagyon, ennél is nagyobbra böcsüllenők a világi jókat. Azért, hogy meggyalázná és gyűlöltetné, a min a világ fiai leginkább kapdosnak: isteni bölcsességével azt rendelte, hogy a világ kincseit rút, ocsmány ellenséginek osztogassa; szerelmes szolgálait és fiait gyakran azoktól megfoszsa: hogy ebből tanuljunk, és világi jókat, mint valami nagy dolgokat, Istenünktől ne kérjünk, minémüket azoknak is ad, a kik néki nem szolgálnak.

Láttátok-e mint bánnak az orvosok a betegekkel? A kinek életét meg akarják tartani, vassal-tűzzel kínozzák; éhséggel szomjúsággal fárasztják; csontyokat szedik; tagokat metélik; keserű italokkal kérődtetik: egy szóval, úgy bánnak a szegény beteggel, mintha szegődségek arra vólna, hogy kínozzák őtet. De mikor látták, hogy a betegség meggyőzte a természetet, és nincs reménség a felgyógyulásban: nem hogy nehéz itallal erőltetnék, vagy kedves eledeltől tilalmaznák a beteget; de sőt, valamit kíván, mindenben kedvét töltik, és kétségbe esvén gyógyulásárúl, néki vetik a zabolát. Nagy dolog ez: senki nem csudállja, hogy e világi orvos tűzzel és vassal, éhséggel és szomjúsággal orvosol: azon pedig ennyin csudálkozunk, törődünk, hogy Isten itt égeti, vagdallya az igazakat, hogy meggyógyítsa és örökké megtarcsa; a gonoszokat pedig kedvekre bocsátta, de bődögságából kirekeszti.

A mely ökröt mészárosnak akarsz adni, munkára nem fogod; tágas mezőn, gyenge sarjún szabadgyában gázoltatod: a mellyet pedig magad szolgálattýára tartasz, gyakran befogod; ekét, baronát, szekeret vontatsz vélle és minden munkára hajtod. Vajha tudnád, miért hizlaltatik ama gazdag? mire velősödik ama nagy úr? szánakodnál bizony, nem irígykednél állapattyán. Ha eszedbe vennéd, ama szegény küldus Lázárt miért koplaltatták; micsoda eledelre üressítették gyomrát; minémű veszedelmes nedvességek-től tisztogatták éheztető dietával testét: kívánnád és irígylenéd bődögságát. Azért, mikor az igazak szenvedésit láttuk, nem őket kell szánnunk, hanem az igazak sanyargatóit. Nem Ábel, hanem a gyilkos Cain; nem Jósef, hanem az áruló atyafiak; nem Dávid, hanem az üldöző Saul érdemlették, hogy gonoszságokért reájok szállandó veszedelmeken szánakodgyúnk. Víg volt és tánczolt Heródes, mikor Keresztelő Jánost fogsággal sanyargatta és meg-

ölette: de azt írja Josephus, hogy a Keresztelő János haláláért, minden hada levágaték az arabiai királytúl, és kevés üdő múlva, Cajus császártúl, országa elvételék, Heródiással egyetemben, örök számkivetésbe küldeték. Azért minden igaz ember azt mondhattya üldözőinek, a mit Christus mondott némellyeknek: Ne sirassatok, ne szánnyatok engem, hanem sirassátok magatokat: mert az én rövid nyavalyám végetlen öröme fordúl, de a ti jószerencsétek utolsó veszedelmen végeződik. A rósát kétképpen szedhetni: vagy szárán, vagy virágán. A ki szárán leszakasztya: tövisset szaggat, de a végén jóillatú virágot talál. A ki pedig elébb szedi a virágot, végre a tövisset éri. Az igazak e világon tövisset éreznek, de az örök boldogság virágára jutnak: a gonoszak gyönyörűségi pedig örök tövissen végeződnek.

Hogy mégis jobban éresük, mi végre látogattya Isten az igazakat világi sanyarusággal: jusson eszünkbe, hogy senki sincs, a ki sokszor és sokban nem vétett Isten ellen. Ha azt mongyuk, hogy bűnünk nincsen, hazudunk; úgymond Sz. János. A mellett, nincs oly rossz fű, melynek valami haszna nem volna: oly gonosz ember sincsen, a ki valami jót nem mivelne. Az Isten igazsága sem jót, sem gonoszt nem hágy fizetetlen. Mivel azért kárhoyattal nem akarja ostarozni az igazakat, örök boldogsággal nem akarja jutalmazni a veszendőket: az igazak bűneit e világon ostarozza. És minthogy minden világi csapásoknál többet érdemel minden vétek: akár mint sanyargasson Isten, senkit érdeme felett nem büntet; senki ő ellene méltán nem panaszkodhatik: mivel többet érdemel, hogy sem szenved. A gonosz és istentelen emberek is sok külső jókat cselekszenek, melyeket Isten világi jutalommal megfizet. Így írja Sz. Ágoston, hogy a római pogányoknak. — talám mi üdönkben a töröknek is, — világi birodalommal fizette Isten, a mi jót cselekedtek.

Tovább, a mi gyarlóságunk, mint lépes vesszőben, könnyen megakad a világ javaiban. Hamar elragad és az Isten szolgálattjátúl elvonszon a gazdagság, böcsüllet és gyönyörűség. Azért, atyai gondviseléssel, nagy irgalmasságot cselekszik Isten velünk, hogy útaltatni akarja a veszendő világ javait, és eieit vészi, hogy ezek csalogatási az örök jóktól el ne vonnyanak. Nem szenvedti tehát, hogy a világi jókban tisztán igyunk, hanem elegyíti sok keserűségekkel édességit, hogy ezekkel idegenítse kívánságunkat töllök. Mert igazán írja Seneca: Ha csak kedvünkre élénk, és semmi eszünkbe nem juttatná romlott állapotunkat, megrészegednénk a világi boldogságban.

Vigyáztatok-e valaha reá, mit mível egyetlen-egy kised szelmes fiával a kegyes anya? Vészi eszébe, hogy ha csak téjen nevededik gyermeke, és vastag eledellel nem tápláltatik: puha, erőtlen. gyenge, derék munkára alkalmatlan és hamar megveszendő

állapotban marad. Azért, — noha a gyermek csak az édes tejet szeretné, de, hogy kedve ellen is vastagodván, tartó és egészséges állapatra jusson, — ilyen szerelmes családsággal él: mellyét örömmel, vagy keserű aloéval békeni. Mikor a gyermek szájába vészi, hogy édes tejet szopjon, az iszonyú keserűség elidegeníti a szopástúl, és kételen oly kemény ételekhez szokik, mellyekkel öreg állapatra hasznosan vastagodik. Isten sem akarja, hogy az ő fiai, világi gyönyörűségektől, puhán és veszendőjül neveltessenek; mivel ezek alkalmatlan táplálások a tekéletes erkölcsök munkájához: hanem szoktattya őket a kemény, de vastagító és erőt-adó eledelekhez, mellyekkel öregkorunkban, a mennyei boldogságban tápláltatunk; tudniillik a lelki, mennyei és isteni erkölcsökhöz. Megkeni azért Isten a világi állapotot keserű epével, fogyatkozással, kárvallással, nyomorúsággal és sokféle betegséggel. És az ilyen keserűséggel, egyszer is, másszor is, megismérteti és megútáltattya a világ javait. A gyermeki állapotban nem sokkáig vagyunk: mi sem sokkáig élünk e világban, mennyországba kell mennünk. Azért szükség, hogy ahoz szokjunk, a mivel tápláltatunk és gyönyörködünk az örök boldogságban.

A gonoszak világi javai pedig olyanok, mint a horogra ragasztott eledelek, mellyeken a halacsok vígan kapdosnak, és míg a horgot meg nem rántya a halász, jól vagyon dolgok; de azután kitétezik családokozások.

Az okos atyák, noha idegen gyermekekben, kaczagva néznek holmi csintalanságot, és azoknak szabados csácsogásokat vígan hallgattyák: de a magok fiát fenyítékben tartják, és akármely aprólékos véteért megszólítyák. Vallyon okossan panaszkodnék-e az ilyen fiú, hogy az atya nem úgy szereti őtet, mint egy béres fiát? Nagyobbat mondok: mikor amaz atya, tékozló fiának kezébe adá örökségét és szájára bocsátá, hogy szabadoson és kedvére kölese minden javait: vallyon a másik fia, méltán zúgolódhatt-e, hogy szájára nem bocsáttatott, és atyai gondviselés alatt maradtak javai?

A táborokban, sebes, békötött fővel strását áll és vigyáz a rút fergetegekben, a fő vitéz ember: a tisztátalan személyek, a haszizlaló herék pedig akkor nyúgosznak és bátran alusznak a várasokban. A tanácsos urak nap-estig fáradnak és főtöréssel munkálkodnak: mikor a gázság koresomákon iszik és kerékben állván trágárkodik. A harezon, a hol súllyosb és nagyobb veszedelem vagyon, oda legfőbb és meghitt böcsülletes vitézeket küld a generál, hogy az ellenséget megüssék és helyéből kiverjék: vallyon ezek közzül panaszkodik-e valaki, hogy nem böcsüllí őtet fejedelme? hogy farkas-kaszára veti és veszedelembé taszíttya? Sőt mindenik kevélykedik és dicsekedik abban, hogy őtet embernek isméri előttejárója és, a hol ember kívántatik, őtet szólítya, velle szolgáltat.

Mivel azért az igazak Isten fiai és próbált meghitt vitézi, mit esdálkozunk, ha darabosan neveli, és a hol erősebb harez vagyon, oda állattya, a kikhez inkább bízik.

A mely fiat Isten kedvel, azt sújtya és szünetlen ostorozza. Valakit nem ostoroz, azt írja Sz. Pál, hogy fattyú, nem igaz fiú. Tóbiásnak azt monda az angyal, hogy egyéb nem lehetett benne; kéntelen, sanyaruságot kellett érezni, mivel Isten előtt kedves volt. Jósef, több attyafiai között, leginkább Beniamint szerette: azért leginkább őtet sanyargatta; arany poharát sákjába tétette; őtet mint lopót megfogatta; úttjából visszahozatta; rabságba vetette: úgy az Isten, annál keményben szokta azokat tartani, kiket inkább szeret. Ezért mondgya Sz. Jób, hogy legnagyobb vigasztalása abban vagyon, hogy Isten őtet keserves fájdalmakkal kiméltetlen gyötri. Mert jól tudta, hogy a mint a búzát vastag csépléssel tisztíttyák, hogy elvállýék polyvájátúl; a mint az aranyat, ezüstöt tűzzel olvasztýák, hogy kitisztúlyon a réztúl: úgy az igazak tisztítatnak és a mennyei tárházba készítettnek, a világi nyomorúságok által.

E földön oly helyben és állapotban vagyunk, melyben lehetetlen, hogy sok ellenkező dolgok belénk ne ütközzenek. Mit mivelnénk ezekben, ha nem gyakorlana és csapásival nem szoktatna Isten az állhatatos szenvedéshez? A kit a szerencse soha nem próbált, első csapással inárúl leüti. Gyenge fák nőnek a kövér völgyekben: azok vernek mélyebb gyökeret, mellyeket a szél erőssen ingat; mert a mozgatással vastagodik és mélyebb gyökereket bocsáthat. A nagy csethalak nem nőnek az édes vízben, hanem a tenger vizének keserűségében. A kik Isten előtt nagyok, nem a világ édességi között, hanem a sanyaruságokban vastagodnak. Hogy azért minden veszedelmek között bátorságosok lehessenek az Isten hívei; hogy árnyékoktól meg ne ijedgyenek; hogy e világi nyavalyáktúl asszonyember módra ne rettegjenek, gyakorlani kell őket sok nyavalyákkal: mellyek által oly állapotba jutnak, hogy miképpen a tenger vizének ízit, ennyi sok esők és beléje folyó vizek el nem vészik: úgy az erős férfiak állhatatosságát semmi szerencsétlenség el nem változtattya. Ennekokáért dicsíri igen Seneca a Demétrius mondását, hogy senki nincs annál bóldogtalamb, mint a kinek soha semmi gonosz szerencséje nem volt: mert ezt Isten rossz embernek tartván, méltatlannak ítélte, hogy ő tőle meggyőzőssék a gonosz szerencse.

Végezetre, nem igaz, nem helyes panaszolkodás, hogy Isten a jámboroknak gonosszal fizet: a gonoszoknak jóval. Mert azok sem igaz jók, a mivel a gazdagok bővelkednek; hanem csak festett, kendőzött jók, vagy inkább szín-mutató jók és jóknak állorezái: azok sem igaz gonoszok, mivel az igazak sanyargattatnak.

Sz. Dávid azzal enyhíti a gonoszok jószerencsájéből támadott

zúgolódást, hogy az ő javok olyanok, mint álomban látott dolgok. A ki éhezik, úgymond Isaiás, álmában jóllakik. de felébredvén, üres hasa : a ki szomjúhozik, álmában iszik, és felocsódván, lankadott a szomjúságban : úgy vagyon dolgok a gonoszoknak ; álmokban látott jók az ő javok : meg nem elégítik, hanem az üres lelket csalárdul jáczodtattyák. Ha ezeket, a kiket bódogoknak itilünk és kívül ennyire fényeskednek, belől szemléllyük : semmi jó nincs benne, szegények, nyughatatlanok, búslakodók, ocsmányok, rútak ; noha, mint a kőfalak rútságát, bévonnyák kárpitokkal : mint a koporsók belső sennyedékeinek bűdösségit, elfödözik külső ékességekkel. Itilede, hogy valaki ezek között megnyugodt, megelégedett állapotában ? Meg se gondold azt. Mert igazán írja Sz. Ágoston, hogy Isten a mi szívünket magáért teremtette ; és valamíg másban akadoz, valamíg csak egyedül Istenhez nem ragaszkodik, soha meg nem nyugszik. A Noé bárkájából kibocsátott galamb sokat fáradta és kerenge : de sohált nyugodalmat nem talál, míg oda vissza nem tére, a honnan kibocsáttaték. A mely vasacsának egyik végét mágneshez köszörülték, addig meg nem nyugszik, míg igyenesen északra nem fordul, mint a compastban láttyuk. A mi lelkünk is Istentől eredett : Isten az ő utolsó czéllya : soha meg nem nyugszik, míg Istenben nem nyugszik. Azért a gonoszok szüve mindenkor oly nyughatatlan, mint a háborodott tenger.

Az sem igaz, hogy Isten az igazakat a gonoszszal látogattya. Mert sőt azoktól minden gonoszt eltaszígál : latorságtól, álnak tanácskozástól, ragadozó szándéktól, fajtalanságtól, egyéb sok gonoszágoktól megmenti őket. Ezek helyében tekéletes, állandó jókat ad : igazságot, tisztaságot, aitatosságot, lelki vigasztalásokat, melyeket szemmel nem láthatni. Ha mi sanyaruságot szenvednek ; tudgyák, hogy effélék csak azoknak gonoszok, kik gonoszúl viselik : azért csendes elmével, háladással szenvedik. Ha gazdagságtól megfosztatnak, ezekbe jút, hogy Democritus szántsándékkal tengerbe hagyigálta pénzét : terhnek és útonjárásában tartóztatójának itilvén lenni ; és így szól magában : Nem csuda, ha Isten azt híveire bocsáttya, a mit néha az okos ember maga kíván magának.

Mindezeket értvén, nincs okunk, hogy megbotránkozzunk, az igazak sanyaruságit és fogyatkozásit látván, sőt méltó a Sz. Jakab hagyását követnünk ; és minden örömmek azt tartani, ha sok külömböző kisírtetekkel próbáltatunk Istentől. Mert nem szokása Istennek, hogy gyengéltesse kedves szolgálit, hogy aranylánczokkal fizessen : hanem, a mint Keresztelő János, a mint az apostolok és mártýrok példájából tudgyuk, vaslánczokat, ostort, keresztet ad nekik. De azért sokkal nagyobb dücsösség Istenért szenvedni, hogysen akármely világi dücsösséggel fényeskedni. Erre nézve

írja Aranyszájú Sz. János, hogy miképpen a nagy fejedelmek levelek kezdetire szokták írnyia legnagyobb és böcsülletesb titulusokat: úgy Sz. Pál, egyéb méltóságát elhagyván, csak azt írja: Én Christusért fogoly. Mert böcsülletesb, úgymond Chrysostomus, látrok lánczaival Christusért kötöztetni, hogysem királyi koronában tündöklei. És inkább akarnék, úgymond, Sz. Pállal Christusért fogoly lenni, hogysem angyalá változni. Ezért dicsekedik azzal Sz. Pál, hogy teli vígaságokkal: bővelkedik örömmel, minden sanyaruságokban; mert ebből tapasztalta Urának jóakarattját. Azt pedig Keresztelő Sz. Jánostól valóban megtanúljuk, hogy akkor leginkább folyamodgyunk Christushoz, mikor legnagyobb nyavalyákban vagyunk. Nincs a világ patikájában oly szerszám, mely az ember lelkének keserűségét orvosolhassa. Azért Christust keressük, egyebeket is Christushoz küldgyünk: és így, a mi szenvedésink égő kemenzéjébe, mint ama három szent ilíak közibe, eljő a Christus és megvígasztal minket. Kit engedgyen az Atya, Fiú, Szentlélek. Amen.

A lelki irgalmasságról, és lelkek nyerésének kívánásáról.

(Adv. II. vas. második besz.)

Egyéb szerencsáját Achillesnek nem irígylotte világbíró Sándor, hanem hogy Homérus pennája és dicsírése terjesztette világ eleibe cselekedetét. De mi sokkal bődögnak mondhattuk Keresztelő Jánost, kit az Atya Istennek bölcsesége nem magától gondolt és hízelkedéssel ékesített világi állapotok mulandó nagyságával, hanem oly dolgokkal dicsírt, melyek valóban nagyok lévén, Isten előtt nagyok ismértették Sz. Jánost.

Prófétának, sőt minden prófétáknál nagyobbának mondgya őtet: mivel szemeivel látta, a mit távúl köszöntöttek a régi próféták. Angyalnak nevezi: mert ha az angyalok, sem észnek, sem isznak: Keresztelő János sem ett, sem ivott affélét, a mivel közönségesen szoktak az emberek élni; kenyeret, bort, sert, nem kóstolván. Ha az angyalok házasság nélkül vannak: Keresztelő János sem kötelezte feleség nyögébe magát.

Ennek-felette, Sz. Jánosnak állhatatos erősségét dicsírettel említi Christus: mert az isteni malaszt úgy vastagította szívét, hogy mozdúlhatatlan erősséggel Istenhez ragaszkodván, nem ingadozott tétova nádszál módgyára: nem követte a gonoszoknak állhatatlan változását: mint a falevél, vagy a gyenge por minden széltől tétova nem ragadtatott: nem nyughatatlankodott, mint a tenger habjai: nem állhatatlankodott, mint a forgó kerék: mert

a bűnösöket illeti amaz átok, hogy állhatatlanok. De Sz. János mozdúlhatatlan volt a jóban: sem reménség, sem félelem, sem halál, sem élet ki nem üthette sarkából.

Végezetre, kemény és sanyarú életét dicsíri Christus Sz. Jánosnak: mert, penitencziát hirdetvén, penitencziához illendő öltözetben, teveszór ciliciumban járt: mivel a sz. írás feljegyzí, hogy a kik penitencziát tartottak, ciliciumba öltöztek.

Mindezek tekintetes nagy dicsíretek. De mikor meggondolom azt a követséget, melyben tudakozik Keresztelő János: Ha Christus-e az ígért Messiás, vagy mást kell várni? Egyéb dicsíretinél csudálatosbnak tetezik ez a buzgó igyekezet, mellyel tanítványinak üdvösségét és Christus dücsösségét kereste. Nem küldé tanítványit Heródeshez, hogy szabadulását szorgalmaztassák: hanem Christushoz küldé, hogy tanítványit megnyerje, és maga életével nem gondolván, egyebek üdvösségét szomjuhozta.

Tudta Keresztelő János, hogy Christus világ üdvözítésére ígértetett Messiás. Mert szemével látta, hogy a Szentlélek, galamb képében, fejére szállott; fülével hallotta, hogy a magas mennyből az Atya Isten azt mondotta: Ez az én Fiam, kiben nékem kedvem tölt. Azért ő maga világos szókkal hirdette: Ez az Isten Fia. Ez az Isten Báránya. Ez a ki elvészi a világ bűnét. Mikor tanítványi zúgolódnának, látván, hogy mindnyájan elhadgyák őtet és Christust követik: megmondá, hogy ő csak előljáró; Christus pedig mindenenek felett vagyon. és hogy néki tellyes öröme a Christus dücsösségének öregbülése, a maga tekintetinek kissebbedése.

Ezek így lévén, világos igazság, a mit Sz. Jerónymus tanít, hogy Sz. János nem maga tanulásáért, hanem tanítványi oktatásáért és lelkek megnyeréséért terjesztette Christus eleibe ezt a kérdést: Ha ő a Messiás? Elégségesen hirdette vala Christust nyelvével. De vévé eszébe, hogy mint a napot külömben nem láthatni, hanem maga világosságával: úgy Christust sem ismérheti senki, hanem ha maga világosságával ismérteti magát. Azért parancsollya tanítványinak: menyetek magához a világ Mesteréhez, tudakozzatok tőlle, és megértitek az igazat.

Elisús jól tudta, hogy Isten elragadta vala Illyés prófétát: de mivel kételkedtek a próféták fiai, és erdőkön akarták őtet keresni, néki biztatá, hogy keressék: a végre, hogy fel nem találván, elhinnék az igazat. Moyses tudta az ígélet földének sirosságát: de azért küldé kímlőket, hogy a jó gyümölcsnek látásával, nevedeknek a sokaság kedve annak elfoglalására. Sz. János is azért küldé tanítványit követségben, azért tudakozék a Messiásról: hogy, látván a tanítványok a Christus csudatételét, bizonyoson hinnék, hogy ő az ígért Messiás.

Láttátok-e, mint bánik a dajka a szoptatott gyermekkel? Ha betegeskedik a gyermek, a dajka vészen orvosságot: ételben, ital-

ban regulára fogja magát, mintha ő vólna beteg. Ha a dajkához felettébb hajt a gyermek és ismérni sem akarja édes anyját, hanem ahoz siet, a kinek tejéhez szokott: hogy magátúl annyához szoktassa, megkeni mellyét örömmel, idegeníti magátúl a gyermeket és annyához igazítja, hogy holmi szépséggel és nyalánksággal hozzá édesedgyék. Ezen módon cselekedék Keresztelő János: olyanná lén, mint a dajka. Mert, hogy tanítványinak kételkedését meggyógyítaná. úgy tetteti mintha maga kételkedését orvoslaná: hogy fölle elhajúllyanak és Christushoz szokjanak, tudatlannak, kételkedőnek, kérdezkedőnek mutattya magát, és a Christus cselekedetinek szemlätömására igazította tanítványit.

Ez az Isten szolgálának tekéltessége, hogy magok gyaláztattyával és kisebbségével lelkeket akarnak nyerni: Istenhez akarják vonni az embereket. És nemhogy egyéb munkát. de azt sem kíméllik, hogy életek elveszssen, csak az emberek lelke veszedelemtül szabadúllyon.

Hogy azért buzgósággal gerjedgyen a mi lelkünk is arra a tekéletes jóságra, mellyel felebarátunk lelki veszedelmét irgalmason távoztattjuk és kegyessen orvosollyuk! ebben a jelenvaló órában, először, megmutatom: hogy Isten parancsolattal kívánnya, jutalomnak ígéretivel édesíti, szent Fiának példájával nemessíti a lelki irgalmasságot, mellyel bűnök nyavalyájából kiszabadíttatik felebarátunk. Másodszor, megmagyarázom: miben és mi módon kell ennek a segítségnek és lelkek nyerésének lenni. Ezek sarkai a mái tanuságunknak. Legyetek figyelmetesek.

I. RÉSZE.

Nemcsak erős parancsolattal kötelez Isten, hogy testi nyavalyáit felebarátinknak, tehetségünk szerint, könnyebbítésük és fogyatkozott állapottyokat segítsek: hanem annak tellyesítésére. erős fenytékek félelmével és szép ígéretek reménségével serkeget minnyájunkat, mikor, az itílet napján kiadott sentencziában, a nyomorúltak segítésének elmulatását adgya okúl a kárhozottak veszedelmének: a választottak bóldogítását pedig irgalmas cselekedetek gyakorlásának tulajdonította.

De mivel nemcsak a testnek, hanem a léleknek is vannak nyavalyái, úgymint: a tudatlanság, az erőtlenség, a bűn, mely az örök kárhozatnak magva: arra kötelez Isten mindeneket, hogy kiki, tehetsége szerint, felebaráttyának lelki nyavalyáit távoztassa és, ha immár abba esett, kisegítse fogyatkozásából: azaz fáradsyon lelki életének megtartásában. vagy visszanyerésében. Azért mongya a Bölcs, hogy mindennek parancsolt Isten, hogy felebaráttyára gongya légyen: ha úgy nem akar veszni mint Cain; ki

azt mondotta, hogy ő nem őrzője atyafiának. Másutt azt mongya a Böles közönségesen mindeneknek : Tehetséged szerint visszanyerjed ördög torkából, elveszett atyádfiát. És, hogy ennek elmulatását könnyű véteknek ne tarcsuk, utánna veti, hogy a mint magunk veszedelmét távoztattunk, úgy igyekezzünk felebarátunk megnyerésére. Mert elveszünk, ha erőnk szerint ötet nem segítettük.

Nem kötelez Isten, hogy erőnk felett igyekezzünk : sőt azt mondgya, hogy a ki ereje és tehetsége felett akar egyebeket segíteni, magát elveszti : hanem csak azt kívánja, hogy az Istentől adott girával úgy ne bányunk, mint a rest szolga, ki noha részegségben, fajtalanságban, játékban nem vesztegette reá bízott talentumát, sőt, hogy kár nélkül őltalmazná, földbe ásta : de, hogy urának hasznót nem keresett véle, örök kárhozatra vettetett a haszontalan szolga. Ugyanis, ha arra kötelesek vagyunk, hogy ellenségünk barmát felemeljük, mikor elesik : mennél inkább tartozunk segíteni lelkét, ha segíthetjük. Vallyon, nagyobb gongya vagyon-e Istennek a barmokra, hogysen az emberek lelkére ?

Hogy pedig ebbéli fáradságunk jutalmát értenők, sok és nagy jókat ígér Isten azoknak, kik felebaráttokat lelki irgalmassággal segítik. Sz. Jakab, az ígéreteket sommában foglalván, azt írja : Valaki a bűnös embert, imádsággal, tanítással, dorgálással, jó példával, alamisnával, életének tévelygéséből, magaviselésének vétkeességéből megtéríti : haláltól megmenti lelkét, és maga bűneinek sokaságát elfedezi, felebaráttja lelke segítésének buzgó kívánsával.

Ebből az apostol mondásából megtetczik, először : mely fel-séges dolog a lelkek segítése. Mert a ki magát ebben foglalja, lelket üdvözít. Erre nézve Abdias az apostolokat üdvözítőknak nevezi. Sz. Pál azzal izgattyá Timóteust, a lelki dolgok tanítására, hogy ezt mívelvén, nemcsak magát, hanem azokat is üdvözíti, kik ötet hallgattyák. Ugyanezent jelenti, mikor a lelki tanítókat Isten segítőinek mondgya a lelkek nyerésében. És, mivel Sz. Ágoston után, azt írja Aquinas Tamás, hogy egy bűnös lélek térítése és igazulása nagyobb dolog, hogysen a mennynek, földnek teremése, méltán írja Areopagita Dienes, hogy a lelki tanító azt cselekeszi, a minél semmi nincs istenesb : mert Isten segítője a lelkek térésében. Másodszor : ezen mondással jelenti Sz. Jakab, mely nagy haszna és jutalma vagyon a lelkek nyerésének. Mert a lelkek térítése a bűnök sokaságát elfedi ; azaz letörli, eloltja : mivel Isten előtt földve nem lehet, a mi megmarad. Isten szava az, hogy az irgalmasok irgalmat nyernek, és felebaráttjokkal tett jóért, isteni malasztal felindíttatnak az igaz penitenciára és tekéletes megtérésre. Az is Isten ígérete, hogy minden bűnöket elfedezi a szere-

tet: a lelkek segítése pedig szeretetből származik. Hová lehet annál tekélletesb isteni szeretet, mint ha ki azzal meg nem elégszik, hogy maga szolgál Istennek, böcsüllí és tiszteli őtet; hanem abban fárad, hogy sokan ismérjék igazságát; szeressék jóvóltát; meg ne bánásák bűnökkel isteni felségét. Mikor Üdvözítőnk Sz. Pétertől bizonyos jelenséget kívána szeretetiről, azt mondá, hogy ha szereti őtet, segítése és legeltesse juhait; mert abból tetezik meg az isteni szeretet, ha néki lelkeket igyekezünk nyerni. Felebaráttját is senki tisztábban nem szereti, mint a ki kívánnya és izgattya, hogy igaz lelki jókkal bévelkedgyék, megmenekedvén a lelki veszedelemtől: a ki örül, mikor láttya szent életét attyafiának: siránkozik, mikor esetit meggondollja. Múltán mongya tehát Sz. Jakab, hogy a bűnnek sokaságát befedi a lelkek nyerésére gerjedező igyekezet: mert ez nem egyéb tekélletes szeretetnél.

Másképpen is jelenti Sz. Jakab a lelkek nyerésének hasznát, mikor azt mongya, hogy a ki bűnből kisegíti felebaráttját, üdvözíti lelkét. Mert ha nagy jutalmakkal fizeti Isten, mikor egy halandó testet veszedelemtől szabadítunk: mentül nagyobb érdeme lészen, ha ki haláltól szabadít lelkeket, hogy örökké éllyenek? Ha minden kincsedet és gazdagságodat szegényeknek adnád is, semmi volna egy lélek-nyeréshez, úgymond Aranyszájú Sz. János. Mert drágább egy lélek a széles világnál.

Akarod-e tudni, mely drága az ember lelke? Tekinesd meg, min vette azt Isten: nem aranyon-ezüstön, hanem szent Fiának böcsülhetetlen vérén vette: úgy, hogy egy lélek sincs, kiről azt ne mond hassuk, a mit Sz. Pál a maga és akármely ember lelkéről, hogy azért az egy lélekért meghólt Christus. Mivel eggyül-eggyig mindenekért meghólt. A ki azért olyan drága kincset viszen az Isten tárházába, mint a lélek: vallyon annak nem lészen-e nagyobb jutalma, hogysem a ki testi irgalmasságok gyakorlásáért mennyországot nyeri? Isten ígéreti az, hogy a ki felebaráttjának megmutattya az igazság úttyát, örök élete lészen. És nem akárminémű garádicson, hanem a kik egyebeket igazságra tanítanak, mint a csillagok fényeskednek örökkön örökké. Mert azok Isten előtt nagyok mennyországban, kik nemcsak magok jót cselekesznek, hanem egyebeket is jóra visznek. Christus Urunk egyébaránt is megérdemlette a dücsösséget, de Sz. Pál írja, hogy azért magasztalta ily fel őtet Isten, mert életét letette a bűnös lelkek segítéseért.

Mennyivel drágább azért, mennyivel szebb és böcsülletesb az Isten hasonlatosságát viselő halhatatlan lélek, mely a mennyei bődögságra teremtetett és Christus vérevel megváltott, ennél a bűdös, rothadandó testnél; mennyivel ártalmasbak a lelki gonoszok, a bűn, az Isten haragja, a kárhozat, a testi éhségnél, rongyosságnál, betegségnél; mennyivel felségesbek a lelki jók, úgymint: a bűnök bocsánattya, az Isten barátsága, a mennyei bődög-

ságnak zálagja, a gyomor-töltésnél, a köntösnél és egyéb világi jóknál; mennyivel nemesbek és böcsülletesbek azok a cselekedetek, melyekkel a lelki jókat közöllyük felebarátunkkal, hogysem azok a szolgálai munkák, melyekkel a testi irgalmasságot gyakorollyuk, mikor a rongyosokat ruházzuk. vagy ételt, italt adunk a szűkölködőknek: annyival böcsülletesb Isten előtt, annyival nagyobb fizetéssel jutalmaztatik a lelki irgalmasság, hogysem a testek segítése. És ha az ítélet sentenciájában, mennyország adatik, a testnek éhezéstül, vagy mezítelenségtül mentéséért, egy darab kenyérért, vagy posztóért: mivel a lélek böcsülletesb a testnél: sokkal bévségesben jutalmaztatnak, a kik lelkeket szabadítanak örök veszedelemtül.

A Christus példáját ha tekintyük, három rendbéli cselekedetivel ismértette, mely böcsülletes a lélek-segítés. Először azzal: mert a testi szükségek megszerzésére csak egy szót költött: Légyen; és azzal teremtetten valami testünk táplálására kívántatik: de, hogy lelki nyavalyánkból megszabadítana és üdvösségünk szükségét megszerzené, harminczhárom esztendeig, nyughatatlan fáradságokat vállalt magára: és úgy munkálkodott a lélek keresésében, hogy sokszor, annyi üres ideje sem vólna, melyben testi táplálást vehetne ételével. Végre szent vére hullásával mosogatá bűnünk rútságát. Mert az minden gyümölcse munkájának, hogy a bűnből kihozassék lelkünk. És a végre adta magát érettünk, hogy a bűnből megtisztítván, tekéletes erkölcsöket óltana belénk.

Másodszor, azzal ismértette Christus, mint böcsüllí a lelkek segítségét: mert noha szünetlen csudákat cselekedett, testi nyavalyák orvoslására; mindeneket minden betegségből meggyógyítván: de ezeket a végre cselekedte, hogy a testi irgalmasság által, lelki irgalmasságot nyújtana; és jó téteményével igaz hitre, penitenciára és tekéletes életre hozná az embereket. Maga mondotta, hogy a testi gyógyítások által lelkeket akart orvosolni. Az inaszakadt embert azért állatta lábára, hogy bűnök bocsánattyára való isteni hatalmát elhinné. Lázárt azért támasztá fel, hogy a csudalátással, hidgyenek ő benne. És közönségesen minden csudatételről azt mongya, hogy azok bizonyágtételek, melyekkel az emberek hitelre vitetnek. Annak okáért a Keresztelő János kérdésére, nem különben felele; hanem követi előtt sok csudákat cselekedék, melyekkel magát Messiásnak mutatá. Végezetre, azt is világosan jelenti a sz. írás, hogy valakiket test szerént meggyógyított Christus, azoknak lelkét is meggyógyította. Mert azt olvassuk, hogy az embereket egészen, testestül-lelekestül meggyógyította. És mikor betegeket akart orvosolni: vagy azzal biztatta őket, hogy megbocsáttatik bűnök; vagy azt kérlette, ha szabad a beteg lelkét üdvözíteni? Mely mondasok helytelenek, ha a testi gyógyítással, egygyütt nem járt a lélek orvoslása. Annakokáért mikor a harmincz-

nyolcz esztendőös beteget meggyógyítá, azt mondá néki : Im meggyógyultál : ezután bünt ne cselekedgyél, hogy rosszabbúl ne légyen dolgod.

Az Isten Fia, ki meg nem csalatik és böcsülletit, méltóságát, hasznát tudgya mindeneknek, azért öltözött emberi testbe ; azért fáradott harminczhárom esztendeig ; azért fogyatta életét sok kinokkal ; azért cselekedett sok csudákat, hogy a bűnök nyavalyájából lelkeket szabadítana. És ezzel bizonyosan ismértette, mennyivel nemesebb és kellemetesebb Istennél a lelki irgalmasság egyéb cselekedeteknél.

Harminadszor : hogy értenünk adná Christus, mennyivel böcsültesebb a lelki irgalmasságok cselekedeti és lelkek segítése : hátrahagyott és elmulatott sokszor egyéb kellemetes szent dolgokat, hogy a lelkek segítségét el ne mulatná. Christus tanítványa akarván lenni egy ember, annyi halladékot kére, hogy édes apját eltemesse. Urunk azt mondá néki : hadd másra az apád temetését : te mennyi el. predikállyad az Isten országát. Nagy irgalmasság, hogy ember apját eltemesse : de inkább akarja Christus, hogy a bűnben holt lelkeket tanításával feltámaszsza, hogysem a holt testet föld alá dugja. A kiből egy sereg ördög kiűzeték, Christus után akara menni : Urunk azt parancsolá néki : Mennyi vissza, hirdessed az Isten jótétét. A maga követésénél nagyobbra böcsüllí a tudatlanok tanítását : mellyért azt akarja, hogy magátúl is messzebb járjunk. Nagy és szent dolog a szegények táplálása : de az Istennek szent lelke arra tanítá az apostolokat, hogy a szűkölködők testi szükségének gondgyáért, nem méltó elhadni a lelkek tanítását. Mert jóllehet oly nagy testi szükségben lehet felebarátunk, hogy annak orvoslásáért, hallaszthattuk a lelkek segítségét ; és ezt cselekedte Sz. Pál, mikor, a nagy drágaságban, maga vitt alamisnát a szűkölködőknek : de az ilyen utolsó szükség kívül, ha egyiknek el kell múlni, jobb a testi táplálást hátrahagyni és a lelkeket segíteni.

Kitetszik ezekből, mely üdvösséges, mely nemes, mely kedves Isten előtt, a lelki irgalmasság és lelkek segítése. Lássuk rövideden, miben és mi módon kell minden embernek irgalmasan segíteni felebarátjának szűkölködő lelkét.

II. RÉSZE.

Sok és nagy lelki nyavalyák, szegénységek és betegségek vannak az ember lelkében ; de ártalmasbak a tudatlanság, a szomorúságtúl lenyomatott erőtlenség, a bűnök. Ezekből tartozunk, tehetségünk szerént, kisegíteni felebarátunkat ; úgy, hogy oktassuk a tudatlanokat, dorgáljuk és felkelésre esztenezzük a bűnbeesetteket.

Sokan találkoznak, kik a testi irgalmasságnak cselekedetire nem érkeznek; mivel fogyatkozott szegénységek nem szenvedik, hogy táplálják, vagy ruházzák a szűkölködőket: de senki nincs, ki a lelki irgalmasságok cselekedetitől ment lehessen; ki, ha akarja, vagy egy- vagy másképpen nem segítheti a lelkek nyavalyáját. Efféle segítséggel pedig nem fogy és kevesedik, hanem nevededik a segítségre tehetségünk.

Hogy sommába foglaljam a segítség módgyait: úgy tetszik, hogy négyképpen segítheti, akárki legyen, atyafiának lelki nyavalyáját.

Első mód: a tekéletes szent élet. Mert bár az istenfélő jámbor, egyéb munkát ne fordítson felebarátyának segítésére: csak azzal, hogy Istennek kedves szolgája, mindeneket segít, valakik egy háznál, egy városban, egy országban, sőt egy világban laknak vőlle. A mely Isten Sodomával együtt, őt nevezetes városokat megöltalmazott vólna, ha tíz istenfélőt talált vólna benne; és a I ábán házát minden áldásokkal megtölté, mihent Jákob hozzá méne: ugyanazon Isten most is, egy igazért, sok veszedelmektől óltalmazza, sok jókkal látogattya, a kik vőlle együtt élnek. Kire nézve, a sz. írás az igazakat világ fundamentominak nevezi: mivel ők, a kik a világot tartják, hogy el ne vesszen. Mivel azért minden embernek tehetségében vagyon, hogy Istennek segítő malasztjával, szent és tekéletes életet viseljen, nemcsak maga javáért, hanem felebarátinak segítésére nézve is: lelki irgalmasságnak kötelezésével tartozik minden ember úgy élni, hogy Istennél kedves lévén, másokra is terjedgyen ő érette Isten kegyelme.

Másik mód: az imádkozás, mellyel Isten haragját engeszteljük és a tudatlan tévelygők, vagy egyéb bűnbe merültek térésére segítő malasztot nyerhetünk. Mikor az Isten népe az amalekitákkal harczola, hasznosb volt győzedelmére a Moyses imádkozása, hogysem az egész sidó népnek kardgya, kopjája vagdalkozása. Azért mihent Moyses felemelte kezét Istenhez, megtolták az ellenséget: mihent lebocsátotta, hátat adott a sidóság. Mikor megharagudt vala Isten a sidókra és egy lábíg el akará őket veszteni, azt mongya a sz. írás, hogy Áron ragadá a paist, mellyel Istennek szoktak ellene állni, az imádságnak paisát, és megtartóztatá Istent, hogy tovább ne terjedgyen bosszúállása.

Minden ember, minden üdőben Isten eleibe mehet; néki könyöröghet; szűkölködő atyafiának segítséget nyerhet térésére és élete jobbítására. Többet is használ erre az együgyű jámbor imádsága, hogysem a nagy tudós ember tanítása, tanácsa, intése, dorgálása: mivel bizonyos írásokban olvassuk, hogy a keményedett szívű gonoszokat sokszor nem lágyíthatta az oktatás, de az istenfélő szentek imádsága meglágyította. Nincs azért senkinek

mentsége a lelki irgalmasság mulatásban : mivel senki nincsen, a ki könyörgésével nem segítheti lelki nyavalyákban lévő attyafiát.

Harmadik mód : a jó példa. Nincs hatalmasb tanítás a jó példánál. Mert az emberek többet hisznek szemeknek, hogysem fülöknek : és inkább felindúlnak a jóra, ha példát látnak, hogysem ha szép szót hallanak. Annakokáért Christus tanítani akarván a világot, maga eselekedte elébb, a mire akart egyebeket tanításával vezetni. És noha csak három esztendeig tanított prédikállásával, de harminczhárom esztendeig tanított példájával : tudván, hogy kedvesben tanúlnak az emberek példából, hogysem parancsolásból. Az Isten, széki előtt a minémű szent állatokat látá Ezechiél, egymást ütögették szárnyokkal : mert az igazak egymást ébresztik szent életek példájával.

Tudgyátok-e mivel tért a világ a pogány setétségéből keresztyén igazságra ? Istennek kegyelmes malasztja után a keresztyének szent életének és mártýromság szenvedésének példájával. Tertullianus írja, hogy nem egyébből ismérték, mikor valaki keresztyénné lett, hanem élete jobbításából, mely oly tekintetes volt, hogy, ha semmit nem szóllottak is a keresztyének, csak reá-nézéssel, a feslett erkölcsöket megszégyenítették. Sz. Jerónymus azt írja, hogy többen lettek keresztyénné a mártýrok szenvedésének látásából, hogysem prédikállások hallásából. Azért Justinus mártýr okát adván, miért lett keresztyénné ? azt mondgya, hogy a sok ártatlan mártýrok csendesz és békeséges szenvedése gerjesztette első szikráját az igazságnak benne.

Nem ok nélkül nevezi azért Sz. Pál a szentek példáját felhőnek. Mert miképen a sidókat, a pusztán által, az ígért földbe vezérlette a mennyei felhő : azonképpen a szentek példája örök életre vezet mindeneket. Nem ok nélkül mondgya Sz. Jóh, hogy mikor a bűnös ember az istenfélők példáját, mint valami szép tükört, szemléli : felkiált : Vétkeztem ; messze estem attúl a mivel tartoztam. Így írja Sz. Jerónymus, hogy jára Macárius : ki, midőn némely szerzetesek szent életét látta volna, nagy sírva azt mondotta tanítványinak : Bezzeg, én oly barátokat láttam, kikhez képest magamat barátnak sem tartom. Ilyen ereje vagyon a jó példának, magunk ismételére és életünk vezérlésére. Kire nézve Sz. Ferencz prédikállásnak nevezte, mikor alázatos csendességgel általment az úczákon.

Negyedik mód : a nyelvvel való tanítás, vigasztalás, dorgálás. Ezekhez tudomány kívántatik, és nem minnyájan egyaránt alkalmasak véghezvitelekre. De azért senki nincs, ki, az ő módgya szerént, három dologra köteles nem volna.

Először arra, hogy tanítson egyebeket. Mert minden eselédés embert kötelez Isten, hogy fiait, leányit és, mikor a szükség kívánja s alkalmatosság hozza, alatta-valóit igazassa és tanítsa, sőt

hatalmával és büntetésével erőltesse, hogy életeket istenesen visellyék. Erre nézve írja Sz. Ágoston, hogy minden cselédes ember nemcsak úri, hanem püspöki tisztet visellyen házában; oktatóván cselédét az igazságra és tekéletes erkölcsre: eleibe adván a mennyei bódogság örömét; a kárhozottak kínnyát; a pokolnak sanyarúságát; íntvén, hogy a kevélységet, esküést, szitkozódást, bujaságot, részegséget, haragtartást és egyéb vétkeket távoztassanak. Mert: Bóldog a ki hirdeti az igazságot. Sz. Pál nem a papoknak, hanem közönségesen a híveknek parancsolja, hogy a hiúságos csevegésnek békét hagyván, oly dolgokról beszéljenek felebarát-cyokkal, melyekből épüljenek. Ha a világ fiai a világról szállanak; ha a kereskedő ember mindenütt örömet érti, mikor arról beszélnek, hol lehet jobb nyereség: méltó, hogy a mennyország fiai örömet mennyországról szólnanak.

Másodszor, arra köteleztünk minnyájan, hogy jó tanácsal és szép intéssel vigasztaljuk felebarátunkat, mikor, vagy világi kárvallásért, gyalázatért és egyéb galibáért, vagy bűneinek nagyváltáért, módatlan és mértéketlen szomorúságban vagyon: mert efféléket a jó tanács úgy vidámít, mint a jó illatok újíttják a szívet. És az Isten sok helyen parancsolja, hogy vigasztaljuk egymást nyomorúságainkban. Nem olyan hiúságos vigasztalásokkal, minémüket ad a világ, mikor a beteget azzal biztatják, hogy meggyógyul és ismét jól lakik: hogy kárvallása megtér másunnan: hogy bosszúért bosszút állhat: mert efféle biztatások vagy vétkesek és hamissak, vagy bizonytalanok. Hanem sz. írásból vett keresztyén vigasztalásokkal tartozunk a szomorúkat vidámítani. Eleikbe adván, hogy a mi kegyes Atyánk, a nagy Isten, orvosságul bocsássa reánk a csapásokat: ezeket ha hálaadással visellyük, nagy jutalmát vészszük. Irgalmas a mi Istenünk, és benne bízókat el nem hadgya.

Harmadszor, azzal tartoznak, nemcsak a birodalomban és közönséges gondviselések tisztiben lévők, hogy, mind szelíd feddés-sel, mind kemény dorgálással és büntető sanyargatásokkal, eltilesták alattok-valókat a bűnöktől: hanem közönségesen minden embereket kötelezett Isten, hogy, mikor intésekkel és feddésekkel a bűnök távoztatására, vagy bűnből felkelésre segíthetnek egyebeket. el ne mulassák; hanem, vétkek gonoszságát eleinkbe adván, jobbulásra indítesák. Erre tanít Christus, mikor azt mondgya, hogy ha felebarátod vétkezik ellened, elsőben magát incesd. Ha azzal megjavul, ördög torkából kinyerted atyádfiát. És nemcsak Istennek sok szép ígéreti szállanak a dorgálással jobbulókra, hanem, a Bölcs mondása szerint, Isten áldása gerjed a dorgálóra is.

De két dolgot kell itt eszünkbe vennünk: egyiket, hogy mi ellenünk vétkezik, nemcsak a ki személyünkben, vagy marhánkban károsít; hanem valaki tudtunkra vétkezik. Mert gonosz példát ad

és megszorít: kárt téssen bűnével az ecclesiának, melynek tagjai vagyunk: Istennek tisztességét megbánta, melyet szemünk fényénél és életünknel inkább tartozunk oltalmazni. Másikat, hogy akkor tartozunk az intésre, mikor nagy és bizonyos a vétkek: mikor tudgyuk, hogy ki nem tért bűnéből és egyébtől meg nem intetett a vétkek: mikor igaz okosság szerént azt ítélhetjük, hogy fogantatos leszen és jobbítást szerez feddésünk. Mert ha méltó félelmünk lehet, hogy fát rakunk a tűzre; és nemcsak reánk dühödik, hanem gonoszságában inkább eláltalkodik a kit intünk, nem kell arra vesztegetni haszontalan szókat. Azért írja Sz. Agoston, hogy Christus tilalmazta disznók eleibe adni a gyöngyöt: hogy a hallgatást bűnnek ne ítéljék, mikor szóllásunk nem üdvösséges a hallgatóknál. A Bölcs is azt parancsolja, hogy jólakás közben meg ne fedd az embereket. És hogy békét hadgyunk az olyan dorgálásnak, mely csak idegenséget szerez. Ha tudgyuk tehát, hogy valaki tudatlanságból más ember jószágát bátorsággal bírja; vagy házaságában titkos akadéckja vagyon, melyet maga sem tud; és félő, hogy ha megintik, nem használ: tartozunk hallgatni: mert az intésnek vége, felebarátunk jobbulása. Ezt ha nem reménylünk, békét kell hadni az intésnek.

Meghallátok, keresztyének, mely szorgalmatos gondgya vagyon Istennek lelkeinkre. Mert nem elégedvén azzal, hogy mindeneket üdvözíteni akar és ő maga keresi a lelkeket, egyebeknek is, lelki veszedelem alatt, parancsolta, hogy példájokkal, intésekkel segítsek és bűnöktől oltalmazzák a lelkeket. Azért mi töllünk is kíváncsiak, hogy irgalmasok legyünk lelkünkhöz. Mert igazán és bölcsen írja Sz. Agoston, hogy a ki igazán alamisnát akar adni, magán kell kezdeni: elsőben magát kell segíteni: azután egyebeket is segítsünk. az eretnekségek és feslett erkölcsök távoztatását szorgalmaztatván.

Vajha jól meggondolnók, mely drága az ember lelke, melyért Christus életét adta! Vajha szívünkben volna az Isteni szeretetnek tüze! Nem elégednénk bezzeg azzal, hogy magunk szolgálának Istennek: hanem mindeneknek azt kiáltanók: Jertek ti is, szolgáljatok Istennek. Nem lén elég Keresztelő Jánosnak, hogy maga megisméré Christust; hanem tanítványít ő hozzá igazítá. Mihent Sz. Filepet megvilágosítá Christus, ottan Urínkhöz hívá Natánaelt. Mihent Sz. Mátét Isten megkedvellé, ottan Christushoz győjté a bűnösöket, hogy velle egyetemben részesülnének a mennyei áldásokban. Mert miképpen a tűz mindent megéget és soha meg nem elégszik; miképpen a mágnes vonzza a vasat és soha el nem fárad: úgy az Isten szeretetinek tüze, a hol vagyon, meg nem szűnik a lelkek segítésének kívánásától. Illyen tűz vólt bezzeg Sz. Dávidban. mikor azt mondotta, hogy, látván az emberek gonoszságát, elfonyadott, elszáradott lelki fájdalomiban. Kérem az Úr Istent,

gerjeszsze minnyájunk szívében ezt a lelkek segítésére való buzgó indulatot : hogy Sz. Pál és Moyses példáját követvén, a lelkekért életünket is készséggel letegyük. Amen.

Az alázatosságról.

(Adv. III. vas. első besz.)

Egy ékesenszólló böles asszony, dicsírni akarván Dávid királyt, azt mondá, hogy ő olyan, mint Isten angyala : mert őtet sem dicsíretek fel nem fuvalkodtattyák, sem rágalmazó szidalmak le nem nyomják : hanem az igazságban ingyenesen és mozdíthatatlan marad, hízelkedő dicsíretek és szidalmazó gyalázások szélvésze és fergetege között.

Ugy tetezik, nagy okkal ezent mondhattuk Keresztelő János-ról. Hallátok ez elmúlt vasárnap, hogy a fogságnak sanyarúsága, a tömlőcznek büdössége, a parázna királynak haragja és nyakára húzott pallosa meg nem tartóztatá őtet hivatalyától : hanem akkor is Christusról tudakozott, tanítványit Christushoz küldötte, Christus nevének dücsösségét terjesztette. A mai evangeliom pedig azt adgya előnkbe, mely igyenesen és alázatosan viselte magát a hízelkedők böcsületinek megvetésében. Igazán angyali tekéleteség ez, melyet sem a fogság és halál, sem a hiúság és dücsösség meg nem tántoríthat. És mennyivel nagyobb a tűzben élni, hogysen a tömlőczben tartatni : annyival csudálatosb a sidók követségének alázatos megvetése. Mert, a Böles mondása szerént, mint az aranyat a tűz, az ezüstöt az olvasztó kemence : úgy próbállyá embert a dicsíret. Füstbe megyen és elenyészik a tűzben a hamis arany : tisztúl és fényesebb lészen az igaz arany. Az ember is, mikor dicsírik, felemelkedik és hiúságra oszol, ha heános, mint Nabuchonodozor : dücsösségesben fénylik, ha igaz garatos, mint Sz. János.

Nagy követség ez, keresztyének, melyet Jánoshoz bocsátnak. Mert papok a követek : Isten templomából, királyi várasból, Jerusalemből küldetnek : nem egynehány köznéptől, hanem egész sidóságnak egyenlő tanácsából küldetnek : szükséges, nagy dologról tudakoznak : annak akarnak végére menni, és magától akarják érteni Jánostól, ha ő az ígért Messiás?

Nem is ok nélkül rendelék ezt a nagy követséget. Mert egyfelől tudták, hogy a Dánieltől jegyzett hetek elfolytak vala, melyek után a Szentek Szentinek meg kellett kenetni : látták, hogy a Júda maradékítúl elvétetett vala a fejedelmi pálcza, és pogány császárok birodalma, ha nem rabsága alá vettetett vala az Isten népe : halották, hogy feltetezett ama esillag, melyet a Messiás jöveletekor jövendöllött Bálám, Azért a köznép is azt mondotta : Tudgyuk,

hogy eljött a Messiás. Másfelől, a Keresztelő János állapotát szemlélvén, gyanúságba esének, hogy ő a Messiás : mert egész sidóságban híre vala, hogy magtalan anyától fogantatott : születése sok nagy csudákkal tündöklött : emberi szokást halladó erkölcsét, sanyarú és fedhetetlen életét, szemekkel látták. És mivel próféták jövendöklése volt, hogy mikor eljő a Messiás, tiszta vízzel mosogattya a népet : a Sz. János keresztelését tekintvén, minnyájan azt gondolták, hogy talán ő a Messiás. Azért rendelének tehát ily nagy követséget hozzá, hogy magátúl éresék, mit mond magárúl ?

Nagy kisírtet volt ez. Mert noha Sz. Pál, nem egyszer, megvetette az isteni nevet, melyet reá adnak vala : de elsőben a mennyei angyal és a paradicsomi ember, azután sok egyéb fejedelmek megrészegedtek és veszedelembé estek, az Isteni névnek és böcsületnek kívánsága miatt. Keresztelő Jánosnak pedig mozdíthatatlan tevékenysége és gyökerezett alázatossága magára nem vévé, a mi őtet nem illette. A Messiás nevét, tisztit és böcsületit magán nem szenvedé : nem egyszer, kétszer, nem ímmel-ámmal, nem homályos ígékkel, hanem sokszor, nyilván, állhatatosan megvallá, hogy ő nem Christus, nem Illyés, nem egy a régi próféták közül. Nem akará, hogy senki őtet voltánál nagyobbak tartsa, nagyobbra böcsüllye. Erről a Sz. János alázatosságáról emlékezvén Sz. Ágoston, azt írja, hogy teveször-köntös viselése, tömlöcze, mártýromsága felett, böcsületeseb és érdemeseb volt ez az alázatosság : hogy noha megcsalhatta volna az embereket, magát Messiásnak hitethette volna ; de nem cselekedte : hanem megvallotta, hogy nem ő a Christus. Nem szenvedte, hogy a Christus jegyese őtet vőlegénynek ismérje, hanem vőlegény barátjának. Azért mondotta, hogy ő nem Christus.

Mivel azért a Sz. János feleletiben, mint szép tiszta tükörben, tündöklék az igaz alázatosságnak, tevékenysége : én is, a mai napon, szólok az alázatosságról. És elsőben, megmutatom : mely böcsületeseb, hasznos, szükséges az alázatosság. Másodszor, megmagyarázom : miben áll az igaz alázatosságnak tevékenysége. Szükséges tudomány ez ; méltó, hogy minnyájan megtanúljuk.

I. RÉSZE.

Az alázatosságnak böcsületeseb méltóságát két dolog ismérteti : egygyik, a Christus tanítása és példája. Másik, azok a privilegiomok, kiváltképpen-való magános áldomások, melyeket ád Isten az az alázatosoknak.

Először azért, az alázatosságot böcsületessé és kívánczossá teszi a mennyei Mesternek, a Christus Jesusnak tanítása és példája. Mert noha Plátó, Aristoteles, Plutarchus, Seneca és több világi

bölcssek szép és mély tanuságokat írtak az okosságról, igazságról, irgalmasságról, mértékletességről, erősségről és több erkölcsök jóságról: de senki közzülök az alázatosságot tekéletes erkölcsök és jószágok közzé nem számlálta, sőt az elvetett félemes emberek rosszságát nevezték humilitásnak, alázatosságnak.

Példával tanította Ábel az ártatlanságot: Noé a reménséget: Ábrahám a hitet és engedelmességet: Jósef a tisztaságot: Jób a békeséges tűrést: Moyses a szelidséget: Dávid az ellenség-szeretést: Illyés az Isten tisztességének buzgó kívánságát; egyéb szentektől, egyéb tekéletes erkölcsöket tanulhatunk: de az alázatosságnak nem találtatott e földön mestere; hanem ezt ő maga az Isten Fia, mennyből alászállván, nyelvével és példájával tanítá. Azért hozzánk jöven, fenszóval kezdé kiáltani: Emberek, emberek, kik a tudatlanságba merültetek: tudósb és hitelesb mestert nálamnál nem taláhtok. Azért, ha csalatni nem akartok, tanúllyatok töllem. De mit tanúllyunk Uram? Talám egeket építeni és forgatni? Halottakat eleveníteni és víz hátán járni? Talám az isteni titkoknak és bölcseségnek te benned, mint gazdag tárházban, letett kincseit akarod, hogy tanúllyuk tölled? Nem ezeket kívánom, úgymond Christus, hogy tanúllyátok: hanem az együgyű szelidséget, és szűnek, nem szájnak és nyelvnek alázatosságát. Mintha senkitől alázatosságot nem tanulhatnánk, hanem csak attól, a ki felséges nagy lévén, magas mennyből alászállott, szolgai ábrázatba öltözött és kicsinnyé lett érettünk.

Első és legnagyobb eset akkor lett mennyországban, mikor az angyal isteni hasonlatosságot kívána; és ottan ördöggé változék, pokolba esék. Másik, mikor az ördög azzal hiteté Évát, hogy Istenhez hasonló lészen, ha a tiltott gyümölcsöt megkóstollya. Látván az Isten Fia, hogy a teremtettt-állat ily igen vágyódik az isteni hasonlatosságra; azt is tudván, hogy az alázatosságot egyéb meg nem kívántathattya velünk, ha az ő példája meg nem kívántattya; kevélységünket sem orvosolhattya egyéb, hanem az Istennek maga alázása: oly állapotba öltözék, melyben ő hozzá hasonlók lehetünk, ha alázatosok lészünk.

Az emberek alázatosságában két dolog találtatik: első, értelemben vagyon: mikor ember megtekinti bűnökkel és egyéb fogvatkozásokkal terhes állapottyát, és meggyőzetvén a valóságos igaztúl, azt itéli maga felől, hogy nem böcsülletet és dicsíretet, hanem orczapírulást és gyalázatot érdemel. Másik, akaratban vagyon: mikor ember kívánnya, hogy mások ollyannak taresák ötöt a minémű, és nemcsak illetlen böcsülletet nem kíván, hanem örömet szenved, ha érdemlett böcsülletben sem tartatik, vagy érdemetlen gyaláztatik. Amaz első dolog nem lehetett Christusban, úgymond Sz. Bernárd, mert magát ismervén, tudta, hogy ő Isten Fia, minden tisztaságnak kútfeje és minden böcsülletre

méltó : hanem az ő alázatossága abban volt, hogy, a mi példánkért és az alázatosságnak böcsülletes szeretéseért, nem úgy viselte magát, mint méltóságához illott : sőt akarta, hogy egyebek se úgy tiszteljek őtet a mint érdemelte : hanem az érdemetlen gyalázásokat és kissebbítéseket jó kedvvel szenvedte.

Erre az alázatosságra tanított minket Christus nyelvél és prédikálásával, mikor törvényt hirdetett és sentenciát mondott, hogy : Valaki magát felmagasztallja, megaláztatik : valaki megalázza magát, felmagasztaltatik. A végvacsora előtt, nagy alázatossággal megmosá tanítványi lábait : példát adván, hogy senki ne szégyenlye megaláznai magát és egyebek lábaihoz borúlni, ha ő, Úr és Mester lévén, ezt művelte. Egyszer a tanítványok azt kérdék tőle : Kicsoda nagyobb Isten országában ? Christus egy ártatlan gyermeket mutata, és azt monda, hogy mennyországba nem mennek, ha ehhez hasonlók nem lesznek. Nem üdőnek és vékony okosságának, hanem alázatosságnak hasonlatosságát kívánta : mellyel a hűségos dicsekedéstől és tisztességekívánástól üresek legyenek, mint a gyermekek. Világosan magyarázván, mit akar, azt monda, hogy Isten előtt nagyobb, a ki úgy megalázza magát, mint a gyermek.

Cselekedetivel és példájával ennél is világosan tanította Christus az alázatosságot. Mert elsőben : valami jó volt benne, azt mindenestül Istennek tulajdonította ; Isten javainak vallotta : tudományát, Attya tudományának ; cselekedetét, Attya cselekedetinek mondotta.

Másodszor : a fulákos nyelvek szidalmit nagy alázattal viselte. Mennyiszer gyaláztatott azzal, hogy paraszt nemből való ; kézimunkás ember fia ? sőt magát is azzal csúfolták, hogy asztalos, paraszt : mintha Isten előtt nagyobb tekintet volna a testi nemesiségre, hogysem a szent életre. Mennyiszer neveték, csúfolták, tréfálták tanítását ; mintha bolondságot mondana ? Mennyiszer mondták, hogy megbolondult : megdühösült : a mi ezeknél nagyobb, mennyiszer, és mely nagy bűnökkel vádolták őtet ? Néha, latrokkal társolkodónak, dobozódónak, boriszáknak nevezték. Néha, istenkáromló volt neve. Néha azt mondták, hogy ördöggel vagyon szövetsége, kinek erejével cselekszik mindeneket. Néha azzal gyűlölteték, hogy országháborító, pártolkodásokszerző, és különben meg nem maradhat Sídóország, hanem ha ez az ember megöletik, minnyájok veszedelmének távoztatásáért. Végezetre, csalárd, álnak, kösségesalogató volt az ő neve.

Ezeket a gyalázatos kissebbségeket és rágalmozó szókat, ezeket a sok vétkek szidalmit, mellyeket hamissan fogtak reá, alázatos csendességgel szenvedte Christus. Soha meg nem haragudt, soha nem feddődött, soha bosszút nem állott ; sőt kemény szót sem szóllott. Nem úgy szenvedte pedig a rágalmozó nyelveket, mint

mi. Mert, hatalmas erejével, megköthette volna torkát, megzabolázhatta volna nyelvét a káromlóknak. De akarva szenvedte: példát mutatván, hogy az emberek szavát, ítéletit, gyalázását, hamis vádolását, alázatosan tűrjük. Eszünkbe jutván, hogy érdeme nélkül, több és nagyobb gyalázatokat viselt az Isten Fia: mi pedig bűneinkkel többet érdemlettünk, hogysem a mennyit szenvedünk.

Hadmadszor: minthogy talám a szidalmazó nyelvek sértegetési nem oly nehezek, mint a cselekedetek gyalázási: ennek szenvedésével is böcsüllő és tanítá Christus az alázatosságot. Mert választva és szabadakarva, számtalan kissebbségeket szenvedett. Mikor elsőben világra jöve, attyafiai és vérszerént-való rokonsági között, szállást nem talála, hanem házból kirekesztetvén, istállóban születék, jászolba póláltaték. Azután, mintha ő benne valami megvető volna, környülméletteték; a penitencziatartó bűnösök között, Jánostúl megkeresztelteték.

Élete folyásában, emberek söpreje és csúfja vólt; de kivált. képpen halálakor. Mert harmincz garason adaték el, mint alávaló: gyilkos Barabbásnál halálra méltóbnak ítültetik, mint országháborgató: csúfos ruhába öltöztetik, mint bolond: arczúl pökdősteték, mint káromló: vereségekkel sanyargattaték, mint gonosztévő: végre, latrok közzé feszítették, mint latrok fejedelme.

Ennél inkább meg nem aláztathatott az isteni felség; ennél nagyobb gyalázattal nem illethetett az ártatlanság; és mind ezeket kívánva szenvedte: oly alázatossággal, hogy, mint a bárány, száját nem tátotta. kedvetlenségét nem jelentette.

Végezetre: mikor ollyat cselekedett Christus, melyből dicsíreti származhatott: megparancsolta, hogy titkon taresák, senkinek ne hirdessék, sőt mikor a kösség, látván csudatételét, királyságra akará emelni pusztaba futa a tisztesség előtt. Színeváltozásának dücsösségét csak három tanítvány előtt mutatá: gyalázatos kint, a Calvárián, mindenek láttára szenvedé. Illyen vólt a Christus példája, mellyel minket tanított; hogy, az ő alázatosságát látván, szégyennek taresuk a kevélységet: miképpen Rebecca általlott tevéen ülni, látván, hogy gyalog járt az ura Isaac.

Sok egyéb isteni jószágok vóltak Christusban: de hogy éresük, mennyire böcsüllő Isten az alázatosságot, Sz. Pál ennek tulajdonította a Christus nagy dücsösségét: mert mikor azt mondotta volna, hogy szolgálai ábrázatba öltözvén, engedelmesen megalázta magát: utánna veté, hogy ezért magasztalta őtet Isten mindenek felibe.

Az ő szent annyában is, noha számtalan jószágok vóltanak: de az egy alázatosságot említi Bóldogasszony, hogy tekintette ő benne Isten, mikor annyává választotta. Akarván ezzel ismértetni, hogy semmit inkább nem böcsül Isten emberben, mint az alázatosságot.

Hasznát és szükséges voltát az alázatosságnak, úgy tetezik, leginkább két dologból tudhattuk :

Első dolog az, a mit Aranyszájú Sz. Jánossal a több atyák tanítanak, hogy az alázatosság fundamentoma, gyökere, forrása, sőt anyja, dajkája, erőssége, kinestartóháza minden tekéletes jószágoknak. Ezekkel a bötsülletes nevekkel ismértetik, hogy miképpen az épület elomol fundamentom nélkül ; a zöldellő fák és szagos virágok, gyümölcsöt nem adnak, hanem elhervadnak és száradnak gyökér nélkül ; a gyermekek nem születnek, fel sem neveltetnek anyai dajkálkodás nélkül : úgy a keresztyéni erkölcsök és mennyei jószágok nem lehetnek alázatosság nélkül. Azért ha a ki fát akar nevelni és gyümölcsössé tenni, azt műveli, a mit az evangeliomi kertész ; azaz gyökerét ássa, öntözi, ganéjozza, mivel a gyökér erejében vannak a gyümölcsök : annak is, a ki gyümölcsösztetni akarja a több jószágokat, az alázatosságot kell nevelni, melynek fogyatkozása elsoványította és kiszárazta minden jószágok szépségét.

A hit nem lehet alázatosság nélkül. Mert a ki fogva nem tartya okoskodásit alázatos engedelmességgel, bolondságnak itéli az isteni dolgokat ; kire nézve mondgyák a szent atyák, hogy a kevélység anyja minden eretnekségnek. Mert különben eretnekség nem lehet, hanemha ember magában bizakodván, többet tulajdonít maga értelmének és tudományának, hogysen a régi közönséges ecclesiának és szent atyák tanításának.

A szeretet mivel gerjed és nevededik inkább, mintha a magunk alacson és méltatlan kiesinségét, isteni felséghez képest, semminek tartjuk, és magunk utálásával Istennek tiszteletire és szerelmére emeltetünk ? Valaki magát nagyraböcsüllí, Istent nem böcsüllí : valaki magát megalázza, Istent nagynak vallyá és szeretni akarja. Ha azért a tűz hamu alatt tartatik elevenen : az isteni szeretet is, az alázatosság fedele alatt bátorságos.

Az atyafiúi szeretetnek és egyességnek megtartása, úgy tetezik, tellyességgel az alázatosságon fordul. Mert miképpen a kevélyek, egymás előtt kapdosván a konczt, a világi jószágon, tisztén és méltóságon mindenkor veszekednek : úgy az alázatos emberben, semmi oka nem találtatik a háborgásnak. Azért mindenekkel békeségesen alkoszik. Mert magát semminek, egyebeket magánál jobbaknak itil : dicsíretet és dicsőiséget nem kíván : senkit nem utál és nem gyaláz : sőt ha valakitől gyaláztatik, vagy károsíttatik, nem törődik rajta : mert eszébe jut, hogy ennél többet és nagyobbbat érdemlett, mivel sokszor méltó volt pokolra. Annakokáért valamit szenved, semminek tartya, ahoz képest, a mit érdeme szerint kellene szenvedni. Azt is meggondollya, hogy az Isten Fiát, a mennyei bölcseségnek és minden szentségnek tárházát, kissebbséggel és gyalázattal illette a világ : és ebből kihozza, hogy igen esalatik

itfletiben a hazug és csalárd világ. Kire nézve, mind dicsíretit, mind gyalázatit hamisnak és hazugnak tartván, azon meg nem indul. Ilyen gondolatokkal minden gyűlölség, veszekedés és nyughatatlan háborgás gyökerét kivagdallya az alázatosság.

Ha azért csendesz és nyugodalmas állapotot kívánunk e világon; ha minden jószágokkal bővelkedni akarunk, alázatosok legyünk. Mert ő maga Christus, mikor azt parancsolá, hogy alázatosságot tanuljunk tőle, utánna veté, hogy ezzel találunk nyugodalmat lelkünknek. A kevélység pedig soha békeségben nem marad: mert akármi kicsiny dologból irigységre, bosszúkívánásra okot talál. Tekinsétek ama felfuvalkodott Ámánt. Első volt a hatalmas király udvarában, mindennel bírt, mindennek parancsolt: mégis dúl-ful, búsul, nyughatatlankodik, és azt mondgya, hogy, úgy tetezik, semmie nincsen. Vallyon, mi az oka ennek a nagy törődésnek? Csak az, hogy Mardochæus süveget nem vetett, nem emelkedett előtte. Oh bolondság! Ily kicsiny dolog. a kevély embernek minden boldogságát méreggá fordította, semmivé teszi. Ha azért lelki békeség és csendesz nyugalom vagyon e világon, egyebütt nincsen, hanem az alázatos emberben.

Egy szóval, miképpen a kevélység kútfeje és eredete minden bűnnek: úgy az alázatosság minden jónak gyökere és forrása; minden ördögi incselkedések győzedelme. Megmutatá Isten egyszer Sz. Antalnak az ördög hálóit, töreit és kelepczéit, mellyeket egész föld színén oly sűrűn terjesztett vala, hogy egymást érték. Elijeda a szent jámbor, és felkiálta: Uram, ki kerülheti el ezeket, hogy meg ne essék? Azt felelé Isten: Csak egyedül az alázatosság kerülheti el ezeket a töröket.

Szoros a mennyország útja: csak az mehet által rajta, a ki igen meghajol és kicsinnyé leszén. Azért írja Sz. Ágoston, hogy nincs egyéb út az igazságra és mennyei boldogságra, hanem a mellyet mutatott Isten: ez pedig, első, az alázatosság; második, az alázatosság; harmadik, az alázatosság: és valamennyiszer kérdesz, annyiszor mondom, hogy nincs egyéb útja mennyországnak, hanem az alázatosság. Nem azért, úgymond, hogy több jószágok nem vólnának: hanem azért, hogy oly szükséges az alázatosság, hogy ha minden jó cselekedettel együtt, elől és utól nem jár, hasznatalanná téssen mindeneket a kevélység.

Második dolog, mely az alázatosságnak hasznát és szükséges voltát kimutattya, a sok szép mennyei áldások és privilégiumok, mellyeket Isten kiváltképpen ígért és adni szokott az alázatosoknak. Napok és hetek kellenének ezek számlálására: le kellene írunk a sz. írásnak nagy részét, ha minden ajándékokat előhoznánk, mellyek az alázatosságnak üdvösséges gyümölcsét és hasznát kimutatták.

Ha lelki tudatlanságban és vakságban nem akarunk élni; ha

hamisságtól nem akarunk csalatni: ha mennyei tudományt és bölcseséget szeretünk, alázatosok legyünk: mert a hol alázatosság vagyon, ott bölcsesség vagyon. A kevélyek sem Istent, sem magokat, sem felebaráttjokat nem isméri: azért merő sült bolond kérdések és dicsekedések vagyon. Eggyik azt kiáltja: En vagyok a ki magamat teremtettem. Másik azzal dicsekedik: Egyedül magam vagyok: semmik hozzám képest egyebek. Harmadik azzal kérkedik, hogy az egész világot elgyőzte, és senki csak száját sem meri tátani ellene. Emez arra vágyódik, hogy az egeket meghágja és csillagok felibe tegye királyi székét: ama pedig nyilván mongya, hogy nincs oly Isten, ki az ő szándékát megfoghassa. Ezek mind halgatagságok. De nem esuda, ha így beszélnek a kikben alázatosság nincsen: mert csak ott vagyon a bölcsesség, a hol alázatosság vagyon. Az alázatosok isméri az Istennek végetlen felségét: tudgyák a magok alacsony állapotját: értik, hogy az igaz tisztesség és böcsület nem a világnak hiúságos ezeremoniájában vagyon, hanem a tekéletes alázatosságban. Ez ama mennyei tudomány, melyről háladással mondgya Christus, hogy a világ bölcsseitől elrejtetett és a kisdedeknek megjelentetett.

Ha Istent igazán akarjuk tisztelni: meg kell magunkat alázni. Mert csak a maga megalázó ad Istennek méltó tiszteletet: mivel a benne való jókért, minden dícsíretet és dicsőséget éppen Istenre térít: semmit abban el nem lop maga számára.

Ha kívánnuk, hogy kegyes szemeit reánk fordítsa Isten és tekintetivel áldomását reánk terjeszsze: alázatosok legyünk. Mert ő az alázatosokat szemléli, az égen és földön.

Ha isteni vigasztalásokra vagyon szükségünk: megalázzuk magunkat. Mert szokása Istennek, hogy szép vigasztalásával örvendezeti az alázatosokat.

Ha kívánnuk, hogy imádságunk Isten eleibe hasson és minden jót nyerjen: alázatosságba öltözzünk. Mert az alázatosok könnyörgése mindenkor kedves Isten előtt: és az egeket általhatván, igyenesen Isten székihez mégyen.

Végezetre, ha Isten kegyelmébe akarunk jutni: az alázatosoknak szokott Isten irgalmason kegyelmezni. Ha kívánnuk, hogy velünk lakjék Istenünk; az alázatos lélekben lakik Isten, hogy azt mennyei életre elevenítse. Ha a mennyei dicsőségre vágyódunk és üdvözülni akarunk: alázatossággal kell ennek végbemenni. Mert Isten az alázatosszívűeket üdvözíti és dicsőíti. Egy szóval, Istennek kiadott fogadása és ígrete az, hogy: Valaki magát megalázza, felmagasztaltatik. És nyilván való példával tudgyuk, hogy az Isten haragjának és ostorának távoztatására erősebb és fogatosb eszköz nincsen az alázatosságnál. Mert noha Illyés prófétával megmondattá Isten Achábnak, hogy gonoszságáért megrontattik: mindazáltal, látván az Úr Isten a veszett királynak alázatossá-

gát, azt mondá Illyésnek: Látod-e mint megalázta magát Acháb? Én sem ostromozom őtet, a mint fenyegettem.

Böcsülletessé tette azért Christus maga tanításával és példájával az alázatosságot; szükséges nagy hasznait sokképpen ismértette, ígretivel és adományival: de ha nem tudjuk az alázatosságnak mivoltát és tulajdon cselekedetét; ha azokban erkölcsünket nem gyakoroljuk: alázatosok nem lehetünk. Azért lássuk miben áll az alázatosság.

II. RÉSZE.

Gyökere és fundamentoma az alázatosságnak értelmünkben vagyon. Mert a ki nem csak testének, de sokkal inkább lelki állapotjának fogyatkozásit és nyavalyáit valósággal nem ismeri, alázatos nem lehet. Azért a ki igaz alázatosságra akar jutni, szükség érteni, hogy ő semmiből teremtetett: és ha Istentől nem tartatnék, mindgyárt semmi lenne. Ennek-felette tudni és érezni kell, hogy maga erejével semmi üdvösséges jót nem cselekedhetik, sőt nincs oly gonoszság és vétek, melybe nem esnék, ha Istennek kegyelmes kezei nem ótalmaznák.

Ezek a tekéletes igazságok, noha fundamentomi az alázatosságnak, de nem ezeknek értelmében, hanem akaratban áll az alázatosság. Azért az ilyen értelemhez tekéletes jó akarat kívántatik, mellyel minden gondolatinkat és cselekedetünket úgy rendellyük, mint ezek az igazságok kívánnyák.

Az alázatosság tehát, oly tekéletes akarat, mellyel ember, magához illendő alacsonytságot kíván és örömmel szenved: úgy, hogy maga sem tulajdonít, mástól sem kíván annál nagyobbbat a mi őtet illeti. Miképpen azért magunk ismereti abban áll, hogy voltunknál nagyobbbnak ne ittílyük magunkat; hanem éresük, hogy fogyatkoztak, szűkölködők, gyalázatra méltók vagyunk, mivel magunktól, semminél és bűnnél egyéb nincs bennünk: azonképpen az alázatosság abban áll, hogy kívánnjuk, és akarjuk, hogy mindenek annak tarcsanak a mik vagyunk, és nem nagyobbbnak: úgy, és ne fellyebb böcsüllyenek, a mint méltók vagyunk.

A deákok a kevélyt fellyebbezőnek nevezik: mert a kevély fellyebb alíttya magát, és kívánnya, hogy mások is nagyobbra tarcsák, hogysem a miben vagyon. Azért mondgya a sz. írás a kevély ördögrül, hogy az igazon meg nem állott, hanem fellyebb vágyódott. Az alázatost pedig földrehajlottnak híják, mert az alázatos emberben igaz bölcsesség vagyon: azért, először megválasztgya, a mi magának tulajdona és sajátgya, attól a mi Istené ő benne. Természetinek létét, tehetségének erejét, cselekedetinek jóságát, mindenestül Isten ajándékának tartgya, és nem olyan háládatlan, mint

a kiről írja Sz. Dávid, hogy a kölesönt vissza nem adgya : hanem a jónak minden dicsősségét és tisztességét arra téríti, a kitől kölcsön vette. A bűnöket pedig, a mindennapi eseteket és erőtlenségeket maga tulajdoninak isméri. Mert magunktól, fogyatkozásnál egyéb nincs bennünk. Másodszor ; általérte, hogy ember a gonoszért, nem dicsősséget és tisztességet, nem dicsíretet és előmenetelt, hanem gyalázatot, kissebbséget, rágalmazást érdemel ; és eszében forgattya, hogy ha egy halálos bűnért, méltó ember, hogy a pokol kínnyát és örökkévaló gyalázattját szenvedgye : mit érdemel a ki sok vétkekkel terhes? Efféle tekéletes igazságokkal, írja Sz. Dávid, hogy alázatosságra viszi Isten az embert.

Vajha ezeket az igazságokat gyakran szemünk előtt viselnők, és szívünkbe óltván, jól meggyökereztetnők ! könnyű volna bezzeg alázatossá lennünk. A ki isméri, hogy magától semmi, és hogy bűnnel egyebet tulajdon erejéből nem cselekedhetik ; a ki hiszi, hogy a mi jó benne vagyon, Istentől vagyon ; vallyon, nem azt kiáltja-e, hogy Istené a dicsősség, néki pedig tulajdona a szégyen és gyalázat ? A kinek eszébe jut, mennyiszer bántotta bűneivel kegyes teremtményét ; mennyiszer érdemlette az örök kárhozatot : vallyon, mikor gyaláztatik és megúáltatik, nem azt mondgya-e : semmik azok ehhez képest, a miket érdemlettem ?

Sok különböző indúlati és cselekedeti vannak az alázatosságnak, melyeken, mint garádiesokon, előbb-előbb mehetünk annak tekéleteségében.

Első és legelső cselekedete az, hogy ember, szeme előtt viselven erőtlenségét, ne kövesse azokat, kiket a sz. írás bolondoknak nevez, mert magokban bíznak : hanem a magában való bizakodást félretéven, Istenben vesse reménségét. Bizzék bátor, és üdvösséges nagy dolgokhoz kezgyen : de Istenben bízzék : ő tőlle kérjen és várjon segítséget : maga erejében és emberi segítségben semmit ne bízzék. Mert valaki Isten kívül keres segítséget, gyakran úgy jár, mint Ádám segítő társával, kitől elrontaték : vagy, mint a ki törött nádhoz támaszkodik, mely csak esetet és kezének sérelmét szerzi, erőtlen segítésével.

Második és fellyebbvaló cselekedete az alázatosságnak az, hogy ember nemcsak kívánságát tartóztassa a magas és méltóságos állapatra való vágyódástól, hanem azokat, tehetsége szerint, elkerüllye. És miképpen Christus elfuta a királyság előtt, Moyses a fejedelemségtől, Jeremiás a prófétalástól, több sok szent jámborok az egyházi és világi méltóságoktól mentették magokat : úgy a kiben alázatosság vagyon és méltatlanságát érzi, nem ásít a felső polezra ; nem néz arra a mit böcsülnek és mutogatnak a világ fia ; nagy tisztekre és felső helyekre nem szaggat : hanem miképpen az olaj- és fügefafa, a szőlővel együtt, kérve sem akarák a fák között való királyságot felvenni, melyet a tövis, egy szőlőtásra

felvállala, sőt égetéssel fenyegeté a ki nem enged néki : úgy az alázatos ember kerüli azt, a min a kevélyek kapnak, és alacson állapattyának kicsinségével megelégszik. Mert, maga fogyatkozását és vétkei ismervén, nem itéli magát nagyobbra érdemesnek ; sőt, semminek tartván magát, akármi kicsiny állapattal megelégszik ; azt is érdeme felett valónak alíttya. E mellett, tudván gyarlóságát, kívánnya, hogy távúl légyen tőlle valami felgyúlaszthattya a kevélység taplóját : azért nem szaggat a tekintetes fényességre. Végezetre, az alázatos embernek igaz bölcsesége annyira böcsül mindent, a mennyire érdemi : azért, a világi jókat aprólékoknak és semminek tartván, nem nagy különbséget téshen közöttök, és megelégszik akármivel.

Nem ellenkezik az alázatossággal, hogy ember azokért a mennyei ajándékokért, mellyekkel Isten őtet áldotta, alkalmatosnak és Isten segítségével elegendőnek itílye magát valami gondviselésre és tisztességes hivatalra : elég, ha magát méltatlannak itíli abból, a mi magáé. Mert magát, méltatlannak és alkalmatlannak tartván a magáéból, Istentől vett és reménlett segítségével, alkalmatosnak és elegendőnek itíllheti. Így cselekedett Sz. Pál, ki magát tekintvén, azt mondotta, hogy nem méltó az apostoli névre : Istenre nézve pedig, azt írta, hogy alkalmatos az apostolságra, és mindenre elégséges, Isten segítségével.

Harmadik és az elsőknél magassabb cselekedete az alázatosságnak az, hogy hiúságos dücsösséget, azaz dicsíretet, tiszteletet, nagyraböcsüllést ne kívánnyon ember szent életéből : sőt elrejese és titkollya a benne való jót. Mert el akarja veszteni aranyát, a ki piacra terjeszti : bátorságosan őrzi, a ki erős lakat alatt tartya. A tüzet befedik hamuval, ha meg akarják tartani : az életnek szentsége is, az alázatosság hamva alatt lehet maradandó. És a ki javait mutogattya, úgy jár mint Ezechias, ki elveszté kincsét csak hogy mutogatá. Meggondollya tehát az igazán alázatos, hogy tekéletes igazság szerint, nincs miben dicsekedni. Mert ha jó vagyon benne, Istené, nem övé : veszedelmes lopás pedig, az Isten tisztességét magára fordítani ; a mi másé. abból dicsíretet kívánni. Azért elhiszi, hogy Istent illeti a dücsösség : miénk csak a gyalázat és szégyenvallás. És miképpen ama jámbor szolga, mikor eltörette és csaknem megvette vala az ammoniták várasát, akkor hívá urát a táborba, hogy övé lenne a megvételnek dücsössége : úgy az alázatos ember, fárad, törődik, munkálkodik, és Istennek engedi a dücsösséget.

Ennek-felette, nemcsak attúl tart, hogy a mi jó láttatik benne, talám az sem tiszta ; talám a restség, hidegség és nem igyenes czélra néző rendelés vólt benne : de ha tiszta jó is, sokkal többel tartozik annál : és oly kevés a mit mível, ahoz képest, a mit kellene mívelni, hogy gyalázatot érdemel kicsinségével. Tudgya azt is, hogy sem

jóvá, sem gonoszszá nem tészon senkit az emberek ítélése és dicsírése : azért semminek tartja ezeket. Sőt, miképpen Christus néha elrejtett csodatétele után ; néha tiltotta, hogy ne hirdessék, csak azért, hogy a dicsíretet elkerülné : úgy a christus-követő alázatos nem mutogatja, hanem örömet rejtve tartja javait. Ha pedig Istentől oly állapotban helyheztetett, mely nem lehet tisztelet nélkül : az alázatosság arra nem viszi, hogy elhadgya magát és állapotját meg ne böcsültesse külsőképpen : de eszében tartja, hogy nem néki tészik a böcsülletet, mivel ő gyalázatra érdemes, hanem a tisztnek, mely Isten rendelése. Azért mint a tisztet, úgy a tisztességet azért vészi fel, hogy Istennek és felebarátyjának alkalmatosban szolgálhasson.

Negyedik felséges cselekedete az alázatosságnak az, hogy ember, meggondolván minémű gyalázatot és veszedelmet érdemlett bűneivel, utálja és minden kissebbségre érdemesnek érzi magát. Azért kívánnya és örömet szenved, hogy mindennek utállják és semminek taresák ötet. Megválasztja az alázatos ember az aranyat a sártól : a mi jó benne vagyon, azt éppen és igazán Istennek tulajdonítja ; annak dicsíretét és dicsőösségét néki engedi. Csak azt tartja magának, a mi tulajdon sajátja, azaz a vétket és veszedelmet. És mivel a bűnnek igaz sölgya gyalázat, kissebbség, vereség, halál, ezekre méltónak isméri magát, és méltán irtózik magától, mint útálatos dögtől.

Ötödik felsőbb és csudálatosb garádicsa az alázatosságnak az, hogy noha az alázatos ember, Isteni ajándékkal ékesítettet : noha a tekéletességnek tetejére jutott ; noha mindennek csudálkozásával, dicsírésével, dicsőítésével terheltetik igazsága : de szívéhez nem ragad semmi a dicsőösségből és tiszteletből : hanem, egyebek előtt nagy lévén, magában kicsinyen marad. Valóban és igazság szerént, Isten előtt mindenneknél kissebbnek, alábbvalónak, vétkesbnek valja és tartja magát, sőt kívánnya, hogy mások is annak taresák és magokat úgy visellyék hozzá, mint ollyanhoz.

Csudálatos paradoxom, nehéz-hitelű dolog ez. A ki szent és jámbor, vallyon, vak-e, vagy bolond, hogy nem isméri javait ? És ha nem isméri, mint adhat Istennek hálákat reája terjesztett javaiért ? Ha érti és tudja javait, mint itili a pogánynál és a ezégéres gonoszságokkal terheseknél magát alábbvalóknak, fogyatkozotabbnak ?

Keresztyének, az alázatosság sem vakká és bolonddá, sem háladatlaná nem tészon embert : hanem arra viszi, a mit a nagy szentek cselekedtek, és a mit Isten parancsolt. Sz. Pál azt itili magárúl, hogy az apostolok között kissebb, alaesomb és nem méltó, hogy apostol nevet visellyen. Tovább mégyen, és azt hirdeti, hogy ő a keresztyének között utólsóbb és kissebb. Ez sem elég, hanem az igazat szégyen nélkül kimondgya, hogy minden bűnösök között

első és legnagyobb bűnös. Ezzel sem elégedvén, nyilván kifejezi, hogy ő semmi. Sz. Ignatius mártyr, Efesomba, Smirnába, Magne-siába, Rómába írt leveleiben, mennyiszer írja, hogy legkisebb mindenek között? Sz. Gergely attúl fél, hogy az ő bűneit országos romlással ne verje Isten. Ama földi serafin, kinek szentségét nem győzi csudálni a világ, nyilván mondotta, hogy ő rosszabb és gonoszabb mindeneknél. Ezeket pedig nem hazugúl és képmutatósból, hanem értelmek és itéletek igazságával mondták.

A sz. írás parancsolattal kötelez válogatás nélkül minden embert, hogy mást mindent, magánál fellyebb valónak és böcsülletesbnek tareson. Christus úrunk nemesak parancsollya, hogy senki eleibe ne üllünk, mindenek után való helyt foglallyunk, mindeneket nálunknál elébbkelőnek alítesünk : hanem arra tanít, hogy a ki Isten itéletiből legnagyobb és böcsülletesb közöttünk, maga itélete szerént, legalacsomb és kisebb légyen. Mert ha aláztatosság nélkül nem lehet a szentség, a nagy szentség sem lehet nagy aláztatosság nélkül. Azért a Christus iskolájában, a ki egyebek felett nagyobb szentségre akar jutni, egyebeknél alacsomb szolganak kell magát ismérni.

Nem ellenkezik az aláztatossággal, hogy ember ismérje magában az Isten ajándékát : hogy magát tudósbnak, józambnak, okosbnak, adakozóbbnak taresa, ama tudatlan, tolvajló, részeges, fajtalan embernél. Azért az aláztatos Sz. Pál tudta és háladással értette, minémű nagy kincseket rakott Isten ebbe a választott edénybe ; és arra nézve írta, hogy ő benne oly nagy tudomány vagon, melyet senki a világi bölcseségnek fejedelmi közzül nem tudott : oly okossággal áldatott, mely sok nemzetségekben nem találtatott. Az is ő szava, hogy mindeneknél többet munkálkodott Istenért. De e mellett, akarattyát lenyomta és magát semminek tartotta. Mert azt mondotta-e, hogy mindeneknél többet munkálkodott ? de melléje vetette : hogy nem ő tőlle volt az, hanem Isten ajándékából. Azt írta-e, hogy nem kisebb a több apostoloknál ? De mindgyárt megorvosolta a kevéség ellen, és melléje írta, hogy ő ugyancsak semmi.

Négy oka vagon, mellyért akárkiben mennyi sok jó légyen, magát azokért mások eleibe nem teheti.

Először : a ki megválasztja, ami ő benne Istené és a mi tulajdon magáé, általérti, hogy csak az ő benne dicsfretes, a mi Istené : a mi pedig sajáttya, az csak gyarlóság, fogyatkozás, véték. Mivel azért, a mi másé, azzal nem dicselkedhetünk ; a mi magunké, azzal senkinél jobbak nem lehetünk ; sőt vétkesek és harag-érdemlők leszünk : világosan következik, hogy semmi nincs bennünk, miért kellyen más valaki eleibe ülnünk.

Másodszor : senki közzülünk nem tudgya egyebek szűvejarását és bűneiből kitérését ; senki nem láttya minémű ajándéki van-

nak Istennek másokban. A maga vétkei és fogyatkozásait kiki látta s érzi. És, ha lelkiisméreti nem furdallya is, mivel Istennek fényes szemei mélyebben látnak, nem tudja, ha Isten kedvében vagyon-e vagy haragjában: mert, hogy bizonyos lenne alázatosságunk, azt akarta Isten, hogy magunk előtt bizonyos ne légyen lelki állapotunk. Azért vakmerőség nélkül nem ítélheti senki magát annál jobbnak, a kinek állapotját nem tudja. Azt is e mellé adván, hogy a ki ezelőtt egy órával nagy bűnös volt, egy szempillantásban nagy szentségre juthatott: és jutott-e vagy nem, mi nem tudjuk.

Harmadszor: mennél nagyobb szentségre emeltetik ember, annál nagyobb mennyei világossága vagyon: annál jobban érti akármely apró vétkek rútságát: annál több fogyatkozásokat talál magában. Ha a verőfény sugára bé nem jó házunkba, port nem látunk: de ha egy kis lyukacsán befurja magát a fényesség, oly sűrű por látezik, hogy egymást éri. Megisméré és megvallá Ábrahám, hogy por és hamu: de nem mikor Egyiptomban bűdosott az éhség előtt, vagy mikor egyéb sok nyomorúságokat szenvedett; hanem mikor Isten előtt állott. Mi is akkor értyük fogyatkozásinkat, mikor Isten előtt forgunk: mikor az ő szépsége mellé támasztjuk rútságunkat: mikor az ő világosságával lelkünk setésége megtisztítatik. A ki nem tud írni, vagy musikálni, oly képekre és énekekre csudálkozva bámúl, melyekben számtalan fogyatkozást ismér, a ki érti a mesterséget. Így vagyon a lelki dolgok állapotja. A kiben isteni bölcsességnek fényessége vagyon, ott is fogyatkozást talál magában, a hol egyebek nem találnának. Mert miképpen setét éjszakán látezanak a csillagok, ottan nem tetezenek, mihent felkél a nap: úgy a hol az alázatosságnak világossága nem fénylik, tetezenek valaminek az emberi tékelletességek; de mind befedetnek és homályosodnak, mihent feltetezik az alázatosság.

A szent emberek azért magok vétkeinek szemlélésében és irtogatásában elég dolgot találnak; nem érkeznek egyebek fogyatkozásinak vizsgálására. Annakokáért, az ő ismértek és tudások szerént, igazán mondgyák, hogy nálloknál bűnös ember nem találnak.

Negyedszer: azt gondollyák a szent emberek, hogy ha Isten úgy megvonná tőlök kegyelmes segítségét, mint a gonoszoktól; ha ő eleikbe olyan botránkoztató okokat, olyan veszedelmes alkalmatosságokat, izgatásokat, kísérleteket bocsátana, minémükben vannak a legnagyobb bűnösök: talám olyan és annál is nagyobb vétkekbe esnének. Ellenben, ha ama gonosznak annyi segítséget és alkalmatosságot adott volna Isten a jóra, mennyit nekik adott: talám nagyobb szentségre jutott volna. Mi bizonyosan nem tudhattuk, ha ezek így lettek volna-e: de tudhattuk, hogy ezek lehetségesek: mivel Üdvözítőnk mondotta, hogy ha Tirusban let-

tek volna a csudák, melyek a sídók között voltak, penitenczia-tartásra indultak volna. Ez pedig elég arra, hogy senki magát más felibe ne emelje: hanem arrahagyván az itéletet, a ki tud minde-
neket, maga isméretinek tekéltetességével, minden embernél alább-
valónak taresa magát.

Mindezekre nézve, az igaz alázatos fel nem fuvalkodik, akár-
mennyi jókban is, sőt mindenből okot vészen maga alázására. Ha
láttya, hogy Isten ajándéki vannak benne: meggondollya, hogy
Isten kincse bízott egy gyarló edényre, melyet ha jól nem őriz,
sőt ha hasznót nem szerez belőlle, kárhözattára fordul. Azt is
eszébe jutattya, mit mívelne más, ha ilyen áldásokkal előztetnék
Istentől. Ha elmés, vagy tudós; ha gazdag és böcsületes állapotú:
meggondollya, hogy annál nagyobb számadása lészen, mennél
többet bízott Isten reá. Ha felebaráttjának esetit hallja: eszébe
jút, hogy ő is megeshetik; és, ha Istentől elhagyatnék, megesnék
mint akárki. Azt sem felejt el, hogy a ki egy órában elesett, más-
ban felkelhet. Annakokáért nem jár úgy, mint a ki megutálá a
publicánust, Mária Magdolnát megítlé: mely két példából meg-
tanulta, hogy másnál jobbnak ne alítsa magát, ha csalatni nem
akar. Mert könnyű Istennek a kemény kövekből Ábrahám fiait
szerezni.

Meghallátok, keresztyének, a Keresztelő János alázatosságát.
Megtanulátok, mi kívántatik az alázatossághoz. Azért kövessétek a
Sz. Dávid példáját, ki azt írja, hogy ő felettébb megalázta magát.
Mert mennél nagyobb valaki, annál inkább meg kell alázni magát:
nem egy, vagy két dologban, hanem tellyességgel mindenben.
A mely búzakalász aláhajól, több szem vagyon benne, hogysen
az igyenesen felállóban. A mely fának ágai terhesek gyümölcsessel,
aláhajólnak: az üres vesszők mennek sугáron. Nincs könnyebb
dolog, úgymond Sz. Bernárd, mint hogy alázatosok legyünk.
Mert telik vagyunk alázás okaival, és, ha Isten előtt nincs utála-
tosb, mint a szegény kevély, méltán gyűlölséget érdemlünk. ha
megismérvén fogyatkozásinkat, mégis kevélykedünk. Kitől óltal-
mazzon az Atya, Fiú, Szentlélek Isten. Amen.

Mely üdvösséges a magunkismérése.

(Adv. III. vas. második besz.)

Természet hajlandósága hozza minden embernek a tudásnak
kívánását. Azért az emberi elmének sугára örömet vizsgállya nem-
csak a földszínén látható állatok természetit, hanem a földben
temettetett érzeknek, sőt az egekben helyeztetett csillagoknak
erejét és tulajdonságit. És miképpen Salamon addig nem nyugod-
dott, míg a legkisebb füvecskén kezdván, a legnagyobb fák, bar-

mok, röpülő, esúszó és úszó állatok mivoltát és mineműségét által nem értette elméjének nagyváltával : úgy a több emberek értelme telhetetlen nemcsak a régen lett dolgoknak, hanem a természet titkainak és felsőges dolgainak általértésében.

De közönségesen abban vétkezünk, csaknem minnyájan, hogy a mit legszükségesb tudni, arról nem tudakozunk. Mert kiesoda közüllünk, ki magába szállván, igazán akarná tudni és érteni, kiesoda ő? ki tudakozik magátul, ki vagy? Minémű vagy? mind természeted állattyában, mind erkölcsödre és magadviselésére nézve?

Hallátok az evangeliomban, mely szorgalmatosan, mely sokképpen tudakoznak a fariséusok Sz. Jánostul : Te ki vagy? Illyés vagy e te? Próféta vagy-e te? Hát mi vagy? Ki vagy? Mit mondasz? Mit keresztelsz? A kik ennyi különböző formán, ennyi kérdéssel vizgálták a más állapattyát, magoktul csak lágyan sem kérdették : Hát te ki vagy? Minémű vagy? Mennyi vétkekben büszhődöl? Mennyi fogyatkozásokkal terheltetel? Mert miképpen a szem egyebeket lát, magát nem láttya : úgy a mi értelmünk, elterjed ugyan sok dolgokra. Egyebekről örömet kérdezi : Emez micsodás? amaz minémű? Nevetve nézi más hátán az iszákot; orcáján a mocskot : de maga ismérésére nem fordul, sőt mint az igen rút emberek tükörbe nem néznek, hogy éktelen ábrázattyokat ne lássák : úgy az emberi gyarlóság, nehezen fordíttya szemét a maga fogyatkozásainak szemlélésére. Azért csaknem minnyájan olyan csúfosok vagyunk, mint Thales, ki az egeket vizgálván, lába előtt nem látta a vermet, melybe esett.

Tudakozván Chilon filósofus : Micsoda tudomány legjobb és hasznosb? Azt felelé Apollo : Ismérd magadat; és tudgyad ki vagy. Tanítván ezzel, hogy a tudás kívánságának belénk óltott vágyódását leghasznosban foglallyuk a magunk ismérésében. Az anyaszentegyház, mikor a hosszú bőjt első napján hamvat hintfejünkre, és azt mondgya : Emlekezzél ember, hogy por vagy és porrá lészsz : nem egyebért cselekszi ezt, hanem hogy magunkat megismérjük. Isten ő maga, mikor azt parancsolta, hogy magunkat szemléllyük; magunkra vigyázzunk; mikor az eset után Adámtul azt kérlette : Hová estél? mikor azt mondotta néki : Por vagy, és porrá lész : nem egyebet akart, hanem hogy magunkat ismérjük; tudgyuk mik voltunk; mivé lészünk. Mikor a próféták azt mondották, hogy minnyájan olyanok vagyunk, mint a sár a fazekas kezében; és hogy nincs oka a pornak a kevéslységre : nem egyéb néztek, hanem hogy magunkat ismértessék velünk. A mely betegket meg akart gyógyítani Christus, azt kérlette tőlük : Mit akarnak? Tudta, hogy egészséget kívánnak : de azt várta, hogy ismérjék és megvallyák nyavalyájokat. És talám azért nem gyógyított egy bolondot is, mert a bolond nem isméri nyavalyáját,

sőt okosnak alíttya magát. Christus pedig csak azokat akarta orvosolni, a kik magok nyavalyáját megismérték.

Nem csuda, hogy ily sokképpen jelentette Isten, mint kívánja hogy magunkat ismérjük: mivel ennél hasznosb és üdvösségesb tudomány nem lehet. A több tudományok felfújnak és kevélyé tésznek, ez megalázza kevélységünket. A több tudományok nélkül, mennyországba juthatunk: de senki nem üdvözl, ha magát nem isméri: mivel a kedves jegyesnek is azt mondotta Isten, hogy ha magát nem isméri, vélle együtt nem lakhatik, nem nyájaskodhatik: hanem ki kell üzetni házából és barmokhoz illendő vétkek úttýára kell szakadni. Végezetre: jobb és dicsíretesb a ki isméri magát, hogysen a ki érti és tudgya az egek forgását, a csillagok erejét, a több teremtettt-állatok micsodaságát és tulajdonságát: mivel a magunk isméreti megfojtya a kevélység mérgét; belénk óltya az isteni félelemnek mennyei bölcsességét; az alázatosságnak tekéletességét szívünkbe gyökereztetí, és miképpen Isten a földet, mint erős fundamentomra, a semmire rakta: úgy a keresztyéni alázatosság, mint feneketlen mélységre ásatott fundamentomon, semmiségünknek isméretin építtetik.

Hogy azért vóltaképpen tudgyuk, kik vagyunk? Honnan jőtünk? Hová megyünk? és ebből az isméretből, igaz alázatosságra juthassunk: jer szállunk magunkba, és kiki közzüllünk kérdgye magátúl: Te ki vagy? azaz, mi vóltál? Mi vagy? Mivé lesz? mert nem külömben, hanem ezeknek értéséből juthatunk magunk isméretire.

Én is azért ennek a három dolognak magyarázására igyenesítem a máí tanításomat: kérlek, ne járjon magatoktól távúl gondolkodástok, ha ismérni akarjátok magatokat.

Úgy tetezik, könnyű embernek magát megismérni: mivel magunk terhének únakozásával tudgyuk, és akarva sem titkolhatyuk magunktól, hogy sok testi-lelki fogyatkozásokkal és naponként-való nyavalyákkal nehezíttetünk. Minnyájunkban magva és gyökere vagyon minden gonosz vétkeknek. A hajlandóság, erőtlen-ség, gyarlóság, jóra való késedelmes restség lenyomja bennünk a jó íg ekezetet. Ki nem érzi magában, testi nyavalyáinak sokaságít? jóra való gyengeségét? az elkezdett jókban, állhatatlan változásít és mindennapi vétkek fogyatkozásít? Néha ezeket érezzük és sajnállyuk: mindazáltal igazán felelt Thales filósófus: kitúl mikor kérdenék: Mi vólna legnehezebb? Azt felelé, hogy legnehezebb a magunkismérése. Azért Istennek kiváltképpenvaló segítsége és áldása nélkül, senki magát úgy nem ismérheti, a mint üdvösségére szükséges. Innen vagyon, hogy Sz. Jób alázatos buzgósággal könyörgött Istennek, hogy mutassa meg és ismertesse vélle fogyat-

kozását, bűneit, gonoszságait. Mert nem elég azt tudni, hogy gyarlók, halandók, bűnre hajlandók vagyunk; hanem ezeket úgy kell tudni, hogy a magunk ismérleti által vétkeinket tisztítsuk, életünket szent erkölcsökkel ékesítsük, világi hiuságos dücsösségek kívánságait zabolázzuk, a nagyravágyódást serény igyekezettel elölcsuk, Istenünket félljük, attúl, a ki jobbíthat és vastagíthat, buzgó szível segítséget és óltalmat kérjünk.

Annak-okáért ha üdvösségesen akarjuk tudni kik vagyunk? Elsőben, Istenünket kell alázatosan kérnünk, hogy lelki szemünket felnyissa és a magunk isméretire értelmünket világosítsa. Azután, józan és szorgalmatos gondolkodással, meg kell tekintennünk micsodaságunkat és minéműségünket; azaz nemcsak természetünk alacsonságát, hanem erkölcsünk fogyatkozását is kell értenünk.

Kétképpen lehet ez a magunk ismérleti: vagy egybevetéssel, úgy hogy az Istennek felséges méltósága és az egyéb állatok természete mellé vetvén mivóltunkat, abból tegyünk ítéletet magunkról: vagy egybevetés nélkül, mint magában vagy, úgy szemlélvén természetünk állapotját, életünk forgását, végét és erőtlenségünk fogyatkozását.

Ha egybevettyük az isteni felséggel magunkat: micsodák vagyunk ő hozzá képest? Megmondgya Sz. Dávid, mikor azt éneklí: Te előtted Úr Isten és tehozzád képest az én állatom, mivóltom és természetem olyan, mint semmi. Kire nézve Sz. Pál nemcsak magáról mongya, hogy semmi: hanem mindenekről bátran írja, hogy akár mint állítesák magokat, csak semmik. Mert valami Isten kívül vagy, semmi ő hozzá képest, kinek neve az, hogy Vagy. Azért a széles világ Isten előtt olyan, mint egy csep harmat: mint semmi és hiuság. Mert az Isten bölcsessége végetlen; sőt Isten ő maga a bölcsesség: az Isten jósága határozatlan; sőt maga a jóság: ereje mindenható: tehetségének vége nincsen. Mi pedig tudatlanságnak tengeri; gonoszáságnak örvényi; erőtlenségnek és minden fogyatkozásnak feneketlen mélységi vagyunk.

Álly meg itt, kiki vagy; és gondold meg, mi vagy te, a széles világon élő emberekhez képest? És, ha okosságod vagy, megérted, hogy olyan vagy, mintha nem is vólnál, ennyi sokaság mellett. Meny tovább: és gondold meg, hogy valakik vóltak, vannak és léznek, mindazok. Isten előtt olyanok, mint hiuság és semmi. Ebből tégy ítéletet, mi vagy te Istenhez képest? és feltalálod, hogy akárki légy, semminél semmibb vagy.

Mennyünk elébb: és Isten mértékében, Christus szentséges életének fontyában mérjük meg erkölcsünket. Lássuk ha heánosok nem vagyunk.

Jaj, mely mocskosnak látczik a mi tisztaságunk! mely haragosnak a mi szelidségünk! mely felfuvalkodottnak a mi alázatos-

ságunk ! mely kegyetlennek a mi irgalmasságunk ! mely gyarlónak a mi erősségünk, ha a Christus tükörébe nézünk ! Oh mely száraznak találtatik a mi sírásunk ! mely képmutatónak töredelmeségünk ! mely fösvénynek adakozásunk ! mely torkosnak bőjtölésünk ! mely változónak állhatatosságunk ! mely szófogatatlannak engedelmességünk, ha Christus Urunk erkölce mellé állanak !

A mennyei angyalokhoz képest, vallyon micsodák vagyunk mi férgceskék ? Az angyalok testetlenek, halandóságtól mentek : hatalmasok, gyorsak, igazak, mennyei bődoltsággal tekéletesek : mi pedig rothadandó bűdös testben öltöztünk ; halandóságink nyavalyáival mindenfelől megkörnyékeztettünk ; erőtlen gyarlók ; késedelmes restek ; veszedelemmel határosok ; félelemmel és tudatlansággal teltyesek vagyunk. A forgandó és változó üdőnek prédái ; aszerencsének játéki ; az állhatatlanságnak képei ; a nyavalyáknak tárházi vagyunk. Gondolatunk csalatkozó ; tanácsunk vakság ; szóllásunk hiúság ; kívánságunk ocsmányság : értelmünk olyan az isteni dolgok látására, mint a bagoly szeme a nap sűgári nézésére : a világi dolgokban a mit tudunk, ezered része annak, a mit nem tudunk.

Sz. Ágoston írja, hogy az oktalan-állatok, érzékenységek erejével sokképpen megelőznek minket. Mert nincs közzülünk oly messzelátó, mint a sas ; oly erős, mint az orosz lány ; oly gyors, mint a nyúl ; oly jó szagló, mint a visla. Az oktalan-állatok öltözve születnek : magok óltalmazására, nekik a természet fogat, szarvat, körmöt, vagy gyorsaságot adott, mellyel veszedelmek előtt szaladnak : mihent születnek, járnak és úsznak : természetek szükségére való eledelt, munka nélkül találhatnak, sőt betegségek orvosságát is mester nélkül isméri. Minket a természet fegyvertelenül és mezítelen vettett a sok veszedelmek közzé : öltözetünket juhoktól, bogaraktól, barmoktól kell várnunk : hogy kenyeret ehessünk, száz különböző munkával kell fáradnunk és az elégséges nem volna, ha oktalan-állatok segítsége nem járúlna szántásunkhoz : eledelünk és táplálásunk, halak, madarak, barmok halála nélkül nem lehet : azért hogy mi egynehány esztendőtt éllyünk, sok ezer halállal mehet végbe. És mikor születünk, semmit nem tudunk ; semmit nem mívelhetünk magunk javára valót. Végezetre, az oktalan-állatok közzül, sokan két- és háromszáz esztendőtt élnek ; a mi életünk rövid határra sinóroztatik. Mivel pedig magokra való gondviseléssel is megelőznek minket az okosságtalan barmok, a sz. írás sok helyeken arra igazít, hogy a hangyáktól, gólyáktól fecskéktől vegyünk értelmet és okoskodgyunk.

Mit mondgyunk tovább ? Vallyon az érzékenységtelen állatok, nem győznek-e meg sok dolgokban ? Az egek, nagysággal, szépséggel, felsőbb hellyel ; az elementumok, hatalmas cselekedetekkel ; a virágok, jó szaggal, szépséggel, mellyel a Salamon ékességét

is megelőzik ; az öreg fák, virággal, gyümölcsessel, sok ideig tartóssággal : a hó, feirséggel ; a gyémánt és egyéb drága kövek fényességgel sokképpen megelőznek minket.

Ez az egybevetés kimutattya alacsonságunkat. De ha másra való tekintet nélkül, mi voltunkat és állapotunkat szemesen vizsgáljuk, nyilvánban ismérhettyük kik vagyunk. Azért tekínesd meg, mi voltál ? Mi vagy ? Mivé lesz ?

ELŐSZÖR : Ne mástúl, hanem magadtúl kérgyed : Ki vagy te ? Mi voltál ? Miből lettél ? És jusson eszedbe, hogy öröktől fogva semmi voltál, és magadtúl örökké semmi lettél volna : hanem Isten, ingyen nyújtott kegyelméből, mindenható erejével, semmiből teremtette az eget, földet és az emberi nemzetet. Teremtésünk után is, magunktól semmik vagyunk : mert ha szünetlen nem tartana Isten ; ha csak szemeit elfordítaná rólunk, mingyárt semmivé lennénk. Nem úgy teremtett Isten minket, mint a mesteremberek éppítik a házat, faragják a széket : mert, minekutánna a mesteremberek elvégzik munkájokat, nem tartják, nem őrizik alkotmányokat, melyek állandóságokban maradnak, mesterek gondviselése nélkül : de mi úgy vesszük Istentől létünket, hogy szünetlen az ő hatalmas kezével tartatunk. És miképpen ha a setét házból kiviszik a gyertyát, ottan elfogy és megszűnik benne a világosság ; miképpen a szó csak addig tart míg szól valaki, mihent a szóllástól megszűnik, ottan elfogy a szó és semmivé lészen : úgy mi minnyájan, semmisedünk és elfogyunk, ha megvonsza kezét tőlünk az Isten. Azért, nemcsak Sz. János volt szózát : hanem minnyájan, magunktól és magunk erőtlenségéből, semmik voltunk ; Istenhez képest semmik vagyunk ; és ha Istentől nem tartatnék lételünk, minden szempillantásban oly semmivé lennénk, mint voltunk a teremtés előtt, mikor nem voltunk.

A mi testünket nem akará Isten közbevetés nélkül semmiből teremteni, mint teremté lelkünket : hanem elsőben földet alkota : azután földből sárt csinála, és abból éppíté az első ember testét. Hogy pedig nemcsak a lábunkkal tapodott föld, hanem nevünk is emlékeztetne eredetünkről : Ádámnak, azaz földnek nevezé Isten az embereket. Deákül is, a mi nevünk földtől vétetett ; és emlékeztet, hogy földből vagy on eredete testünknek ; föld lakosi vagyunk, és végre földdé lészünk.

De a sár és semmi csak nagyatyák és ősök a test alkotásban. Közelebb-való származása, az anyák méhéből, mely szemérmes ! Mint a tejet kifejlik és mególtják : azonképpen mondgya a sz. írás, hogy vérből és óltómagból származik testünk : tíz hólnapig egy setét bűdös rejtekbe, egy ganéjos rút tömlőczbe rekesztetünk : melybe nem juthat semmi világosság sugára, semmi vigasztalás szózatya, semmi kedves ételek, italok vídámítása : hanem a mit köldökén magához szíhat anya véréből, azon síndik és nevekedik

a gyermek. Illyen tiszta fényes palotában fogantatnak a hatalmas királyok, mikor első pompával világra jőnek.

Ebből a tömlöczből kiköltözésünk, azaz születésünk, anyánk szagztatásával, halálos fájdalommal és gyakran halálával szokott lenni. Nem elég, hogy szünetlen nehézségeket, fájdalmakat, ájulásokat, nyughatatlanságokat szerzünk terhességében szülénknek: hanem, mint a viperák, megöljük, vagy holt számban hadgyuk születésünkkel. Azért erre nézve is, mind Keresztelő János, mind ő maga Christus méltán nevezhette az embereket vipera-módon születetteknek.

Iszonyúság látni, píróság meggondolni, szégyen kimondani, minémű éktelen, mezítelen, erőtlen, rút állapattal születünk. És természet izgatásából érezvén nyavalyánkat, első szónk és békösöntésünk sírás, jajgatás; mellyek előljárói és jelenségi következendő sok nyomorúságinknak. És ha anyánk méhében sok és nagy veszedelmekben forgottunk: születésünk után, mintha dajkánk vólnának, a sok betegségek és fájdalmak mindenfelől megkönyékeznek; úgy, hogy sokkal többen vannak, kik kisedkorokban meghalnak, hogysen a kik emberkort érnek.

Ha tovább akarod érteni, ki vagy, és mi voltál? Tekinesd lelked állapotját, fogantatásod és születésed napján. Sz. Dávid írja, hogy hamisságokban és bűnökben fogantattunk. Mert noha kiben-kiben csak egy az eredendő bűn: de, mivel az gyökere és forrása a több vétkeknek, méltán bűnök sokaságának nevezi azt Sz. Dávid, és azt mondgya, hogy anyánk méhében, minek előtte Istent ismérnök, elidegenedtünk tőlle és pokolra méltók voltunk: születésünk erejéből harag fiai, veszedelem taplói voltunk. Ha azért, mint a dajkák testi rútságunkat, úgy az Isten irgalmassága, a keresztség fördőjében, szent Fia vérével meg nem mosogatta volna lelkünket: örök veszedelemben és kárhozatban maradtunk volna. És noha szent malasztyával kitisztít ebből a veszedelmes lelki nyavalyából: de megmarad a gyarlóság, mellyel gyermekségünkül fogva minden gonoszra hajlandók vagyunk; és könnyen aláesünk, ha Isten erejével nem őriztetünk.

Ihon érted, mi voltál: elsőben, semmi; azután, föld és sár; végre, ganéj között fogantatott, számtalan nyomorúság alá vettett, eredendő bűnnel kárhozatot érdemlő voltál. Szóllatlan kiesinségedet, mint oktalan-állat, csak tested táplálásában és vastagításában töltötted: felserdült gyermekségedet játékban, ugrásban, bolondoskodásban fogyattad: tekinesd immár, ha mindezekben, vagyon-e kevélykevés-nemző és nevelő okod? Nincs-e alázatra és gyalázatra méltó nagy okod? De mennyünk tovább.

Másodszor: Akarod-e tudni immár most, ki vagy? és mi vagy? Semmiből lett semmi. Mert magadtól mingyárt semmi lennél, ha Isten nem tartaná létedet.

Ennek-felette, akár tested, akár lelked állapattyát tekínesd, veszedelem, rútság, fogyatkozás minden dolgod.

Ha fát gyümölcsérül ismérünk: nézzed mennyi rútság származik orrodból, szájadból, egyéb részeidből. Aranyszájú Sz. János a mi testünket szarsáknak és bűdös kamaraszéknek nevezi: és mikor igen jóllakunk, abban fáradunk, úgymond, hogy több ganéjt csinállyunk. Nézzed mennyi bűdös ganéj. takony, nyál, vizellet takaroszik testünkben! mennyi szenny, serke, tetű származik ebből! és eszedbe veheted, kiki vagy, ha az eget éred is fejeddel, hogy olyan vagy, mint egy bűdös perváta: mert a te tested bűdösségek műhelye, mely megbüszhőti valamit magába vészen. Annakokáért a sz. írás, nagy gyalázással szól a mi testünkről, hogy ennek gyűlölségére és utálására indíttassunk. Ezt sárból csinált eszerépháznak nevezi: lelkünk tömlőczének mongya: lélek köteléknek híja: és valamíg a testben vagyon lelkünk, kötözött és vasba-veretett rab a neve. Végezetre, a testet koporsónak nevezi a sz. írás, mikor az embereket koporsóban lakóknak mongya: mert noha, mint a koporsó, kívül szépnak látezik a test, de belől bűdös rútsággal telleyes.

Ha csak bűdösségét nyelnők a testnek, kínnyát nem éreznők, tűrhető volna: de annyi keserves fájdalomokkal terheltetik, annyi szörnyű kínokkal gyötörtetik a halandó test, hogy semmi gonosztévőt a hóhérok úgy nem vallatnak, mint kínozzák a testet magából származott nyavalyái.

Az orvos-doktorok több betegséget találtak az emberi testben, hogysen napot az esztendőben: és a sok újítás miatt, még most sem értek véget a navalyák számlálásában. Mert nincs oly ízezske, nincs oly részecske testünkben, melynek magán-való nyavalyái és keserves fájdalmai nem volnának.

Nem szólok ama lassú, de orvoslás nélkül, halálos betegségekről. melyeket Sz. Gergely számlál. mikor azt írja, hogy az embernek telleyes élete betegség: mert ha az éhség, étellel; a szomjúság, itallal; a fáradtság nyugodalommal; a nyugodalom. munkával; a vigyázás, álommal; az álom, vígyázással; a hévség, hidegítéssel; a fázás, melegítéssel, nem orvosoltatik, megöli az embert: hanem a kólika, köszvény, arena, szem-, fog-, fő-, gyomorfájások és egyéb betegségek oly gyakran és oly keservesen kínoznak, hogy sokszor emberrel az életet megúntatták és kívántatták a halált véle: mert oryosságnak és könnyebbségnek látezik a halál, a kínokhoz képest. Úgy vagyon, nem minnyájan egyaránt részesek a betegségekben: de azért senki telleyességgel ment nem lehet töllök.

Nem elegek a testnek rothadóságából származott keserves fájdalomak és az ellenségek, vagy fenevadak dühösségi, kínozásunkra; hanem magunk, szántsándékkal bajt és bűt szerzünk magunknak. Azt írja a Bölcs, hogy minden ember, születése nap-

játúl fogva haláláig, nehéz igát visel : sok gondolatokkal, rettegekkel, várakodásokkal, terheli magát : a bosszúság, irigység, bizonytalan habozás, versengés, fejünkre várt halál félelme, mindeneket úgy háborgat, hogy éjeli álmot is megszakasztanak. És noha ezek hétszeresek a gonoszokban : de minden részből üresen nem marad senki tőllök. Mert a bánat, szorgalmatosság, gond, félelem, reménység, únatlan esztenez mindeneket. A kinek gazdagsága nincsen, bánkódik : a kinek vagyon, félve és rettegve őrzi. A kinek méltóságos tisztja nincsen, vágyódik : a kinek vagyon, megúnakodik a gond és fáradtság alatt. A kinek fiai nincsenek, bányá magtalanságát : a kinek vannak, nyughatatlankodik, hogy jól hadgya őket. Egy szóval, teliden-teli ember a sok nyavalyával. És ha valami kis öröme vagyon, egy pontnyi : mert, ha azt, a sok fájdalomak és törődések mellé vettyük, olyan mintha egy csep bort öntenél egy serleg vízbe.

Talám azt mondd, hogy sok jó is vagyon benned ; úgy-mint ; tagjaid erőssége ; húsdod szépsége ; ifjúságod ékessége ; érzékenységed gyönyörűsége ; gazdagságod bővsége ; bölcsességed, böcsülletes állapotod, tisztéd, birodalmad ? mert ugyanis ezek csallják és földhöz foglallják az emberek kedvét.

Valaki ezt mondd, kérlek, gondold meg, mennyi fogyatkozásokkal és veszedelmes szorongatásokkal elegyítették ez a kevés jó? Damocles hízelkedő szókkal magasztalá, egy királynak boldogságát : próbáltatni akará a király vélle ezt a boldog állapotot. Azért aranyágyba, drága vankosokra fekteté ; pohárszékeket rakata ; szép étkekkel megtölteté az asztalt ; kedves illatokkal pároltatá a házat : és mikor királyi módon szolgálnának neki, boldognak alíttya vala magát Damocles. Azonban a padláson, egy hegyes tört bocsatának feje felibe, melyet vékony lószőrre függesztettek vala. Ezt látván Damocles, elhala és nem-hogy enni, de motczanni sem mervén, sok könyörgéssel úntatá a királyt, hogy abból a boldog állapotból kiszabadítaná. Ezzel ismérteté a király, mennyi félelmek és rettegek, mennyi veszedelmek és fogyatkozások vannak a világi boldogságban ; és mely igaz, a mit egy poéta mondott, hogy vékony czérnán függ az embernek minden állapottya. Mely igazságot sokkal előbb jelentett a Szentlélek, mikor Moyses által azt mondotta, hogy a mi életünk függőben vagyon és mikor nem vélnök, akkor leszakad. Bezzeg, ha ezt vóltaképpen értenők, szinte mint Damocles reszketve félnénk a közelvaló romlástúl ; és a rövid gyönyörűségnek nem örülnénk, melyből végetlen veszedelem következik.

De bár tiszták és elegyítés nélkül vólnának is a világ javai : oly rövidék mindezek és oly veszendők, hogy szeretést nem érdemlenek. Mert az erőt és szépséget egy hideglelés elfogyatta, a gazdagságot egy szikra megemésztí, a felséget egy óra földhöz veri. Azért sűrűb és világosbb hasonlatosságokkal előnkben em adhatta a Szent-

lélek életünknek és javainknak múlandó hiúságát, mint mikor azt mondotta, hogy a mi világi életünk és minden állapotunk olyan, mint a kevés ideig tartó pára, mely hamar elenyészik: olyan, mint a kemence füstje, mely késedelem nélkül eloszol: olyan, mint a tajték, mely egy szelecskétől elszaggattatik: olyan, mint a szél, mely menten mégyn és vissza nem tér: olyan, mint a virág, mely hamar meghervad és szárad: olyan, mint az árnyék, mely ha délig nő, dellyest apad, és azon állapotban soha nem marad: olyan, mint az állom, mely csak rövid hiúság. Egy szóval, igazán írja Seneca, hogy ha egybereted a mennyit éltél, azzal a mennyi ideig azelőtt nem éltél; ha az örökévalóság mellé tészed a mit te hosszú életnek tartasz: csak olyan ez, mint egy pont és semmi.

Tűrhetők volnának ezek a бүдös test fogyatkozási: de ezeknél nagyobb gonosz vagyon benne. Mert ez minden bűnnek műhelye, minden gonoszságnak izgatója. Öszveesküdt a test az ördöggel, a lélek veszedelmére, és az ő kívánsági szünetlen harczolnak a lélekkel: úgy, hogy nem egyéb a halandó test, hanem fegyvere a mi ellenségünknek: ki szemeinkkel harczol, hogy bujaságra vigyen: torkunkkal, hogy részegessé tegyen: hasunkkal, hogy dobzódásra vigyen: nyelvünkkel, hogy sok egyéb vétkekre taszítson. Emellett, barátság színe alatt, a szegény lelket kötve tarttya és lenyomja.

Erre nézve parancsolja Isten Sz. Pál által, hogy a testnek ne kedvezzünk; kívánságinak ne engedgyünk: hanem eszünkben forogjon, hogy nem a test szolgálattjára teremttünk: és valaki ennek igen kedvez, rabságban vagyon. Azért, mint szolgát, úgy tartassuk a testet: mint a számárt, úgy ostorozzuk, és határában tartóztassuk: a szolgának uralkodást ne engedgyünk, hogy kárhozatra ne jussunk. Mert bizonyos igazság az, hogy semmi jó nincs abban, a ki testét igen szereti: azért, végre is el nem kerül a kárhozatot.

De mennyünk tovább, és, ha ennyi fogyatkozás vagyon testünk állapottyában, erőnk és tehetségünk minémű, jer lássuk. És kérgyük magunktól, miesoda munkára vagy elégséges: minémű erőd vagyon? mit cselekedhetel? És, ha magunkat meg nem akarjuk csálni, bizonyoson megtapasztalljuk, hogy semmitelhetők, semmi erejük vagyunk. Mert,

Először: a természetnek akárminémű munkájára sincs tehetségünk, az Istennek segítése és velünk munkálkodása nélkül. Nemesak Istenben élünk és vagyunk, úgymond Sz. Pál, hanem ő benne mozgunk, ő segítségével lehet legkisebb mozdulásunk: ő az, a ki minden cselekedetinket velünk együtt cselekszi. És miképpen a fejsze, vagy fűrű semmit nem meczhet, emberi mozdítás nélkül: miképpen a penna nem írhat, újjaink igazgatása nélkül: úgy a teremtettt-állat semmit nem mívelhet Isten segítése és velünk együtt munkálkodása nélkül. Mert csak egyedül Istenben vagyon oly hatalom, mely segítő nélkül valamit mívelhet: mi pedig

nem láthatunk, nem járhatunk, nem szólhatunk, nem mozdulhatunk ha Isten ezekben velünk együtt nem munkálkodik. Nem is kell azt gondolni, hogy, ha Isten a bűnös cselekedeteket velünk együtt-cselekszi, ő is bűnbe esik: mert nincs magán a cselekedet mivoltában bűn: mivel, külső cselekedetre nézve, a hadakozó jámbor, bűn nélkül úgy megöli az embert, mint a lator gyilkos; a hágy-mázban fekvő, úgy arszúl veri apját, mint az istentelen fiú; a jámbor házas, úgy él feleségével, mint a fajtalan latrával; a halálra éhező, úgy elveszi marháját, mint a lopó. Kiből megtetszik, hogy a külső cselekedet, magában, bűn nem lévén, Isten azokra segítheti embert vétek nélkül: mert a vétek emberben vagyon, a ki szabad akarva törvény ellen cselekszik.

Másodszor: a jócérkölcsös és üdvösséges cselekedetre oly erőtelnek vagyunk, hogy magunktól azoknak meggondolására sem érkeünk, ha természet folyása és rendi felett nem segít Isten: a ki kezdi és végbeviszi a mi jó bennünk vagyon: a ki az akarást és véghezvitelt szerzi bennünk. Azért veszedelmünk és gonosz-ságunk magunktól vagyon: segítségünk Istentől, a kitől vészszerű, valami jó vagyon bennünk. Mert miképpen a szem, nem láthat világosság nélkül; a test, nem élhet étel nélkül: az ereje-szakadt beteg, nem járhat segítő nélkül; a kő fel nem mehet külső erő nélkül: úgy Isten segítése nélkül, üdvösséges jót nem mívelhetünk; az ő vonása nélkül, ő hozzá nem mehetünk.

Három szép hasonlatossággal ismérteti a sz. írás ezt a mi fogyatkozásunkat: először, azt mondgya, hogy a szőlővesszőnek termése nem lehet, ha a tőnek erejéből és nedvesítéséből nem vastagodik, sőt a venyikéből, nemhogy ágast, vagy gerendát, de egy szeget sem csinálhatni: azonképpen mibennünk semmi haszonra és jóra való nincsen, ha a Christus malasztja és segítése nem gyámolyít. Másodszor, azt írja Sz. Pál, hogy mi olyanok vagyunk, mint a letörött óltó-ágacska; mely soha nem gyümölcsözik, hanemha a gyökeres fába óltatik, és a gyökér nedvességével elevenedik. Harmadszor, Sz. Dávid azt mondgya, hogy Istenre néző dolgokban, olyan a mi lelkünk mennyei harmat nélkül, mint a száraz föld eső nélkül. Azért miképpen az első teremtésben, a föld haszontalan és üres volt, azaz erő nem volt benne, mellyel hasznos termést hozhatott volna, és Isten sem teremtetett vala fát vagy füvet benne: hanem sovány, kopár és semmirekellő vala: eképpen a mi lelkünk, minden jó gyümölcsözésre elégtelen és haszontalan, ha mennyei malaszttal nem vastagodik magtalansága.

Ha azért valami jót cselekszünk, nem miénk az, hanem Istené, a kinek erejével munkálkodunk. És igazán mondhattuk Istenünknek: Tiéd Uram és te tölled vettük valamivel kedveskedünk néked. Ha jutalmazod szolgálatunkat, magad ajándékit ajándékozod. Mert miképpen József az ő atyafiainak pénzen

ada búzát, de pénzt is ada, mellyel búzát vásárlottak : úgy a te kegyelmességed reá segített a munkára, hogy szegődésedet megteljesítenéd.

Akarod-e mégis tovább tudni, te ki vagy cselekedetedben ? Ha eredeted és születésed, ha természeted és tehetséged fogyatkozási tekintetessé nem tehetnek, talám cselekedetid méltóságosbba tehetnek ? De jaj, mely fogyatkozottak a mi cselekedetink ! Ha az Isten irgalma nem tartana, régen, mint Sodoma, elvesztünk volna : ha zabolán nem hordozná Isten a sátánt, hogy tellyes erejét reánk ne fordítsa ; ha erőtlenségünket nem vastagítaná ; ha veszedelmünk okait nem távoztatná : régen pokolban kínlódnék a mi lelkeink. Mert valamely bűnbe esett valaki, azonban esnék akárki, ha Istentől nem óltalmaztatnék. Azért minden ember úgy szólhat magáról, mint Sz. Ágoston : Uram, e világ bűneit mind én cselekedtem volna, ha a te óltalmad nem tartóztatott volna. A mi jó bennem vagyon, te tőlled vagyon : ha mikor állottam, te erőddel állottam : mikor elestem, magamtól estem, és örökké sárban hevertem volna, ha te fel nem emeltél volna : és minekutánna felállattál, ismét mingyárt elestem volna, ha te nem tartottál volna.

Illyenek a mi erkölcsink magunktól. Azért cselekedetünkkel semminél is alábbvalók lettünk : mivel tekéletes igazság, amit, az igazság tanított, hogy jobb volna nem születni, azaz semmiségben maradni, hogysen bűnbe esni, és abban megkeményedni.

Moyse akkor vévé eszébe, hogy rút sennypedékekkel poklos keze, mikor kebelébe nyúla. Jer mi is nyúllyunk belső rejtekébe szívünknek : és elsőben, gondollyuk meg, hogy az egész világ, vagy a testi gyönyörűségeket, vagy a szemmel látott gazdagságokat, vagy a felső és böcsületes állapotokat szomszárjához, úzi, kergeti. Annyira elragadtatnak pedig ezeknek kívánságával az emberek, hogy hanyatthomlok minden bűnökre mennek érettek. Jutassuk eszünkbe azért, mennyiszer és mely sokképpen vétkeztünk ezekben. Oh ember ! Isten téged a keresztségben megmosogatott, fiává fogadott, lelki áldomásokkal felékesített : te pedig, mint ama tékozló fiú, meg nem gondolván, hogy veszni kell annak, a ki Istentől eltávolzik, bűnöd és gonoszságod által elhagyván Istenedet, eltávoztál tőle ; mennyei gazdagságát eltékozlottad ; Istennek szentelő malasztyát és barátságát elvesztetted : lelkedet ördög szolgálattyaiba, sőt rabságába ejtetted ; Istent ellenségül vetted ; minden érdemedet és győjteményidet, mellyet ifiúságodtól fogva kerestél, megfojtottad : úgy, hogy örökké elvesznek és haszontalanok lesznek, ha lelkeddel együtt, Isten irgalmával nem elevenítettnek. Ennek-felette : miképpen Ádámot Isten minden állatok urává tette, de egy bűnnel minden állatok szolgálja lén ; és mingyárt a bűn után, Ábelt juhásztorrá ; Caint szántó béressé kelle tenni : úgy te, a tékozló fiúval, oktalan-állatok pásztora, sőt, mint Nabu-

chodonozor, oktan-állathoz hasonló lettél, hasad és hasadallya kedvekereséssel.

Ha igaz tehát, a mit Sz. Bernárd írva hagyott, hogy nincs az ember orrában oly nehézszagú poshadt dög, mely büdös Isten előtt a bűnös lélek. Valaki magát ismeri, és cselekedetinek rútságát szemléli: eszébe veheti, hogy a magúktól származott cselekedetek nem dücsösséges dicsíretet és jutalmazó fizetést, hanem szégyent és gyalázatot érdemlenek; azért úgy nézi magát, mint a büdös dögöt, melyből szünetlen folynak a gonosz bűnök rútsági.

Igy gondolkodott bezzeg Dávid király, mikor magát holt ehez hasonlította: jelentvén ezzel, hogy mint a holt test egyebet nem szerez büdösségnél: úgy Isten segítsége nélkül, bűnös vétkeknél egyéb nincs mi bennünk.

Vaj adná Isten, hogy minnyájan így ismérnök vétkeinket. De jaj, s meg jaj, ki sokan vannak olyanok, mint a ki azt mondotta: Gazdag vagyok, és nincs semmi szükségem! Noha nyomorúlt, szegény, mezítelen és vak volt. Nincs orvossága a betegségnek, ha meg nem ismértetik. Legveszedelmesb a hagymáz, melyben a beteg nem érzi betegségét, hanem csácsog, és örül nyavalyáján. Mennyünk tovább.

HARMADSZOR és utólszor: Sokkal inkább ismérhettyük magunkat, ha megtekintjük, mi leszzen vége a világ tömlőczében való nyavalyásoknak? Mert,

Először: ha most értékes állapotban vagyunk, bizonytalan mire jutunk holtunk napjáig. Nézd ama hetven királyt, az Adonibezek asztala alatt, kezek, lábok nélkül, mint kapdosnak ebmódra a konczon: tekinesd a Saul király testét felakasztva egy kőfalon: lássad Julius császárt a templomban, huszonkét halálos sebben; Caligulát, harminczhárom vágással megölve; világbíró Sándort, Tibériust, Trajánust, Constantinust méreggel végeződve. Jusson eszedbe, hogy Valens, egy házikóban megége: Gordiánus, felakasztaték: Pertinax és Maximinus feje, kopja hegyén hordoztaték: Nicéforus Fókas, mikor ágyában alunnék, megöleték. Több sok hatalmas fejedelmek, ilyen véletlen veszélyekkel veszték. Sokan rabságra, sokan küldüsságra, sokan egyéb nagy nyavalyákra jutottak, a hatalmas emberek közül. Azért rajtunk is történhetik, a mi másan történt: és bizonytalan végünk, félelemnek rettegésével kínoz.

Ha testi állapotunk ily bizonytalan, sokkal félelmesb a lélek dolga és következhető szerencséje. Most állunk-e? Nem tudgyuk, ha hólnap el nem esünk. Most Isten kedvében vagyunk-e? Nem tudgyuk, ha végig állandók leszünk; ha a pokol tüzét elkerüljük. Azért jövődre nézve, minden dolgunk félelem és szomorú rettegés.

Másodszor: ha idején meg nem halunk, a vénség rajtunk;

mellyet a Bölcs kínok idejének nevez. Mert a vénség, szüntelen betegség: melyben szemeink homályosodnak; hallásunk siketedik; szaglásunk és izlésünk tompúl; illetésünk nehezül. A köhögések, szemfolyások, taknyosságok, fájdalmak, erőtlenségek, ízetlen ételek, szakadozott aluvások, mindennapi kenyér a véneknél. Sőt az elmének élessége, az emlékezésnek elevensége, az okosságnak világossága, vagy meghomályosodik, vagy megfogyatkozik a vénségben. Azért, noha minnyájan kívánnjuk a vénséget: de, a Bölcs mondása szerint, valaki arra jút, igazán mondgya, hogy nem tetszik néki.

Harmadszor: semmik ezek ahoz képest, hogy kimondotta Isten a bűn után sentenciáinkat, és bizonyosan meg kell halnunk. Véletlen és váratlan jó sokszor a halál; és nem tudgyuk, hol, mikor, minémű halálunk lesz: de bizonyos, hogy közel vagy, és jöttön jó, sohált semmit nem késik. Azért tellyes életünket kínozza a halál félelme. És, úgy tetszik, könnyebb volna a halált szenvedni, hogysem ennyi ideig, óránként a halál félelmétől szorongattatni. Kire nézve mondotta ama nagy császár, hogy jobb egyszer általmennyi a halálon, hogysem attúl mindennap rettegni.

Mikor immár közelgetni kezd a halál, előljáró vitézit küldi, hogy szállást készítessenek, a sok és nehéz fájdalmakat; mellyek a kedves étkeket, epévét, a gyönyörűséges italokat keserű ürömmé változtatták. És mikor szemeid elfordúlnak, dobog mellyed, rekedez röhögő torkod, fogaid megfeketednek, orrod megvékonyodik. vak szemed béésik; eljő maga a halál, és erővel kiviszi testedből a lelket. Úgy marad a test, mint a tőke, érzékenység, mozdulás, szépség nélkül. Mihent kimégyn a lélek belőlle, oly iszonyú, hogy legkedvesb fiának, vagy házastársának holt testét sem nézheti ember iszonyodás nélkül: nem is tartya senki tovább háznál a holt testet, hanem a míg tisztességesen ki nem adhat rajta. Halál után, minden dögnél büdösebb az ember teste, ha hamar föld alá nem tétetik. Ott is, sem nemesség, sem gazdagság, sem bölcsesség meg nem menti, hogy meg ne bűzhölgyéek, és, a mint Sz. Jóh írja, apja, anyja a rothadás és férgek: vagy, a Bölcs írása szerint, kigyóknak, férgeknek öröksége lesz, azaz úndok férgékké. férgek eledelevé, végre porrá lesz. És kiki vagy, akár mint gyengéltessed testedet, de földbe tétetik; legalacsomb-rendű emberek lába alá vették: és a kiket semmire böcsüllöttél, azok járnak hasadon. A fák között nagy különbözés vagy, míg meg nem égnek: de mihent hamuvá fordúlnak, semmi választás nem lehet közöttök. A szegény és gazdag, ifjú és vén, király és csordapásztor tetemi között semmi külömbség nincs a halál után.

Negyedszer: ennél is rettenetesb az, hogy a halál után a szegény lélek, mindenektől elszakadván, a miben gyönyörködött, egyes-egyedül vitetik az igaz itilő Isten széki elibe: kinek bölse-

sége előtt, semmi titkolva nem lehet; sem hízkelkedéssel meg nem csalatik, sem ajándékokkal, sem könyörgéssel, sem rettentéssel nem hajol: hanem igazán és vóltaképpen, minden gondolatrúl, szóllásrúl, cselekedetrúl, elmulatásrúl számot kíván. Prókátora és bátorítója ott nem lészen a léleknek, hanem csak az ő cselekedeti követik, és azok szerint ítíltetik, örök kárhozatra, vagy boldogságra.

Meghallád ember, te ki vagy; mi vóltál; mi vagy; mivé lész; megtanulád, hogy semmiből és sárból lettél; ganéj fészkekben fogantattál; sok rútságokkal és nyavalyákkal környékeztettél; sok vétkekkel moeskoltattál; végre is tested ganéj, és férgek eledele lészen, és ki tudgya, talám lelked pokol tüzének üszöge lészen? Vallyon ezek, felfuvalkodott kevélységre izgatnak-e? Vallyon illik-e, hogy bíborba, bársonyba takartassék a ganéj? hogy arannyal és drágakövekkel fényesítessék a sár? hogy válogatott étkekkel hízlaltassék a férgek eledele? hogy tisztékben és böcsülletekben telhetetlenkedgyék a bűnök gyalázattyával büszhödött genyedtség? Ki ne nevesse, ha a ganéj első helyeken vetekedik? mi közí a sárnak s czífrához? a rút féregnek a nagy böcsülthez? Ha föld vagy láb alá való vagy: magasb helyt nem érdemlesz a földnél. Vajha igazán ismérnök magunkat! Vajha meggondolnók, mik vóltunk? Mik vagyúnk? Mivé lészünk? elfelejtenők bezzeg a kevélységet: és azt kívánnók, hgy ezt a sárt megtapodgyák: ezt a bűnök gyalázatyával rúttítatott férget semmire böcsüllyék. Mert noha külső cselekedetben kiki tartozik magát úgy viselni, mint hivatallya és méltósága kívánnya: de e mellett arra köteles, hogy maga alacsonságát ismérje: magát minden böcsülletre méltatlannak ítílye: maga erőtlenségét, maga sok vétkét szeme előtt hordozza, és mindenekben magát megalázza.

Szent Isten, nyisd meg lelki szemeinket, hogy ismérjük magunkat. Elsőben pedig az én elmémet mennyei fényességgel világosítesad, hogy a mit mondtam és valóságos igazságnak ítílek, azt ne csak éresem és tudgyam, hanem azokból magamat megalázzam, méltatlan vóltomat érezzem: hogy miképpen megdicsíréd a maga-megalázó Keresztelő Jánost, úgy minket is megdicsíry szent Atyád előtt. Amen.

Christus Uríánk szüületésének idejéről, módgyárúl és helyéről.

(Karácsonynapi első besz.)

A királyok könyvében olvassuk, hogy egy özvegyasszony fia véletlen meghala, és nem találván a keseredett anya egyéb vigasztalást, Eliseushoz futa, lábaihoz borúla, addig esedezek, addig áz-

tatá könyhúllatásával a földet előtte, hogy megesék szűve a prófétának: inassát Giezit, a halottas házhoz küldé, kezébe adván istápját, mellyel támogatni szokta vala vénségének erőtlenségét: és megparancsolá, hogy azzal illesse és elevenítse a holt testet. De megértvén Eliséus, hogy ezzel meg nem éledett a gyermek, maga inéne a halotthoz: úgy egybevonyá és megkicsinyíté magát, hogy a holt testre borúlván, szemeit szemeihez, kezeit kezeihez, lábait lábaihoz tenné. és így, elsőben megmelegíté, végre megeleveníté a holt gyermeket.

Hasonlót eselekedett mi velünk a próféták Ura, az Atya Istennek Bölcsesége. Megholt vala bűnében az emberi nemzet: Isten az ő jóvóltának gazdagságát mutatván, nem akará érdeme szerint elhadni; hanem hogy újonnan lelki életre támasztaná, elküldé Moysést csudatévó vesszőjével; elküldé prófétáit, kik a törvénynek súlyos pálczájával eléggé illeték, sőt ütögeték az emberek szívét: de lelki életet és érzékenységet nem adhatának néki. Mert ha törvény által lehetett az igazulás, heában holt meg a Christus. A mi tehát lehetetlen volt a törvénytől. azt maga az Isten Fia vivé végbe: és, a ki régen sok nyelveken, sok képek és árnyékok által szóllott, maga jöve hozzánk születése által: végetlen nagyságát, mellyet az egek és föld meg nem környékezhettek, annyira egybevonyá, és, a mint szól az írás, az Igét annyira megrövidíté; magát annyira megüressíté és kicsinyíté, hogy gyermeki testtel egyesülvén, a szoros istállónak kisedel jászolába férne. Így eleveníté a károhozat halálába esett embert.

Ezt a mi Urunk jövetelének emlekezetit terjeszti szemünk eleibe a mai napon az anyaszentegyház, mely ajtaja és kezdeti minden üdvösséges javainknak, mellyeket Christus Urunktól vetünk. Mert ez a nap, mellyen a másik Adám, az üdvösségnek Atya, bőrünkbe öltözik, hogy kiöltöztessen abból az oktalan-állat bőréből, melybe első atyánk bűne után bűvék. Ez a nap, mellyen a szeplőtelen Szűz az ő Fiát, bűnös Esau testének hasonlatosságára, bőrünkkel befedé, hogy ő általa atyai áldást nyerne nekünk. Ezen a napon, földről éig támasztaték ama lajtorja, mellyen fel s alá járnak az Isten angyali. Ezen mutatá Isten amaz égi szívárványt, az örök békeségnek jelét, mikor az isteni fényességnek világossága az emberi természetnek felhőjével egybeelegyedék. Ez a nap, mellyen a mi igaz szabadító Moysesünk, nem kákaszatyorba, hanem barmok jászolába téteték, és hogy velle nyájaskodhassunk, orcájának fényességét befedé emberi testünk fedelével. Ez a nap, mellyen az Áron veszeje virágzott: a Gédeon gyapja, mennyei harmattal nedvesítettett: a Dánieltől látott kövecske, a szeplőtelen Szűztől, emberi kéz és férfiú nélkül elvált, és az ő példájának hatalmával, a világ bálványit, aranyát, ezüstét, dücsösségét, gyönyörűségét egyszer s mind földhöz verte; és azután oly nagy hegygyé neveke-

dett, hogy az egész világot bétöltötte tudománnyal és szentséggel. Ezen a napon az erős Sámson, Dalilának szerelmétől pólába kötöttest: a régi ködök és felhők, melyekben szokott vala Isten jelenni, eloszlottak: mert Emmanuel, velünk lakó Istenné lett, a kit ezek az árnyékok jelentettek.

Adná Isten, hogy értenők minnyájan, mely nagy irgalmasságot cselekedett, mennyi sok ajándékkal látogatott minket születésével az Úr Christus. Lehetetlen, hogy buzgó szeretetire nem gerjednénk; serény szolgálattára nem igyekeznénk, ha ennek az irgalmasságnak nagyváltát értenők. De ez minden fogyatkozásunknak gyökere és tunyaságunknak kútfeje, hogy ennyiszer hallván a Christus születését, csak úgy elmélkedünk arról, mint közönséges mindennapi dologról.

Hogy azért mélyebben és édesdedben ércsük elrejtett titkait és böcsülhetetlen kincseit a mi Urunk születésének: mászszora hagyván az angyal követségnek és éneklésnek üdvösséges tanuságát, ebben a rövid órában, melyet az isteniszolgáltatnak szokatlan hosszabbsága enged, jer tekintsük meg a három dolgot, melyet az evangéliomban hallánk, tudniillik: a Christus születésének idejét, módját, helyét. Ezekből üdvösséges tanuságokat és lelki vígasztalásokat vehettek, ha figyelmesek lésztek a hallgatásra és szófogadók az oktatásra.

★

Senki közzüllünk időt, módot és helyt nem választ születésére, hanem ezeket hírünk nélkül Isten rendeli, kedves akarattya szerint. De Christus isteni erejével és bölcseségével, nagy okokból és bizonyos tanuságokért, maga választotta és rendelte születésének minden állapattját: úgy, hogy ennek környülláló dolgaiban semmi nem történt magától, elszánt nagy okok nélkül.

Idejét ha megtekintjük Urunk születésének; nem jöve mi-helyt Ádám elesék, hanem azután négyezer esztendő tájban. Mert azt akarta, hogy az ember jól megismérje nyavalyás betegségét és eszébe vegye, hogy Isten kegyelme és orvoslása nélkül, abból meg nem szabadúlhat, mely isméret nélkül, oly buzgósággal nem kívántuk volna, oly böcsülettel és háladással nem fogadtuk volna jövetelét. Miképpen azért a tudós doktor, akkor kezdi derekason gyógyítani a beteget, mikor minden erejét kimutatta és magát megismértette a nyavalya: úgy az Istennek bölcsesége elvárja, hogy a világ gonossága annyira nevedegyék a mennyire lehetett, és akkor jöve ennek gyógyítására, akkor kezdje ennek orvoslásához.

A Christus születésének idejéről négy dolgot olvasunk; mindenik méltó elmélkedésre.

Először: azt mondgya az evangéliom, hogy Augustus pogány császár uralkodott, és adófizetővé tette volt Sídóországot, mikor Christus született. Ha Dávid, Ezechias, Josias és hasonló szent

királyok idejében született volna, gondolhatta volna valaki, hogy ezeknek tekéletes jámborságok érdemére nézve jött Christus e világra: maga nem a mi cselekedetünk igazságáért, hanem csak maga irgalmasságából jött hozzánk az Isten Fia. Ennekfelette, ha szent királyok idejében született volna a Messiás, oly böcsülletes aitatossággal fogadtatott volna, mely váltságunknak végezett renddel egybe nem férhetett: mivel alázatossággal és szenvedéssel akarta Isten végbeinni szabadulásunkat. Bó kellett azért tellyesedni az írásoknak, hogy idegen fejedelm birodalma alatt születik, és Jessének gyökeréből fakad Christus: azaz mikor minden ágai kívágnak és csak földben rejtett gyökere marad a Dávid nemzetiségének: mikor úgy megaprósodik és elfogy a királyi nemnek méltósága, mint az evangéliomban hallók, hogy József és Mária megfogyatkoztak vala, kik régi elejek várasában szállást sem találtak, hanem istállóba tértek. Végezetre, hogy világosban ismértetnék az Isten kegyelmessége, akkor illett Christusnak e földre jöni, mikor Sidóország rabságra jutott vala: mikor a pogány császár birtoka alatt, a pogányságból származott sok gonoszságok tellyességgel eláradtak vala. Mert ez az Istennek irgalmassága, hogy akkor küldötte hozzánk szent Fiát, mikor ellenségi vóltunk és haragot érdemlettünk: akkor nyújtotta segedelmét, mikor emberi segítségnek reménségéből kifogyott vala a sidóság.

Másodszor: azt írja Sz. Lukács, hogy olykor születék Christus, mikor a pogány császár ravóitúl mindenek béirattak: a végre, hogy személyre és értékre adót vetnének, és az Isten népét sarczoltatnák. Annakokaért írják a régi atyák, hogy mihent Christus született, ottan ravók laistromába íratott, mint adódó jobbágy, és mivel a fél sielust, vagy két drachmát, mellyet Isten a templomra rendelt minden személytúl, a római császár maga adózására fordította vólt: Christus Uránk is, öregkorában ezt az adót megfizette, mint az evangéliom előnkbe adgya. Ah, mely igazán írja Sz. Lukács, hogy Augustus az egész világot béiratta! Ah, mely méltán mongya Sz. Pál, hogy a kised gyermek semmiben nem különböz a szolgátúl: mivel az Istennek örökös Fia, a római császár szolgálinak laistromába íratik.

Keresztyének, mi valánk szolgák, és kegyetlen urak szolgálai valánk: a bűnnek, halálnak, ördögnek rabságában valánk: de imé, az Isten Fia mihent születik, adófizetésre kötelezi magát, hogy a mi sarezunkat letegye: a császár könyvébe íratik, hogy minket az élet könyvébe írjon.

Harmadszor: mivel Christus békeséget szeret és minket is békeségszeretőkké akart tenni, oly üdőben született, melyben egy közönséges úrnak birtokában lévén e világ, nagy és közönséges békeség vólt. Ugyanis, az égi harmat tiszta és minden szelek háborúitúl csendesz üdőben szokott alászállani: a szent próféták pedig,

nem csak mennyei harmatnak, hanem békeség fejedelmének nevezték Christust: és azt jövendölték, hogy ő idejében a békeségnek bővsége lesz. Azért az emberek kardokból szántóvasat, kopjvasból kapákat csinálnak; eltörik a kezijakat; tüzet raknak a paisokból. És hogy ennek a békeségnek csudálatos vóltát előnkbe adná Isaiás, azt írja, hogy a Christus országában, a farkas bárányal, a párducz gödölyével, az oroszlány borjával együtt lakik és egymásnak nem ártanak: mert egy kis gyermek legelteti őket. Mindezeket azt kell érteni, hogy a hol Christus uralkodik, békeségnek kell ott lenni: azért hallád az evangeliumban, hogy mihent született, ottan békeséget hirdettek az angyalok. Mert, a Sz. Pál mondása szerint, Christus a mi békeségünk: és oly fenetermészetű vad ember nem lehet, ki meg nem szelídül, ha szűvében Christus születik. Azért, valahol haragtartás, gyűlölség, bosszúállás, visszavonyás vagy, bizonyosan hidgyétek, hogy ott nem született a szelíd Christus, hanem a háborúság-szerző és szerető sátán uralkodik. Mert az Isten: békeségnek és nem visszavonyásnak Istene. Az ő lakóhelye békeség, melyben nem részesek a gonoszok.

Negyedszer: hideg télben, meleg ház kívül született az igazságnak napja: hogy a hideg világot melegítené; hogy szenvedéssel és sanyarúsággal kezdené érettünk való fáradságát. Gyermekeknek, és hideg istállóban született gyermeknek, és a kinek alig vólt egy darab posztócskája, alkalmatlan vólt a téli üdő: mégis a hideg telet választá Christus születésére, hogy szenvedésen kezdené életét. Olykor születék, mikor az étszaka leghosszabb: de ugyanakkor a napok hosszabbodni, a setét étszakák rövidülni kezdenek. Mert mikor a világ gonoszságának setétsége annyira nevedett, valamennyire lehetett, akkor kezdé az Isten Fia, példájának és tanításának világosságával, fogyatni és rövidíteni a régi setétséget; akkor kezdé az új világosságot, az isteni tudományt nevelni és öregbíteni. Végezetre, miképpen az Áron vesszeje éjjel virágozék; miképpen az Isten szekrénye éjjel veré földhöz a Dágon bálványát; miképpen az Isten angyala éjjélkor ölé meg Egyiptomnak első szülöttit: azonképpen setét étszakának kellő közepin jöve e világra a mindenható Ige, mikor a pásztorok éjjeli vigyázással őriznék nyájokat.

Ebből nemesak azt tanuljuk, hogy temérdek setétségben vólt a világ, Urunk jövele előtt; de ő világosította a halál árnyékának setétségében lévőket: hanem azt is megérthetjük, hogy miképpen a mi szemünk nem láthat a setétben, úgy a mi értelmünk meg nem foghattya a Christus születésének csudálatos vóltát: hanem fogva kell tartanunk okosságunkat: nem kell annak ítíletit és vizsgálását nyargalóban bocsátani: a hitnek és aitos akaratsnak erejével arra kell vinni, hogy elhidgye a mit meg nem foghat. És miképpen ama szent állatok, melyeket Ezechiél látá, lebocsátották

szárnyokat: elhették röpdőséseket, mihent az isteni szózatot hallották: úgy mi is, fel nem érvén elmélkedésinkkel, mint leheszen az Isten emberré, az igazmondó Isten szavára, megalázzuk okoskodásunkat és ezt a setéségben elrejtett mélységet leborúlva imádgjuk. Ezt cselekeszi az anyaszentegyház; mert a szent misében, a Credonak több felséges részeire, le nem borúl a pap, mihelyt arra jút: És emberré lett: mingyárt térdre esik és az oltárra borúl. Hasonlóképpen a mise végén, a Sz. János evangéliomát olvasván, fenn áll a pappal egyetemben a kösség, valamíg ama szókra nem jút: És az Ige testté lén: akkor minnyájan térdre esnek: nemesak böcsületért: hanem hogy megalázzán magúinkat a Christus aláztatosságának emlekezetire, vallást tegyünk, hogy meggyőzetünk ennek a felséges titoknak mélységes setéségétől, és csak leborúlva kell imádnunk, a mit elmélkedésünkkel meg nem foghatunk.

Módgját a Christus születésének, azt mondgya Isaiás, hogy emberi nyelvvel ki nem mondhatni. Azért, mikor a Szentlélek vezérléséből ennek hirdetéséhez akart kezdeni, felkiáltott elsőben: Uram, ki hiszi a mit hall tőlünk, hogy egy szűz gyermeket szül, ki Emmanuel, velünk lakozó Isten, azaz Isten-ember lészen? A szűznek szüléséről azt írja, hogy minekelőtte a szülésnek erőltetését, vagy fájdalmát és szenvedését érezné, fiúmagzatot hozott. Mert ha Christus öregkorában úgy ment tanítványihoz zárlott ajtókon által, hogy ezeket meg nem nyitotta: mit csudálad, ha születésében békeségesen és sérelem nélkül ment által, nyomdok nem maradván utánna? Azért, hogy fogantatásban, szülésben és szülés után szűznek ismérnök a Christus szent anyját, háromszor mondgya Ezechiel, hogy az a kapu, mellyen Isten hozzánk jött, bétéve vólt: meg nem nyitattott: bétéve maradott a fejedelemnek. Mert, a Sz. Ágoston mondása szerint, ha születéssel felbontatnók a Szűznek épsége, nem mondatnék Christus szűztől születtetni.

Mikor azért a szeplőtelen Szűz Urúinkat méhében viselte, terhét nem érzette: mikor szülte, fájdalmát nem szenvedte: hanem mint az első Ádám csontyaiból, fájdalom nélkül éppítették Éva; mint a csipkebokorból égetés nélkül fénylett a mennyei tűz: úgy a második Ádám, a mi Istenünk, a ki emésztő tűz, minden sérelem nélkül született Bódogasszonytól. Azért nem vólt ebben a születésben semmi rútság: nem kívántatott ehez bába: nem vólt szükséges egyéb asszonyemberek szorgalmatoskodása: hanem, a mint az evangéliom mondgya, ő maga Bódogasszony takarta és póálta édes szülöttét.

Ezt a Christus születésének tisztaságát, a sz. írás négy igen szép hasonlatossággal ismérteti.

Először, azt mondgya, hogy miképpen a nap, minden sérelem nélkül bocsáttya fényességét a földre; miképpen az ő ságári, éppen és romlás nélkül hadgyák az üveget, mellyel általmennek; mikép-

pen meg nem szaggattatik a szövétnek, mikor más szövetneket meggyújt: azonképpen jó hozzánk az Üdvezítő, ki nem egyéb, hanem az örök dücsősségnek fényessége, mely a világnak hitetlen vakságát isteni tudománnyal világosította.

Másodszor: hasonlíttya Isaiás az Urunk születését a termő fának virágzásához és vesszőneveléséhez: Vessző fakad, úgymond, a Jesse gyökeréből és virág nevededik belőlle. Nem gondolhatunk tisztább és szebb születést és származást, mint mikor a fa virágzik, vagy vesszőt nevel. Mert a fának virágja és vesszeje, minden külső mag nélkül, minden emberi ásás, kapálás nélkül, csak magától a fától fakad. Ebben pedig a nemzésben semmi éktelen rútság és véresítés, semmi sérclem és szakadás, semmi törés és bontakozás nincsen. Eképpen lészen, úgymond Isaiás, a Messiás születése: minden külső mag nélkül, Szentlélek árnyékozásából, egy gyenge szűztől tisztán és minden éktelenség nélkül születik.

Harmadszor: hasonlíttya Sz. Dávid az Urunk jövetelét az égi harmathoz, mely a Gedeon gyapját megnedvesítette. Miképpen az esők és harmatok, felhők és egek szakadása nélkül, csendesen esnek; miképpen a Gedeon gyapjára a mennyei harmat alászállott és azt elsőben megáztatá, megnedvesíté, azután ismét kinyomta Gedeon a tiszta harmatot belőlle, de sem egyikkel, sem másikkal a gyapjú meg nem szaggattatott, meg nem sértetett: ezenképpen ama mennyei harmat, melyet a régi próféták annyi óhajtasokkal kívántak, mikor az egekből Böldegasszony méhébe bocsáttaték, mikor tiszta méhéből kiadaték, meg nem sérté semmiben ezt a tisztaságos gyapjat. Nem jöve a mi Urunk, mennydörgés, csattogás, villámlás, trombitaharságás között, mint régen a Sinai hegyére: mert talám ismét azt mondták volna az emberek, hogy ne szóllyon nekik Isten: talám ismét elfutottak volna előtte, mint paradicsomban elfuta Ádám: hanem csendesen jöve, mint a harmat szokott a gyapjúra szállani. És miképpen az ember meg nem isméré az ördögöt paradicsomban, azt akará Christus, hogy az ördög se ismerné őtet születésében: és erre nézve, jöve hozzánk csendesz harmat módgyára.

Negyedszer és utólszor: hasonlíttya Oseás próféta az Urunk születését hajnalhoz. Mert miképpen a piros hajnal, egek sérelme nélkül, a világi állatoknak csudálatos örömökkal mutattya magát: úgy a mi Üdvözítőnk, tisztaságos anyyánk méhéből, minden alkalmatlanság nélkül született. Mikor azért elközelgetett születésének ideje, kimondhatatlan örömmel tellyesíté szent anyyát. És miképpen az első Ádámra csendesz és kedves álmod bocsáta, mikor Évát oldalából éppíté: úgy a szeplőtelen Szűznek értelmét, mennyei elmélkedéseknek mélységes tengerében; akarattyát, isteni szerelmenek gerjedező tűzében, mindenestül elmeríté, mikor Urunkat elhozá, és, mint egy mély álomból, az isteni dolgok csudálkozásá-

ból felocsódván, előtte látá Szülöttét, Urát, Teremtőjét. Azért öröm és félelem között nem tudván mit mivelne, térdre borulván, hihető, hogy eképpen szóllott néki : Oh áldott gyermek ! oh felséges Isten ! oh édes Fiam ! oh én mennyei szent Atyám, oh Uram, Teremtőm ! ki vagyok én, hogy alázatos szolgálódat ily nagy jóval látogatód ? Szoptassalak-e téged mint fiamat, vagy imádgyalak mint Istenemet ? Bétakarjalak-e mint anyád, vagy tisztellelek mint szolgáló ? Tejet adgyak-e, vagy temjénnek áldozzam néked ? Hogy lehet, Uram, hogy ölembe vegyelek téged, ki az egeket bétöltöd ? Mint táplállyalak téged, ki minden állatokat eledellel tartasz ? Efféle sok, és mi tőlünk gondolhatatlan aitatosságok után, végre ölelvén, csókolván, sírván, örülvén, ölébe véné és nagy böcsülettel bétakargatá Fiát, Attyát, Istenét.

Helyét a Christus születésének ha megtekintjük, arrúl az evangeliomban három dolgot hallánk ; hogy Betlehemben, a hol Dávid született vala ; hogy istállóban született ; hogy jászol volt böcsője, posztó darabocskák pólái. Megjövendőltte volt Micheás próféta, hogy az Israel Ura, kinek első születése öröktől fogva volt, emberi természet szerint Betlehemben születik. Dücsösséges nagy a te neved, oh Istennek várasa : mivel te benned ember, de Isten-ember született. Sokkal dücsösségesb paradicsomnál ez a kis váras. Mert paradicsomban tiltva volt az élet fája ; ott esett bűnbe Ádám ; ott forgódott a kigyó : de ebben a váraskában nincs kigyó ; nincs elesett Adam ; nincs tiltva az élet gyümölese : hanem jászolba, az oktalan-állatok evőhelyébe tétetett, hogy ehessék ő benne valaki akarja. Csudálkoznak a szent doktorok, mi legyen oka, hogy mikor Isten az eget és földet teremté, mingyárt a földet kezdé ékesgetni és a három első napot ebben töltvén, azután kezdé az egek ékesgetéséhez ? és azt találják rajta, hogy az eljövendő Messiásnak böcsületiért készített és ékesített Isten elsőben földi lakóhelyt. Ezt is azért az Israel városocskáját, Betlehemet, azért mongya a sz. írás böcsületes éppületnek : mert ebben kellett születni Christusnak.

Idegen helyen, más hajlékban akara a mi Urunk születni : hogy csak attúl is a kevés alkalmatosságtúl megüressednék, melyre magok házában szert tehetett volna az ő szent anyja. Bethlehem annyit téssen, mint kenyér háza. Mivel azért Christus igaz búzaszem, mely azért vettetett a földbe, hogy mennyei eledellel tápláltassék az ember : méltán születik Bethlehemben, hogy ezután immár ne kellessék az Isten népének Egyiptomba kenyérért menni, hanem Bethlehemben keresnék minden nemzetségek a mennyből szállott kenyeret, mely örök életet ad hiveinek. Mert Betlehemben találta ama kenyér, mely a medianiták táborát felverte és megfutamtatta : ott vagyon ama kifolyó szép forrás, melyet oly igen kívánt Sz. Dávid, hogy szomjúságát elöltaná.

De lásd e világnak háládatlanságát. Nincs a mi Urúnknak, nincs az ő szent anyjának helye és szállása a vendégfogadóban : hanem istállóba, jászolba, azaz legrútabb, legalkalmatlanb helybe térnek és telepednek. Tulajdonába jött, és az övéi bé nem fogadák. Oh bolond, oh csalárd világ, mely hamar megvetéd Christust ! Az ökör megisméri urát, a szamár feltalállya ura jászolát : az Israel népe között pedig senki sincs, ki megismérje Szabadítóját, házába fogadgya Teremtőjét ; hanem egy elvetett бүдös istállóban, baromálló rút hajlékban kell születni az Isten Fiának ! Áldott Isten, mit mondana Salamon, ha istállóban és jászolban látná Teremtőjét ?

Világ csudája volt ama jerusalemi templom, melyet Salamon király száznyolczvanezer s hatszáz munkással éppítetté ; falait, pádimentomait, arany darabokkal buríttatá : de meggondolván az Istennek felséges nagyvóltát, és hogy minden világi ékesség és дүсösség, ő hozzá képest ocsmányság, felkiálta : Hihető-e, hogy a mely Istent az egek és egek egei meg nem foghatnak, ebben a házacskában lakik ? Vallyon mit mondana, ha egy rút istállóban ; ha egy elvetett jászolban ; ha barmok között ; ha egy kis folt posztócskában takarva látná Teremtőjét ? nem nagyobb csudálkozással kiáltana-e : ki hiheti, hogy Isten itt lakjék ? Oh emberi kevélység ! Oh balgatag felfuvalkodás ! mikor szégyenülsz meg, ha a mái napon, az élő Istent, istállóban, jászolban, posztóban látván, meg nem szégyenülsz ? Ha te nagy nemzetből vagy : nézzed, mennyi királyokon hozza alá Sz. Máté annak genealogiáját, a ki jászolban fekszik ! Ha szent és Isten előtt nagy vagy : minden szentek szenti, a ki baromálló helyen születik. Ne szégyenlyed tehát magadat megalázni, látván az Isten Fiának ily nagy alázatosságát.

Nemcsak azért jött Christus, hogy vére hűllásával eleget tégyen érettünk és megváltson : hanem hogy példájával a világ pompáit és gyönyörűségét megutáltassa : kivegye azokat a hamis vélekedéseket elménkből, mellyek vezetik a világot és nagyrabócsüllik a földi alkalmatosságokat. Annakokáért nem az Augustus császár uraságát és birodalmát választá, a ki választani tud a jó és gonosz között : hanem a ki meg nem csalatik, istállóban születik, hogy a világ дүсösségét és hiuságát megutáltassa velünk : és, a mint egy tudós szent ember írja, a maga testéből түкөрт csinált lelkünknek. Mihelyt született, ottan megmutatta, hogy tanácsadója a mi tudatlanságunknak : példájával mutatván, hogy csalárd és hiuságos a világi uraság és gyönyörűség. És mint a gyermek Dániel itéleti, megszügyeníté a feslett vénék gonoszságát : úgy a kis Jesus, meghamissította a világ itéletit.

Semmivel inkább nem idegenedhetünk a világ pompáitúl, mint hogy ő maga Christus, alázatos renden, istállóhoz illendő állapotban maradt ; Augustust pedig, külső birodalomra magasztalta. Világbiró Sándor, mikor nehéz úton által akarná vinni hadait,

látván vitézinek kedvetlenségét, leugrék lovárúl, és előttök men-
vén, szívét és kedvet ada mindeneknek a gyalogláshoz. Mászszor,
a sok prédával terhelt tábort akarván könnyebbíteni, megégeté
először a maga társzekereit; azután zúgolódás nélkül minnyáján
azont cselekedék. Hogy a világi alkalmatosságokat annyira ne
böcsüllyük; hogy a sanyarúságoktól annyira ne irtózzunk: a mi
Istenünk idegen helyen és istállóban születvén, igen megkönnyeb-
bíté a világi nyomorúságokat, az örök életnek reménségével. Mert
valaki ezt a Christus példáját jól megfontollya: igen elvetett és
oktalan, ha úgy nem felel, mikor e világ javaitúl esalogattatik,
mint Uriás felele Dávidnak, mikor alkalmatos nyugalomra kül-
deték: Az én uram sátor alatt, mezőben sanyarog: majd én házam-
hoz mennek, hogy puha ágyamban, asszonyhölgyem mellett
nyújtózzam. Mongyuk mi is: a mi Urunk Istenünk mi érettünk
legalacsomb helyre ereszkedett, jászolba tétetett; nem vólt haj-
léka, nem vólt nyugalma: mi tehát miért kevélykedgyünk?
miért telhetetlenkedgyünk a világ javaiban? Keresztyének, ez a
jászolban helyezettett Christus, a mi tárgyunk, melyhez kell ará-
nyoznunk, mellyet kell követnünk.

De mivel bé nem fogadák ötet házokba a Betlehem lakosi,
fogadgyuk bé mi: ha az ő születésének hasznában akarunk része-
sülni. Mert noha mindenkért született, de csak azoknak üdvös-
séges az ő születése, kik ötet befogadgyák: a kik ötet befogadgyák,
úgymond Sz. János, azok lehetnek Isten fiai. Ah kegyetlenség!
Mennyiszer zörget Christus szívünk ajtaján, és bé nem boesáttjuk?
Mennyiszer int és fenyít, hogy bűneinkből kitérjünk, életünket
megjobbítsuk: mégis szívünket a gonoszságban megkeményíttjük?
Nem így, keresztyének, nem így: ne legyetek oly kegyetlenek
mint a sidók, kik szállást nem adának Christusnak. Bóldog az a
ház, melybe ő bémegy. Egyszer méne a Zacheus házába, és min-
gyárt üdvösséget nyere a gazda minden eselédével. Minket is meg-
áld, ha befogadgyuk ötet. Mert ugyanis nem egyébért jött, hanem
mi érettünk, a mi jónkért és üdvösségünkért. Ha ember fia lett,
azért lett, hogy mi Isten fiai legyünk. Ha kised gyermek, azért
ilyen, hogy minket tekéletes férfiakká tégyen. Ha erőtlén, azért
olylan, hogy a mennyei útnak járására minket vastagítson. Pólába
kötöztetett, hogy minket a bűnök köteléből megoldozzon. Tejet
szopott, hogy minket mennyei eledellel táplállyon. Kicsinnyé lett,
hogy minket nagyokká tégyen. Posztó darabocskába takartatott,
hogy minket az igazságnak menyegzős köntösébe öltöztessen,
Szegénnyé lett, hogy minket gazdagítson. Nines helye a szálláson,
hogy nekünk helyünk lehessen mennyországban. Idegenben szü-
letik, hogy minket mennyei hazánkba vigyen. A ravóktúl béíratik,
hogy mi az élők könyvébe irassunk. Adófizetésre köteleztetik, hogy
minket ördög fogságából felszabadítson. Barmok jászolába hely-

heztetett, hogy minket, kik büszhödtünk, mint barmok, ganéjukban, rútságunkból kiemellyen. Sírva született, hogy a mi könyhúllatásunkat megszáraszsa. Oh kedves sírás, mely megszabadít az örök sírástúl és fogesikorgástúl! oh áldott posztócskák, melyek letörlik bűneink rútságát! oh felséges jászol, melyben nem barmok szénája, hanem angyalok kenyere helyheztetik! oh felséges könyhúllatások, melyekben a bűnök, mint vízözönben elmerültek, és mi megmosatunk.

De ideje, hogy elvégezzük tanításunkat. Meghallátok, keresztyének, hogy az Urunk születésének mind ideje, mind módgya, mind helye mi hasznúnkra és oktatásúnkra, maga alázatosságára és sanyarúságára rendeltetett. Azért, ha mi érettünk szolgává lett Christus, szolgállyunk mi is néki. Ha békeséges üdőben született, ne légyen semmi visszavonyás közöttünk. Ha hidegekben született és dedergett, olvadgyon a mi szívünk jeges hidegsége az ő szerelmének tüzevel. Ha alázatos hailékban született, alázzuk meg kevélységünket. És így, aitatossággal fogadván most a kisded Christust, bátorsággal láthassuk őtet itilő székiben. Kit engedgyen az Atya, Fiú és Szentlélek. Amen.

Miért lett Isten emberré?

(Karácsonynapi második besz.)

A pusztában bújdosó sidóknak sok éhezéssel szakaszkodott erőtlenségét vastagítani akarván az Isten, mennyei eledelt és angyali kenyeret ada nekik, mellyet minden jó ízekkel édesített vala: de mivel ez kisded és hóharmat módgyára a földön elterjedt vala, nem tudván a sidók, mi légyen és mire való légyen, csudálkozással tudakoztak: Man-hú? Man-hú? Mi lehet ez? mire való ez? mit kell ezzel művelni?

Úgy tetszik, keresztyének, hogy, mikor az élő Istennek szent Fiát, kisded és gyarló testecskeben születni, barom-állóhelyen jászolba helyheztetni, darab posztócskába póláltatni láttyuk, nagyobb csudálkozással mondhattuk: Man-hú? Mi dolog ez, hogy a teremő Isten emberré lett? hogy istállóban született? Mert nem lehet egész okossága, a ki azon nem csudálkozik, hogy az Atya Istennek természettel, hatalommal, bölcseséggel egyenlő Fia, az örökkévaló, végetlen, változhatatlan, szenvedhetetlen Fiú Isten, halandó és romlandó testbe öltözött, posztókba takartatott, jászolba tétetett. Ki hallotta, hogy azon egy fiú kétszerzülessék; egyszer öröktől fogva atyától, anya nélkül; másszor, az utolsó üdőkben apa nélkül, anyától? Ki látta, hogy apját maga leánya szüllye? annyánál előbb való légyen szülötte? hogy a ki ma születik, minden üdöknél régiebb légyen? Hová lehet annál csudálatosb dolog,

hogy az Isten hatalmassága, pólába kötöztetik? Az angyalok kenyere, téjjel tápláltatik? a ki mindeneket kezében tart és visel, ölben hordoztatik? a ki egeket éppített, istállóba helyheztetik? Egy szóval, hogy a halandó, gyarló, változandó ember, halhatatlan, mindenható, örök Isten legyen.

Ezekre tekintve Sz. Pál, az Isten Fia születését Isten kegyességének szentséges titkának nevezi, és vizsgálhatatlan titoknak mongya, mellyet Isten magában elrejtett eleitől fogva. Mert ha világ kezdetitől fogva, mindenható erejét a régi bölcseségekkel megismértette, alkotmányiból; ha teremtett-állatinak szépségéből kitudódott, hogy szebb ezeknél a Teremtő: de az Istennek emberré léte a mennyei titkos tárháznak lakattya alatt rejtve tartatott, és igazán elrejtett Isten volt a régi üdőkben. Mert Istennek emberré létét és születését senki a világ bölcssei küzzül nem értette, sőt a sidók botránkozásnak, a pogány bölcseségek bolondságnak alították ezt a felséges tudományt: mert nemhogy Istent emberré lenni, de sokan a világi tudósok közzül, csak emberekkel nyájaskodni sem tilték illendőnek.

Hogy azért mi is csudálkozunk, de meg ne botránkozunk az Isten Fiának alázatos születésében; sőt, felséges okait értvén Isten emberré létének, gerjedezzünk az ő szerelmére: jer kérdezzük mi is: Man-hú? Miért lett Isten emberré? Régi kérdés ez, keresztyének, mellyet Jeremiás próféta ilyen szókkal támaszt: Israeltől váratott Üdvözítő, mi az oka, hogy a földön olyanná lettél, mint útonjárú jövevény és mint adózó jobbágy? Miért születél más ember istállójában? Miért írtál a ravóktól a császár könyvébe, mint adózó jobbágy? A szent atyák is egész könyveket írtak arról: Miért lett Isten emberré?

Megfejtették ezt a kérdést a mennyei angyalok a mái evangéliumban, mikor a Christus születésének örömeiben, Istennek dücsőségét, embereknek békeséget hirdettek: jelentvén és értenünk adván ezzel, hogy azért jött emberi testben hozzánk a mi Urunk, hogy Isten dücsőítessék; az emberekre pedig mennyei áldomások áradgynak.

En is azért, a mái tanuságunk tárgyát annak ismertetit és bizonyítását tészem, hogy semmiben inkább nem fénylett Istenünk hatalma, szerelme, igazsága, bölcsesége, mint a Fiú Istennek emberré létében: semmivel hasznosban nem segítettett és nagyobb böcsületre nem emeltetett az emberi fogyatkozás, mint az Isten Fiának testesülésével. Aitatos figyelmeztést kíván tölletek a dolog nagyvólta.

I. RÉSZ.

Bizonyos, hogy az Isten Fia azért jött a világra, hogy felkeresse az elveszett juhót: igazítsa és üdvözítse a bűnösöket:

felemelje az elesetteket: megszabadítsa az ördög fogságában heverőket: megbékéltesse Istennel a haragban lévőket: megdűcsöítse a választottakat. A végre lett emberré az Isten Fia, hogy tudatlanságunkat tanításával oktassa: bátortalan félelmességünket biztatásával vastagítsa: restségünket példájával serkegesse: erőtlenségünket foganatos malasztyával gyámolítsa

Annakokáért kérdés kívül vettetett igazság az, hogy Christus váltságunkért és üdvösségünkért jött e világra. De mivel Istennek végetlen bölcsesége, az Isten Fiának testesülése és elégtétele nélkül is, sok módokat találtatott az emberi nemzet szabadításában; vagy ingyen megbocsátván, vagy akármely kised munkának bocsánatot igérvén és adván: csak az a kérdés, miért választotta Isten ezt a módot váltságunkban, hogy a Fiú Isten emberi természetbe öltöznék, és elégtételével vinné végbe szabadításunkat?

Keresztyének, talám ilt csak fel kellene kiáltanunk Sz. Pállal: Oh isteni bölcseségek gazdagságának felséges volta: mely foghatatlanok a te itéletid; mely vizsgálhatatlanok a te útaid! Ki volt tanácsa Istennek, hogy tudhassa titkát? De mivel a mennyei angyalok utat mutatnak az előnkbe vett kérdésnek fejtegetésére, mikor Istennek dűcsösséget, embereknek békeséget énekelnek Urunk születése napján: az ő szavok után szóllyunk mi is a dologhoz, a mennyire Isten tudnánk adgya.

Első és főbb ok, mellyért Isten emberré lett, az Isten dűcsössége: Isten senkinek semmivel nem tartozik, ha jó akaratból ígéretivel nem kötelezi magát: senkitől semmit nem vár: semmire nincs szüksége. Azért valamit cselekszik, magáért cselekeszi; isteni hatalmának, jóvóltának, dűcsösségének ismértetésére. Az emberi nemzetet, noha másképpen megszabadíthatta volna Isten: de nevének dűcsösségéért, maga kegyelme diesfretiért, szent Fiát akarta váltságunkért küldeni. Mert semmiben nem fénylik világosban, csudálatosban sem ismértetik az Isten hatalmának végetlen ereje, szerelmének tengere, igazságának és bölcsességének titka, mint hogy a Fiú Isten szenvedése által akart minket üdvözíteni. A verő órában mindenkor forognak némely kerek: mert vagy terh, vagy pléh keménysége vonzza azokat; de az óra elfolyván, minden kerek egyzersmind forognak: úgy az Isten hatalmasága, a teremtésben; irgalmassága, a bűnök tűrésében; igazsága, a Sodoma rontásában; bölcsesége, a világ vezérlésében fénylett. De eljövén az üdök tellyessége, a Fiú testesülésében minden isteni tulajdonságok egyzersmind csudálatosan kimutatódnak.

Először: Istennek mindenható ereje fénylett a világ teremtésében. Mert végetlen hatalom kellett ahhoz, hogy ennyi számtalan állatok, ily nagy és szép alkotmányok, semmiből, segítség, munka, fáradság nélkül, egy hagyással lettek: és hat nap, minden ékesége végbe vitetett. Mindazáltal a teremtésben nem mutatódott

utolsó és legnagyobb cselekedete az Isten hatalmának : mert több és szebb állatokat teremthet Isten ; több világokat fondálhat ; több embereket és egyéb állatokat építhet, hogysem a mennyit teremtett. Hanem az Isten emberré léte, isteni hatalmasságának legfelsőbb és legnagyobb cselekedete : mivel jobbat és nagyobbbat nem alkothat Isten annál, hogy Istent emberré tenné ; embert Istenné.

A régi képirók munkájok alá azt szokták írnia : csinállya vala. Ezzel érteni adták, hogy jobbítás lehet munkájokban, mert még azt végbe nem vitték. Protogenes pedig, mikor egy képen mesterségét megmutatta volna, azt írta alá : elvégezte ezt Protogenes ; jelentvén, hogy ebben immár jobbítás nem lehet. A sz. írás, mikor a teremtett-állatok alkotásáról emlekezik, azt mongya, hogy Isten azokat készíti, erősíti, formállya, fontollya, keríti vala : mintha végbe nem vitettek volna ; mivel ezeknél jobbak lehetnének. Mikor az Isten Fiának emberré létééről emlekezik, azt mongya : végbe vitte ezt a nagyhatalmú Isten : nem kívántatik jobbítás ebben, ennél szebb és nagyobb munkája Istennek nem lehet. Azért írja Sz. Tamás, hogy a három dolog között, melynél jobbat Isten nem alkothat: egyik, a Christus embersége; másik az Isten Anyja. Nagyobb dolog a bűnös ember igazítása, hogysem az egek és föld teremtése : mivel gyönyörűséggel, játékozódás-képpen vitte Isten végbe a világ teremtését : az igazulást pedig fáradtsággal és munkával nyerte az Isten Fia. Nagyobb okkal mondhattuk, hogy Isten emberré léte nagyobb a világ teremtésénél és vezérlésénél. Mert mikor az írás a teremtésről és világ gondviseléséről szól, azt mongya, hogy az egek és egyéb mindenek Isten újjajának munkái és Isten a világ gondviselését három újján viseli : de mikor az Isten emberré létéét említi, Isten karjának teljes erejével, mongya, hogy ez végbement. Jelentvén, hogy minéműkülömbőség vagyon azok a munkák között, melyeket ember újjával, és a melyeket vastag karjának erőltetésével végez : olyan külömbőség vagyon az Isten emberré léte, és a több isteni cselekedetek között.

Annak-felette, mint a fazekas lány sárból könnyen akármit csinál : úgy Isten a teremtésben sárból alkotá az embert és lehelléssel eleveníté : az isteni személyhez foglaltatott testet, mint erős kőfaragó, metéléssel, véséssel, faragással formálta és ékesítette Isten. Azért mennyivel kevesebb erő kell a lány sár formáláshoz, hogysem a kemény kő faragáshoz : annnyival felségesb cselekedete az isteni mindenhatóságnak a testesülés, hogysem a több állatok teremtése. Ugyanis, mit adott Isten a teremtésben, hanem minden állatnak maga mivóltát és természetét ? De Isten emberré létében isteni személyét és azzal együtt isteni természetét adta nekünk ; azért, mennyivel nagyobb és felségesb az isteni személy

minden teremtet-állatnál: annival nagyobb az Isten Fia testesülése a teremtésnél. Jóllehet bőlesen írja Tertullianus, hogy az emberi testnek első éppítésében is, azért tanácskozott, lehellett, sárt forgatott kezében Isten, noha egyéb állatokat egy szóval alkotta, mert akkor immár a Christus teste készítettett és bőcsültetett.

Másképpen is fénylik az Isten hatalma a Fiú testesülésében. Mert mikor Isten ismértetni akarta mindenható erejét, akkor legnagyobb dologban gyarló és fogyatkozott eszközök által vitte végbe akarattyát. Judit és Debora asszony által rontá ellenségét: trombitaharsogással dőjté Jerichó falait: cserép-palaczkok egybeverésével futamtatá a madianitákat: Moysést egy vessző-szállal fegyverkezteté Fáraó ellen: Dávidot parittyával küldé Góliádra. Ezekben és hasonló cselekedetekben inkább fénylett az Isten hatalma, hogysem ha roppant hadakkal nyert volna győzedelmet. Az Isten Fia emberré létében is újforma hadakozást választott Isten, mellyel a pokolbéli Góliádot, a lélekvesztő Fáraót, az istentelen Holofernest, a sátánt, a bűnt, a világi sok feslettséget meggyőzte és kigyőke-rezte. Mert, az Isaiás mondása szerint, az újonnan-született Christus neve, gyorsan prédáló: mivel, minekelőtte szóllani tudna, megfosztotta és felprédálta minden ellenségit. Az ő istállója, melyben született, jászola, melybe helyheztetett, kárhóztatá a világi frís éppületeket: mert ugyan sem illik ahoz a nagy palota, kinek ezennel hat-lábnyi sírba kell tétetni. Posztócskája megszegényítette a világi frís öltözetek hiuságát: mert ugyan sem méltó, hogy senki abban kevélykedgyék, a mivel Istentől büntetődött. Alkalmatlan szállása meggyűlöltette a testi alkalmatosságokat: mert ugyanis alkalmatlan azt kinyeztetni, a mit ezennel rothadásnak és férgeknek kell vetni. Siránkozása földhöz verte a világi mulatságokat, vígaságokat, hahotákat: mert ezek nem annak valók, kik számkivetésben és siralom völgyében bűjdosnak. Végezetre, az újonnan-született Christus szegénysége megútáltatta a világ gazdagságát: mert ugyan sem érdemli a mi fáradságinkat, valamit el nem vihetünk magunkkal, hanem itt kell hadnunk. Azért új hadakozás ez, nagy hatalomnak jelensége ez, hogy egy kis gyermekeske, ily szokatlan és alkalmatlan fegyverekkel, meggyőzi és letapodgya minden ellenséginket.

Ezeket meggondolván Abacuc próféta, felkiált: Uram, elhűlök és rémulök, mikor ezt a te cselekedetedet meggondolom: hogy egy jászolban, két oktalan-állat között találtatol; mikor az ökör és számár megismérik Uroknak jászolát. Jeremiás pedig azt mongya: Szokatlan újságot cselekedett Isten: egy asszony, megkörnyékezte a férfiat. Új asszony, mely anya, de szűz leány: új férfi, mely ember, de Isten: új fogantatás, mely férfiú nélkül lett: új születés, melyben sérelem, vagy fájdalom nem vólt: új énekek,

mellyeket a mennyei angyalok szerzettek. Mindezek onnan vannak : mert megerőltette hatalmas karját, megakarta ebben ismertetni mindenható erejét a nagy Isten.

Másodszor : az Istennek végetlen szeretete és irgalmassága soha semmiben nagyobb cselekedetét és jelenségét nem mutatta, mint a Fiú Istennek emberré létében. Christus Urunk, mértékét akarván mutatni az isteni szeretet nagyvóltának, azt mondgya, hogy Isten úgy szeretle a világot, hogy egyetlen-egy Fiát adta. Nem földi paradicsomot, mint Ádámnak ; nem tágas földeket és bőv majorságokat, mint Ábrahámnak ; nem világi országot és birodalmat, mint Dávid királynak : hanem az ő szent Fiát, nem fogadott fiát, hanem egyetlen-egy Fiát, magával egyenlő természetű Fiát adta : nem mulatságra, hanem munkára, fáradságra, halálra adta érettünk, mikor emberi testbe öltöztette. Oh végetlen szeretet ! oh kimondhatatlan irgalmasság !

Sok egyéb cselekedetekben fénylik Istennek hozzánk való kegyelme és szeretete : de mikor ezt kellett és ismertetni akarta, azzal ajánlatta, hogy szent Fiát nekünk adta. Ez bezzeg felettébb való, mindeneket fellyülhaladó szeretet : melyet emberi elme meg nem érthet : emberi szó ki nem mondhat : emberi tehetség meg nem hálálhat : mert ez igazán irgalmasságnak feneketlen tengere. Hová lehet annál irgalmasb szeretet, vagy szerelmesb irgalmasság, mint hogy a mi Istenünk, mi érettünk, elvetett teremtettségiért, kikre szüksége nem vólt, sőt ellenségiért, szolgálai ábrázatba öltözött, hogy betegségünkől meggyógyítana ; fogságunkból megszabadítana ; veszedelmünkől kimentene ? Számtalan nyavalyákba estünk bűncinkkel : orvosunkhoz nem mehettünk, erőtlenségünk miatt : hanem ő jöve hozzánk, hogy meglátogasson, meggyógyítson. Ördög tömlöczében, bűnök lánczával kötözve valánk ; remétségünk nem lehetett, hogy magunkat felszabadítsunk : hanem a Fiú Isten magát adá, hogy ő rajta kiváltozzunk : aláhajla, hogy fel-emellye az elesett embert : megüressíté magát, hogy mi gazdagodjunk : bédé fényességes orcáját, mint Moyses, hogy ő véle nyájaskodhassunk. És miképpen a nap, hogy alkalmas esőt szerezzen a földnek gyümölcsöztetésre, felemelvén a felhőket, bédé, noha el nem veszi, maga tulajdon fényességét : úgy a mi Istenünk, hogy minket mennyei áldásoknak harmatival nedvesítene, emberi természetnek felhőjével isteni méltóságát elrejté.

Nagy szeretet, nagy irgalmasság vólna, ha valamely gazdag fejedelem minden kincsét néked adná, hogy azon kiváltoznál rab-ságodból ; kimenekednél adósságidból és fogyatkozásidból. Ezt cselekedte az Isten Fia : mert gazdag lévén, megüressíté magát és oly szegénnyé lén, hogy helye nem vólt a szálláson, hanem istállóban, született, jászol vólt bölcsője. Ezt pedig azért cselekedte, hogy mi meggazdagodjunk az ő szegénységével. Nagyobb és

böcsülletesb szeretet, tekintetesb irgalmasság volna, ha egy király fia, magát fogságra, sőt gyalázatos kínokra és halálra adná, hogy téged haláltúl megmentene. Ezt cselekedte a mennyei király fia, mikor emberi testbe öltözött. Akkor vette fel kezességünket, melyért annak-utánna keserves kínokkal és szörnyű halállal fizetett. Mert ha az Atya Isten Christus Urúnkat e világra hozván, megparancsolá a mennyei angyaloknak, hogy minnyájan imádgják őtet: Christus Urúnk is, mihent születék, azt mondá szent Attyának: mivel egyéb áldozatok nem elegek az ember váltságára, ihon vagyok; kezes vagyok érette: és ezzel, a Christus testének áldozatra való bémutatásával, mongya Sz. Pál, hogy megszabadúltunk. Azért felettébbvaló irgalmasság és szeretet ez: semmi cselekedetekben ennyire nem mutatódott, sőt nem is mutatódhatt az Istennek kegyelmessége.

Valakinek szeretetét hozzánk, két dologból szoktuk ismérni: vagy nekünk adott ajándékok nagyvóltából, vagy magának nyájason hozzánk-adásából. Az Isten Fiának emberré létében, mind a két jelenséget bővségesben talállyuk, hogysem egyéb cselekedetekben. Mert az Isten Fiának emberré létében, Isten oly ajándékot adott, melynél nagyobbat nem adhatott. Mikor Isten a világot alkotta, szinte legutól az embert teremtette. Mert miképpen a számtartók, a mely számokat imitt-amott rész-szerént írtak laistromokba, azokat a levél végén, rövid summába egygyüvé foglallyák: úgy Isten az emberben, mint egy kis világban, summába foglalá a több állatok böcsülletes méltóságát. A teremtés után egyéb állatoknak urává tévé az embert és, a mint Sz. Dávid írja, mindeneket birodalma és lába alá vete. De micsodák mindezek, Istenhez képest? Mint harmatocskák: mint semmik. Mikor azért irgalmasságnak nagyobb és belsőbb rejtekit akarta velünk ismértetni, oly nagy ajándékot adott, melynél nagyobbat nem adhatott: tudniillik a megtestesült csudálatos erős Istent, egy kis gyermeki állapotban. Gyökere ennek az ajándéknak az Isten irgalmasságának gazdagsága: mert cselekedettel akarta ismértetni, hogy el nem feledkezett irgalmasságáról. Az ajándék nagyvóltá pedig az irgalmasságnak végetlenségét ismértette.

Ugyanezen testesülésben oly erőssen és édesdeden adá magát emberekhez az isteni személy, hogy minden egyéb egybekötésnél nagyobb és erősebb az isteni személynek és emberi természetnek egybefoglalása. A házasságban nagy egyesülés vagyon a két személy között, a test és lélek között ennél is nagyobb: de ezeknél felségesb, nagyobb és erősebb az isteni személynek egybefoglalása a halandó emberséggel. Mert a házasságban két személy és két természet marad: de a testesülésben két természetnek egy személye vagyon. A test és lélek egymástól elválík halál által: de az isteni személy soha el nem vált a Christus testétül-lelkétül, még

mikor a lélek kiszakadott is a testből. A mi lelkünk e világon malszt által, azután dücsőség által Istennel egybefoglaltatik; de egy személlyé Istennel nem tétetik: csak szinte a testesülés minden egyesülésnél nagyobb, mely úgy egybefoglallja az isteni személyt az emberi természettel, hogy Christusról valóságosan mondhattya a tellyes Szentháromság, a mit csúfolva mondott vala Ádámról: Ihon az ember olyan, mint egy közüllünk. Mi pedig háláadó szeretettel dicsekedhetünk, hogy Isten olyan, mint egy közüllünk.

Ha azért az ó-testamentomban nagy szerelemnek bizonyos jelensége volt, hogy Isten az ő sátorát a sidó nép között felvonatta: mennél bátorságosb jelensége vagyon nállunk az Isten szerelmének, mikor nem sátort, hanem emberi testet éppített magának a mi vérünkéből, és személye szerént közinkbe szállott, Emmanuellé, velünk lakozó Istenné lévén!

Harmadszor: Isten az ő igazságának nagyobb és hatalmasb cselekedetét úgy előnkbe nem adta, mint az emberré lett Istenben. Azért írja Sz. Dávid, hogy, mikor Isten megismértette az Üdvözítőt, igazságát is kinyilatkoztatta. Sz. Pál is, nem egyszer mongya, hogy Isten emberré lett, igazságának mutatásáért.

Kétképpen ismérszik az Istennek kemény és hajolhatatlan igazsága a megtestesülésből: először, mert noha Isten megbocsáthatta ingyen és minden elégtétel nélkül az ember bűnét; vagy akármely kicsiny munkát és fogyatkozott elégtételt bévehetett érte: de nem akarta; hanem az ő igazsága tellyes, tekéletes elégtételt kívánt: úgy, hogy, minden engedelem nélkül, éppen és bővségesen meg lenne fizetve adósságunk. Mivel pedig a bűnnök gonoszsága Isten ellen vagyon, kinek végetlen méltóságát böcsitelenséggel illeti, a ki vétkezik: a bűnnök gonoszsága is végetlen. Innen vagyon, hogy elégtelen volt a bűnért való elégtételre a teremtettség: hanem olynak kellett a bűnért eleget tenni, a kinek méltósága végetlen lévén, cseleketinek is végetlen böcsületet és érdemet adhatott. Azért kellett tehát az isteni személynek emberi természettel egyesülni, hogy, a személynek böcsületiért, a bűnnök váltására elégségesek lennének cseleketi, és meghallgattatnék minden kérése, személyének méltóságáért. Másodszor, ismértetett abból is az Isten igazságának nagyvólta, hogy — minekutánna az Isten Fia kezes lett érettünk és magára vállalta, hogy adósságunkat megfizeti — az Atya Isten, minden kedvezés nélkül, arra a kemény és keserves halálra adta ötét, melyet mi érdemlettünk. Ezzel, minden egyéb igazság szolgáltatása felett, ismértette a bűnnök ellen való haragját és előnkbe adta, hogy rettenetes az Isten kezébe akadni. Minket is pedig, ezzel idegeníteni akart a vétkektől. Mert na a zöld fán ez történt, mint lészen az aszú fa dolga?

Negyedszer és utólszor: Istennek emberré létéből leginkább

ismérszett az Istennek feneketlen bölcsesége, úgy annyira, hogy Sz. Pál azt meri mondani, hogy Istennek sokképpen való bölcseségét, melyet Christusban mutatott, még a mennyei angyalok is az ecclesiátúl tanulták. Minémű nagy bölcseség kellett ahoz, hogy tekéletesen elég lenne mind az Isten igazságának, mely büntetést kívánt; mind irgalmasságának, mely bocsánatot akart? Azt mondgya Sz. Dávid, hogy mikor a földre jöve, a ki magárúl azt mondotta, hogy ő az igazság: akkor egybebékélt az igazság és irgalmasság. Mert az irgalmasság legnagyobb orvosságot nyújtott a bűnőknek: az igazság legnagyobb elégtételt vett a bűnőkért, és így, mind az igazság elégtétellel, mind az irgalmasság kegyelmességgel fényeskedett.

Nagy bölcseségnek tartják az emberek, mikor két nemzetségnek gyökeres gyűlölségét és vérontásokkal tellyes ellenkezését egy tisztességes házassággal leszállítják. Ezt mívelte az isteni bölcsesség: Isten és ember között való gyűlölségeket leszállíta, mihent a mennyei Király Fia, a mi testünkkel menyegzőt szolgáltatata.

Dicsíri és csudállya Plutarchus világbiró Sándor okosságát, hogy kis dologgal magához tudta édesíteni a persákat; csak azzal, hogy miképpen a zöld erdőben vadászó, madarászó emberek zöldbe öltöznek, hogy a hasonlatosság édesgesse, ne ijeszsze a vadakat: úgy Sándor a persák öltözetit felvévén, kedvet talál a nállok. Ezent cselekedé az Isten bölcsesége: emberi öltözetet vén fel, olyan köntössel ruháztaték, mint mi: ezzel a hasonlatossággal megszeli-díté és magához édesíté az emberi akaratot.

Vége nem lenne, ha minden isteni tulajdonságokat, melyek az Isten emberré létében tündöklének, rendszerént vizsgálók. Elég ezekből érteni, hogy miképpen a mesterember, mikor mesterremeket csinál, akkor mutatgya mesterségét és tehetségét: úgy a felséges Isten ebben az Isten-emberré létében, minden hatalmát, bölcsességét, szerelmét, irgalmasságát, igazságát mélységesben ismértette. Azért minden cselekedet felett nagyobb és felségesb isteni dücsősség fénylik az Istennek emberré létében. Kire nézve, méltán kiálthattuk az angyalokkal a mái szent napon: Dücsősség magas-ságban Istennek.

II. RÉSZE.

Második oka, mellyért az Isten Fia emberi testben született, az embernek felmagasztalása, tisztessége, haszna.

Úgy vagy, hogy Isten magáért cselekeszik főképpen mindeket: de a maga dücsőssége után, a mi hasznunkat is nézi. Azér mondgya Moyses, hogy a napot, holdot, csillagokat, emberek szolgálattáért teremttette. Sz. Pál nem egyszer írja, hogy mindenel

miénk, valamiket Isten alkotott. De nevezett szerént az Istennek emberré létéül, sok helyen olvassuk, hogy ez mi érettünk lett.

Először azért, a mi böcsületünkért és magasztalásunkért, írja Sz. Pál, hogy Isten emberré lett: A mi tiszteletünkre rendelte, úgymond, Isten az Úr Christust. Nagy tisztességben teremté Isten az embert: mivel maga hasonlatosságára formálván, mint képbéli személyt, egyéb állatok urává tévé. De a bűnnek esetivel eltörle és egyberontá az ördög mi bennünk a szép ábrázatot: meggyalázá tisztességünket: oktan barmokhoz hasonlíta és azoknak böcsstelenségébe öltöztete. Azért a mely Isten nagy méltóságra emelte embert, mikor maga hasonlatosságára teremtette: nagyobb böcsülettel áldotta az újonnan feléppítésben, mikor maga öltözék hasonlatosságunkba.

Ha a király pecséttye valamely viaszon megbomlik, különben helyre nem hozhatni, hanem ha a király pecsétét ismég azon viaszra nyomják. A Fiú Isten képe, hasonlatossága, ábrázattya az Atya Istennek. Hogy azért az emberi nemzetben megbomlott és romlott hasonlatosságot megújítaná az Isten Fia: magához foglalá az emberi természetet, és sokkal böcsülletesben emberre nyomá az isteni ábrázatot, hogysem az első teremtésben. Annakokáért, ha a bűnnel igen meggyaláztatunk: az Istennek emberré létével annyira felmagasztaltattunk, hogy nagyobb méltóságra nem emeltet-het az emberség, mely arra jutott, hogy igazán Istennek, egek és földek teremőjének neveztetik az ember. Miképpen azért a mértékben, mennél alább nyomatik egyik serpenyő, mely nagyobb és nehezebb, annál fellyebb emeltetik a másik; miképpen Eliseus a vízből felemelé a nehéz vasat, mihelyt a könnyű fát vízbe veté: úgy a bűnnel nehezítettett és lenyomatott emberi természet annyival fellyebb magasztaltatott, mennyivel az isteni személy alább szállott.

Noha pedig csak a Christus embersége emeltetett az isteni személynek egyesülésére: de ez által az egész emberi természet nagy méltóságra jutott; mert Christus atyafiságába öltözött. Azért nem egyszer nevez Christus atyafiainak minket: akarván ismértetni, hogy tekéletesen bétellyesítette az ő jegyesének régi kívánságát: Ki adgya, úgymond, azt érnem, hogy én atyámfia légy? mert mikor arra jutok, senki azután meg nem útál engem; hanem megböcsül és tisztel. Bezzeg a Christus jövetele előtt, mint alávaló rabtól és szolgától, felvették az angyalok, hogy a szent jámborok leborúlván előttök, imádnák őket: de minekutánna Isten emberré lén és minket atyafiaivá fogada, nem szenvedé az angyal, hogy Sz. János előtte leessék; hanem azt mondá: Ne míveld; szolgatársa vagyok az atyafiaknak, kiken a Jesus bizonyosága vagyon.

Nemesak azzal böcsültetett az emberi nemzet, hogy Christusnak atyafiságára emeltetett: hanem azzal is, hogy maga fáradsá-

gán, vérén és szent halálán váltotta Isten az embert; úgy, hogy az ember láttatik annyit érne, hogy Istenen változzék: és abból isméri, mely nagyra böcsüllött Isten az embert, mikor értyük, mit adott váltságáért. Ezt a nagy böcsüllést meggondolván Sz. Ágoston és Sz. Bernárd, felkiáltnak: Oh emberek! ha gyarlóságtokra tekintvén, magatok előtt semminek látezotok: váltságtok fizetését tekintsétek. Abból itilyletek, mennyire böcsül Isten titeket, a mit adott érettetek. Az Isten Fiának vére és élete, sarczod és váltságod, oh ember! Ily nagy böcsületre emeltetvén, ismérd meg méltóságodat; és elébbi parasztságod rútságira ne térj. Böcsüld meg magadat és állapotodat. Ha Christus atyafia lettél, oktan és paraszt erkölcsöddel ne gyalázzad atyafiságodat. Ha Christus vérével megváltattál, ne taresad kicsiny dolognak üdvösségedet. Ily nagy kincsen nyert szabadságodat el ne tékozzoljad.

Másodszor: ezen a böcsületes méltóságon kívül, melyre emeltettünk, erkölcsünk jobbítására sok és nagy hasznunk s esztienünk vagyon az Istennek emberré létében. Mert ugyanis azért jelent meg a mi Üdvözítőnk kegyelmessége, hogy a világi kívánságokat megvetvén, józanon, igazán és szentül éllyünk. Semmivel hatalmasban magához nem vonhatta Isten lelkünket, semmivel fogantatásban nem gerjeszthette akarátunkat a tekéltességre, mint maga tulajdon példájával. Sok szép parancsolatokat adott vala Isten az embereknek: de panaszkodik, hogy azok legsiketebbek és szófogatatlambak, kikhez küldötte követit. Iszonyú vereségekkel ostromozta az engedetleneket, özönvízzel, mennyei tűzzel, ellenségek prédállásával, pusztulással, rabsággal, éhséggel, döghalállal: de azt mongya, hogy ugyan nem tért a nép ostromozójához Szám-talan jótéteményekkel és ígéretekkel édesgette népét, kihozván az egyiptomi rabságból; a pusztában mennyei eledellel táplálván; mézzel és téjjel folyó bőv országgal gazdagítván: de annál inkább, mint a kövér földön hízott üsző, hátra rúgott és szót nem fogadott. Hanem azt mondá végre az Isten: Még egy dolog vagyon hátra, hogy a nemzetségek kívánsága eljőjön, és maga példájával taníteson és gerjeszzen mindeneket a szent életre.

A háladatlan ember panaszkodhatott, sőt Istennel pántolódhatott annakelőtte, és azt mondhatta: Könnyű néked parancsolnod, hogy a másét ne kívánnjuk; mert szükséged és fogyatkozásod nincsen: nekem pedig sokra vagyon szükségem, hogy megtaresam életemet. Könnyű a halál fájdalomnak és világi fogyatkozásoknak békeséges szenvedését parancsolnod, mert szenvedhetetlen vagy: de az én gyarlóságomnak igen súlyos a kínok szenvedése. Efféle balgatatag mentegetéseket akarván elgátolni az Isten, emberré lett, és nyavalyánkban részesült: hogy senki ezután azt lehetetlennek, vagy nehéznek ne mondaná, a mit az Istenemberben látott. Mert nemcsak tanítást nyújtott, hanem példát is mutatott a mi édes

Megváltónk : magát tükörré tette, melyre nézve ékesgessük erkölcsünket. Mint kell szóllanunk, vagy hallgatnunk : mit kell jó-akaróinkkal, vagy ellenségeinkkel cselekednünk ; mit kell mívelnünk, mikor tiszteltetünk, vagy gyaláztatunk ; mint visellyük magunkat a teli asztalnak jó lakási, vagy a pusztában való koplálás között ; mint kell súlyos dolgainkban állhatatosságot ; üldözésink között bátorságot ; gyalázatink között alázatosságot ; veszedelmek között isteni és atyafiúi szeretetet mutatnunk ; semmiből világosban meg nem tanulhattuk, mint az Úr Christus példáiból.

Magyarázván Sz. Bernárd, mely nagy ereje légyen az Isten emberré létének a mi tekéletességünkre, azt írja, hogy noha megszabadíthatta volna Isten az embert, maga alázatosságára és fáradsága nélkül : de, hogy nagyobb szeretetre és háladásra kötelezné, munkáson akarta megváltani. Azt mondhatta, úgymond, az emberi tudatlanság, hogy könnyű volt Istennek teremteni ; mert fáradság nélkül, egy szavával teremtett : de bédugta száját a háladatlanságnak az Isten Fia, mikor a gazdagból szegénnyé lén ; és, a ki hat nap teremté az egész világot, harminczhárom esztendeig fáradván váltságunkért, sok keserves szenvedéseivel erőssen magához kötelezte akaratunkat.

Vallyon micsoda lágyíthattya meg szívünket az isteni szeretetre, ha meg nem lágyította, hogy az örök, felséges, mindenható Isten, kilencz hónapig szent anyjának méhébe rekesztetett ? hogy istállóban született ? hogy mi érettünk jászolba tétetett ? Annál nagyobb háladással, szeretettel és szolgálattal tartozunk Istenünknek, mennél alacsomb és, majd úgy tetezik, illetlemb dolgokra ereszkedett érettünk. Azért, ha azelőtt restek voltunk az isteni szeretetre : ilyen nagy szeretet után, mellyel kötelezett, ne maradjunk hátra a visszaszeretésben.

Semmivel inkább meg nem aláztatik a mi kevélységünk, mint ha meg gondollyuk, hogy méltó azt az alázatosságot választani a szolgának, mellyet követett az Úr : mert azért jött az alázatos Isten, hogy a kevélység sebeitől meggyógyítsa az embert.

Egy szóval, az Isten emberré léte, minden veszedelmes kíséretetek ellen, szívünk paissa. Ha bűneink terhe rettegtet és csaknem kétségbe juttat : semmivel úgy nem vastagodik lelkünk, mint ha eszünkbe jut, hogy Isten emberré lett érettünk és az Atya Isten szent Fiát adta váltságunkért. Azért el nem veti a megtérőket, a ki mennyből alászállott, hogy felkeresse az elbűjdostakat : nem kárhoztattya az ő hozzá folyamókat, a ki szószóllónk és megváltónk.

Ha a világ édesget csalárdságinak puhaságával : paisunk az Istennek emberré léte. Mert, a Jeremiás mondása szerint, minekutánna asszonytól született Isten, nem illik a világ gyönyörűségében zabállani embereknek, mivel Christus, a ki választani tud a jó

és gonosz között, idegen helyen, hideg istállóban, alkalmatlan készüllettel akara születni: azzal mutatván, hogy hamis a világ itélete, mely minden dolgokban csak az alkalmatosságokat úzi, futva kerüli a sanyarúságokat. Azért, ha Christus meg nem csalogatik, tévelyeg a világ, mely a gyönyörűségeket úzi, a szenvedéseket iszonyodva kerüli. A mi Dávidunk, az ő királyi székiből, a jászolkából, mint a gyenge férgecske az erős gerendákat megrágja és porrá teszi, a világ könnyességét és dűcsösségét semmivé teszi. Ha az ördög ostromol és bűnre kísértet: paisunk a Christus születése, melyben eltöretnek a pokol nyílai, mert, a mint Sz. Bernárd írja, semmiből inkább meg nem tetczik, mely veszedelmesek a bűnnek sebei, mint ezeknek orvoslásából. Istennek kellett emberré lenni, hogy az ő vérének balsamomjával gyógyíttatnék betegségünk. Azért az orvosságnak drágasága megmutattya nagyvóltát betegségünknek; megtartóztattya indulatit gyarlóságunknak.

De ideje immár elvégeznünk. Meghallátok, mely nagy dűcsőség Istennek, mely nagy böcsület embernek, hogy Isten emberré lett. Azon legyünk minnyájan, hogy nekünk haszontalan ne legyen a Christus születése. Mi érettünk lett Isten emberré; nekünk adatott a kisded Jesus! mert a ki öröktől fogva, isteni felségében született vala az Atyától, nem szűkölködött magára nézve, üdőszerént anyaszületés nélkül. Az angyalokért sem született; kik, mivel Istennek nagyvóltában mennyben tellyesek, nem kívánták magokért Istennek kicsinységét e földön: hanem mi érettünk született. Ne legyünk azért hívolkodó szemlélők ebben a születésben: hanem örvendezzünk, hogy a nagy Isten, az Israelnek szent Istene, közinkbe jött. Ha oly víg énekléssel fogadák a sidók az Isten szekrényét, hogy öröndetes kiáltások megrémíté a filistéusokat: énekellyünk mi is; járúllunk a kegyelem székihez, a jászolkához; borúllunk Christus eleibe, és a mennyei angyalokkal együtt, háláadó buzgósággal imádjuk, tisztellyük, engesztellyük őtet: hogy, mikor itílószékiben eljövend, vígan és örömmel foghassuk őtet. Amen.

A fiaknak istenes neveléséről.

(Vízker. ut. I. vas. első besz.)

Értelmünk tanítására és akaratunk izgatására nincs annyi ereje a füllel hallott tanításnak, mint a szemmel látott példának. Mert a látott dolgok hatalmasbak akaratunk indítására, hogysen a mit csak mások nyelve után értünk. Azért mongya Seneca, hogy hosszú és nehéz mindent törvényből és parancsolatból tanulni: hamar és foganatos a jó példából való okoskodás.

Innen vagyón, hogy a lelkekszerető Isten nem elégedett sem

azzal, hogy szép tanításokkal fülünkbe rágta hivatatalunk kötelességét, magunkviselésének formáját, erkölcsünk reguláit, vagy igyenesítő rendit; sem azzal, hogy parancsolatinak fenyítékével, büntetésinek rettentésével, ígéretinek édesgetésével engedelmes-ségre a tekéletes erkölcsök gyakorlására esztenezte akaratiunkat: hanem, hogy példából tanulnók a tekéletességet, és nem csak füllel hallanók, hanem szemmel látnók, mit kell cselekednünk, elsőben cselekedettel, azután élő nyelvének oktatásával tanított minket az Úr Christus.

Innen vagy on, hogy gyermeki állapotban is maga példájából akará ismértetni a szülékkel, mint visellyenek gondot gyenge és hajlandó gyermekek kicsinységére: mint szoktassák őket templomba: mint édesítésék az Isteni dolgok gyakorlására: mint nevellyék fenyíték alatt engedelmisségben: mint foglalják őket minden jóságok tekéletességében. Mert noha Christusnak nem volt szüksége arra, hogy valakinek birtoka alatt neveltessék, és egyebek rendelkezésével egyenesíttessék erkölce: de, hogy életének sengéjét és ifjúságának nevedékenységet a gyermekek nevelésének oktatására példájúl adná, azt akará, hogy annyának gondviselése alatt lenne: attúl vitetnék a templomba: az által vezettnék az isteni szolgálatok gyakorlására.

Mivel azért szükség a szüléknek érteni kötelességeket és hivatalyokat gyermekek nevelésében: én is a máj napon, egyéb tanuságokat elhagyván, két dologrúl szóllok: először, megmutatom, hogy a szülék tartoznak, lelkek vesztése alatt, gyermekeket jól nevelni. Másodszor, Christus urunk nevelésének példájából, négy cikkelybe foglalom a mi legszükségeseb a gyermekek nevelésében. Kérem Istenemet, hogy ily hasznos tanuságnak foganattya légyen a szülékben.

I. RÉSZE.

Mind fiaknak és szüléknek magános javára, mind a közönséges jóra nézve, kívántatik a gyermekeknek istenes nevelése. Mert a fiaknak mind örök üdvösségek a világi állapottyok, mind Isten s mind emberek előtt való böcsülletek, mind tekéletes vagy feslett erkölcsök, a gyermeki neveléstül függ. Azért, valamely szükséges a téj kised-korunkban, oly szükséges a jó nevelés: mert ha anyánk mellyéből szopjuk a tejet, mellyel nevededik gyengességünk: a gyermekségből erednek azok az erkölcsök, mellyekkel tündöklük, vagy romlik öreg emberi állapotunk.

Az országoknak és városoknak sincs semmire nagyobb szükségek, mint az apród-esztendősök jó nevelésére. Mert sem az eláradt gonoszságnak kiirtására, sem a jó erkölcsök béoltására, sem a bölcseségek és tudományok gyökerezésére, sem a több belső csendesz állapotok virágozására foganatosb eszköz nem találhatik a

gyermekoktatásánál: miképpen ártalmasb és veszedelmesb dolog sincsen az ifuságnak vagy tudatlanságban, vagy vásott, feslett erkölcsökben nevelésénél.

Jól értették ezt a pitagoræusok, mikor azt mondták, hogy a gyermekek nevelése fundamentoma az ország javainak: mert az ifiak neveléséhez, hasonlók a több erkölcsök. A mitiléna-várasiakról írja Eliánus, hogy a mely ellenséget meggyőzvén, rabságban és romlott állapotban akartak tartani, nem szenvedték, hogy fiokat szabados tudományokra taníttassák: hanem azt akarták, hogy rosszúl, parasztúl, szabadoson nevelvén, szolgai erkölcsökhöz szokjanak. Isaiás próféta is, a sidók veszedelmének előjáró okait és jeleit adván, azt mongya, hogy nincs lelki tanító, nincs gyermekoktató közöttök. Mintha azt mondaná, hogy veszni kell az országnak, mely ebben a két dologban megfogyatkozik.

Annakokáért Isten a sz. írásban szép édesgető ígéretekkel, hatalmas parancsolatokkal, kemény fenyegetésekkel esztenezi a szüléket, hogy szorgalmatosok légyenek az ő szülöttök nevelésében: Ha fiaid vannak, úgymond, oktassad őket; míg gyengék addig hajesd meg őket: ha leányid vannak, őrizzed az ő testeket, és ne mutass víg orezát nékik. Sz. Pál ezen dologról így szól: Atyák, neveljétek fiaitokat fenytékben és isteni félelemben. És minekutánna arra intette volna az özvegyasszonyokat, hogy fiokat, leányokat jól nevellyék, mert ez kedves Istennél: azzal fejezi szavát, hogy a kinek gongya nincs ezekre, megtagadta a hitet, és pogánynál alábbvaló.

Jutalmát is mutattya Isten ennek a fáradságnak, mikor azzal biztattya az anyákat, hogy ne restellyék fiok nevelésének munkáját: mert az asszony üdvözül a fiak szülése által, ha megmarad a hitben, szentségben, józanságban, és Isten szerint neveli gyermekit. Az ó-törvényben, mihent megparancsolá Isten a maga tiszteltinek rendit, mingyárt utánna veté a fiak tanításáról való törvényt; és azt parancsolá, hogy ezekre minden ember megtanítsa gyermekit. Jelentvén ezzel, hogy, a maga tiszteleti után, semmit inkább nem kíván, mint hogy gyermekét jól oktassa ember.

A kik ebben az oktatásban megfogyatkoznak, nemcsak magok fejére pálczát csinálnak; mivel a gonosz fiak szomorúsággal, bánattal, haraggal, gyalázattal töltik szüléjeket, mint a sz. írás mongya: de Isten is megmutattya erős ostorozásával, mely igen bánnya ebbéli feledékenységeket. Hélinek két fiát emliti a sz. írás, kik sok latorságokba merültek. Az ő atyok, előhívatván, megdorgálá őket; Isten büntetésével fenyegeté, és inté, hogy megszűnyenek: de meg nem zabolázá, meg nem bünteté Isten törvénye szerint; ki azt parancsolta, hogy ha kinek tobzódó, szófogatlan, részeges, fajtalan fia vagyon, és atyai intését füle mellől bocsáttya: kövekkel verjék agyon. Héli meggyőzetvén az atyai

szeretettül, megelégedék a lágy dorgálással. Azért Isten így szóla néki: Noha azt mondtam, hogy a te nemzetségeden marad örökké a papi méltóság; de mivel inkább böcsüllötted fiadat, hogysen engemet: szemed előtt egy nap mind a két fiadat megölöm: a papi méltóságtól megfosztom nemzetségedet: magadat is megöllek. Ugy is lén: mert a két fiát levágák; magának nyaka szakada: csak azért, hogy tudta a vét két fiainak, és meg nem büntette: noha intéssel szőlította őket.

Tanúllyanak az atyák, és ne itillyék, hogy hívatallyoknak eleget téznek, ha hébe-lóba lágy beszéddel intik fiokat. Plutarchus írja, hogy mikor Diogenes látta volna, hogy egy gyermek mohón eszik, a mesterét veré pofon a gyermek vétkeért. A lacedémonvárasbeli tanács egy feslett gyermek vétkeért, attyát bünteté. Így az Isten Hélit ostromozá, fiainak gonoszságáért: mert ő vétke volt, hogy rosszul nevelte, és zabolárul nem itatta fiait.

Nem sokkal külömb példát ada Isten Dávid királyban. Az ő első fia, Amnon, nagy éktelenséget cselekvék a királyi házban; erőszakot tén hugán: és mikor ezt meghallotta volna Dávid, noha igen megkeseredék rajta, de azért nem akará megszorítani a fiát Amnont, mert igen szereti vala. Nem akará szomorítani fiát, de Isten valóban megszorítá őtet: mert Amnont Absalom megölé, magát is Dávidot országából kikergeté: és így, fia által ostromozták, fiára való gondviseletlensége. Nem szükség errül több régi és messzünnen keresett példákat számlálni: naponként láttyuk, mely nyilván bünteti Isten azokat, kik fiokat, leányokat gondviseletlenül nevelik: mert a gonoszúl nevelt gyermekek magok állanak bosszút szüleiken, háborgatván, keserítván, gyalázatokban hozván őket.

Mely kedves Isten előtt, mikor ember jól oktattya fiait, szép példával előnkbe adgya a sz. írás. Mikor Isten el akará vesztetni Sodomát, Gomorát, azt mondá, hogy Ábrahám túl nem titkolhattya, a mit akar cselekedni. De vallyon miért? Mert tudom, úgymond, hogy az ő fiainak megparancsollya, hogy igazak légyenek és Isten uttyárul el ne térjenek. Ihon. Ábrahámnak egyéb szép istenes jószágirul hallgat: és annyira böcsüllí fiainak jó tanítását, hogy ez egy dologért, titkát el nem rejtheti tőlle.

Sz. Jóbrul, minekutánna azt mondotta volna az írás, hogy jámbor, tekéletes volt és nem találtatott hozzá hasonló a földön: ennek az ő tekéletességének példáját akarván adni, nem emlekezik sok irgalmasságirul és egyéb jószágirul; hanem csak hozza elő, mely szorgalmatos gondot viselt fiaira, leányira: kikben noha szép atyafiúi szeretetet és külső jó erkölesöt látott; noha semmi feslettséget benne nem sajdított: mindazáltal, — félván, hogy szívökben ne vétkeznének, — mindennap áldozott Istennek érettek: mert tudta, hogy hasznosb maradék nélkül meghalni, hogysen

istentelen fiakat hagyni, és jobb egy istenfélő magzat ezer gonosz fiúnál.

Ha semmi parancsolatot nem adott volna Isten a fiak neveléséről, a természet óltotta a szülékbe, szülöttökre való jó gondviselésnek szikráját, és az okosságnak vezérlése arra viszi őket, hogy a kiket szültek, azokat őrizték és jól neveltyék. A fiakat, leányokat Sz. Jerónymus házasság virágának nevezi: tehát, mint a virágot őrizni kell, hogy el ne hervadgyon: úgy azokat is vigyázásban kell nevelni, hogy meg ne rosszúllyanak. A fiak Istentől adatott kincs és gazdaság, úgymond Aranyuszájú Sz. János: tehát, mint a kincset őrzik és öregbítik az emberek, a fiakat is szorgalmatosan kell minden jóban öregbíteni.

Méltán írja tehát Sz. Ambrús, hogy barmoknál oktalambak. a kik gyermekeket jól nem nevelik, mert ha a medve nem szánnya fáradságát, hanem goromba kölykeit addig nyalogatta, míg valami formát nem ad nekik: miért nem kell embernek hasonló bajlódást felvenni, gyermekének neveléseért? Aranyuszájú Sz. János tovább mégyn, és azt meri mondani, hogy a mely atyák jóra nem taníttják gyermekeket, vétkesbek azoknál, a kik kicsiny-korokban megfojtyák őket: mert ezek csak testeket ölik meg, de amazok, testestül-lelkestül, örök halálra vetik. Végezetre a Szentlélek azt mongya, hogy minden kegyetlen oktalan-állatnál vadabbak, a kik gyermekeket jól nem nevelik, hanem úgy bánnak velük mint a struczmadár: kirül Sz. Jób írja, hogy letészi tojását és azután semmi gongya nincs reája, mintha övé sem volna.

II. RÉSZÉ.

Tekincsük meg immár. mi kívántatik a gyermek jó neveléséhez. Nemcsak parancsolattal, hanem maga gyermekségének példájával akara Christus erre tanítani. Mert noha keveset írtak az evangelisták a mi Üdvözítőnk gyermekségéről: de azért négy tekintetes dolgot említ Sz. Lukács a Christus nevelésében, és ezek legszükségesebbek a gyermekek feltartásában. Elsőt, az ő szent anyjának és — üdöre, szeretetre, gondviselésre nézve — attyának jó példáját. Másikat, a kised Jesusnak isteni szolgálatra való szoktatását. Harmadikat, a doktorokkal és életemes jámbor mesterekkel való nyájaskodását. Negyediket, az ő szent anyjának, alázatos kérdésével, néminémű dorgálását és fiának birtoka s hatalma alatt való nevelését. Ebben a négy dologban függ bezzeg az ifuságnak jó nevelése. És noha mind Plutarchus, mind Quintilianus, mind egyéb régi bölcssek sokat írtak és okoskodtak e dologról: de valamit elmélkedtek és írtak, mind e négy dologon fordul meg.

Először azért, a ki jó erkölcsben akarja nevelni magzattyát, szükség, hogy annak magaviseléséből gonoszságot ne tanulhasson

neveletlen gyermeke : hanem jó példájával tekéltetességre vezetessék. Christus urunk szüléiről azt írja Sz. Lukács, hogy, szokások szerint, minden esztendőben felmentek Jerusalembé. Csak a férfiaknak parancsolta vala Isten, hogy esztendőben háromszor Jerusalembé mennyenek ; húsvőtre, pünkösdre és a sátorok innépére. Azt fogadta vala pedig, hogy ő leszen addig házörzőjök, míg Jerusalemben járnak. Az asszonyokat nem kötelezte Isten erre a munkára : de azért azt írja Sz. Lukács, hogy az Urunk szent anyja felment esztendőnként és a kisded Jesust ezen jó szokásban nevelte.

Nem elég, hogy valaki jóra izgassa gyermekét szavaival : hanem a kit jól akarnak nevelni, példával tanítsák : hogy azt mondhasa üdövel az ő gyermekek, a mit Salamon mondott : Példából tanultam a tekéltetes erkölcsöt. Mert, a Sz. Gergely mondása szerint, parancsolat gyanánt esik a tanítás, mikor azt cselekeszszük elébb, a mire mást tanítunk. És, a mint Sz. Bernárd írja, könnyen ellitethettyük, a mit akarunk, ha példánkkal azt könnyűnek mutattjuk. A ki jót tanít és különbet cselekeszik : egy kézzel Istenhez vonzza, mással visszataszítja az embereket : s olyan, mint amaz asszony, mely nappal szoptatta, s éjjel megnyomta és megölte gyermekét. Azért írja Seneca, hogy károsb emberek nincsenek, mint a kik különben élnek, hogysem tanítanak. Kellemés dolog, ha az anya böjtire, józan és tiszta életre inti fiát ; maga pedig szemtelenül tobzódik, latorkodik. Igen illik, hogy az anya dorgálja fiát szitkozódásért ; ő pedig azon feddésben szitkozódgyék és példájával tanítsa a szitkot. Igazán mondgya egy poéta : A mely atya jámbor fiat akar nevelni, jámbornak kell lenni : mert alma nem esik messze fájától : a bagolynak sincsenek sólyom fiai : hanem a mint ember embert, barom barmot nemz : úgy a jó atyák nevelnek jó fiakat.

Sz. Jerónymus tanítván Læta asszonyt, mint kell gyermeket nevelni : Ne lásson, úgymond, a gyermek te benned, vagy az apjában olyat, a melynek követésében véték légyen. És megemlekezzetek szülék, hogy példátokkal inkább taníthattyátok gyermeketek, hogysem szavatokkal : mert a gyermekek, mint a majmocskák, a mit látnak, hallanak, azt ábrázzák, követik. Annakokáért égig magasztallja a sz. írás ama jámbor Eleazárt, ki inkább szörnyű kínokkal megöleté magát, hogysem ollyat cselekednék, melyből az ifiak botránkozást és szabadságot vennének a törvényszegésre.

Arra inti Plutarchus az atyákat, hogy tükrörök légyenek cselekedetekben fiok előtt : mert a hol az üdős emberek szemtelenek, szükség, hogy ott az ifiak szemérem nélkül légyenek. És a mely szülék feslettek, taníttják és tanácsolják fiokat a gonoszra. Azért az atyák és anyák szemérmesbek légyenek kisded fiok előtt, hogysem akármely ember láttára.

A gyermekekre nagy tekintetnek kell lenni. Azért, ha éktelent akarsz cselekedni, zabolázzon meg fiacskád jelenléte.

Álmélkodva olvasom, mely nagy gondviselések vólt a régi pogányoknak e dologban. Aristóteles azt mondgya, hogy minden szítkozódásnak és éktelen beszédnek, oly távúl kell lenni a gyermekes háztúl, hogy a gyermekek ne hallyanak semmit effélét : mert az éktelen szóllásból hamar szabadság vétetik az éktelen cselekedetekre. A ki pedig, úgymond, a gyermekek előtt rút szókat ejtene, azt a tanács pálczával büntesse. És mindgyárt utánna írja, hogy ha rútat nem kell hallani a gyermeknek : látni sem kell, azért éktelen képeket nem kell eleikbe helyheztetni. Sőt azt olvasom a régi írásokban, hogy mikor Rómában Cato erkölcsre vigyázó volna, kiveté a tanácsból Manliust, csak azért, hogy hajadon leánya láttára megcsókolá feleségét. Sz. Jerónymus azt kívánnya, hogy az ifuság ne érse az úndok szókat : szinte mintha sidóúl szóllának előtte, úgy ne tudgya öreg-korában is mit mondanak.

Bezzeg elköltünk ezekről : régen egynéhány-esztendő házasok sem tudták, a mit most egy gyermek beszél. De ki az oka ? Az atyák és anyák, kiktől idején minden szítkokat, minden ocsmány-ságokat úgy megtanúlnak, hogy azokhoz képest, kardéra tudgyák a gyermekecskék is a hajdú-szítkokat.

Nem merném mondani, ha sz. írásban nem olvasnám : közönségesen a szülék gonoszsága oka a fiak, leányok gonoszságának. Mert miképpen Giezirúl fiakra szálla a poklosság : úgy az atyák, anyák feslettsége maradékjokra terjed, és a gonosz atyáknak latrabb fiai vannak. Azt pedig régi példabeszédnek mondgya Ezechiél próféta, hogy minémű az anya, olyan a leánya. Melyre való képest, Isten ő maga nagy csudának mondgya, hogy a Córé fiai el nem sillyedtek, mikor attyok elsillyedett : mert úgy szokott lenni, hogy a feslett ember gyermeki, azon verembe sillyednek, melybe estek szüléi. Innen vagyon, hogy Isten a fattyú-fiak maradékát tized áigig és ízig nem engedte, hogy a templomban szolgállanak : mert közönségesen sok vétkek találtatnak effélékben. És én nem említem, hogy azok közzül, a kiket az anyaszentegyház szentek lajstromába vett, csak egy is lett volna, a ki házasság kívül született volna. Mert noha lehetséges, hogy ezek közzül is jók vannak : de közönségesen az istenfélő atyák-anyáknak szokott jó magzattyok lenni. Erre nézve mondgya a sz. írás, hogy ha valakit nem ismersz, fiát, leányát nézzed : ezekből magát megismérheted. Mert a fiak gonoszsága, bizonyosága a szülék látorságának. Miképpen azért a vad fátúl vagyon a gyümölcsnek vadsága : úgy derék oka, miért az ifiak ily feslettek, a szülék feslettsége. Mert noha a fiak lelkét az Istennek mindenható ereje semmiből teremti : de miképpen a testnek állapattya, úgy a természetnek hajlandósága igen függ a szüléktől. Mivel azért a testnek a lélekkel oly egyessége vagyon,

hogy a léleknek cselekedeti, a szomorú és víg állapotban, a szégyenlésben és félelemben, a haragban és szeretetben, testre hatnak és azt elváltoztatták: úgy viszontag a testnek indulati gyakran és könnyen utánna vonszák a léleg akarattját. Innen vagy on, hogy a testnek hajlandóságára fordul gyakran a fiak erkölce. És, a mint Plutarchus írja, mikor Diógenes egy bohó részeges ifiat látott volna, azt mondá néki: Ifiú, részeg volt az apád, mikor te fogantattál. Plátó pedig nemcsak törvényben írta, hogy a részeg atyák fiai vétkesek: hanem ennek erős okait is adgya.

Másodszor: a ki hívatalljának eleget akar tenni, és jól akarja nevelni gyermekét: ne elégedgyék azzal, hogy jó példát ad és meg nem botránkoztatja: hanem idején Isteni szolgálatra, aitatosságra, lelki dolgokra szoktassa s oktassa kisded gyermekét. A mi Üdvözítőnkkel gyermekségében szokássá vétette az ő szent anyja, hogy az Isten házába örömetst mennyen és ott örömetst maradjon. Sámuelet kicsiny korában adák szüléi a templomba, hogy soha el ne távoznék az isteni szolgálattól.

Ki tudná előszámlálni, mennyi fogyatkozás vagy on e dologban a mostani emberek között? a szülék, minthogy csak a testet adgyák fioknak, nagy gondot viselnek gyermekek testére. Ha egy kis nyavalya éri, ha magát megsérti, minden dolgát elhadgya az anyja és fiát sirattya, kérleli, orvosollja; ha balkézze nyúl az étkehez fia, úgymond Plutarchus; ha tekinteti, ha álla és dereka hordozása nem esik dízesen; ha egy hajaszála jól nem áll fejében: ottan megdorgállja és mindaddig pírongattya, vesztegeti szegény gyermeket, míg kedve szerént nem esik a dolog. De e mellett, ha rest az isteni szolgálatban; ha csácsogó; ha szerelmeskedik és egyéb vétkekbe esik: nem érzik a szülék oly keservesen efféle lelki nyavalyájokat. Vaj ki kevés anyák vannak olyak, mint a Machabæusok anyja; ki inkább akarta, hogy egymás után szörnyű halállal megölessék hét fia, hogysem csak egy bünt cselekednének Isten ellen. Bezzeg a mostani szülék arra gondot viselnek, hogy világi jószágot keressenek és hadgyanak gyermekeknek: de ezere részét munkájoknak abban nem foglallják, hogy jó erkölcsben és tekéletes jámborságban hadgyák őket; maga Isten azt parancsollja, hogy az atyák, mindeneknek előtte, isteni félelemre tanítsák fiokat: Fiaid vannak-e? úgymond, gyermek-korokban, míg lágyak és hajlandók, mint a gyenge vesszők, tanítsad és igyengessed őket. Mert miképpen a mostan született gyermek tetemit addig kell igyengetni, míg gyengék, hogy görbén ne maradjanak; a viaszra addig kell nyomni a pecsétet míg lágy: úgy az emberek tekéletességének forrása és gyökere a jó nevelés, és ha ebben véték esik, szinte úgy járunk, mint a ki elsőben egy kevéssé kitér az útból: ki mennél tovább mégyen, annál inkább tévelyeg és távozik az igaz útról.

Aristóteles nagy okoson így szól: A jó nevelés abban áll, hogy

kicsiny-koroktól fogva szokjanak a gyermekek azon örülni és bánkódni, azt szeretni és gyűlölni, a mit szeretni vagy gyűlölni méltó. Minden gonoszúnknak oka az, hogy kicsiny-korunktól fogva, atyánktól és egyebektől, az arany és ezüst szeretése óltatik belénk. Méltán csúfollya egy böles ember az Athénás lakosít: mert mikor azt mondotta volna Apollo nékik, hogy, ha jámbor polgárokat akarnak nevelni, a mi legjobb azt öncsék a gyermekek fülébe: aranyat öntének fülökbe; noha böles tanításokkal és erkölcsök dicsíretivel kellett volna a kisdedek fülét tölteni: mert minden gonoszságnak gyökere az, hogy gyermekségunktől fogva hamis vélekedéseket csepegetnek belénk.

Hallyuk, hogy a böcsülletet, értékes, nemességet, szépséget, gazdagságot, tisztet, friss öltözetet, jó lakást csudállyák, magasztalják szüléink: azért belénk avik ezeknek böcsüllése és kívánása. Nem így anyák, nem így: igaz keresztyéni gondolatokat és kívánságokat ólsatok és csepegessetek kisdéd gyermektek szívébe. Azt hallyák gyakorta tölletek, hogy hiuság, veszedelem, lélek-kárhozat a világon kapdosni, az ő javaiban zabállani: árnyék, álom, semmi a földi uraság és gazdagság: gyalázatos, veszedelmes, gyűlölséges a részegség, hazugság, fajtalanság és világi kevélység: csak az boldog, a ki Istent féli: csak az dicsíretes, a ki gyermekségétől fogva üdvösségét keresi: csak az okos, a ki az örök kárhozatot elkerüli. Semmit ne dicsírjen tehát az anya fia előtt, hanem csak a mit Isten dicsír, csak a mi üdvösségre viszen: hogy a gyermek, kisdéd-korától fogva, azt kívánnya és keresse, a mit hallott, hogy dicsírt és néki kívánt édes anyja. A galliai Sz. Lajos király anyja, Blanca, kisdéd fiának édes csókolási között, sokszor mondotta azt, hogy inkább akarná holtát, hogysem egy halálos bűnbe-estét. Mely anyai szó, oly mélyen gyökerezének Sz. Lajosba, hogy tellyes életében maga is azont kívánta magának.

Bezzeg, ha efféle ítéleteket jól meggyökereztetne fiacskájában az attya s anyja, csaknem ugyan természettté válnék benne a tekéletes erkölcs. Plinius írja Mitridátes királyról, hogy étetéstől félvén, orvosságok vétele után, mindennap mérgett ett. És annyira hozzá szokék a mérgekhez, hogy, mikor a rómaiak fogságába esett volna, a rabság sanyaruságát kerülven, méreggel akará életét végezni: de semmi mérreg nem ártotta neki. Ha azért a természet ellen való dolgokban is, ily nagy ereje vagyon az idején kezdett szokásnak: mentül inkább a jóban meggyarapodnának az emberek, ha ifjú-korokban őket jól oktatnák és tanítanák a szülék? De, a mint mondtam, gyakran az atyáknak fiok testére vagyon csak gonyok, nem jámborságára: és, gazdagon akarván őket hadni, meg nem gondolják, hogy hasznosb volna, ha alamisnájokkal Isten kegyelmét nyernék nékik: mert Isten szava az, hogy az atyák alamisnájá feledve nem lészen.

Ha szabad volna, azt kívánnám efféle gondviseletlen szüléknek, hogy úgy járjanak, mint Lucretius nevű főember jára a fiával: kirúl azt írják, hogy gyermekségében kezdven feslett erkölcsét, naponként öregbedett latorságiban: végre, a törvény halálra ítélő gonoszsági miatt. És mikor a pelengérhez vinnék, erőssen kezdé kérni az atyát, hogy hozzája mennyen, hadl vegyen utolsó búcsút tőlle. Oda méne az atya, és, mintha meg akarná csókolni, hozzá hajla a gonosz fiú és, — bételyesítven a mit a Bölcs mondott: A mely gyermekeket szájára bocsátnak, megszegyeníti szüléit, — elharapá orrát az apjának, mondván néki: Te ölsz meg engemet, mert ha feslett erkölcsömet gyermek-koromban ostromoztad volna, erre igyem nem jutott volna. Így tellyesedék ezen, a mit a Bölcs monda: A gonosz atyárúl panaszkodnak a fiak, mert ő miatta jutnak gyalázatra. E világon is gyakran panaszkodnak: de a más világon a kárhozott atyáknak egyik kínnyok az léssen, hogy nagy átkozódásokkal szemekre vetik a fiak, hogy gondot viseltek a kinsgyűjtésre és fiok gazdagságára, de jámborságokrúl nem szorgalmatoskodtak. Azért, ők hamissan keresvén, fiok latrúl költvén az atyai keresményt, mindketten örök kárhozatra jutottak.

A ki azért lelkével nem akar fizetni fiáért, úgy tanítsa ötet, a mint Sz. Jerónymus mongya, hogy esküdni ne tudgyon, a hazugságot szentségtörésnek tarsa, semmi bünt ne alítsen kicsinnek. Bezzeg, ha hozzá szoknának, hogy a büntül irtóznának a gyermekek, nem volna nehéz a tékélletes élet. Mert, a mint Plátó mondgya, hogy az emberek között ritkán történik atyák ölése, korporsók rontása és hasonló nagy vétkek: nem egyéb oka, hanem hogy ezektül gyermekségüinktül fogva kezdünk iszonyodni és irtózni.

Harmadszor: nem elég a fiak neveléséhez a szülék példája és jóra tanítása: de arra is gongyok légyen, hogy jó tanító mesteri, jó társai légyenek a gyermekeknek: és oly emberektül neveltesse-nek, olyakkal nyájaskodgyanak, kik el ne ólesák azt a jó szikrát, mellyet a szülék oktatása beléjek óltott. Valának Jerusalemben sok különböző gonosz tanítók, kikerúl Sz. Lukács emlekezik: libertinorum, cyrenensium, alexandriai, ciliciai, ásiái bölcsek. Ha ezek között neveltetett volna is Christus, nem fogott volna semmi rosda az aranyon: de, a mi példánkra, nem ezek között, hanem az Isten templomában, doktorok között akara gyermekkorában találatni.

Sz. Jerónymus azt parancsollya Læta asszonynak, hogy, ha maga nem neveli gyermekét, oly dajkát válasszon, mely részeges, buja, nyelves ne légyen. Plutarchus azt kívánnya az atyáktül, hogy a mely gyermekekkel társalkodik kiseded fiok, jó erkölcsük légyenek: mert egy gonosz példa, egy feslett beszélgetés sok gonoszságot ólthat a gyermek szívébe, melyre nézve tiltya Aristóteles,

hogy ne hadgyák a szolgák között forogni a gyermekeket, mert azoktól szolgálhoz illendő erkölcsöt tanulnak.

Mindenek-felett kívántatik, úgymond Plutarchus, hogy tekéletes erkölcsű tanítóra bízassék a gyermek oktatása. És ezekben foglalkozottaknak mongya, kik oly ember gondviselése alá adgyák fiokat, kire lovokat sem bíznák. Gondolatlanságnak nevezi Arany-szájú Sz. János, hogy falunkat és szántóföldeinket szorgalmatos vigyázóra bízuk; fiaink gondviselését utolsó dolognak tartjuk. Bezzeg különben gondolkodott Antonius Pius császár, ki nagy messzűnően Rómába hívatá Apollóniusz filozofust, hogy fiának, Marcus Antóniusznak, gondviselésére és tanítására bírná. Lacedémon városában sem volt szabad senkinek, fia nevelésére és tanítására mestert választani: hanem válogatott tanácsos emberek voltak rendelve, kik erre vigyáztak és oly tanítókat rendeltek, kiktől jó erkölcsöt tanulna az ifjuság. Mert miképpen a ki szép írásra akarja tanítani a gyermeket, nem elég azt mondani néki, hogy szépen írjon; hanem szép írást ad eleibe, hogy annak példáját kövesse: úgy a tanítónak jó intése keveset használ, ha maga erkölcsével tükröt nem mutat. Nincs is annál veszedelmesb dolog, mint mikor attúl vészen gonosz példát a gyermek, a kitől jót kellene tanulni. Világbíró Sándort az ő atya Aristótelesre bízta, úgymint mesterére, és azt írta levelében, hogy fiának lételénél inkább akarja, hogy Aristóteles idejében lett és ő tőle tanulhat: de mivel előbb Leonidásra bízott volt Sándor, azt írja Sz. Jerónymus, hogy ettől tanulta vétkeit és kiváltképpen a részegséget, melyben sok fő barátit megölte.

Tudták a régiek, minémű hasznos, hogy a gyermekek jó mesterektől taníttassanak és hogy sokszor több jó származik ebből a keresztyénségre, hogysem a prédikállásból. Azért a papok tanították régen a tudományokat. Origenesről diésíretes emlekezettel írja Sz. Jerónymus, hogy grammatieát, rhetoricát, arithmetieát és minden filozofusok tudományit tanította, hogy a több tudományokkal egyetemben, a Christus hitit terjesztené. A tridentomi közönséges gyülekezet is eszébe vevén, mely szükséges és hasznos, hogy a gyermekek jó tanítóktól vezéreltessenek, erősen megparancsolta a püspököknek és káptalanoknak, hogy erre szorgalmatos gongyok legyen: és nem csak tudós, de istenfélő és jóerkölcsű mestereket szerezzenek az ifjuság eleibe, kiktől semmi éktelenséget ne hallyanak és ne lássanak. Sőt még a könyvek is, mellyekben valami rúttság vagyon, tiltva legyenek nállok.

Azt írja Sz. Jerónymus, hogy a sidóknál nem volt szabad az ifiaknak, harmincz esztendő előtt olvasni, sem Canticum Canticorum, sem a teremtséről írt könyvnek és Ezechiel próféciáinak első részeit, hogy valami botránkozást ne vennének tudatlanságok miatt ezekből. Ha ifiaktól még az Isten könyve is megtiltatott,

mikor félelmes volt, hogy ezekben meg ne ütközzenek: mentül méltóbb, hogy ama sok hitván énekek, ama fertelmes poéták, tilalmazva legyenek? Tisztességtelen, utálatos, barom embereknek tartanók, a kik olyan ocsmányságokat beszélgetnének, a minéműk könyvekben vannak: mit mongyunk tehát azokrúl, kik ezeket írva adgyák? holott sokkal ártalmasb efféléket könyvbe írni, hogysem szóval mondani: mert sokan, emberektül való szeméremből, elfutának, bédugnák fülöket, ha azt mástül hallanák, a mit magok, szemérem nélkül, könyvekben olvasnak. Cicero azt írja, hogy az Epicúrus könyveiben oly csintalan, vagy fajtalan dolgok vannak, melyek az ifiakat megbotránkoztathatták: azért tanácsollya, hogy megégessék, vagy letöröllyék belőlle a mi illetlen. Lacedémon várasában megtilták az Archilochus verseit: mert fajtalanságra indíthatták vala az ifiakat. Messinából és Rómából kiűzék, a kik fajtalan dolgokra tanították az ifiakat. Augustus császár Pontusba küldő Ovidiust, a szerelemről írt három könyvért. Méltán feddi tehát Sz. Ágoston azokat, kik Terentiust olvassák a gyermekek előtt: mivel ebből majd alig tanulnak egyebet az ifiak, hanem, mint kell szóval, adománnyal, tréfákkal, ígérettel, kerítővé lenni. Sz. Gergely pápa kemény szókkal dorgállya Desiderius püspököt, hogy, grammaticát tanítván, a pogány Jupiter dicsíretit olvasta: vallyon mennyivel inkább dorgálná azokat, kik ocsmány könyvek olvasásával, fertelmességre tanítták és vonszak az ifiúságot? A régi atyák Heliódórust, a tricensis püspököt, leveték püspökségéből, hogy egy könyvet írta, melyben noha nyilvánvaló ocsmányság nincsen, de oly szerelmes dolgok vannak, hogy botránkozást adhatnak az ifiúságnak.

Bóldog Isten! Vallyon mit mondanának ezek a jámborok, ha a mi üdönket látnák? melyben akár: minémű rendbéli emberek azzal mutogattyák éles elméjeket, hogy ündok virágénekeket irkálnak, mellyeket mind gyermekek s mind leányasszonyok kardéra tudnak, és csaknem minden házak ezekkel zengedeznek. Vajha meggondolnák azok, a kik effélében mutogattyák, nem tudom, ha elméjeket-e, vagy latorságokat, hogy mind az ő lelkek ad számot azokért a gonosz gondolatokért és indulatokért, melyek efféle énekek hallásából következnek: bizony befálnák a sípot és jobb dologban foglalnék elméjük élességét. Mert ha annak, a ki egy kisdédet megbotránkoztat, jobb volna malomkövet kötni nyakára és vízbe vetetni: minémű nagy kárhozatot hoz fejére, a ki lator énekivel ennyi számtalan lelket botránkoztat? Mennyiszer történik, hogy egy rossz versből, vagy egy ocsmány énekből holtig való latorsága következik sokaknak? A régi keresztyének, mikor az igazságra térültek, nemcsak az ártalmas és veszedelmes könyveket, de a hívolkodó, szem-fül emberek gyönyörködtető írásokat is, mind megégették; a mint Sz. Lukács írja. Most is azt kellene mí-

velni: és nemcsak az eretnekségre tanító könyveket, melyeket senki engedelem nélkül házában nem tarthat, átok nélkül: hanem minden hívolkodó és veszedelmes énekeket s könyveket, úgy meg kellene vonni az ifúságtúl, hogy csak neveket se tudná.

Negyedszer és utólszor: a jó szülék tisztí az, hogy fiokat szájon hordozzák, megráncsák néha a zabolát, fenyítékben neveltyék és, mikor megérdemlik, ne kedvezzenek, ne engedgyenek, hanem dorgálják és ostromozzák őket. Tudta jól Bóldogasszony, hogy Christus urunk semmi fogyatkozást, semmi vétet nem ejt het dolgaiban és cselekedetiben: annakokáért nem is feddette őtet semmiben: de mégis, mikor elmaradt tőlök, a mi tanuságunkért, noha nagy alázatossággal, nagy szelédséggel, okát kérlette szent Fiátúl cselekedetinek: Fiam, mit cselekedté így velünk? És az Istennek Bölcsesége, szüleinek birtoka alatt neveltetett.

Vannak oly atyák és anyák, a kik úgy bánnak fiokkal, mint a majmok. Ezekről írja Plinius, hogy mikor megkölyköznek, igen gyönyörködnek kölykökben, és szerettekben addig fogdossák, forgatják, nyallják, faggattyák, hogy ugyan megölik végre. Ezek is, szerettekben, addig kinyeskedtetik és gyengéltetik fiokat, hogy szerelmek miatt elvesztik lelkekben és erkölcsökben. A sz. írás pedig ugyan kötelezi az atyákat, hogy sanyargassák fiokat: Ne kíméllyed, úgymond a Bölcs, fiadtúl a vesszőt: mert a vesszőtül meg nem hal; sőt ezzel szabadítod lelkét a pokoltúl. Vagyon valami bolondság minden gyermek szívében, melyet egy ságár vesszőcske kikerget belölle. Azért, a ki kíméli a vesszőt, gyűlöli fiát.

A természet tövissek közzé rekeszti a gyenge rósát; nem azért hogy szaggassa, hanem hogy óltalmazza. Az atyák dorgálása efféle tövis: óltalmazza, nem hervasztya a fiakat. Azért a sz. írás, áldásnak nevezi az atyák dorgálását. Mert noha Jákob, balála óráján, erős szókkal feddÉ Rúbent, Simeont és Lévit: mindazáltal azt mondgya a sz. írás, hogy minden fiát magánvaló áldomásokkal áldotta: és így a jó fiaknak, áldás gyanánt kell venni az atyák rongálását. Hallhadsza, mely rettenetes példával és ő idejében történt dologgal adgya ezt előnkbe Sz. Gergely pápa. Itt, úgymond, egy ember vagyon, kit minnyájan ismértek: ennek mintegy ötesztendő fia vala, kinek nyelvvességében gyönyörködven, kedvére tartotta. Azért, fenyítékben nem lévén a gyermek, szitok átok, káromlás gyakran forog vala szájában. Ezelőtt három esztendővel, megbetegedék a gyermek: és mikor az apja ölében tartaná, megrémült hirtelen, és apja ölÉbe bujdokván, kiáltani kezdett, hogy az apja segítené: mert valami szerecsenek jöttek érette, kik el akarják vinni és mingyárt, régi szokása szerént, átkozódni kezdé és úgy múlt ki e világból. Így bünteté Isten a gonosz fiat: így akará az atyával ismertetni, mely nagyot vétkezett, hogy gyengéltetésével kárhozatra vetette fiacskáját.

Mennyin vannak efféle atyák és anyák, kik meg nem dorgálják, sőt nevetéssel hallgatták, mikor szitkozódik kised fiók : és nemesak torkába töltik a bort, biztatván, hogy igyék, mert az apja is ezzel kereste a mi nines ; de ugyan gyönyörködnek latorságában : és katona gyermeknek, furesa gyorselméjűnek ítlik, ha, mi-hent nyelvét tudgya mozgatni, jól tud szitkozódni : néha pedig ugyan biztatták, hogy vagy annyát, vagy mást megszidogasson ! Mennyin vannak, kik leányokat tánezelásra és nyájasságra izgatják ! Ezek, csaknem magok kezével áldozzák ördögnek gyermekeket. Bezzeg a sz. írás nem arra tanít, hogy nevetve halljad gyermekeid csintalanságát ; hanem azt mondgya : Ne neved fia-cskáddal, mert ebből nagy szabadságot vészen a gyermek : és végre néked vásik fogad belé : mert, a ki mást megszidogat gyermekkorában, magadat gyaláz öregkorában. A Lacedémon tanácsa egy gyermeket megölete, mivel játékban a feeskefiak szemét szokta vala kivájni. Azt találák az okos emberek, noha kegyetlenül, hogy, ha megöregbedik, az emberekkel is ezent cselekszi. Hanno látván Annibálnak gyermeki erkölcsét, azt adá tanácsul, hogy félelemben nevellyék : mert ha azt nem cselekeszik, nagy kára következik Carthágónak ő miatta. De mivel szót nem fogadának, ő miatta lén pusztulása és utolsó romlása a városnak. Noha azért meg kell az atyáknak tartani a Sz. Pál paranesolattyát, hogy fiokat mód nélkül és felettébb ne háborgassák, se haragra ne indítsák ; el ne essék szívök és el ne kedvetlenedgyenek minden dolgokban : de mindazáltal, mint a gyermeklovat, nemesak püszögetni kell és simogatni, hanem, mikor kívántatik, vesszőzni és ütögetni is kell és, sokképpen fogdosván, szájára nem kell eresztetni.

De elég ez a mái tanúságunkra ; noha ennek a dolognak hasznos és szükséges vóltához képest, mind kevés valamit mon-dottunk.

Megtanulátok azért, mely nagy kötelességek vagyon a szülék-nek, hogy gyermekeket jól nevellyék : mely sanyarú ostorival szokta Isten látogatni az atyáknak ebbenvaló tunyaságát ; mivel ebből függ minden rendeknek és állapotbéli embereknek jó magaviselése. Meghallátok a Christus gyermekségének példájából, hogy a ki jól akarja magzatit nevelni : először, magát kell példájául adni. Másodszor, téjjel együtt kell az isteni félelmet és a bűnök gyűlölsé-gét csepegtetni a gyermek szívébe. Harmadszor, minden gonosz társaságtól és feslett erkölcsű tanítótól el kell vonni. Negyedszer, félelemben kell tartani és meg kell vesszőzni benne a gonossz-ságot.

Immár kívántatik, hogy minden atya és anya meggondolgya, a mit Sz. Jerónymus és Aranyszájú Sz. János mondtak : tudni-illik, hogy nem kevés érdeme vagyon Isten előtt, a ki fiát jól ne-veli : miképpen nem kevés büntetése vagyon annak, a ki ebben gondviseletlen ; mivel még a fia vétkeinek terhét is ő hordozza.

Mert jóllehet, ha az atyák úgy viselik e dologban magokat, a mint illik: nem hordozzák fiok terhét. De ha el nem járnak tisztékben, magok vétkeivé téstik fiok gonoszságát. Mert mikor valakit tanításoddal jobbíthatsz, akkor a hallgatás annyi, mint az akarás: tanítasad azért fiadat, és megvígasztal téged, mind e világon s mind az örök boldogságban gyönyörködtetvén lelkedet. Kit engedgyen mindnyájunknak, az Atya, Fiú, Szentlélek Úr Isten. Amen.

Mint kell a fiaknak tisztelni szülejeket?

(Víz. ut. I. vas. második besz.)

Voltak oly tanító-mesterek és tudós doktorok, kik azt kívánták tanítványoktól, hogy iskolájukban egynehány esztendeig csendsz hallgatásban lennének; addig ne szólánának, míg sok üdök forgása után helyesen és okosan nem szólhatnának a dolgokhoz. Illyen volt Pythagoras; ki hét esztendeig nem szenvedte, hogy szólánának tanítványi: hanem azt akarta, hogy ennyi esztendőök forgásában csak hallgatnák az ő tanítását; lassan-lassan okoskodnának és tudományokban öregbednének. De a világi bölcsek között oly doktort, oly tanítót nem hallottam, ki tanítószerékben, hallgatói előtt, egynehány esztendőig semmit nem szóllott volna: hanem egyedül a mennyei tanítórúl, a Christus Jesusról olvasom, hogy ezt cselekedte. Mert ő egész harmincz esztendeig e földön, az ő tanító-helyén forgódván, nem olvassuk, hogy valamit tanított nyelvvel és hangoskodó szózattyával. Mindazáltal, ugyan nem ült hívokodva ez üdök alatt: hanem, a mint Sz. Lukács mondgya, először azt kezdé cselekedni, a mit azután szavával akara tanítani: és ifiúságának példájával, vagy tükörével oktata az ifiakat, mint kell az ifiúságban viselni magokat. Mert ha esztendőnként felment a templomba; ha az Isten szolgálattyáért szent annyátúl örömost elmaradott a templomban; ha a jámbor tudós doktorokkal nyájaskodott; ha a ki mindeneket taníthatott, tudakozott és kérdezkedett a vénektől; ha az ő anyjának engedelmessége és birtoka alatt nevedett: ezeket a végre cselekedte, hogy az ifiakat tanítaná, mint kell magokat viselniök Istenhez, külső emberekhez, édes szülejekhez. Annakokáért, ha nem szól is, tanít és oktat csendsz engedelmességével, És miképpen a máj evangeliom, Boldogasszony példájával megtanít, mint kell a szüleknek viselni magokat, fiok nevelésében és oktatásában: úgy a mi édes Üdvözítőnk példája, mely az evangeliomban fénylik, megtanít, mivel tartoznak, a fiak szülejeknek.

A mi Üdvözítőnkben sok tekéletes szép jóságok voltak, melyekkel gyermeksege és ifiúsága felékesítettett; mivel az evangeliom tanítása szerint, naponként öregbedett bölcseségben és min-

den jóságokban : mindazáltal a Szentlélek Isten azt akarta, hogy az evangelisták csak azt jegyeznék írásba ifjúságának tekéletes erkölcsi közzül, a mi leginkább ékesíti és minden isteni áldomásokkal teljesíti az ifiakat ; tudniillik, hogy az ő szüléinek birtoka, hatalma, engedelmissége alatt nevededett : úgy, hogy az Atya Istennek egyetlenegy Fia, kinek hatalma alá vettetnek minden állatok, szüléinek birtoka alá adta magát : a ki mindenekre gondot visel, atyai gondviselésre bízta magát : a kinek minden állatok engednek, szent anyjának engedelmességéhez kötelezte magát. Szép példa ez, keresztyének, méltó, hogy az ifiak, sőt minden rendek tanúllyanak belőle.

Annakokáért mái tanuságunkért, három dologról szóllok : először, megmutatom, mely kemény parancsolattal kötelezte Isten a fiaikat, hogy szüleiket hallgassák, böcsülljék, engedelmesen fejet hajcsanak nékik ; minémű szép ígéretekkel, mennyi drága ajándékokkal édesgeti, sőt vonzza a fiaikat erre a tiszteletre. Másodszor, megjelentem, mely szörnyű ostorival szokta Isten látogatni azokat, kik nem félnek az atyai átoktól, és nem oly engedelmisséggel tisztelik szüleiket, a mint kellene. Harmadszor és utólszor, megmagyarázom a sz. írásból, kiknek tartozunk, szüléink kívül is, böcsüllettel és engedelmisséggel, mint atyánknak. Ezeket elvégezvén, Istennek ajánlom a keresztyén hallgatókat.

I. RÉSZE.

Sz. Pál apostol, oktattván és intvéna fiaikat, hogy engedelmesen böcsülljék szüleiket, ilyenképpen szól : Fiaik, engedgyetek mindekben szüleiteknek. Okát adván, miért kell ebben serénykedni : mert ez kedves az Úrnak. Mintha azt mondaná : Nem szükség erre egyébbel serkegetni és esztenezni titeket, elég, hogy Istennél kedves a fiaknak engedelmissége. Ugyanis, elégnek kell vala ennek lenni, akármely vad szüvek lágyítására : de azért nem elégedék Isten azzal, hogy az atyai tiszteletet előtte kedvesnek jelentette ; hanem erős parancsolatokkal és rettenetes fenyegetésekkel kötelezett minden fiat, a szülék tiszteletire.

Két kőtáblán adá ki Isten a tízparancsolatot, melyben röviden előnkbe terjesztette, mit kíván és mire kötelez. Minekutánna az első táblában az igaz isteni tiszteletnek módgyát kifejezé ; második táblán arra tanít, mint kell egymás között igazán és az atyafiúi szeretetnek sérelme nélkül élnünk. Ezen a táblán először is azt adgya előnkbe, hogy atyánkat, anyánkat tisztellyük : úgy, hogy mindgyárt az Isten tiszteletiről adott törvény után, első helyt ad az atyák tiszteletinek. Ezzel jelentvén, hogy az Isten tiszteleti után, nincs kedvesb dolog előtte, mint szüléink böcsüllése. Ezt tanította a pogány böles Plátó is, — mivel ő is olvasta vala a Moyses köny-

vét, a mint Sz. Ágoston írja, — Isten után, úgymond, nagyobb gondúnknak kell lenni szüléink böcsületire. Mert ha azoknak kiváltképpenvaló szolgálattal és böcsülettel tartozunk, kiktől nagy és sok jót vettünk: kétség nélkül legnagyobb kötelességünk vagon a szülék böcsületire, mivel nagyobb jót azoktól vettünk: mert nem vólnánk, ha ő általok nem vólnánk. Azért, ha csak legkissebb szóval megbántjuk is szüléinket, nagy kinnal fizetjük meg.

Ha azért oktalanság azokhoz háladatlanak lenni, kik nagy szeretettel, sok fáradsággal, nyughatatlanságokkal és veszedelmekkel óltalmaztak, vezérlettek és ékesítettek fel minket: kétség nélkül az emberi természettel és okossággal ellenkezik az atyákhoz, anyákhoz való háladatlanság. Mert nem lehet nagyobb szeretet, szünetlemb szorgalmatosság, fáradságosb munka, éjjeli és nappali nyughatatlanság, mint az anyáknak magzattyok körül való dajkázkodásában. Mennyi búzit nyelik gyermekeknek! mennyi rútságit tisztogattyák! Oly iszonyú betegségek, oly éktelen fekélyek nem lehet, hogy az anyának rútnak tessék fiában. Isten győzné számolni, mennyi veszedelmes szerencséken kell a szegény anyának általmenni, míg magzattyát hordozza. Erre nézve mongya Tóbiás a fiának, hogy tellyes életének minden napjain tisztelje annyát: megemlekezhén, mely nagy veszedelmekben forgott érette, míg méhében hordozta. Akármit mivellyenek azért a fiak: de, az Aristóteles mondása szerint, soha elégségesen meg nem hálállyák szüléjük jótétét.

Ama sidó böles Fílo, emlekezhén arról, a mit a böles mondott, hogy a ki Istent féli, megböcsüllí szüléit és úgy forgódik körülük, mint szolgálja: lehetetlennek mongya, hogy valaki a láthatatlan Istent szeresse és böcsüllíe, a ki nem böcsüllí szüléit, kiknek tisztelésére és segítésére, még az oktan-állatokba öntött természet is izgat. Mert Aristóteles írja meropes nevű madarakról, hogy mikor megüdösödnek szüléi, nemcsak táplállyák, hanem betegségekben szárnyokat párna gyanánt alájuk terjesztik és úgy nyugottják. Hasonlót írnak a gólyáról és egyéb madarakról. Ha az oktan-állatok szorgalmatosan megadgyák a szülék tisztességét: mit kell cselekedni az okossággal ékesített embernek, a ki esztelemb és háladatlamb nem akar lenni az oktan barmoknál? Erre néze Böles Salamon, mikor egynéhány helyen, esztelennek és bolondnak nevezte azt a fiat, mely attyát, annyát nem tiszteli.

Nem elégedék Isten, hogy természetbe plántálta és törvényben íratja az atyák, anyák tiszteletit: hanem drága szép ígéretekkel és ajándékokkal áldotta a fiak engedelmességét. Annakokáért a tíz parancsolat közzül, egyikben sem ígért jutalmat, hanem csak a szülék tiszteletiről adott törvényben. Melyre nézve mongya Sz. Pál: Tiszteljed atyádat, anyádat, mert ez az első parancsolat,

melynek ígéreti vagyoni. A több parancsolatokban, fenyegeti Isten az engedetlenséket: bosszúállónak mongya magát: és hogy harmad, negyed ízig megveri azokat, kik nem tisztelik őtet: de mikor az atyák, anyák tiszteletit parancsollya, ígéretet téssen az engedelmeseknek, és nem egyféle ígéretet. Mert együtt azt fogadgya, hogy a ki szülőit tiszteli. szép fiakkal megáldatik, és valamit Istentől kér, megnyeri. Másutt arra köti magát, hogy minden áldomásokkal tellyesíti, a ki atyát, anyát tiszteli. De mivel nincs embernek, világi jók között, semmi drágább életénél, és, a mint Salamon mongya, öröndetesb nincs semmi a hosszú életnél, — mert egyéb világi jók, élet nélkül, olyanok, mint a számvetésben a cifrák. kiknek erejek és hatalmok az előttök való számtúl vagyoni, e nélkül semmit nem jegyeznek, — az Úr Isten életet, és hosszú életet ígért az atya-anyatisztelő fiaknak: Tisztellyed, úgymond, szüléidet, hogy hosszúéletű légy a földön. Nemcsak a siralomnak földén, hanem amaz élők földén, melyről szól Sz. Dávid, mikor azt kívánja, hogy az ő öröksége az élők földén legyen. Mind a két életről nyilvánban emlékezik a Bölcs: Fiak, ha üdvözlölni akartok, atyátok ítélitíhez szabjátok magatokat. E földön is, a ki tiszteli atyát, hosszúéletű lesz. Azért mikor szófogadatlan és szüléivel háborgó fiat látunk, azt szoktuk mondani, hogy nem lesz nyomos; vagy, ha sokáig él is, semmi tekintet nem lesz reája, gyalázatos vénsége lesz: mivel valaki megkeseríti atyát, anyát, gyalázatos és boldogtalan lesz. Azért így inti Sz. Basilius a fiakat: Ha akarod, hogy bizonyos légy jövődő állapotodrúl, megböcsüld szüléidet; így lesz jó dolgod, és sokáig nyújtod életedet.

A sz. írás szép példákkal előnkbe adgya ezeknek a drága ígéreteknél tellyesítését. Isáknak csudálatos engedelmességét olvasuk. Mert, mikor az atya meg akará áldozni, mint egy bárány, atya szavára, a kötésfát hátára vévé: felvivé a hegyre: és noha ifúságának virágában és erejének jobb korában vala, — mert, a miképpen Abulensis állattya, harminczhét esztendő volt, — és így, erejéhez képest, atya ellen tusakodhatott volna: de semmit nem rugóldozék: atyának akarattyára bízá magát: meg hagyá kötözni magát: kész lén ifúságának virágát halálra adni inkább, hogysem atya ellen csak könnyen is tusakodni. Kire nézve írja Abulensis, hogy nem tudhatni, ha Ábrahámnak volt-e nagyobb érdeme az engedelemben, vagy Isáknak. Csudálkozik Sz. Pál az Ábrahám hitin, ki minden reménség ellen reménlette, hogy az ő fiában, mellyel Istennek áldozni akara, megsaporodik az ő magva. Dícsíri Sz. Anselmus Ábrahámot, hogy oly serény és szorgalmatos volt a jövények körül való forgolódásban. Sz. Jerónymus azon álmélkodik, hogy Istennek egy szavára, hazáját, házát, ismerőit elhagyá és idegen földre bujdosék. Sz. Ambrus égbe emeli az Ábrahám okosságát, igasságát, aitatosságát, józanságát, atyafiúi szeretetét.

Mindezeket egybefoglalván Aranyszájú Sz. János, nagyon felmagasztalja Ábrahámot: de mégis az Isák engedelmességére terítván szemét, nem tudom, úgymond, ha a patriarkának győzhetetlen szívéen, vagy a gyermeknek engedelmességén álmélkodgym inkább? Mert Isák attya ellen nem tusakodék; sem gonosz néven nem vévé, hogy megköltözteté: hanem, mint egy bárány, örömost engede mindenekben.

Nem alacsomb renden vólt a Jósef engedelmessége, ki, noha jól tudta, hogy az ő bátyjai halálra gyűlölték őtet és csak reá sem nézhettek jó szemmel: mindazáltal, mikor az attya őtet egyedül a pusztába, mint egy bárányt, az éh farkasok közibe, bátyjaihoz küldé, mentség nélkül, félelem nélkül méne. És noha sok veszedelmekbe esék, engedelmessége miatt: de az engedelmes ember győzedelmes, és, a régi mondás szerént, az engedelmesség annya a jó szerencsének. Azért mind Isák s mind Jósef, felette sok jókkal és nagy áldomásokkal ékesítettének és felmagasztaltának Isten-től e világon is, mint a sz. írásból minnyájan tudgyátok.

Mit mondgyak Sámuelről, kit az ő annya kiesiny-korában a templomba ada, hogy gyermekségétől fogva Istennek szolgálna? Nem itélé elveszett fiúnak, a kit Istennek ada, mint a mostani atyák, anyák eselekesznek: kik nem tudnak mit mívelni, ha fiok egyházi állapatra adgya magát és leányok kalastromba mégyen: kiket, nemhogy magok bévinnének, de minden tehetségekkel azon vannak, hogy az Istentől adatott jó szikrát előlesák gyermekekben, és kissebbségnek tartgyák, ha fiok, vagy leányok Istennek adgya magát. De a Sámuel annya nem azt mívelé: hanem gyermekségében vivé fiát a templomba, és örökösön oda szentelé. Sámuel is oly jó kedvvel engede szüléinek, hogy tusakodás és panaszkodás nélkül az Isten házába méne, mellyért Istentől, még gyermekkorában profétává téteté, és a sidó népnek elromlott országot ő általa elébbi böcsülletes rendibe helyhezteté.

Jónadab nehéz dolgokat parancsola fiainak, tudniillik: hogy se ők, se maradékjok, soha bort ne igyanak, házat ne éppítesenek, szőlőt ne plántállyanak: hanem sátorban lakjanak mindenkor. És mivel megböcsüllék attyok szavát: Isten is bé akarván tellyesíteni igéretit, hogy hosszúéletű lészen a ki böcsüllí szüléit, azt mondá nekik, hogy ezért az engedelmességért, soha magvát nem hadgya szakadni a rechabítáknak.

Igaz, elég példát vehetnének ezekből; és nem vólna szükség, hogy idegen példákkal gerjesztenők a fiak szívéet szüléjek tiszteltire. De hogy eszünkbe veggyük, mit kell a keresztyén embernek reménleni, ha igaz isteni szeretetből tiszteli szüléit, — holott a pogányokat is, kik a természet vezérléséből tisztelték attyokat, igen megajándékozta az Úr Isten, — azért el nem hallgathatok

egynéhány szép példákat, melyeket a pogány históriákban olvastam.

Diodórus Siculus írja, hogy ő idejében, egy királynak három fia marada: és, mikor az országon nem alkodhatnának, Ariofarnes nevű szomszéd királyra bízák dolgokat, hogy a kit ő rendel, azé legyen az ország és királyság. Ariofarnes nem tudván, mellyik ezek közül alkalmasabb a méltóságra: végre az Isten, kinek kezében vagyon a királyok szíve és a ki irgalmason szokta vezérleni a fejedelmek tanácsit, mikor tekéletes szándékkal igyekeznek az alattavalók javára, csudálatos és szokatlan tanácsot öntö az Ariofarnes szívébe. Kiásata a megholt király testét koporsójából, és egy kőfal mellé felállatá. A királyfiakat előszóllítván, mindenik kezébe íjat, nyilat ada, és azt mondá, hogy renddel löjjenek: a ki atyjának szívét találja az lészen király. Az öregbik és a középső fia, az uralkodásnak édességétől megcsalotván, bátran és nagy merészen szaggatni kezdék nyilakkal megholt attyok testét, mintha onnan kellene kiásni az uraságot és birodalmot. És noha a régi rómaiaknál meg vala tiltva, hogy csak ne is fürödgyenek a fiak egygyütt szüleikkel, hogy a mely testtől születtek, azt, nagyobb böcsületnek okáért, meztelen ne látnák: de ezek az istentelen fiak, nemcsak reá nézének, hanem meglövöldözék attyok testét. Átkozott kéz, mely ezt merte próbálni. Istentelen szem, és méltó, hogy varjaktól vájassék ki: mert a gonosz fiaknak egyik átka az, hogy a mely szem, attyát hunyorgatással esúfollya, hollóktól kivájassék. És ha, az Isten törvénye szerint, halált érdemel, a ki attyát, vagy anyját szavával szaggattya és átkozza: mentül inkább megérdemli ezt, az atyai hideg testnek lövöldözése és gyalázattya? De mire nem viszi embert az uraságnak átkozott kívánsága? Hol vagyon oly fiú, ki attyát ismérje és böcsüllje, mikor pénzről vagyon közbevetések? Kicsoda oly atyafi, a ki el ne feledkezzék a vérről, mikor jószágban jár a dolog? Kicsoda oly háláadó, vagy oly igasságszerető, ki minden kötelességet fel ne bocsón, el ne szaggasson a birodalomért? Nincs sem a szeretetnek sem a vérnek, sem a jövődő itéletnek annyi ereje, hogy megtartóztassa a gazdagságban és uraságban telhetetlen szívet. Azért mongya Sz. Pál, hogy a telhetetlen kívánság, gyökere minden gonoszságnak.

De a mivel országot akarának nyerni a kegyetlen fiak, azzal veszték a királyságot. Mert mikor a kisebbik fiúra került volna a szer, és néki kellene lőni a holt testhez, látván, hogy bátyjai, mint egy fenevadat, úgy megispékelték a nyilakkal attyokat: bétellyesíté a Bölcs hagyását, és nem akará holt attyát kisebbíteni. Azért földhöz üte kéziját, elveté nyilát, és: tudom, úgymond, mivel tartozom ennek a testnek, mellytől származott az én testem. Távúl legyen, hogy ezt meggyalázzam. Azé legyen az ország, a ki kívánja: én inkább a nélkül lészek, hogysen ily méltatlan dolgot cse-

lekedgyem. Lásd az Isten cselekedetét! Méltán írja Fíló, hogy valaki szüléit nem tiszteli, nemcsak Isten előtt kárhozzatik, de embereknel is gyűlölségbe esik: mert ki bízzék ahoz, és ki tégyen jót azzal, a ki nem böcsüllí jótévő szüléit? Azért Ariofarnes méltatlanknak itlí a két kegyetlen fiakat a birodalomra: és meggondolván, mind ő s mind az ország, mit kell azoktúl várni, kik attyokon ily szörnyű kegyetlenséget cselekedtek: az ifiút választák királlyá. Melyből kitetezék, mely igazán mondotta Böles Salamon, hogy a ki szüléit tiszteli, kincset győjt magának.

Nem sokkal homályosb példát olvasunk a római históriában. Mert, mikor, bizonyos vétkeért, egy asszonyt éhhez akarnának ölni, és erős őrizet alatt tartván, senkit hozzája nem bocsátának: sok sirással és kéréssel leánya megnyeré a bíraktúl, hogy bémehessen annyához és leányának ölébe hajthassa bágyadt fejét halála óráján. Bé bocsáták, de elébb igen megezirkálák és vizsgálák, hogy titkon eledelt bé ne vinne: mindazáltal módot talála a hálaadó magzat anyyának segítésében; mert, mivel nem régen hozott vólt gyermeket, és mellye tellyes vólt téjjel, mindennap bémenvén annyához, maga tejével táplálta őtet; megtelleyesítvén a mit Sz. Pál parancsola az asszonymépeknek, hogy annyoknak megadgyák a kölesönt, és úgy fogódgyanak körülök, mint az anyák forgódtak ő mellett. Látván a bírák, hogy sokkáig éi az asszony, és csak színét sem változtattya: noha a leánya semmi eledelt nem vitt néki: reá kezdének vigyázni, mit mívelnek egygyütt. Látták: tehát a leánya, szokott módgya szerént, az annyát szoptattya. Elesudálkozván, ezt a ritka, szép és szokatlan dolgot a tanácsnak megjelenték. Anyyira gyönyörködék ebben e római tanács, hogy a halálra itílt asszonymnak megkegyelmeze: leányát nagy böcsüllettel illeté: sőt a tömlöczöt is elrontatá, és helyébe templomot építtete, mellyet szülékhez való kegyességnek szentelének, örök emlekezetre. Hasonló dolgot ír Valerius Maximus, hogy cselekedett egy Cimon nevű emberrel, az ő leánya.

Szép dolgot ír Julius Capitolinus: mikor Andriánus császár segítő társot akara választani a császárságban, látá, hogy Arrius Antoninus vén ipát kezével támogatva hozza a tanácsba: annyira gyönyörködék ebben, hogy mingyárt Antoninust társává fogadá, és hogy halála után császár lenne, elvégezé. Így, a mely méltóságra, sok munka és költség után sem juthatott vólna, attya helyében tartott vén ipához mutatott kegyességgel juta: és bizonyos példával megmutatá, mely igazán mongya Pláto, hogy a kinek vén attya, vagy annya vagyon, úgy tarcsa házában mint kincset, vagy erekljét: bizonynal hívé, hogy ennél hasznosb és hatalmasb óltalmat nem talál, ha illendő böcsülletben tarttya.

Végezetre, Seneca írja, hogy Siciliában, mikor az Etna hegye mellett laknék egy régi vén ember, és a hegyből iszonyú tűz jövé,

mindeneket megemésztene: az ő két fia, vén attyokat hátokra vévén, minden ártalom nélkül a tűz között általvitték, Ismértette Isten ezzel, mely kedves előtte az atyák tiszteleti.

Azért, meggondolván Sz. Tamás, mennyi sok jót vésznek a fiak, mikor tisztelik szüléjeket, azt írja, hogy mikor a fiak valami jót cselekesznek szüléjekkel, nemcsak adósságba és új kötelességbe nem esnek ezzel a szülék; de sőt a fiak tartoznak háladással, hogy szolgálattyokat vészik a szülék; kiknek nemcsak marhájokkal, de életekkel is kötelesek szolgálni. Annakokáért nemcsak világi törvények, de Isten rendelése szerint is szabad volt rabságra eladni pénzen fiát és leányát az atyának, mikor szegénységét másképpen nem segíthette.

II. RÉSZE.

De ideje immár, hogy megtekintsük, mely súlyos ostoríval szokta Isten látogatni a háladatlan fiaknak embertelenségeket. Először azért, Isten megátkozza az engedetlen fiakat. És nem egy helyen parancsolja, hogy ha valamely fiú megüti, vagy szidgya szüléjét: okvetetlen megölessék. Ha pedig szavát nem fogadná attyának, anyyának: bírák eleibe vitessék, és az attya vádolására, mentség nélkül, a kösségtől és a bíráktól, disznóhalállal agyonveretessék kövekkel. Azért ha engedelmes fiaknak, világi és örökkévaló élet ígértetett: a szófogadatlan fiaknak is, világi és örök halál rendeltetett jutalomúl.

Halál előtt járó sok ostorokkal szokta Isten látogatni a gonosz fiakat. Mert ha valamikor keményen büntetődnek e világon a fiak: oka ennek a veszedelemnek, hogy szüléjek tiszteletiben megfogyatkoztak.

Igazán írja Sz. Ágoston, hogy senkit Isten szolgálai állapotban nem teremtett, hanem ezt az ember kereste magának vétkével. És a sz. írásban, első Chámot olvassuk, a ki szolgává téteték minden maradékival, azért, hogy attyát megcsúfolta vala.

Rúben elsőszülötte volt Jákobnak: de elveszté attyafiai között való főbbségét és papi méltóságát, mely akkor az elsőszülöttet illette: mert attyát meggyalázá, és attúl megátkoztaték.

Ama bódogtalan Absalom, testében lelkében elvesze, attya böcsületinek sértéséért.

Néro császár, minekutánna anyyát megöleté, éjjel sem nyughatott a rettegető látások miatt. Végre nagy gyalázattal, maga veré által magát, minekutánna oly dühösségre jutott volna, hogy ötet sokan Antichristusnak itilték; a mint Sz. Ágoston írja.

De hallatlan dolgot olvastam Plutarchusban, melyet méltó, hogy itt rövid szóval előhozzunk. Azt írja azért, hogy egy Bessus nevű kegyetlen fiú, oly titkon ölte vala meg attyát, hogy senki

ebben semmit eszébe nem vehetett. Nem akará Isten, hogy eltitkoltatnék a nagy éktelenség: azért a madarkák, melyek látták a gyilkosságot, mindenütt körülle röpülvén, úgy tetezett néki, mintha mind azt kiáltották volna: Ah te véráruló: ah te atya-öldöklő. És szüntelen úgy háborgatták, mintha ő benne tellyesednék bé a mit Isten a sidókról monda, hogy a madarak szaggatták őket, keserves mardosásokkal. Végre, egyszer a gyilkos ember kiszedvén fészkekből a madárfiacskákat, szaggatni és vagdalni kezdé őket: és mikor kérdenék, miért cselekszi azt? kimondatá Isten velle az igazságot. Azért, úgymond, mert mindenkor azt kiáltják reám: Ah te véráruló: ah te atya-öldöklő. Ezen elálmélkodván társai, a bíráknak megbeszéllék. Megfogák a gyilkost: és maga megvallá vétékét, melyért szörnyű hallállal öleték.

Fel nem jegyzi Plutarchus, micsoda kinnal végezték ki e világból; mert, a mint Seneca írja, a régi törvényszerzők, nagy okoson, nem akartak az atya-öldöklők büntetéséről emlekezni; nemcsak hogy lehetetlennek ítülték az ilyen esetet; hanem hogy nem találhatták ennek méltó büntetését: mivel, a Pláto mondása szerint, oly nagy vétek ez, hogy ha sokszor megelevenedhetnék az ember, sok halált érdemlene érte. Mindazáltal azt írják a tudósok, hogy a ki apját, annyát megölte, azt a rómaiak hordóba csinálták elevenen és vízbe vetették: de majmot, viperakígyót és kakast rekesztettek hozzája, hogy maradosnák a gonosz fiat. Egyiptusországban pedig, először minden ízeket hegyes náddal meglyuggatták: azután tövis között elevenen temették, a ki atya vagy anya vérében keverte kezét.

Mivel azért ennyi sok régi és mostani példánk vagyon az istentelen fiak romlásáról: egyéb okoskodásokat félretévén, csak két dologról emlekezem: melyek felette megzabolázhatták és tisztelben tarthatták a fiakat.

Első dolog az, hogy oly gondviselése szokott Istennek lenni az embereken. hogy a ki mint böcsüllötte és tisztelte ifjú-korában szüléjét, úgy böcsüllik ötet fiai: és a minémű mértékkel mért, azonnal mérnek néki. Ezt a sz. írás jelenti, mikor azt mondgya, hogy csak az gyönyörködhetik fiaiban, a ki atyát tisztelte. Thales Milesius azt mondotta, hogy a minémű pénzzel fizettél atyádnak, visszavárjad azt fiaidtúl: mert, a Sz. Bonaventúra mondása szerint, a minémű sását adsz atyádnak, olyant vész fiaidtúl.

Szép példát ír erről Aristóteles, mely ő idejében történt, és mi üdönkben is — mivel efféle példák nélkül leginkább szűkölködünk, holott inkább áradott és naponként árad közöttünk minden gonoszság — újítatott. Egy haragos, fenetermészetű fiú volt, mely nagy szemtelenül, először nyelvvel szidalmazta atyát, azután üstökébe nyúlt és egy grádicson aláhurezolta. A nagytűrhető Isten nem akará ezt mingyárt büntetni: de végre bétellyesíté a tör-

vénnyt, hogy a ki mint bánt mással, úgy bányanak véle. Mikor azért ennek is fia reá nőtt volna, úgy kezdé banni attyával, mint az attya bánt vala szülejével. És miképpen a mely vipera születésekor megölte anyját, kirágván magát hasából, viszontag fiátul hasonló kinnal öletik : úgy a gonosz atyát az ő gonosz fia, egykor üstökön ragadá és nagyon meghurczolá a garádicson. Akkor felnyitá szemét a nyavalya, és eszébe jutván, hogy ő is így bánt szüléivel, kérni kezdé fiát az ajtó küszöbénél, hogy tovább ne vonnya, mert ő is csak addig hurczolta vólt az attyát. Így álla bosszúját Isten, az atyákon tett bosszúnak.

Második dolog az, hogy, a mint Sz. Ambrús írja, nem ok nélkül kívánták a régi patriarkák az atyák áldását. Mert hogy a fiak inkább böcsüllyék attyokat, azt akarta Isten, hogy a kit azok megáldanak áldottak legyenek : átokban maradgyanak, a kit megátkoznak. Pláto, minekutánna Oedipus. Hippolytus és egyebek példájával megmutatá, hogy az atyai átkok megtelleyesednek, azzal fejezi mondását : Nincs semmi veszedelmesb a szülék átkánál. De mi szükség ezt Plátóval bizonyítani ? Holott a sz. írásban erről tanúságunk vagyon, melyben a mi lelkünknek gondviselő Istene, minden lelki veszedelmeket előnkbe adott. Így szól azért a Böles : Az atyai áldás megerősíti a házat : az anyák átka pedig fundamentomból kihánnya. Hadgyunk békét bátor egyéb példáknak : tekincsük meg csak a mit ír Sz. Ágoston e dologról. Cesareában, úgy mond, egy asszonynak hét fia, három leánya vólt. Ezek engedetlenségekkel felháboríták anyyokat. Azért az asszony erős átkokkal megátkozá őket. Nem vivé el a szél átkait, hanem hételleyesedék a mit az írás monda, hogy a ki keserűségében megátkoz, meghallatik könyörgése. Azért mingyárt az Istennek itéletit érzék a gonosz magzatok : mert, a kik félni nem akarának anyyoktúl, egész testek szörnyűképpen kezdé reszketni. Mikor a reszketés el nem állana róllok, és az emberek csudájokra futnának : szégyenletekben elbujdosának, és szinte mint Cain széjjel bolyongottak e világon, hogy ismérőjök között ne pironkodnának. Ezt pedig Sz. Ágoston nem füllel hallotta, hanem szemmel látta. Annakutánna ketteirül azt írja, hogy, penitenciát tartván bűnökrül, a Sz. István teteméhez járultak, és meggyógyúltak. Így akará Isten tanítani a fiakat, hogy féljenek szüléjek haragjátúl és átkátúl ; ha ehhez hasonló, vagy ezt fellýülhaladó csapástúl akarnak menekedni.

Azért a fiak, akármely hatalmasok legyenek is, szüléjek előtt kicsinyek legyenek, és ő tőllok hallgassanak. Sámson oly erős vala, hogy az oroszlányt kezével szaggatta : de a sz. írás, mint valami nagy dolgot, feljegyzi, hogy nem akarta, hogy ezt tudgya az attya és annya : mert talám, ha az ő erejét tudták volna, megijedvén hatalmas erejétúl, nem mertek volna azután atyai hatalmokkal

élni. Es ha Christus urunk annyának hatalma alatt tartotta magát: nem tudom, ki volna, a ki szégyenlené annyának engedelmességét.

III. RÉSZE.

Ne ítélje senki, hogy csak azokat illeti a mái tanításunk, kiknek attyok, annyok él e világban: mert ez mindeneket illet. Mivel mikor Isten azt parancsolja, hogy atyánkat és anyánkat tiszteljük, nemcsak azokról szól, kiktől test szerént születettünk, hanem azokról is, kiket az írás atyáknak nevez.

Először azért, a lekipásztorokat és tanítókat atyáknak nevezi az írás. Sz. Pál magáról mondja, hogy ha tízezer iskolamesterek vagyon is a corintusbélieknek, de több attyok ő nállánál nincsen: mert az evangéliom által én szültelek, úgymond, titeket. Másutt: Fiam, úgymond, kiket ismét fájdalommal szülök. Sz. István, a papoknak szólván, atyáknak nevezi őket. Annakokáért erősen parancsolja a sz. írás, hogy az egyházi pásztorokhoz engedelmissen hallgassunk, mert ők adnak számot lelkünkért. Egyiptomban a bálványimádó papokat, annyira tisztelték, hogy csak az ő jószágok volt szabados minden adózástúl és szolgálattúl: mentül inkább illik, hogy az igaz Isten papjait böcsüllyük, tiszteljük; ne rágalmazzuk, ne gyalázzuk.

Azt írja Aristóteles, hogy elégséges böcsülletet nem adhatunk a mestereknek, kik e világi tudományokra oktattanak: mert úgy kell ezeket tisztelnünk, mint atyánkat. Erre nézett világbiró Sándor, mikor azt írta Aristótelesnek, hogy ő nem kevesebbel adós Aristótelesnek, a kitől tanult, mint az attyának, a kitől származott. Ebből könnyű megítélni, mennyivel többel tartozunk lelkünk vezérinek és legeltető pásztorinknak, kik a mennyei bölcseségre oktatnak.

Másodszor, a sz. írás a fejedelmeket és világi gondviselő tanácsokat atyáknak nevezi. Mikor Eliseus Námánt a Jordán vízéhez igazítá, és megbusúlván Námán száraz izenetin, haza akara menni, így szólának a jámbor szolgák: Atyánk, ha nagyobb dolgot parancsolt volna is a próféta, meg kellene cselekedned. Attyoknak híják a fejedelmi embert az alatta-valók. A római tanácsokat, atyai gondviselésekért, felíratott atyáknak hitták. Azért gondviselő fejedelminket, mint atyánkat tartozunk tisztelni: annyira, hogy ha valami gondolatlan és talám illetlen dolgot látunk is benne, ugyan nem kell a böcsülléstől megszűnnünk. Mert Dávid is holtig böcsüllé Sault, noha tudta hamisságát. Sz. Pál a papi fejedelem gonoszságát látta és kemény szókkal dorgálta: de, mihent megértette, hogy papi fejedelem, bocsánatot kért és tudatlansággal

mentette kemény szavát : mert tudom, úgymond, hogy tiltva vagy a fejedelmek szidalmazása.

Harmadszor, atyánknak kell tartanunk az éleletes vén embereket : kiket tartozunk böcsülni, tisztelni. Azért miképpen a sz. írás keményen tiltja, hogy vénsége miatt megfogyatkozott erejű és okosságú atyánkat meg ne csúfolljuk és nevetséggé ne tégyük : azonképpen tiltja azt is, hogy a fogyatkozott vén embereket, se szóval, se cselekedettel ne tréfállyuk, sőt azt parancsolja, hogy az ősz fő előtt felkellyünk és a vén ember személyét megböcsülljük. A Böles pedig azt mondgya, hogy fejet hajesünk és meghorgadgyunk a vén ember előtt. Lacedémon városában nagy büntetés alatt vólt hagyva, hogy az üdős ember előtt felkellyenek az ifiak és helyt adgyanak neki. annyira, hogy példabeszéddé vált a görögök között, hogy sohált nincs a vénségnek annyi böcsülleti, mint Spartában. Mely dolognak bizonyására, hozza elő Valerius Maximus, hogy mikor Athenásba sok idegen nép ment vólna valami játékokra : egy vén ember béméne a játékhelyre, és mingyárt tréfát indítának véle az athenásbéli ifiak ; mert mindenik felkelvén helyérül, híja vala hogy leülne : és mikor le akarna ülni, elfoglalják vala a helyt előtte. Így megcsúfoltatván a szegény vén ember, végre oda méne, a hol a lacedémoni polgárok ültek : és mingyárt felugrándozván az ifiak, oly böcsüllettel adának helyt néki, mintha mindeniknek tulajdon atya lett vólna. Mert, a miképpen Juvenalis írja, hallállal büntették Lacedémonban az ifiat, ha fel nem költ a vén ember előtt ; a gyermeket is megölették, ha a bajszos, szakállos ifiú előtt fel nem állott. De mit keressünk erről Spartában példát ? Sz. Péter apostol erős parancsolattal hadgya az ifiaknak, hogy a vén embereket úgy böcsülljék, mint urokat. Mint gyűlöli pedig Isten, mikor az ifiak csúfollják az üdős embereket, példával megmutatá Eliséusban : kit, mivel megcsúfolának kopasz voltáért a gyermekek, mingyárt ugyan ottan, medvékkel elszaggattatá őket.

Mindezekből megtanulók, mely méltó, sőt szükséges, hogy minden fiú attyához és anyyához engedelmességgel, böcsüllettel, tisztességgel légyen, ha Istennek kedvében akar lenni, ha a kisedd Jesusnak nyomdokán akar járni, ha e földön nyomos akar lenni, ha sok testi-lelki áldomásokban akar részesülni. Mert bizonyos, hogy ha fogyatkozás esik az atyai tiszteletben, Isten az ő fenyegetésiben meg nem fogyatkozik : hanem, vagy megrövidíti életét az engedetlennek ; vagy gyalázatos vénségre tartya és maga fiát teszi hóhérává, ki megkínozza attyán tett bosszúságokért ; vagy ha e világon ezeket elkerüli, a más világon annál súlyosb veszedelmet várjon fejére. Mely veszedelemtől óltalmazzon mindeneket az Atya, Fiú, Szentlélek Isten. Amen.

*Az ételben való dobzódásnak veszedelmes
ártalmiról.*

(Böjt. IV. vas. első besz.)

Az emberi nemzet gyökerét paradicsomban, egyéb vétkekkel együtt, torkossággal férgesítette elsőben az ördög. Mert addig mutogatá Éva anyáknak a tilalmas gyümölcs szépségét; addig dicsíri gyönyörűséges ízit; addig köszörülé torkát és nyelvét; addig viszketteté gyomrát; addig hitegeté kívánságát és csalogatá akarattyát, hogy beléharapa a veszett asszony: együtt az almával, a pokol horgát elnyelé, az ördögi mérget bészívá, mely az egész emberi nemzetnek fogát megvásolván, keserűségének ártalmas ízit most is szájunkban hatta. Azért a torkosság, mellyel testünknek kedvét keressük és mértéktelen dobzódással hizlalljuk, mint őstől maradt betegség, úgy belénk óltatott, hogy valamint testünket le nem tehetjük, míg élünk: úgy a torkosságnak esztenétől és perselésétől üressen nem maradhatunk: hanem, házi ellenségünket táplálván, mindennapi bajvívásunkkal ellene tusakodunk.

De mivel a második Ádám, az új világ atya, a Christus Jesus, azért jött e földre, hogy elrontsa az ördök alkotmányát: úgy rendelé tellyes életének folyását, hogy a torkosságnak és dobzódásnak gyökerét megszárazztaná példájával, és józanságra vezetne tanításával. Azért ha prédikálláshoz akart kezdene: negyvennap böjtöléssel száraztotta ártatlan testét. Ha imádkozni tanított: nem egyebet, hanem kenyeret parancsolt, hogy Istentől kérjünk, testi táplálásunkra: azt is pedig mindennapit, azaz nem innepnapra sültt szép semlyét, hanem közkenyeret, melyhez könnyebben és gyakrabban juthatunk: akarván ezzel is oktatni, hogy táplálásunkkal megelégedjünk; torkosságunk gyönyörködtető eledelt ne kíványunk. Ha erkölcsünket törvényével igazgatta: azt halta, hogy sok étellel és részegséggel ne terheltecsünk. Ha lakodalomba ment: oly helyre ment, a hol a bor idején elfogyott. Ha szomszjúhozott: epét és eczetet kóstolt, mely kedvetlenítette, nem édesgette torkát. Ha enni akart: egy darab sült halaeskával és lépesmézzel elégedett. Ha vendéglette a sokaságot: öt árpa kenyérrel és két halaeskával vendéglette; noha csak a férfiak is ötezeren voltak, asszonynepek és gyermekeken kívül. Másszor, hét kenyérrel és egynéhány halaeskával, gyermekek és asszonyokon kívül, négyezer embert vendéglett. Sohílt drága étkekkel, külömböző nyalánkságokkal nem vendéglette követőt.

Ha azért mi is, a józan és mértékletes életet megtanuljuk; hogy torkunkat zabolára fogjuk, és hasunkat a szükségnek czirkalomjára vegyük: mái tanuságunkat a torkosság veszedelmének és

a mértékletes józanság szépségének ismertetésére határozom. És elsőben, megmutatom, hogy kemény parancsolatokkal tilalmazta Isten a dobzódást, úgy mint kárhoztató vétet. Másodszor, megmondom, mint büntetődnek, mint itt s mind a másvilágon, a kik hasoknak és torkoknak szolgálnak. Harmadszor, a mértékletes életnek böcsületit említem rövideden. Legyetek figyelmetesek, és a mit hallotok, ócsátok szűvetekbe, vegyétek erkölcsötökbe.

I. RÉSZE.

Az írástudó doktorok azt tanítták, hogy a torkosság ételnek, itálnak rendtelen és módtalan mértéktelensége. De hogy most, a nagy itálnak vétességéről ne szölyünk, mivel erről másutt volt tanuságunk : ételbéli torkossággal ötképpen vétkezik ember, noha nem mindenkor halálos vétkekkel.

Először : ha ki, parancsolatnak tilalmazása ellen észik valamit. Így vétkeztek első szüléink, a tiltott gyümölcs ételében. Így vétkezett ama próféta, kinek Isten parancsolta vala, hogy Béthelben ne egyék. Ugyanezen vétékben részesek, a kik, vagy fogadások ellen, vagy az anyaszentegyház tilalma ellen észnek valamit. Mert Isten parancsolattya az, hogy a mit néki fogadunk, megteljesítsük és hogy az anyaszentegyház szavát szófogadással vegyük. Másodszor, vétkezik : a ki szüksége és természeti ereje felett sokat észik, mert ebből, vagy egészségének ártalna. vagy lelki dolgainak akadékjá szokott következni. Illyenek voltak ama balgatagok, Straton és Neocles, kik versent ettek. Harmadszor, vétkezik : a ki szokatlan, gyenge, drága, gyönyörködtető nyalánságokra, vagy csemegékre szaggat : nem egészsége óltalmáért, hanem torka gyönyörködtetéséért ; és hogy, az újonnan gondolt ételektől, a sok zabállás miatt megúnakozott és fáradott gyomrát ébreszsze és izgassa a telhetetlen ételre. Illyen vétékben volt részek a Héli pap fiainak, kiknek émelygett gyomrok az áldozatokban főtt húsrá : hanem, hogy magok szája ízi szerént, kedvesebben főzetnének, nyersen vonták el az áldozatot. Illyenek voltanak a sidók is, kik, nem elégedvén a mennyei kenyérrel, torkosságra való eledelt kívántak. Illyenek, úgymond Sz. Jerónymus, most is sokan vannak : paraszt házban születtek ; alig tölthették ugató gyomrokat közkenyérrel : de egyházi állapatra jutván, a semlyét sem szeretik : sok nyalánságokkal keresik kedvét torkoknak. Vitellius császárról írja Suetonius, hogy egy vacsorán kétezer halat, háromezer madarat feladatott ; egy iszonyú nagy tálban csak fáczánok és pókák agya-velejét. menyhalak máját és indiai madarak nyelvét vitték asztalára. Helio-gabalus, szólni tanult madarak nyelvéből csináltatott étkeket. Mit mongyak Cleopatráról, ki harmaðfélszázezer arany-érő fülgyöngyöt olvaszta el és azt adá Antoniusnak, egy falatban ? Negyedszer.

vétkezik : a ki többször észik, hogysem illenék : és üdöt nem tartván az ételben, valamikor eszébe jut, ottan zabállik és nyalakodik. Így vétkezett Nero, déltől fogva éjjélkorig, egy végben rágódlván. Vitelliusról írja Suetonius, hogy egész napot ételben töltött : mert a felestökömöt ebéd, az ebédet osonna, az osonnát vacsora érte asztalán : és hogy gyomrát üresítené, egynehányszor okádott napjában. Claudius császár, mikor Pisoval asztalhoz ülhetett, egész két napot s egy éjelt, tágtás nélkül, étel-italban töltött. Ötödször : az étel módgyában lehet vétek. Mert a torkosságban, nem annyira kell arra nézni, mit észik ember, mint az étel módgyát. Az ördög Ádámot almával csalá : Christust száraz kenyérrel kísérté : Ésaut lencsével veszté. Azért, a ki mohón és nyalákonk észik ; a ki elméjével ételre vetemedik és abban csak gyönyörködést keres ; a ki nem szükségére, hanem torok gyönyörködtetésére ; nem az élet megtartására, hanem a test kedvére néz ételében : kétség nélkül vétek vagyon dolgában. Mert noha Isten az eledelekbe gyönyörűséget elcgýtett ; és lehetetlen, hogy a ki kellve észik, kedves ízek gyönyörűségét ne érezze : de lehetséges az, hogy nem tellyességgel ezért a gyönyörűségért együnk : nem mindaddig együnk, míg a gyönyörűség vonna. Vétkeznek tehát, a kik azért élnek, hogy egyenek, nem azért észnek, hogy éllyenek : kiknek gyakorta nyelveken forog ; ama : Minden öröm a húsétel és borital : azért együnk, igyünk, majd meghalunk. Ebben vétke vólt Filoxenusnak, ki azt bánta, hogy olly hosszú torka ninesen, mint a gólyának, hogy tovább tartana az elnyelt falat íze és gyönyörűsége : és azt gyakran monddta, hogy mennél drágább az étek, annál jobbízűnek tetczik.

Úgy eláradott és közönségessé lett most a torkosság, hogy noha némellyek a részegséget bűnnek tartják, de az ételben való mértéktelenséget véteknak sem alíttják : azért lakásoknak idejét, mértékét, módgyát, a torkok és gyomrok kívánságára hatták. De a Szentlélek a dobzódást veszedelmes bűnnek hirdeti. Minekutánna azt monddta vólna Sz. Pál, hogy a test cselekedeti nyilván vannak : a fajtalanág, bálványozás, harag, gyilkosság, részegség, ételi dobzódás : azt veti utánna : a kik efféléket cselekszenek, Isten országát nem bírják. Mert a kik Christus hívei, testeket megfeszítik, vétkeivel és kívánságival egyetemben. Látod-e, hogy a parázna-sággal, gyilkossággal és egyéb úndok vétkekkel egy pórázra köti Sz. Pál az ételben való torkosságot ? Vészed-e eszedbe, hogy Isten országából kirekeszti. Christus hívségétől elszakasztja, a ki az ételben testének kívánságit követi ?

Ugyanezen Sz. Pál erőssen parancsolja, hogy a setótság cselekedetét eltávoztassuk. Számlálván ezeket a cselekedeteket, elől vet az ételben való torkosságot. Mintha azt mondaná : Mivel első romlása embernek ételből esett, először is ételben kell embernek magát megmértékelní : azután a fajtalanágot távoztatni. Itt is, :

ezégéres vétkek között, fő helyt ad Sz. Pál a dobzódásnak : és azt pokolbéli setétségből áradott gonoszságnak nevezi. Noha testünkre gondot kell viselnünk : de tilalom alatt vagyunk, ha ez a gondviselés, ne légyen a test kívánsága szerint : hanem az okosságnak és az Isten törvényének mértéke szerint.

Nagyobb és hatalmasb rútsággal nem bélyegezhetni a torkosságot, mint Sz. Júdás apostol bélyegezte : ki elsőben, nagy jajt kiált azokra, kik a Cain, Bálám és Coré nyomdokán járnak: azután magyarázza, kik légyenek ezek : Ezek, úgymond, a kik ételekkel mooskoltatnak, félelem nélkül lakoznak, magokat legeltetik. Tudgyátok jól, hogy Cain, gyilkos ; Bálám, bálványozó ; Coré, pártütő volt. Azt mongya azért Sz. Júdás, hogy a dobzódók, ezek után indultak ; ezeknek útt yokon járnak. Mert gyilkosa magának a torkos ember : mivel betegség vagyunk a sok ételben : és sokan meghalnak torkosságokért. Bálványozóknak és Christus kereszti ellenségének nevezi Sz. Pál azokat, kik hasoknak szolgálnak ; mert ezeknek hasok istenek, végek veszedelem. Végre, a ki testét hizzallalja, lelke ellen pároltattya : miképpen a ki ezt sanyargattya, lelkének engedelmessége alá hódoltattya. Mivel azért ennyi gonosság foglaltatik, a dobzódásban, méltán parancsolja a Bölcs, hogy ne légyünk mohók az ételben ; ne öncsük minden kedvünket arra: hanem a mértékletességet kövessük ételünkben.

Tovább azért is tilalmas a dobzódás : mert bár ugyan sok szép jóságok légyenek is emberben ; de mihent a torkosság közikbe akad, mint Ésaut kiforgatá minden áldásiból, úgy az ember lelkéből kirekeszt minden tekélletes erkölcsöt. Azért írja Sz. Gergely, hogy az assyriai király konyhamestere rontotta el Jerusálemet és a templomot : mert mi bennünk a has a konyhamester: ki, ha erőt vészen, minden jóból kiforgattya embert és minden gonosságok magvát belénk hinti. Azért mongya a Bölcs, hogy ha engedsz kívánságidnak, örömet szerez ellenségidnek. Mennél inkább sirosítod a földet, annál inkább neveli a belé esett magvakat : a mi testünk is, annál sűrűbben kiomol minden gonosságra, mennél inkább kövéredik a jó lakással. Az Israel fiaival egy jó lakás mind elfelejteté, valami csodatételeit látták, valami kegyelmességét vették vala az Istennek: és mihent megtelék hasok, jádzani kezdenek : azaz. a mint Sz. Pál magyarázza, bálványozának és, Istent elhagyván, aranyborjút imádnak. Ládd-e mire viszi embert a dobzódás ? A bálványozást játéknak tartja a teli has : és mihent meghízik. ottan hátrarúg.

Sok rút vétkek valának Sodomában : mind azoknak gyökere a kenyérételnek bévsége volt, azt mongya az Isten. Sz. Dávid házaságtörésbe esék : mert ebédi jó lakása után szemlélé Betsabeet. A ki szolgáját gyengélteti, fejére neveli ; a ki testét jól tartja, száján nem tarthattya. Mert a Sz. Jerónymus mondása szerint, a teli has fészke és forrása a bujaságnak. És nincs oly nagy tüze az Etna he-

gyének, mint az ifjúember velejének, mikor jó étkekkel és borral felgyújtatik. Erre-nézve írja Tertullianus, hogy a torkosság tödélékja a bujaság: azért vagy a has végén a szeméremtest. A bév-séges ételen mégyen alá a fajtalanság és csuda, ha torkosság nélkül találta a kaczérság. Mihent első szülcink torkosságba esének, mingyárt kiteték a testek szemérme. Méltán fogja tehát egymás mellé Sz. Pál a böjtöt és tisztaságot: mert a fajtalanság útítársa a torkosságnak, és majd csak hasveréssel hidegedik.

Végezetre: a természet törvénye és az igaz okosság vezérlése arra mutat, hogy rút éktelenség az eledlek torkossága. Vallyon micsoda az éhség? Egy betegség, mely, ha sokáig tartana és gyakran orvosságokkal nem enyhíttetnék, megölné az embert. Ennek a betegségnek orvossága, az étel. Annakokáért úgy kell az eledelhez nyúlnunk, úgymond Sz. Ágoston, mint az orvossághoz: bolondság volna, ha az orvosságokat torkosságért és a doktorok mesterségéből adatott jó ízekért enné valaki, és nem az egészségért. Tehát az eledt sem kell egyébért venni, hanem a testi táplálásért: és így, se többet, se különbet ne együnk, hanem a mi és mennyi szükséges és alkalmas táplálásunkra. Tovább, a természet az oktan-állatoknak nagy száját adott: az embert, nagyságához képest, minden állatok között, legkissebb szájjal ékesítette: ismértetvén ezzel is, hogy ha az oktan-állatok az ételben telhetetlenek is, — noha, a disznótól megválva, azok sem oly mohón zabálnak, — de az emberben a száj, nem dobzódásnak, hanem mértékletes szükségnek eszköze. Erre nézve a pogány bölcsék is, a természet vezérlésétől taníttatván, feltalálták azt, hogy nem emberhez illendő a dobzódás: és a kik útát nyitottak a torkosságra, megbüntették. Azért, a ki az étkeknek különböző íz-adásáról könyvet írt vala, nemcsak könyvét megégetteté Sevérus császár, de magát is érdeme szerint akarta büntetni, ha el nem szökött volna.

II. RÉSZÉ.

Ha a dobzódás büntetését megtekintjük, három rendbéli csapásit találjuk: első, magát a torkosságtól származik, mint gonosz fának ártalmas gyümölcse. Másik, Isten haragjából árad e világon. Harmadik, a másvilágra tartatik.

A torkosság maga büntetője és lóhéra a dobzódóknak, kik a kevés gyönyörűséget sok kínokkal fizetik. Elsőben, azt írja a Bölcs, hogy a ki vendégeskedő jólakásokban gyönyörködik, meg nem gazdagul; sőt fogyatkozott állapotra jut: mert valami hozzá jó, azt feneketlen sákon által, kamaraszékbe tölti, és a jóllakások által gazdag örökségek elröpülnek; mint ezt gyakran példákban látjuk.

Ennekfelette, a torkosság mérge a testnek, melyet sok betegségekkel hamar elfogyat. Mert a sok étel megterheli és betegségbe

éjti a testet ; sőt, ember életét rövidítvén, kifogyattya a világból. A mely hajóra több terhet raknak, hogysem a mennyit viselhet, lenyomja és elsüllyeszti : úgy a mi testünk veszedelembé esik, ha sok étellel terheltetik. Ki tudná előszámlálni, mennyi betegségek nevedkednek a torkosságból ? Honnan vagyon a köszvén és kólika ? honnan a szem- és főfájások ? honnan a sok nedvességek, ha nem a mértéktelen ételből, italból ? A kik paraszt étellel laknak, mindenkor erősebbek : a falusiak a városiaknál, a szegények a gazdagoknál alkalmasabban a munkára: későbbben fáradnak el: ritkábban betegeskednek : könnyebben szenvedik a hideget. Világ teremtetés-től fogva, úgymond Sz. Jerónymus, az özönvízig, húst nem ettek az emberek ; megelégedtek a füvekkel és gyümölcsökkel, melyeket Isten rendelt vala nékik : akkor leghosszabb ideig éltek, és egészségesen éltek az emberek. Azután a halat és húst megengedé Isten. és ottan megrövidüle az emberek élete.

Nemesak életét fogyattya embernek a dobzódás, hanem elméjét és okosságát tompíttya. Azért mongya Sz. Jerónymus, hogy a kövér hasnak, hegyes elmélkedése nincsen. Mert a kövér hájban, mint annyi sárban elmerült lélek, nem a mennyei dolgokról, hanem húsról és kérődésről gondolkodik.

Ki győzné előszámlálni, mennyi ostorival büntette Isten a földön a torkosságot ? Ádámot és Évát ételért fosztá meg az ártatlanságtól és világi sok nyavalyákra veté. Az Israel fiait torkosságért bünteté a pusztában, Héli papot, fiaival együtt, a torkosságért megölé. Mit mondgyak ama prófétáról, kit Isten egy oroszlánnyal elszaggattata, csak azért, hogy Bételben kenyeret ett vala ? Egy szóval, a ki gyomrát étkekben gyönyörködteti, annak mind gyomrát, mind étkét, Isten elrontya.

De mindezek semmik, ha a másvilági büntetések mellé vettetek. Mert nemesak a kárhozottak közönséges kínnyát érzik a dobzódók, hanem, nyelvekben és gyomrokban, kiváltképen való gyötrelmet viselnek. Ama jólakó gazdagot, torkosságáért és a lakodalmokkal együtt járó bűnökért, pokolba veté Isten, kirúl azt olvassuk, hogy iszonyú szárazságot és szomjúságot szenvedett nyelvében : de egyebet enyhítésére torkába nem töltöttek, hanem kénköves tűzzel teli pohárból itatták. Ennek-felette, azt írja Sz. Dávid, hogy a torkosok, mint az éhségben dühödött ebek, iszonyú koplalást szenvednek : és így, a rövid ideig való gyönyörűség, mely a gyomortöltésben vólt, örök éhséggel büntetődik. Keresztyének, az eledelért ne vesszessük lelkünket. Jobb, hogy most fogjuk el magunkat a torkosságtól, hogysem örökké éhezünk és szomjúhozunk. Úgy ne járjunk, mint Ésau, ki egy lencse-léven eladá áldását, és azután heába ordítá sírásokkal balgatagságát. Azt ne cselekedgyük, a mit Lisimachus király, ki, mikor Erdélyben a szomjúság miatt, ellenségének megadta volna magát, elóltván egy itallal szomjúságát,

sírva felkiálta: Ah, mely kevés gyönyörűségért vesztém királyságot, és szolgálatra juték! Késő azután efféle siránkozással élni, ha most meg nem zabolázzuk torkunkat. Azért, járúllýunk édes Istenünkhöz, és a Bölcsesél imádkozzunk: Uram Atyám, életem Istene, vedd el tőlem a hasnak kívánságát, hogy étellemmel haragodat fejemre ne hozzam.

III. RÉSZE.

A mértékletes élet szü!je minden istenes jósnak. Ez a szemérmetségét óltalmazza: nyelvünket zabolán tartya; a zenebonákat és észveszéseket eltávoztattya; a fajtalanságot kigyomlálya; a mennyei és világi tudományokat lelkünkbe óltya. Ez a testi betegségeket könnyebbíti: a teliségeket üresíti: az életet hosszabbítja. Mert, a Sz. Leo mondása szerint, mindennapi próba mutattya, hogy a sok étel elménket tompította, és az étkek gyönyörűsége testi egészségünk ellensége. Azért énekle az anyaszentegyház mindennap az áldott böjtben, hogy a mértékletes étel testünknek, lelkünknek használ: mert a bűnöket megfojtya, a lelket felemeli, tekéltességet és örök jutalmat szerez.

Innen vagyon, hogy az Isten kedves szolgálj, minden üdőben, gyakorlották ezt a mértékletességet. Christus Úrúnkról nem olvassuk, hogy valaha húst ett volna. Sz. Jakabról pedig Eusebius bizonyosan írja, hogy soha húst nem ett. Keresztelő Sz. János sem kenyérrel nem élt, sem borral. Dániel próféta sok ideig kenyeret, húst és bort nem kóstolt. Az egyiptomi barátokról írja Sz. Jerónymus, hogy kenyérrel és füvekkel éltek: főttet enni bujaságnak alították. Pauláról att írja, hogy csak olajt is nehezen szenvedett étkében: bort pedig betegségében sem kóstolt. Aselláról pedig azt írja, hogy, tizenkétesztendő korától fogva, kenyérnél és sónál egyebet nem ett, hideg víznél egyebet nem ivott.

Tovább, mikor az Isten haragját enyhíteni és ostorát távoztatni akarták a hívek: mint egy erős paist, úgy vetették Isten eleibe a böjtöt és testi sanyargatást. Illyés próféta, engesztelni akarván Istent, ciliciumba öltözik, koplala, sákban aluvék. Judit, Ester, Sára, a ninivebéliek hasonlóképpen ételtől elfogták magokat, és úgy nyertek kegyelmet Isten előtt. Ugyanezent cselekedték az Israel fiai, sok nehéz ügyekben.

Végezetre, gyakorta eszünkben forgassuk, a mit Christus monda: Bóldogok a kik most éheznek, mert megelégttetnek. Mennyországbán asztalhoz ülteti Christus azokat, a kik most zabolán hordozzák testeket és minden gyönyörűséges jókkal bétölti. Dóssúlyenek bátor a világ fiai: lakodalmokról lakodalmokra járjanak bár, a kik a mennyei lakodalomra nem ügyekeznek.

De jaj, s meg jaj, ki gonosz vége vagyon nemcsak Isten előtt,

de világ szerént is, efféle lakodalmoknak. Absolon jólakás közben megöle báltját. Simon Machabæust ; Keresztelő Jánost, lakodalom között vívék a mészárszékre ; Noé, a vízözön után; Lóth, a Sodoma veszése után, jól lakának : tudgyátok mi lón belőlle. Vaj, ki sok lelket ejt az ördög veszedelembé a lakodalmok által ! Ott az ember-szóllás, részegség, tánczolás, mindennapi dolog. Maga Aranyszájú Sz. János nyilván mongya, hogy a hol tánczot járnak, bizonyosan ott forog az ördög. Azért jobb a halottasházhoz menni, hogysem a lakodalomba : mert, ha vagyon is, ritkán vagyon a lakodalom vétek nélkül; melyre nézve, valamennyiszer a Sz. Jób fiai lakodalmot tartottak, mindannyiszor a jámbor atya áldozattal engesztelte Istent, tudván, hogy nagyobb része a világ lakodalmának olyan, a mint Sz. Júdás apostol írja, moeskosok és isteni félelem nélkül valók.

Ezeket nem azért mondom, hogy minden tisztességes lakodalmot tilalmasnak itélnék : távúl légyen. Mert Christus elment a menyegző lakodalmába: és a tisztességes nyájaskodás, a barátságnak és jóakarathnak alkalmas eszköze. Azért szabad embernek vendégséget tartani : nem a végre, hogy kevélykedgyék és muttogassa értékét, vagy részegíse baráttját; hanem hogy tisztességes nyajasággal, gondgyait és fáradságát könnyebbítse : hogy egyebekkel való beszélgetésből, vígaságot végyen : hogy jóakarókat és barátokat szerezzen, vagy megtarcsón, emberséges gazdálkodásával.

Hogy azért Isten előtt kedves légyen lakodalmunk, nem kötelezem arra a keresztyéneket, a mit némely pogány nemzetek cselekedtek, kikirül Heródotus írja, hogy ebéd felett, gyakran mutogatták a holt ember kaponyáját és azt kiáltották : Ti is ilyenek lesztek ; azt sem kívánom, hogy étel felett sz. írást olvassanak, mint a kalastromokban : hanem csak azt kívánom, hogy kövessük minnyájan Moysést a lakodalmak tartásában. Mikor Jethro Moysést látogatni ment volna, lakodalmot szerze néki Moyses, és a sidó népek eleit elhívá, hogy együtt egyenek, igyanak, vígadgyanak. De miképpen ? Hogy az Isten színe előtt, azaz oly aitatossággal, oly szentül, oly feddhetetlenül lakoznának, mint Isten színe előtt : arra vigyázzván, hogy oly dolog ne essék a jólakásban, mely az Isten szeméit megbánthassa. Bezzeg az ilyen lakodalmokat nem tiltja Isten, sőt parancsolja : Lakozzanak, úgymond, az igazak ; örüllyenek, gyönyörködgyenek, vígasságokban ; csak Isten színe előtt : úgy, hogy semmi ne légyen lakodalmokban, a mi nem illik Isten szemébe, a mivel Isten megbántódgyék. Sok helyen parancsolja Isten az ő népének is, hogy vígan lakozzék : de mindenkor hozzá adgya, hogy Isten előtt légyen a lakozás. Mert, ama régi egygyü, de igazmondó vers szerént, akkor lakozik jól ember, mikor Christust jelen lenni gondollya.

Utólyára : gondollyuk meg, hogy nehéz, vagy talám lehetetlen, hogy örömrül örömré, jólakásról jólakásra mennyünk, hogy

itt is hizlallyuk hasúnkat, a más világon is teli légyen lelkünk : hogy mind itt s mind a más világon kedvünk szerént éllünk. Azt is szemünk előtt visellyük, hogy nem okosság, bajosan hizlalni azt a testet, mely ezennel férgek eledelészén, ganéj lészén; mert minnyájunkra szolgál, a mit Isaiás monda, hogy ezennel mind lepleink, mind derekalink férgek lésznek. Azért, félretévén a hashizlalást, hizlallyuk lelkünket isteni jóságokkal, mellyek örökké megmaradnak : a toroknak kedvéért, az egész testet pokolra ne taszítasuk. Sőt, mikor izgat a torkosság, jusson eszünkbe, hogy a mi szájunk ajtaján, az Isten Fia jött hozzánk, mikor az urvacsorában részesültünk, és azt mongyuk Ezechiél prófétával : Bétéve lészén ez az én szájam ajtaja, az ördögnek, a bűnnek és az ő taplójának nem adatik ezen úttya ; mert Isten ment ezen által, és csak arravaló lészén ezután, hogy az Isten színe előtt egyem. Mert, a Sz. Jerónymus mondása szerént, a ki mennyei kenyeret észik, nem törődik azon, mely drága étkeket ganéjollyon. Mert, ha mind pésmával, vagy szagos ambrával főzött étkekkel lakol is : de oly bűdös kamoraszék a te tested, hogy ganéjt csinál mindenből, valami átalmevényen rajta.

Mindezekből, atyámfiai, mértékletességet tanúllýunk : és úgy nyúlyunk mindennapi táplálásunkhoz, mint a szállott várban rekedett emberek szokták a profontot osztogatni. Azok bezzeg nem töltik, nem hizlallyák hasokat, hanem szűkön és módgyával osztják az eledelt : kinek-kinek csak annyit adnak, a mennyi szükség az éhség enyhítésére. Megnyargalta, sőt megszállotta ama sívó-rívó oroszlány a mi várúnkat : azért józanok légyünk, vigyázzunk, és az ördög horgaira ragasztott eledelt bé ne fallyuk.

Az irgalmasságról és alamisnáról.

(Bőjt IV. vas. második besz.)

Az irgalmasságot, mellyel felebarátunk nyavalyáján és fogyatkozásán szánakodunk, rövidebb és bizonyosb úton meg nem tanulhattuk, és annak böcsülletit s szeretetit mélyebben nem ólthattuk szívünkbe, mint ha magunkban, érezve próbáltuk a szükségét és fogyatkozást, melyben felebarátunkat láttuk.

A ki maga szenvedéséből nem tuggya súllyát és terhét egyebek nyavalyájának : nem tudgya mit téssen, hogy ember szegény, és nincs ki táplállya ; beteg, és nincs ki gyámolítcsa, orvosollya ; szomorú, és nincs ki vigasztallya : azért nem annyira szánakodik attyafia nyomorúságin ; nem oly serényen igyekezik, hogy őtet segítse és vigasztallya. De a ki az éhségnek, ruhátalanságnak, betegségnek, üldözésnek, kísértetnek, keserűségnek, rettegésnek, súllyát érzette és viselte, tudgya efféle keresztek terhét : érti, mely méltó szánásra és segítésre a fogyatkozott ember. Erre nézve

mongya a sz. írás, hogy a szűkölködő irgalmas: mert őtet a nyavalyák próbája irgalmasságra tanította.

Mivel azért a nyomorúságok szenvedése ily hatalmas az irgalmasságnak belénk gyökereztetésére, emberré akara lenni az Isten Fia, és, a bűntől megválva, minden nyomorúságinkat meg akará kóstolni, hogy magában érzené nyavalyánkat; próbálva tudná annak ízit; magán tanulna szánakodni rajtunk.

Jól tudgya az Atya Isten Bölcsesége, miesoda az éhség, fázás, fájdalom, szomorúság, inség: de nem próbálva, hanem isteni bölcseségének mélységéből tudta: magában érzett szenvedésből nem tudta. Azért, hogy próbálva tudná, mi ízű a mi nyavalyánk, kisdedkorában kezdé magát ehhez szoktatni, mikor istállóban születék és üldözői előtt Egyiptomba futa. Az ördögi kísértetet negyvennap i éhezése után próbálá: fáradtságink, fájdalmink, fogyatkozásink súlyját magára vévé, hogy magárúl rajtunk szánakodnék.

Oly irgalmas volt a Fiú Isten, testesülése előtt, mint most: de, hogy a mi félelmes gyarlóságunk nagyobb bátorsággal ragaszkodnék az ő irgalmához, azt akarta, hogy néki is része lenne nyomorúságinkban: bizonyossá akarván ezzel tenni, hogy szánakodik rajtunk, a ki érzette terhünket. Azért mongya Sz. Pál, hogy oly papifejedelmünk vagyon, a ki tud szánni minket, mivel nyomorúságinkat megkóstolta. Ez-okon bátorsággal járhatunk irgalmának székihez, hogy irgalmat nyerjünk.

Ha megtekintjük a Christus életét az evangeliomi historiában, nem egyéb, hanem irgalmasságnak szünetlen cselekedete. Hol a várasokat és tartományokat jajgatta, siratta, bűnökért és bűnökkel érdemlett romlásokért: hol a tudatlan és pásztor nélkül hagyatott juhokat legeltette, mennyei tanításával: hol a vakokat, bénákat, ördögösöket, betegeket gyógyította: hol a halottakat siratta és feltámasztotta: hol éjjeli álmát megszakasztván, a hegyeken és pusztákon csak maga imádkozott, hogy a bűnösöknek kegyelmet nyerne és szent Attya haragját engesztelné.

A máiszent evangeliomban csudálatos irgalmasságát mutatta Christus a seregekhez: mert nem várta, hogy segítséget kérjenek tőlle; hanem, látván, hogy magárúl elfeledkezvén az együgyű kösség, ő utánna jár, a pusztákon, maga indulattyától megszaná fogyatkozásokat. És miképpen az Egyiptomból kiszabadúlt sidóságot, mennyből adott kenyérrel táplálta régenten: úgy az aitato sokaságot, azaz ötezer férfiat, gyermekek és asszonyok kívül, — kik talám többen voltak, — őt árpakenyérrel és két halacsával megelégité.

Ez a mi édes Üdvözítőnk nagy irgalmassága, mellyel az emberek nyavalyáját szánta és orvoslotta, tüköre és példája az igazaknak, hogy ők is irgalmasok légyenek a szűkölködőkhöz. Azért, Isten segítsége velem lévén, ez jelenvaló órában, elsőben, az irgal-

masság mivóltát és tulajdon cselekedetét megmagyarázom. Azután, hogy éresük, minémű hatalmas okok izgatnak minden embert az irgalmasságra, megmutatom : mely erős parancsolattal és kemény büntetések fenytékével kötelez Isten az irgalmasságra, mely nagy jutalmat ad az irgalmasoknak. Kérlek, figyelmissen hallgassátok.

Az irgalmasság oly jóság, mellyel szánakodunk és bánkodunk felebarátunk gonoszán, nyavalyáján : és nemcsak akarattal kívánnuk segíteni, hanem tehetségünk szerint, segítséget is nyújtunk, mellyel enyhíttük és könnyebbíttük szükségét. Némely emberekben természet szerint való gyengeség és könnyörületes lágyság vagyon, mely szánakodásra, sőt sírásra indíttya őket, mihent láttyák, vagy hallják valakinek nyomorúságát. De ez csak testi indulat, és nem ebben áll a tekéletes irgalmasság ; noha szolgál arra, ha jól élnek véle : hanem az irgalmasság akarattunk szabad választásának indúllattyát kívánnya, mellyel szánakodva bánnyuk, mint magunk nyavalyáját, felebarátunk gonoszát : és foganatos akarattal igyekezünk tehetségünkkel, hogy őtet valósággal segítsük, erőnk és értékünk szerint.

Noha, a deák szó folyása szerint, az irgalmasság szívnek szomorú bánattyát láttatik kívánni, de miképpen Istenben szomorúság nélkül vagyon az irgalmasság, mellyel a gonosztól szabadíttya és kíséreti híveit : úgy az emberek között, lehet oly erősszívű és keménytermészetű, ki nemcsak felebaráttjának nyavalyáját száraz szemmel és változatlan színnel nézi ; hanem a maga sebeit és fájdalmait is jajgatás nélkül viseli. Mindazáltal, ha akarattya kedvetlen a felebaráttya nyavalyájához ; ha kívánnya, hogy attúl üres légyen ; ha segíti, és ételt, italt, ruhát ad néki : irgalmasság vagyon benne ; noha szomorúság és búsulás nincs szívében. Mert az akarattal tisztességes indúllattya elég az irgalmassághoz, érzékenséges bánkodás nélkül.

Ha szűkölködő felebarátunkat szánnyuk és segíttük az emberi természetnek méltóságáért, melyben hasonló hozzánk, és azt gondolván, hogy mi is ilyen fogyatkozásokba eshetünk : irgalmasság ez ; de csak természet szerint való jóság. A mennyei Mester pedig, a Christus, felségesb útat mutat az irgalmasságra : és azt kívánnya, hogy isteni szeretetből származzék a tekéletes irgalmasság : Istenért, sőt Istennek nyújtsunk segítséget a szegényekben.

A világ bölcsei, kik a jóságos erkölcsökről írtak, két dolgot ítéltek szükségesnek az okos és dicsíretes irgalmassághoz : egyiket, hogy mikor szűkölködőket segíteni és javainkban részesíteni akarunk, megtekintsük erkölcsét és méltóságát a szűkölködőnek : mert nem volna okosság, semmirekellő emberre vesztegetni érté-

künket. Arra is kell nézni, ha jóakarónk-e vagy ellenkedőnk; ha vettünk-e valami jót tőle, vagy lehet-e reménységünk, hogy jövőben jót várhatunk tőle: mert nem illik értelmes emberhez, hogy fejére nevellye ellenségét és haszontalanul vesztessze jószágát. Másikat azt kívánták az irgalmas adakozásban, hogy ne osztogassuk igen bőven javainkat: hanem őrizzük, takargassuk a mi vagyón: abból aprónként adogassunk: mert ha bőven osztogatjuk, sokáig nem tart értékünk; és az elfogyván, egyebek segítségére sem érkezünk, magunkat is megfogyattyuk: más lábából, magunk talpába verjük a szeget; és egyebeket segítvén, magunk szegénységre jutunk. Ezek a világ bölcseinek tetezési, melyek csak a magunk javának keresését, csak a magunk szeretését tanítták: erre, tanítás nélkül is, természet izgatásából, elég hajlandók vagyunk.

A mennyei tudomány, ezeknek igyenesen ellenében, más két nagy és természet ereje felett való tekéltességet kíván az irgalmassághoz

Először: azt taníttya a keresztyén tudomány, hogy az irgalmasságban nem annyira kell nézni, mit adunk, mint, mi végre, minémű akarattal, szándékkal és igyekezettel adunk. Mert, a mint Tóbiás oktattya fiát, a kinek kevés vagyón, sokat nem adhat: de Isten előtt, egy szegény özvegy fillyére több a gazdagok sok adományinál, ha tekéltetésb szándékból ered. Egy ital hideg víz mennyországot éri, ha istenes indulatból vagyón. Mert Isten nem nézi, mit adunk: hanem az aítatos akaratot, melyből származik adakozásunk, Ezt böcsüllí Isten: ez tészí az adást alamisnává, azaz keresztyéni irgalmassággá: ez jutalmaztatik mennyei bóldogsággal. Azért az igaz irgalmassághoz kívántatik, hogy az adakozásban ne nézzen ember világi haszonra, melyet abból várhat: mert a ki haszonot reménl, és azért hí valakit asztalához, nem irgalmason eselekszik, hanem kereskedik. Ne várjon emberektől böcsülletet, hírt, nevet az adakozásból: sőt oly rejtve adakozzék, hogy, ha lehetne, maga se tudná, kinek mit ád. Egy szóval, sem jutalomra, sem dicsőretre nem kell nézni az irgalmas cselekedetben: hanem mivel Isten irgalmasan közli javait velünk; nem azért, hogy mi valamit adtunk néki, és azt hálállyá; sem hogy valamit vár tőlünk: mi is, ingyen eselekedgyünk jót a szűkölködőkkel. Mert jól lehet a kitől jót vettünk, háladatlanságnak távoztatása kötelez, hogy mi se hadgyuk őtet: de ez immár nem alamisna és irgalmasság, hanem háláadáság. Az alamisnát pedig Sz. Pál ingyenadásnak nevezi.

Tovább, ha adakozunk és irgalmasságot eselekeszünk, az emberi természet böcsülletiért és méltóságáért, melyben egyenlő velünk a szegény ember: tisztességes ugyan, de csekély ez a jószág; és, a mint Sz. Leo írja, ha világi jutalmazásra méltó is, de a

mennyei dücsösség nyerését fel nem éri. Mert ha a világi irgalmasság annak segítségével végződik, a ki szűkölködik: de a bődögsággal jutalmazandó irgalmasságnak Istenre és mennyei jókra kell nézni. Ezt taníttya a sz. írás, mikor az irgalmasságot áldozatnak nevezi. Mert miképpen az áldozatot egyedül Istennek kell mutatni: úgy az irgalmas cselekedetben Istenre kell nézni; azaz, az Isten dücsösségét, tiszteletit és parancsolatját kell czélül vetni az irgalmas cselekedetben.

Mikor azért a szegényeket akarjuk segíteni: meggondoljuk, hogy valami gazdagságunk és értékünk vagyon, Istené: mi reánk, mint sáfárokra és számadó szolgálókra, oly okkal bíztak, hogy Istennek az övéből kedveskedgyünk. Arról pedig bizonyosan tudósított Isten, hogy valami jót cselekeszünk a nyomorúttakkal, magával tett jónak tartja. Annakutánna az is eszünkbe jusszon, hogy minden nyomorútt embernek attya az Isten, attyafia a Christus. Mikor azért a nyomorúttakkal irgalmason cselekeszünk, arra nézünk és a végre segítcsük, hogy Istent, az ő fiaiban; Christust, attyafiaiban és tagjaiban tiszteljük: hogy Istenünknek kedve szerént járjunk, ki az irgalmasságot kívánja tőlünk: hogy a szegényekben, Istennek adgyuk, a mi övé és a mit tőlle vettünk. Nem érdemli-e a fogyatkozott szegény, vagy feslett erkölcsért, vagy velünk ellenkező idegenségért, az alamisnát? De megérdemli Christus: megérdemli a mi mennyei Atyánk, kinek ebben kedvét keressük.

Ezt, a tekéletes szándéknak igyenességét, parancsolja Sz. Pál, mikor azt taníttya, hogy a ki adakozik, igyenesen egyre nézzen; ne kettőztesse czéllyát és végét akarattjának; ne nézzen haszonra, vagy dücsösségre; ne tegye kalmárkodásra az irgalmasságot: hanem igyenesen az Isten tisztességét viselve előtte: csak attúl várja jutalmát a szegényekre való tékozlásának, a ki láttya a szűvek rejtekét, és megjutalmazza valamit ő érette cselekeszünk.

Másodszor: a keresztyéni tudomány dicsíri és nagy jutalomnak ígéretivel tanácsolja azt az irgalmasságot, melyet ember akarva megszegényíti magát, és a szűkölködőket segíti. Mert Christus ama gazdag ifiúnak, e világon tekéletességet, mennyországban kincset ígére, ha eladgya mindenét, és szegények közzé osztja a. Azt is tanácsolja közönségesen mindeneknek, hogy eladgyák a mivel bírnak, és szegények közzé osszszák. Ezt követék sokan, a keresztyénségnek virágozó sengéjében. A kiknek örökségek vólt, eladták; árát az apostolok lábaihoz vitték: és úgy osztották mindenek szükségére, hogy senki küldús nem vólt közöttök. Úgy, vagyon, hogy erre tövénnyel nem vóltak kötelesek a hívek, mint Sz. Péter nyilván mongya; és a Sz. Pál írásából tudgyuk, hogy sokan a keresztyének között gazdagok vóltak, és a szűkölködőket segítették: de elég, ha az irgalmasságnak legfelsőbb és böcsül-

letesb grádicsát ezt javallja Christus, hogy ne csak részecskéjét javainknak, hanem éppen mindenünket szűkölködők közzé osszszuk.

Nem tudta, sem Aristóteles, sem Cicero, minémű böcsülletes és érdemes Isten előtt, az akarva választott szegénység és ezzel együttjáró alázatosság és szenvedés. Nem értették, hogy a világi boldogság és igaz tekkéletesség, mely által az örök dücsösségre jutunk, isteni és atyafiúi szeretetben áll: és hogy ezeknek megnyerésére alkalmasb eszköz alig vagyon, mint hogy a világ javait megútálljuk; szívünket ahoz ne csatoljuk; minden világi kívánságoktól lelkünket elszakasszuk, megüresítesük. Ezért tilalmazták oly szorgalmatoson, hogy senki magát meg ne fogyatkoztassa egyebek segítségével; hanem őrizze és takargassa marháját, hogy tovább tareson.

Az irgalmasság cselekedeti nem egyfélék. Mert miképpen az emberekben nemcsak testi nyomorúságok, hanem lelki fogyatkozások is vannak: úgy, két rendbéli gonosznak segítésére, két rendbéli cselekedeti vannak az irgalmasságnak. A lelki és belső nyavalyákat akkor segíttyük, mikor a tudatlanokat oktattyuk: a szomorúkat vigasztalljuk; a bűnösöket jobbitani igyekezünk, imádkozással, példával, intéssel, dorgálással. Ezekről másalkalmatossággal szóllottunk.

A testi nyavalyák segítésében az irgalmasságnak annyi különböző cselekedete vagyon, mennyi különböző nemei vannak a testi nyomorúságoknak, melyekben segíthettyük a szűkölködőket. Ezeket Christus utolsó itéletinek sentenciájában, Isaiás pedig próféciájának ötvennyolczadik részében rövid sommában foglallja.

Első irgalmas cselekedet: az éhezők táplálása. Hallók az evangeliomból, hogy nem várta Christus a kösség kérését, hanem, mihent látta szakaszkodott állapottyokat, enniek ada. Mert ha a szegény hallgat is, de az ő halvány és elsárgult színe, ösztövére és béesett orczája, szakaszkodott inainak erőtlensége elég kérés az irgalmas ember előtt. Erre az éhezők táplálására, erős parancsolattal kötelez mindeneket a sz. írás és azt hadgya, hogy nemcsak jóakarónkat, de halálos ellenségünket is táplálljuk, ha éheznek; innya adgyunk, ha szomjúhozik.

Második irgalmas cselekedet: a szomjúhozók itatása. Melynek jutalmát igérvén Christus, azt mongya, hogy egy ital hideg vízért, mennyországot adgya. Oh, mely ócsón hatta Isten az ő mennyországát az irgalmasoknak!

Harmadik cselekedete az irgalmasságnak: a mezitlenek ruházása: hogy, testeket befedezvén, szemérem és orczipírulás nélkül járhasanak emberek között, és a hidegek sanyargatásátul óltalmaztassanak. Ezt parancsollya sok helyen a sz. írás: és arra köte-

lez, hogy testiünket meg ne útállyuk ; hanem — tudván, hogy olyan teste vagyon a szűkölködőnek mint nekünk — ha két köntösünk vagyon, és egyéb módon nem fedezhetjük mezítelenségét, egyikét néki adgyuk.

Negyedik irgalmasság : az útonjárók befogadása. A kik úton vannak, hajlékok nincsen, hanem, hogy nyugodalmok és égi háborúktól óltalmok lehessen, más emberhez kell szállani. Azért parancsolattal kötelez Isten, hogy azokat befogadjuk, türethetlenség és háborgás nélkül pedig, azaz jó szível, jó akarral : kedvetlen és szomorító szót ne mongyunk nekik. Ennek oly nagy jutalmát mongya Sz. Pál, hogy a kik jó kedvvel fogadták a jövő-járókat, angyalokat küldött Isten hozzájuk, hogy őket veszedelmektől óltalmazzák.

Ötödször, abban tetezik az irgalmasság, hogy betegeket látogassunk, vigasztalýunk és, ha szükségek vagyon, étellel, vagy orvosságokkal segítsük. Csudálatos, mely nagy könnyebbséget és vigasztalást szerez a betegnek, mikor jóakarói látogatják. Azt meri mondani Seneca, hogy mikor a beteg embernek, sem étel, ital, sem álm és egyéb külső könnyebbség nem kedves : megmondhatatlanúl újítja és a halál félelme ellen bátorítja jóakaróinak látogatása. Ennek jelenségét mutatta Jákób, ki noha vénsége és betegsége miatt elszakaszkodott vala : de mihent meglátogatta őtet Jósef, megvastagodék, és felüle ágyában.

Jól tudta ezt Christus : és azért mondomta, hogy a ki beteget látogat, őtet látogattya a betegben : és oly jó néven vészi, mintha személye szerint magát látogatná. Ez indította az istenfélő szenteket, hogy oly örömet mentek a beteghez. Mihent valamely beteg kívánta Sz. Ágoston jelenlétét, hogy kezét fejére tegye és vigasztalja : minden dolgát félbenhagyván, mentest ment. Álamisnás Sz. János kétszer, háromszor minden hétben a betegek ispitályába ment. Theodorétus írja, hogy a Theodosius császár felesége, Placilla, az ispitályokban, maga kezével adott enni, innya a betegeknek : és valamit a legalacsomb szolgáló cselekedhetett, mindazt cselekedte. Mert Christust szemlélte a betegekben : szomjúhan kívánta Christustól ama szókat hallani : Jöjj el én atyám áldotta : mert beteg voltam, és meglátogattál engem. Ennek a drága szónak reménysége, sok istenfélő egyházi embereket arra bátorított, hogy, mikor a mirigyes döghalál Alexandriát pusztította, örömet magokra vonták a mirigyhalált, a beteges keresztyének segítségével. Kikről azt írja Eusebius, hogy az ő halálok nem különböz a mártíromságtól ; mivel felebaráttyok lelki és testi segítségéért fogyatták életeket.

Annakokáért fogadjuk mi is a Böles parancsollattját, ki eképpen szól : Ne restellyed, mint valami haszontalan fáradságot, a betegek látogatását : mert ebből, mint egy aranybányából, sok

jókat vehetsz; és te erőssödöl lelki áldomásokkal, öregbedvén Istennek hozzád való szereteti. Sz. Ambrús pedig — előhozván a Sz. Jób szavait, mellyekkel dicsekedik, hogy áldották őtet a kik halófélben voltak — kívánatos jónak és foganatos áldomásnak mongya, ha úgy vigasztalljuk a betegeket, hogy halálos ágyokban áldomást adgyanak reánk.

Hatodszor, a rabok váltása nagy irgalmasság. Melyre szorgalmatosan int a sz. írás, és azt mongya, hogy ne tűnyán, restül és késedelmesen forgódgynnk ebben: hanem, ha lehet, mecsük meg haláltúl az embert. És úgy segítünk s vigasztalljuk a foglyokat, mint akarnók, hogy segítenének minket, ha fogva volnánk.

Hetedik cselekedete az irgalmasságnak: a halottak segítése. Mert parancsolat adatott, hogy a halottaktól ne vonnyuk meg segítségünket: hanem, valamiben lehet, segítünk. Lelkeket Istennek ajánljuk: testeket, mint Isten templomát, böcsüllettel késérjük a temetésre. Ha fogyatkozott volt a ki megholt, költségünkkel és munkánkkal segítünk temetésre: eszünkbe jutván, hogy Tóbiás imádsági azért jutottak Isten eleibe, mert halottakat temetett: azért nyertek a prófétától áldást a Jabes Galaad polgári, mert a Saul testét eltemették.

Ezeket az irgalmasság cselekedetét leginkább azzal mutattya Christus böcsülleteseknek, hogy noha a választottakban sok üdvösséges jóságok vannak, de az utolsó ítélet sentenciájában csak az irgalmasság cselekedetét említi, mellyekért boldogságba viszi őket: noha sok vétkek vannak, mellyekkel Isten bántódik, de csak ezeknek az irgalmasság cselekedetinek elhagyását adgya okúl, hogy pokolra kárhoztattya a gonoszokat. Ismértetvén ezzel, hogy kedvesb dolgot nem cselekedhetünk az irgalmasságnál: gyűlölségesbek sem lehetünk Isten előtt, mint ha irgalmasság nélkül találattunk.

Lássuk immár, minémű fenyítéssel és jutalommal indít Isten az irgalmasságra.

A természetnek belénk óltott törvényének több igaz rendelési között, nevezetes az a kettő, mellyet írott parancsolattal is előnkbe adott Isten: első, hogy valamit nem akarsz, hogy más cselekedgyék néked, meglásd, hogy soha azt másnak ne cselekedgyed. Másik, hogy valamit akartok, hogy egyebek cselekedgyenek veletek, ti is azt cselekedgyétek másokkal. Ezek a természet törvényi nemesak tilalmaznak, hogy meg ne károsítsuk felebarátinkat; hanem köteleznek, hogy nyomorúlt és fogyatkozott atyánkfának szívébe öltözzünk: nyavalyáját úgy érezzük, úgy szánnyuk, mintha magunk nyavalyája volna: úgy igyekezzünk segítségére, mint kívánnók, hogy segítenének minket, ha olyan fogyatkozásba esnénk. És azt cselekedgyük, a mit Sz. Jób, ki szeme volt a vaknak, lába volt a sántának, apja a szegényeknek: mert mint fiait az

édes atya, úgy szánta és orvoslotta a nyomorútlakat: és, a mint maga mongya, sírva szánakodott a megkeseredett embereken.

Az írott törvény nemcsak bódogoknak mongya az irgalmasokat: hanem parancsolja, hogy irgalmasok legyünk; kezünket megnyissuk a szegényeknek; örömet és könnyen adakozzunk. Csalárdnak, hamisnak nevezi Isten azokat, kik a szegényeket nem segítik: mert arra nézve adatott érték a gazdagnak, hogy a szűkölködőket segítése. Azért adósságát fizeti, a ki a szegénynek alamisnát ad. Végezetre, Sz. János azt mongya, hogy a kinek értéke vagyon, és látván szükségét felebaráttjának, bétészi szívét előtte, nincs abban isteni szeretet. A kiből pedig szeretet nincsen, lelki halálban és örök veszedelemnek kötelében vagyon.

Mely kedves az irgalmasság, abból könnyű megismérni, hogy Isten a maga tiszteletinél is kedvesben vészi, ha irgalmason segítjük a szűkölködőt. Mert nem egyszer mongya, hogy noha a hitből és aiatatosságból származott áldozatok kedvesek előtte: de azoknál inkább kívánja az irgalmasságot.

Hogy értenők, mely erős fenyték alatt köteleztetünk az irgalmasságra, három büntetéssel mongya a sz. írás, hogy ostoroztatnak az irgalmatlanok: életekben, halálok óráján és ítéletkor.

Először, azt mongya, hogy valaki fülét bédugja a szegények kiáltására, annak könyörgését Isten meg nem hallgattya. Iszonyú büntetés ez, mely minden romlásnak és veszedelemnek gyökere. Mert az emberi gyarlóság magátúl elégtelen minden jóra; és minden veszedelembe esik, ha Isten hallani nem akarja könyörgését. Irgalmasok legyünk tehát, ha úgy nem akarunk járni, mint ama dobzódó gazdag: kinek, mivel a szűkölködő Lázár kérését hallani nem akará, megadták a kölesönt, mikor egy esep vizet nem nyerhete kérésével. Ha pedig mi el nem fordítottuk orcánkat a szegénytől: Isten sem fordította el füleit tőlünk. Sőt, ha a szegényeket segítjük, minden könyörgésünket kegyelmesen bévészi.

Másodszor, azzal fenyegeti Isten az irgalmatlanokat, hogy utolsó szükségekben, halálok óráján, elhagyatnak; mivel ők is, életekben, elhették szűkölködő felebaráttjokat. Azért közönséges dolog, hogy az irgalmatlan emberek, irgalmatlan halállal végeződnek. Sok egyéb vétkek voltak ama roppant városokban, Sodoma, Gomorra tartományában: de Ezechiél, utolsó romlásoknak okát adván, többi között azt mongya, hogy ez volt a sodoma-vesztő gonosság: mert a szűkölködő szegények segítségétől megfogták kezeket.

Harmadszor, arra köti magát Isten, hogy irgalmasság nélkül ítéli, a kik irgalmatlanok a szűkölködőkhöz: a kik pedig irgalmasok, általmennek az ítéleten. Ezt akarta ismértetni Christus, mikor az ítélet sentenciájában, csak az irgalmatlanságot adta okúl, a

veszendők kárhoztatásában ; a választottak üdvöztetésében pedig, az irgalmas cselekedeteket.

Annakokáért mikor valakit tudunk, hogy halálos szűkölködé-
ben vagyon ; és vagy éhvel, vagy hideggel, vagy betegséggel végezi
életét, ha nem segítjük : halálos bűn alatt köteleztetünk, hogy
segítsük, életünk és állapotunk vesztese kívül, egyéb akármely
nagy fogyatkozásunkkal is : úgy annyira, hogy gyilkos, a ki meg-
vonsza az illyentül segítségét : lopója, tolvajlója annak, a mivel
segíteni kellene a nyomorodottakat.

A szokott és közönséges szükségekben is tartozik minden ember
segíteni a szűkölködeket abból, a mi személye szüksége kívül és
rendihez illendő tisztességes állapottya felett vagyon. Mert a mire
embernek személyére és állapottyára nézve, szüksége vagyon ; vagy
a mire, az üdők és indulatok bizonytalan forgandóságához képest,
okos ítélet szerént, rövid üdő alatt, személyére és állapottyára
szüksége lehet, azt nem tartozik mindenestül kiadni a szegények
mindennapi szükségére ; noha tehetsége szerént való adakozásra
köteleztetik.

Ha súlya vagyon ennek a kemény büntetés alatt kiadott
parancsolatnak, meggondoljuk, hogy nagy haszna is vagyon
teljesítésének ; mert nagy jutalmakat ígért Isten az irgalmasoknak.
Eggyütt azt mongya, hogy miképpen Isten leginkább az irgalmas-
ságban dicsekedik és azzal meghalaggya egyéb cselekedetét : úgy,
kiváltképpenvaló felséges méltósággal, hasonlóká teszi magához
az irgalmasokat. Másutt, boldogoknak nevezi az irgalmasokat ; mert
Isten irgalmas nekik, mint irgalmasság edényit, földi és mennyei
javaival megtölti. És valaki gyakorolja az irgalmasságot, hosszú-
és szentéletű, mennyei koronának boldogságában részes lesz. Mely
mondással somnában foglalta Salamon, valamit az irgalmas-
ság jutalmáról mondhatunk.

Első bére és fizetése az irgalmasságnak : a testi és világi jó
állapot. Mert valaki szegénynek ad Isten nevében, usorára ad Isten-
nek és a szegénynek : haszonnal, sokasodással, szaporodással vissza-
tér a mit kioszt. Ennekfelette, senki az alamisnával szegénnyé nem
leszen : de a ki nem ad, szegénységet győjt magának ; mivel Isten
fogadással kötelezte magát, hogy a ki adakozik, annak pajtáját és
pinczejét borral, búzával megtölti, és hétszer annyit ad érte. Erre
néz a Bölcs, mikor azt hadgya, hogy ha értéked vagyon, cseleked-
gyél jót magaddal : adgy, és végy ; lelket is ezzel igazítesd. Azért
az irgalmasok egyebek segítségével gazdagodnak ; mások éhezésével
jól laknak ; mezítelenségével, ruháztatnak ; betegségével, meggyó-
gyúlnak. És a ki szegénynek ad, rossz pénzen jót cserél. Mint a
szőlő, metszéssel bévebben terem ; mint kevés olaja és lisztecskéje
el nem fogya annak, a ki Eliseust szükségben táplálá : úgy az ada-

kozással gazdagodik, és nem fogyatkozik ember. Azért a ki adakozik, több jót szerez magának, hogysem ad másnak.

Ezeknél nagyobb az, hogy embernek egészségét és életét megtartya az irgalmasság. Isias írja, hogy ha tápláld az éhezőket, ruházod a mezíteleneket: betegségedből hamarébb meggyógyúlsz, és életedet megtartod. Egy constancinápolyi fősvényről olvasom, hogy betegségében, harmincz tallért osztogata a szegények közzé: felgyógyulván, sopánkodva siratta pénzét. És noha egy baráttya sokszor intette, hogy ne bányya a mi jót cselekedett: de látván búsulását, arra ígéré magát, hogy megtéríti pénzét, csak néki engedgye az alamisna jutalmát. Tetczék a fősvénynek az ajánlás. Templomba méne: a szegények előtt azt mondá, hogy nem magáért, hanem azért a baráttyaért adta azt a pénzt. És mingyárt ugyanott, a szentegyház kapuja előtt, ledőle és szörnyű halállal hala. Ezzel ismérteté Isten, hogy az alamisna sokszor megment a haláltúl; ez pajsúnk, mellyel óltalmaztatunk; dárdánk, mellyel győzedelmet vehetünk ellenségekink.

Végezetre, Isten az Irgalmasokat a legsúlyosb napon, azaz halálok óráján, veszedelemtől óltalmazza: mivel az irgalmasság nem egyéb, hanem legnagyobb szükség napjára készített kincs, mellyel halálunk óráján óltalmaztatunk; Erre nézve írta Sz. Ágoston, hogy gonosz halállal nem látta kimúlni, a ki irgalmas volt.

Második jutalma az irgalmasságnak, hogy a bűntől óltalmaz: a kik elestek, azokat megtisztította, és bűnök bocsánattját nyeri. Sok helyen jelenti ezt a sz. írás. Miképpen, úgymond, a víz eloltja a tüzet: úgy az alamisna elleneáll a bűnnek. Tóbiás nem egyszer mongya, hogy az alamisna kitisztít, megszabadít a bűntől. Dániel sem különben szól. A Böles pedig azt írja, hogy az alamisna megtisztít, és, mint Isten pecsét, óltalmaz a bűntől. Oh mennyei orvosunk kegyessége, mely ilyen nagy nyavalyának, mint a bűn és abból következő kárhozat, ily könnyű orvosságot rendelt, hogy ha javaink részét szegényeknek adgyuk, bűntől és örök haláltúl menekedünk! Hallyad az orvos szavát: minekutánna sok és nagy bűnöket számlált volna, mellyekkel az emberek rútítottatnak, azt mondá: csak bőven osszátok az alamisnát, mindenek tiszták néktek.

Nem kell azt gondolni, hogy magán az alamisna, szeretet nélkül, megtisztította a bűnös lelket: mert a bűnök bocsánattjához, hit, penitencia, és egyéb parancsolatok őrzése kívántatik; magán pedig az alamisnáról Sz. Pál azt mongya, hogy szeretet nélkül nem használ, ha mindenét szegényeknek osztja is: hanem azért tulajdonítottatik az irgalmasságnak a bűnök bocsánattja és a lelki tisztaság, mert Istent hozzánk hajtya és arra bírja, hogy erős malsztyával igaz penitenciára és tekéletes életre indítsa az irgalmasokat. Miképpen Corneliust az alamisna nem tévé keresztyénné;

de Istent arra indítá, hogy Szentlelkének malasztyával keresztyénségre és szent életre juttatná: mivel az alamisna minden gonosznak távoztatását nyeri.

Harmadik sólgya az irgalmasságnak: a mennyei bóldogság. Az irgalmatlanok irgalmasság nélkül ítíltetnek: de az irgalmasok mennyországot olesó pénzen vészik: oly helyre és oly erszénybe rakják kincseket, a hol a lopók el nem vehetik. Azért hintik veszendő kincseket, hogy rothadatlan gazdagságot arassanak menyországban.

Keresztyének, ne kölcsétek rossz helyre pénzetekeket; ne taresátok haszontalanúl ládatokban: vegyétek a mennyországot rajta. Tegyétek oly turbába, melyben mennyorszáig vihessétek, hogy ott örökké gazdagok lehessetek. Most szerezzetek jóakarókat, kik Isten előtt óltalmazzanak, malasztot nyerjenek; és szállást szerezvén, béfogadgyanak az örök bóldogságba. Amen.

Mint kell az Isten igéjét gyümölesösön hallgatni?

(Böjt V. vas. besz.)

Hogy az Isten igéjének hallgatására és megtartására gerjedne az emberek szüve, sok példákkal és hasonlatosságokkal előnkbe adta a Szentlélek ennek erejét, hasznát és foganatos gyümölesét.

Nevezi ezt kétélű pallosnak és fejszének, mely a hiendő és cselekedendő dolgokra útát nyit: megijeszti és elkergeti lelki ellenséginket: a szűnek keménységét megszagattya: a gonosság tör-sökét kivagdallya: a hitetlenség gyökerét elmetéli. Ez a kard, melynek földre hozásával dicsekedik Christus. Mert az Isten igéje arravaló lelki fegyver, hogy kigyökerezze és darabra hasogassa minden istentelenségnek és feslettségnek görcsösségét.

Nevezi jó magnak, melyből Isten fiai nevekednek. Mert ha kezdetben az örök Ige által semmiből teremtetett a világ: most lelki születésünk, Isten igéjének rothadatlan magvából vagy. És valami jóerkölcsök ágai, valami tekéltességek gyümölesi találtatnak az igazakban, a mennyei mustármagocskának erejéből fakadnak és gyarapodnak.

Nevezi óltoványágnak, mely a mi vadságunkat szelidíti. Mert miképpen akármely rossz vadfát is gyümölestermővé teszi a belé-óltatott ágacska: úgy az Isten igéje javíttya, üdvösségnek gyümöleszözüjévé teszi a bűnös lelket.

Nevezi világoskodó lámpásnak és fényességnek, mely a hitetlenségek és tudatlanságok setétségét mennyei fényességgel világosítja.

Nevezi esőnek, harmatnak, hónak, mely a földet nedvesíti és

gyümölcsössé teszi. Mert ha mi jó terem a mi lelkünk földében, ennek a mennyei harmatnak, ennek a sírosító lónak kell tulajdonítani. És miképpen paradicsomot egy szép forrás öntözte s zöldellőn tartotta: úgy, az Isten kertében, minden isteni tudománynak és mennyei bölcseségnek kifolyó kúttya az Isten ígéje.

Nevezi tűznek és kősziklákat rontó pörölynek: mert megvilágosította értelmünket, hogy lássuk s ércsük a mennyei dolgok szépségét és a világi veszedelmek kelepczeit. Megmelegíti és felgerjeszti akaratunkat isteni szerelemre, hogy égjen az Isten ígéjének hallásában szívünk: megégeti a vétkeket és a világi kívánságokat.

Végezetre, betegségünk-gyógyító orvosságnak, lelkünk-mosogató víznek, örök életre tápláló eledelnek, lelki szomjúságunk-enyhítő italnak nevezetik az Isten ígéje.

Mindezek és több hasonló példák, vagy hasonlatosságok, sokféle hasznát ismértetik az Isten ígéjének, mely a tudatlanságot világosította: a gyarlóságot vastagította: vigasztallja a szomorúságot: kigyomlálja a gonosságot, belénk óltya az isteni félelmet: megigazította a bűnösöket: jó végre vezet és oly gazdagokká teszi az igazakat, hogy semmi nélkül nem szűkös, a kinél az Isten ígéje vagyon.

De a mái szent evangéliomban Christus Urunk, példák és hasonlatosságok árnyéka nélkül, világos tanúsággal, két hasznát és felséges méltóságát adgya előnkbe az Isten ígéjének.

Ezeket hogy jobban ércsük: jusson eszünkbe, hogy a számkivetett és sok világi alkalmatlanságokkal terheltetett emberi nemzet nyomorúsági között, két súlyosb és közönségesb inség vagyon: első az, hogy akármely szorgalmatos vigyázással éllyen ember: nem tudja, ha Isten kedvében vagyon-e, vagy haragjában. Másik az, hogy akármely sokat éllyen: de a halált, mely minden félelmesb dolgoknál retteneteseb, ugyan meg kell kóstolni. Mivel azért Christus a végre jött e világra, hogy megorvosolgya romlásinkat: azt mongya a mái evangéliomban, hogy ezt a két arrúl tudósít és bizonyossá téssen, hogy Istentől való, azaz Istennyavalyát az Isten ígéjének erejével gyógyíthatni. És elsőben túl született és Isten fia, valaki az Isten ígét hallgattya. Miképpen azért, ha együtt sok gyermekeket látunk és nem tudgyuk, ki, ki fia; azonban egy ember kiáltya fiát: a ki erre a szóra megindul, tudgyuk, hogy az a fia: úgy, a kiben az Isten szava fogant, tudhattyuk — a mennyire szabad embernek a földön tudni — hogy Isten fia. Másodszor, ha az életfának gyümölcse haláltól megmenthette embert paradicsomban: azt mongya Christus, hogy halált örökké nem lát, a ki hallgatta az Isten ígét.

Hogy azért részünk légyen mindezekben a jókban, mellyek az Isten ígéjének illendő hallgatásából áradnak, ez jelenvaló órában, csak arrúl lészen tanúságunk: mint kell az Isten ígét hallgat-

nünk, hogy ennek gyümölcsét vehessük az örök boldogságban. Nemcsak hasznos, de tellyes életünk kormányára szükséges ez a tudomány. Azért figyelmetes hallgatást kíván mindenektől.

★

Nem szükség azokról szóllanunk, kikről Sz. Dávid azt írja, hogy, mint a siket áspisok, bédúgják fülöket, hogy az Isten igéjét ne hallják; kik érteni sem akarják kötelelességeket: hanem Istennek nyilván mongyák: Nem kívánnuk útaidnak ismérését; mert tudnivaló, hogy ezek Istentől nincsenek. De a kik testi fülökkel örömet és gyakorta hallgatták az Isten tanítását, ezzel a hallgatással Isten fiai nem lesznek: hanem hogy az Isten igéjének hallgatása üdvösséges legyen, négy dolog kívántatik.

Először: nem akará Isten, hogy az ő kedves szolgálja Moyses, készületlen járúlna szavainak hallgatásához: hanem mikor velle akara szóllani, meghagyá, hogy levonnya saruját, és úgy közelgessen a helyhez, mellyen az Isten szavát hallgassa. Hasonló dolgot parancsola Josuénak. A sidók sokaságának harmadnap készületet rendele, minekelőtte nekik szóllana. Nekünk is tehát, nem kell az Isten szava hallgatására készületlen mennünk, csak mint valami szokásból, üdömulatásért, látásért és fülgyönyörködető hallomásért.

Ez a készület, ha meg nem esalatom, többi között, abban áll, hogy lelki kívánsággal és éhséggel járúllyunk az Isten szavának hallására. A testi étel akkor esik jóízűen, akkor hasznos táplálásunkra, mikor ember éhezve észik: mikor kívánsággal járúl az eledelhez. Ha a gyomornak nincs kedve az ételhez: csak csömör, émelgés, betegség valamit észik. Azon formán a lelki eledelnek, az Isten igéjének, csak az érzi ízit, csak az vészi hasznát, a ki ezt úgy kívánnya, hogy éhsége legyen az Isten igéjének hallgatásához. És ha egészségnek jele, mikor valaki a testi eledelt kívánnya; a ki-nek pedig szája-ízi elveszett és gyomra nem éhezik, azt egészségében bontakozottnak itillyük: azt is lelki betegnek kell tartani, a ki az Isten igéjének hallgatását nem kívánnya; mert ha a testet étkek vastagították, a lelket Isten igéje táplállya.

Ezt a lelki éhséget kell felindítanunk, mikor az Isten igéjét akarjuk hallani. Azért jól meggondollyuk, hová és mire megyünk, mikor a szentegyházba prédikációra indulunk. Mert lehetetlen, hogy kívánságunk ne gerjedgyen, ha eszünkbe juttattuk, hogy Isten házába, Isten iskolájában megyünk. Ha tudnád, Christus ő maga prédikál: nem nagy kívánsággal futnál-e hogy őtet hallgatnád? meg hadnád-e magadat győzetni a sidóktól, kik éhen-szomjan, harmadnapig, futottak a pusztába, hogy Christust hallgatnák? Tudgyad, hogy a prédikációban önnönmaga szól a Christus Jesus, prédikátorának, úgy mint tolmácsának, szája

által. Miképpen azért a Sz. Pál szavait nem úgy hallgatták a hívek, mint emberi szózatot; hanem mint Isten szavát: mi is a lelki tanító szavát úgy tartozunk hallani, mint Istentől hozzánk küldött követnek szavát. Erre tanít Sz. Pál, mikor a corintusbeliekhez írván, azt mongya: A Christus követségében járunk; Isten az, a ki titeket int mi általunk. Miképpen azért az imádkozásban mi beszélünk Istennel, mi nyújtjuk suplicationkat ő szent felségének: úgy a prédikációban önnönmaga a nagy Isten szól nekünk, int és oktat minket. Mert maga szavai azok, hogy a ki az ő követit hallgattya, önnönmagát hallgattya. Egynehány napig kell az úri és fejedelmi-embereknél szorgalmaztatni, hogy a császár audientiát adgyon; hogy eleibe bocsásson és beszéllyen velünk: kívánva leszünk az órát, mellyen szabad leszen a császár szavát hallanunk. De a mi Istenünk nem várja a kérésünket: hanem harangszóval hirdet mindeneket szavainak hallgatására. Azért, ki lehet oly magafeledett, hogy örömmel ne menne kegyes Urának szava hallására?

Ha pedig meggondoljuk, miről akar velünk Isten szólni: annál inkább felindúl kívánságunk a hallgatásra. Mert nem olyan hiúságos vizsgálásokrúl beszél minéműkkel tellyesek a világi bölcsek könyvei; nem a maga hasznárúl szól, mint az urak szoktak beszélleni a szolgálkkal: hanem nekünk hasznos és üdvösséges dolgokrúl beszél. Ha várasházába, vagy törvényszékbe mégy: perpatvart, vádolást, büntetést, adószedést hallasz; mennyországrúl semmit nem hallasz. Ha barátiddal egygyüvé gyülekezel a hazug piacra: pénzrúl, jólakásrúl, házi galibárúl, világi szorgalmatoskodásrúl, mások rágalmazásárúl elég szókat hallasz; a bűnök rútságárúl, a pokol kínnyairúl semmit nem hallasz. Ha udvarba mégy: tréfát, csúfságot, emberszóllást nem keveset hallasz; a tiszta életnek és angyalai erkölcsöknek dicsfretirúl semmit nem hallasz. Egy szóval, akárhová fordúly, világi gondokrúl, esintalanságokrúl, felleltésekrúl sokat hallasz: de lelki dolgot, üdvösséges tudományt csak az Isten házában, csak a Christus iskolájában hallasz. Ott jutattya Isten eszedbe, mi végre teremtetél: mit kell a földön keresned: hová kell holtod után menned. Ott tanít az Isten, mint kell néki kedveskedned: mint kell a világ csalárdságát és az ördög incselkedését elkerülnöd: minémű büntetések várják a gonoszokat, mely nagy dücsösséggel boldogíttatnak az igazak: mint kell Istenünkhöz aitatossággal, felebarátainkhoz igazsággal, magúnkhoz mértékletességgel rendelni életünket. Ott gerjed szívünk a mennyei jókra: idegenkedik lelkünk a világi pompátúl: világosodik elménk az isteni dolgokra. Ott rontatnak el az istentelen Jerikónak kőfalai, az Isten szava zengésével; mely minden akadékokat kigyomlál, mellyek az Isteni szolgálattúl tartóztatnak.

He ezek nem elégségesek, hogy az Isten igéjének hallgatására

gerjedgyen szívünk: Christus Urunk a mái szent evangéliomban, elsőben, hitelt szerze szavainak, azt mondván, hogy ő tudatlanságból hamissat nem mond; mert igasság vagyon benne: gonosz akaratból meg nem csal; mert ő benne sem véték, sem tisztességekívánás nem találhatik. Azután azt ígéri, hogy valaki az ő szavát hallgattya, halált nem lát; azaz lelki haláltól megmenekedik, mely nem egyéb a bűnnél: mivel a ki vétkezik, lelkét megöli és elevenen meghólt. Ebből az első lelki halálból származik a másik halál, mely az örök kárhozat. Ennekfelette, megszabadúl az Isten ígéje által a lelki halál félelmétől: mert a kit az igazmondó Istennek tanítása vastagít, annak a testi halál nem egyéb, hanem élet úttya és kapuja, kedves aluvás és örök életre való születés; melyre nézve, az anyaszentegyház a sz. mártýrok halálát, nativitásnak, jobb életre való születésnek nevezi. Innen vagyon, hogy a Christus prédikálása után, oly örömmel mentek a mártýrok a testi halálra, mely örömmel mennek a gonoszok a jólakásokra.

Szent Isten! ha oly orvos támadna, ki bizonyossan mondhatná, hogy soha meg nem hal a kit ő orvosol: vallyon ki nem kíváncznék ehez? ki nem akarna ennek kedvébe jutni? Ithon a fölséges Isten azt ígéri, hogy a ki az ő ígését hallgattya, halált nem lát örökké. Azért, bizony méltó, hogy ennek hallgatására nagy kívánsággal siessünk. Mert minden szava Istenünknek, gyönyörűséges hallásra, mélységes gondolkodásra, dücsösséges engedelemre. Ebből vészszük az isteni és mennyei dőlgokrúl való drága tudományt, mely nélkül a sz. írás semminek mongya az embert, akár-mely nagy állapotban légyen is.

Itt el nem hallgathatom némely emberek mentségét: kik azt mongyák, hogy azért nem kívánnják a prédikációhallást, mert ők mind tudgyák a mit a prédikátor tanít. Oh mely rossz, oh mely bolond mentség ez! Nem abban áll haszna a prédikációnak, hogy új dolgokat tanúllýunk; hogy ollyat hallýunk, a mit soha nem hallottýunk: hanem hogy arra gerjedgyen akaratýunk, a mit tudýunk. Ugyanis, kevés véték vagyon közöttýunk a tudatlanságból: hanem az akaratnak restségéből áradnak a gonosságok. Az Isten pedig sokszor vígasztalást és szýúnek buzgóságát a prédikáció által indíttya: úgy hogy elevemb és foganatosb értelemmel lássuk, a mit azelőtt tudtýunk. Isten Moysést, egy madianíta pogány pap által tanítá. Az ő szent Fiát, angyal által vígasztalá. Mert, mikor szenvedésének kezdetin, Getsemani kertben, nagy félelemtől megkörnyékeztetett vólna, mennyei angyalát küldé hozzá, ki őtet megbátorítá. Christusban vóltak minden kincsei az isteni bölcseségnek; semmit nem mondhatott az angyal, a mit ő jobban nem tudott vólna: mindazáltal, hogy mi az isteni vígasztalásokat tanítóok által várnók, azt akará, hogy nállánál tudatlamb és erőtlembe angyalnak szavaival vastagodnék bajvívására.

Másodszor: kívántatik, hogy az Isten igéjét, elmecsavargás nélkül, figyelmetesen hallgassuk: gondolkodásinkat, akarva této-vázni ne hadgyuk. Mikor azért a templomba lépünk, nem elég, hogy testünk Isten házában légyen, elménk és akaratunk másutt sétállyon: hanem minden világi gondokat és külső szorgalmatoskodásokat kiinn kell hadni; valami tétova ragadhattya elménket, másszorra kell tenni. És mihent térdre esünk Istenünk előtt: elsőben is alázatosan könyörögjünk, hogy bocsássa meg bűneinket; tisztítsa lelkünket, hogy tiszta edénye lehessen az ő szent igéjének; nyissa meg lelki füleinket; világosítsa értelmünket; oktassa tudatlanságunkat, hogy éresük a mit erkölcsünk jobbitására és életünk vezérlésére hallunk; gerjessze akaratunkat azoknak kívánságára, vastagítsa erőtlenségünket megtartására. Mert kiálthat a prédikátor: de csak Isten az, a ki szent malasztjával megnyittya a szűveket. Azért ha mi lelki haszon következik a prédikállásból, azt magának nem tulajdoníthattya a ki prédikál, hanem Istennek, a ki gyökerezteteti és neveli az elvetett magot.

Annakokáért nem ásitó és szunnyadozó álmodással, hanem ébren és figyelmetességgel hallgassuk, a mit Isten mond prédikátora által. És miképpen a király levelében nem azt nézzük, vagy böcsüllük, ki kezével, minémű pennával és tentával íratott, hanem arra vigyázunk, mit foglal magában: úgy a prédikációban sem kell arra vigyáznunk, mely ékes, vagy tótos magyarsággal, minémű mesterséges szóllásokkal, mely új találmányokkal színesítettett és festetett a prédikáció; mert azok csak annak tudományán és okosságán függenek, a ki prédikál; hanem arra kell elménket fordítani, a mi Istené a prédikációban; tudniillik a lelki oktatásra és vigasztalásra. Ha egy síros erszényben, vagy egy szénégetőnek mocskos kezével, száz aranyat nyújtana valaki, azt hiszem, jó neven vennéd és meg sem csömörlenél az erszénynek rútságátul: az Isten szavát is jó kedvvel fogadgyuk, akárki által és akár mint nyújtassék. Bezzeg ha azt meggondolnók, nem válogatnának ennyit a prédikátorokban; nem hallatnának ama mondások: Ezt nem hallgathatom: amannak únalmas tanítása. Amaz akadozva szól: emez igen tótos: ím, uram, nem igen mélyen gázólt a theológiában.

Mikor a testi orvos gyógyulásra való eszközöket rendel a betegnek, bóldog Isten, mely figyelmesen, mely szorgalmatosan hallgattya a beteg! Minden egyéb gondolatit félreteszi: szemét, száját a doktorra fordítja: vigyáz fülel, hogy az orvosságok nemét és mértékét el ne vétse; idejét és módgyát ne változtassa. Mennél nagyobb a lélek a testnél: annál nagyobb figyelmezést kíván a lelki orvos szava a testi doktorok rendelésénél. Vallyon ha egy halálos beteghez barbélyt híjánának, hogy mennél hamarébb eret vágjon a betegnek; de a beteg elmulatván az érvágást, az érvágó vasacskát kezdené nézni, forgatni, dicsírni mely szép, mely éles, mely tiszta,

és azon tudakozódnék, hol csinálták? min vették? mivel tisztogatták, hogy ily fényes? Eszesnek tartanók-e az ilyen beteget? Nem azt mondanók-e, hogy ezek nem egészségéhez valók; hadgyon békét efféle kérdéseknek; vágassa meg az eret, ha élni akar? Illyenek, a kik a prédikációban nem arra vigyáznak a mire szükségek vagyon, tudniillik, hogy tanúllanak mint tudatlanok; felindúllon kívánságok e tekélletes életre: hanem az ékesenszóllásra, vagy hiuságos újságokra figyelmeznak. Kiket igazán szitához hasonlíthatunk, mellyen a búzának java és tiszta vékony liszti általmégyen, csak korpa marad benne.

A ki azért hasznoson és illendő böcsülettel akarja hallgatni az Isten igéjét, ne vigyázzon arra, ki mongya, minémű mesterséggel, mely bölcsen, minémű szokatlan és ritkán hallatott mély értelmekkel feszegeti az Isten szavát. Ne kapdosson az árnyékon, hanem a valósághoz nyúlljon. Arra figyelmezzon a mi üdvösséges; annak mélységes fortolásával izgassa lelkét isteni szeretetre; ébreszsze akarattyát búneinek siralmára, életének jobbítására; És a prédikáció-közben sokszor Istenhez emellye gondolattyát és kérje, hogy szívvébe olcsa azt az igasságot, mellyet hall; hogy igasságnak és szentségnek gyümölcsét teremese benne.

A kinek szívében efféle indulatokat nem szerez az Isten igéjének hallgatása, nincs reménség annak lelki életében. Mikor a doktorok valamely betegnek erős orvosságot adnak, ha meg nem indíttya bélit, meg nem háboríttya gyomrát, hanem csak haszon-talanul benne reked: tudgyuk, hogy halálos betegség; nem lévén a természet melegségének annyi ereje, hogy az orvosságot megindíthassa. Ezen formán, ha ki az Isten igéjének orvosságát vészi, és meg nem indul a penitencziára, halálos jel. Mert a kiből lelki életnek szikrája vagyon: az Isten szavának hallgatásából érzi. a mit a sidó népről olvasunk, hogy hallván az Isten igéjét, egybevetették életüket és erkölcsöket azzal, a mit hallottak; és oly sírással, jajgatással kiáltott a sokaság, hogy a tanítóknak kellett őket csígetni, hogy hallgassanak és ne siránkozzanak.

De jaj! sokaknak úgy vagyon dolgok, mint a kik malomban laknak: elég sok ébresztő zörgést, csattogást hallanak; de ugyan oly mélyen alusznak, mintha csendes helyen vólnának. Miért? Mert gyakor hallással hozzá szoktak efféléhez. Ezek is az Isten haragját, a bűnösök kárhozattyát, az igazak jutalmát gyakran hallják; és hozzá szokván, meg nem indulnak rajta.

Harmadszor: a ki az Isten szavát hasznoson akarja hallgatni, szükség, hogy, a mit prédikációban mondanak, azt úgy vegye maga tanítására és erkölcsének jobbítására, mint néki és ő érte mondott dolgot. Azért, ha fedd és dorgál valamely vétket a prédikátor, szálljunk magunkba. És azt találván, hogy részünk vagyon abban: jobbításuk életünket; vessük el azt a vétket. Ha pedig

arról nem vádol lelkiismeretünk : úgy vegyük a tanító szavát, mint betegségtől óltalmazó orvosságot : és tekéletes szándékkal elvégezzük, hogy azt a vétket eltávoztattuk ennekutánna is. Községes szokássá vált két nagy fogyatkozás, a prédikációhallásban.

Némelyek a prédikáczió úgy viselik magukat, mint a fejedelmek asztalinál az étekmetélők ; kik az asztal mellett állanak : darabollyák, osztogatják egyebeknek a szép étkeket, de magok semmit nem érznek. Ezek is, a prédikátor tanítását és dorgálását egyebekre osztják. Bezzeg ez, a bíró vétkét feszegeti : ez, a tanácsot illeti : amaz, a plébánost tangállyá : ah, mely jól illik ez a szomszédasszonyhoz. Vajha itt volna az én komám, meghallaná leczkéljét : és mint a szem, hogy egyebeket lát, de nem láttya magát : úgy ezek, láttyák mit kellene tanulni másoknak, de nem láttyák magok szükségét ; noha az Isten igéjének lakodalmában nem étekmetélők, hanem hivatalos vendégek vagyunk minnyájan ; és magunknak kellene gazdálkodnunk. Azért a prédikáczió kinek-kinek maga mellyére kell tenni kezét és, egybevetvén életét s cselekedetét azzal, a mit hall, azt kell mondani : Ez valóban engemet illet : erre bezzeg szükségem vólt : Isten mondotta ezt én érettem a prédikátorral : ahoz akarom ennekutánna szabnom magamat.

Mások vannak, kik magokra vészik, a mit mond a prédikátor ; de azt cselekszik, a mit egy rút asszonyról hallottunk : ki mikor a szemeten egy darab tükört talált volna, belétekintvén, meglátá tőpörödött, úndok ábrázattyát, és nagy haraggal elveté a tükört, azt mondván, hogy méltán vettetett a szemetre, mivel ily rútat mutat ; nem véré eszébe, hogy nem a tükör vétke, hogy a rútat rútának mutatta. Ezek is, látván az Isten igéjének tiszta tükörében magok ocsmánságát, nem azon igyekeznek, hogy ennek nézéséből ékesgessék magokat : hanem hogy szidalmazzák, a ki megmutatja rútságokat. Némely szerecsen népekről olvastam, úgy tetezik Pliniusban, hogy átkozzák a napot, mikor felkél : mert ők mindenkor setétben kívánnak lakni, hogy hóltszenes rút orcájok ne láttatnék : úgy ezek is, gyűlölik, szidják, a ki megmutatja éktelenségét életeknek. Mely dologról így szól a Szentlélek : Valami szép mondást hall az okos, dicsíri azt, és magához kapcsollyá : ugyanezent hallja a fajtalan, és háta megé veti. Efféléknek bezzeg, az Isten igéje nem egyéb, hanem — mint a régi sidóknak — Isten terhe : de a kik jobbításokra fordíttyák a mit hallanak, édes méz és üdvösséges orvosság.

Negyedszer : az Isten igéjének hasznos hallgatása nem abban áll, hogy vasárnap és innepen prédikációra mennyünk, és szájunk tátva nézzünk a prédikátorra ; sem abban, hogy elménket ólesítsük új tudományok hallásával : hanem hogy erkölcsünkre fordítsuk, és cselekedetünkkel tellyesítsük, a mit az Isten szavából hallunk. Mert akármely tudomány, cselekedet nélkül, annyit használ

üdvösségünkre, mint a holt szolga. dolgaink végzésére: mivel a hitet hólnak mongya a Szentlélek, ha cselekedettel nem ékesítettik.

A sz. írás szavajárása szerint, valakinek szavát hallgatni, annyit téssen, mint szavát fogadni. Kárhoztatá Isten Ádámot, hogy felesége szavát hallgatta; azaz szavát fogadta. Megveté Saul, hogy az ő szavát nem hallotta: azaz cselekedettel nem tellyesítette. Mikor azért Isten fiának mondatik, a ki hallja az Isten szavát: a halláson engedelmet kell érteni; mert Isten előtt nem azok kedvesek, a kik hallgattyák, hanem a kik cselekszik a parancsolatokat. Nem ez a prédikáció haszna, hogy a prédikációnak nagy részét elő tudgya beszélni ember: hanem hogy erős és világos igazságokkal meggyőzessék elméje, úgy hogy, mikor a prédikációt hallja, azt világosan érese, és elhídigye, hogy nem jó, nem böcsülletes, nem hasznos különben élni és cselekedni, hanem a mint Isten kívánja; és hogy akarattya édesedgyék a szent életre, úgy hogy, az eleibe adott igazságnak győzedelmességéből, eltekéllye akarattját, hogy erkölcsét istenesen rendeli és minden gonosságtól elfogja. Ez a prédikációhallásnak igaz haszna: ezt kell embernek haza vinni a templomból: ezt a jó szándékot kell heted-szaka sokszor újíttani. Ha valamit elméjében tarthat a prédikációból, jól vagyon, de a keresztyéni tekéltesség nem a sok dolog tudásában, hanem a szent akaratban áll.

Két szép hasonlatossággal ismérteti a sz. írás, mely eszefordultak, a kik megelégedvén az Isten igéjének zengésével, annak tellyesítésében nem fáradnak. Először azt mongya, hogy olyanok ezek, mint a kik szép musikát hallgatnak és gyönyörködnek benne: de egyikik fülökön bémenvén, másikon kimégyn a hangosság: és mihent a musika megszűnik, elfelejtik annak ékességét. Mert az esztelenek szíve olyan, mint a törött edény; a mit egyfelől beléöntnek, másfelől kifoly. Másodszor, azt mongya, hogy ezek oly eszesek, mint a ki előtte tartja a tükört és abban nézi moeskosságát, de le nem törli; hanem térül-fordúl, és elfelejti minémű ábrázattya látezott. A ki azért csaka végre hallgattya az Isten igéjét, hogy gyönyörködgyék ennek csudálatos harmoniájában, szépségében; hogy lássa ebben fogyatkozásit, de meg nem jobbítsa; érese az Isten akarattját, de füle mellől bocsássa: bezzeg ezzel a hallgatással, Isten fia nem lészen, sőt nagyobb kárhozattya nevededik ebből. Mert a mely szolga tudgya ura akarattját, és elmulattya; a ki minden titkait érti az Isten tudományának, és ezzel szeretetit nem gerjeszti: sokkal nagyobb és keservesb büntetést érdemel.

Mivel azért derék haszna a prédikációnak az, hogy a mit hallunk, cselekedetünkkel megpecsételjük: két szükséges eszközt találunk, mely hozzá segít a tanult dolgok tellyesítéséhez.

Egyik az, hogy a prédikáció után a templomból ki ne lépjel

addig, hanem Istentől kérj segítséget és malasztot, azoknak cselekedetire, a miket hallottál. És miképpen az asztalra rakott étek, vagy orvosságok heábavalók, ha meg nem rágod és gyomrodba nem rejtéd; a fogásra függesztett fegyverek nem óltalmaznak, ha hozzájuk nem nyúlsz; úgy a szép tanúságok sem segítenek, ha meg nem rágod; ha szüvedbe nem rejtéd; ha hozzájuk nem nyúlsz szükségedben. Azért, Isten előtt térdenállva, juttasd eszedbe röviden derék czikkelyit és szükségesb tanúságit a prédikációnak: azokat rejtsd el szüvedbe, és heted-szaka emlékezetedben visellyed. Cselekedd, a mit Isten parancsolt választott népének: Erről elmélkedgyél, úgymond, mikor házában ülsz: mikor jársz kelsz útdban: mikor lefekszel és felkelsz: csomót köss kezeden, hogy erről megemlekezzél: ajtódra és kapudfelire írad ezeket. Ládd-e, minémű szorgalmatos és szünetlen gondolkodással kívánnya Isten, hogy az ő parancsolatit előttünk visellyük? Tudgyátok-e, mi az oka, hogy ennyi prédikációhallásnak, sokakban hasznos látattya nincsen, hanem úgy járnak, mint a kikről Aggeus próféta írja, hogy sokat észnek, de meg nem híznak: sokat isznak, és szomjúhon maradnak? Oka az: mert a ki mingyárt kiokádgya a mit ett, erőt nem vehet, éhségét nem enyhítheti: a mely falatot rágatlan alányelünk, ízit nem érezzük: a mely étket, mibent béveszünk, mingyárt kiokádunk, attúl meg nem híznak. Tehát a prédikáció után, arról gondolkodgyunk, a mit hallottunk. Az Isten igéje azért neveztetik magnak és orvosságnak: mert miképpen a mag ki nem kél, ha földben nem rejtetik és ideje nincsen a gyökerezéshez; az orvosság és flastrom sem segít, ha bizonyos ideig nálunk nem marad: úgy az Isten igéjét, ha szüvedbe nem rejtéd; ha Bóldogasszonyt nem követed, ki az Isten szavait lelkében tartotta és megfontolta: nem veheted üdvösséges hasznát az Isten szavának. És ha, az Isten törvénye szerint, tisztátalanok voltak az oktalánállatok, mellyek vissza nem kérődik és másszor sem rágják apróra, a mit mohón ettek jártokban: úgy a ki lelkében nem forgattya és csendes gondolkodással ízit nem érzi az Isten igéje erejének, meg nem tisztíttatik. Azért a ki gyümölcsét akarja érezni az Isten igéjének: mindennap üdőt válasszon, melyben az Isten igéjének és a keresztyén vallásnak bizonyos czikkelyit jól megfontollya: az Istennek jótéteményit és az ígért bóldogságnak nagyvóltát megdondollya: bűneinek sokaságát, az örök kárhozatnak súllyát szeme eleibe terjessze. Vaj ki nagy jóságok gazdagsági; vaj ki szép vigasztalások aratási következnek az ilyen elmélkedésből! mellyel a lélek újul és vastagúl az isteni szolgálatnak serénségére; a régi embernek és Ádámától reánk szállott gonosz indulatoknak tisztulására. Ezzel gerjed az isteni szeretet: ezzel könnyebbednek a világ nyavalyáinak szenvedési: ezzel édesednek a tekéltetes cselekedetek gyakorlái: ezzel őriztetik a lélek igazsága, nevededik az élet szent-

sége: ezzel vígasztaltatik szomorúságunk, ébresztetik reménységünk, vastagítottatik gyarlóságunk. Azért mikor Isten Ezechielnek és Sz. Jánosnak adá a tudomány könyvét, nem azt parancsolá, hogy olvassák és tanulják: hanem hogy megegyék és alányelleyék; azaz, a mint Isaiás magyarázza, megfontolják annak titkait.

Másik dolog az, hogy hazamenvén a templomból, feleségednek, gyermekednek és egyéb cselédednek megbeszéllyed, a mit hallottál, tanultál. Mikor egy szép kertből házadhoz mégy, úgy-mond Aranyuszájú Sz. János, egynehány szál virágot szoktál kezdedben hazavinni: ha szőlődből visszatérsz, vagy ágacskákat, vagy gyümölcsöt viszzs kezdedben kedves cselédednek: ha gazdag lakodalomban vagy, keszkenőd végiben, egynehány confrejtet házadhoz viszzs futosó gyermekednek. Ezt míveld, mikor a prédikációról hazamégy: feleségednek, gyermekidnek, egész házadnépének vigy valami szép tanúságot: azt add elő asztalod felett: arrúl beszélgess kedvesiddel. Adná Isten, volna mindenütt ez a szokás, mellyet egy istenfelő ember házában láttam: kinek tisztos fiai, leányi lévén, addig senkinek közüllök nem vólt szabad ebéd felett innya, valámíg azon a napon lett prédikációból, szép rövid mondást felszóval elő nem mondott, és valamennyiszer ittak, mindannyiszor újabb tanúságot kellett mondaniok. Így, a tanulásban figyelmetesek vóltak; és a mit tanultak, azt feledékenségbé nem bocsátották.

Meghallátok, keresztyének, mely nagy kedvvel és lelki éhséggel kell az Isten szavát hallani. Megtanulátok, mint kell ezt magunkhoz szabni és erkölcsünk jobbítására fordítani; mint kell cselekedéssel gyümölcsöztetni. Mert jobb volna nem tudni az Isten akarattját, hogysem, azt értvén szent igéjéből, az szerént nem jár: igen megbüntetődik. Azért, úgy ne járjünk mint Uriás, kinek halált szerze a király levele, mely nála vala; hanem, ha ennek-előtte késedelmesek vóltunk azoknak tellyesítésében, a kiket az Isten leveléből értettünk: most leginkább, mikor a Christus szenvedésének keserúségit kezdi az anyaszentegyház előnkbe terjeszteni; mikor minnyájúnkat kötelez a gyónásra és úrvacsorának vételére, igyekezzünk: hogy ennyi sok szép prédikációhallásnak gyümölcsöt vegyük. Eszünkbe jusszon, a mit Sz. Pál mondott, hogy a mely földet az eső gyakorta öntöz és a gazda sokszor irtogattya, forgattya: ha mégis csak haszontalan tövisset és bojtortjánt hoz, közel jár az égetéshez és utolsó veszedelemhez; melytől óltalmazzon Isten minnyájúnkat. Amen.

Mi okért ment Christus ily nagy pompával Jerusalembe, szenvedése előtt?

(Virágvasárnapi első besz.)

A pokolbéli kígyónak első és veszedelmesb fülákja, mellyel az emberi nemzetet gyökerében mérgeztette, a méltóságnak és böcsülletes tisztességnek kívánása volt: mert paradicsomban elhiteté szüléinkkel, hogy Istenhez hasonlók lesznek, ha megkóstolják a tiltott fának gyümölcsét. Sőt ő magát a mennyben teremtetett angyalt, ezen maszlag szédíté mennyországban; és poklra ejtven, ördöggé tévé, mikor a Felségeshez hasonló akara lenni. Mivel azért a sátán, mind magán s mind Ádámon lett próbából, nem találhat veszedelmesb eszközt az emberi nemzet romlására a kevésységnél, a dücsösség- és méltóság-kívánásnál: első esetünk után minden üdőben azon igyekezett, hogy ezt, az egyszer belénk fújt mérget, gerjeszse és nevellye; tudván, hogy ez által pórázon vihet és hanyatt-homlok vethet minden kárhoztató gonosságokra.

A mi királyunk pedig, a közbenjáró Christus Jesus, mivel azért jött e világra, hogy, sebeinket békőtvén, betegséginket gyógyítaná és az első méreg ellen győzedelmes terjéket csinálna: nemcsak tanításával, hanem hatalmas példájával, tellyes életében, minden külső pompától és világi dücsösségtől idegen lévén, születésétől fogva, utolsó órájáig, alázatos magaviselésével, a kevésység lángját óltogatta. Születése, más ember istállójában, barmok között volt. Ifúságát, paraszt állapotban, asztalos munkában foglalá; kiért őtet a sidók kézimunkás mesterembernek nevezték. Prédikálláshoz kezdvén, nem forgott fejedelmek ismértségében, urak társaságában, nemessek nyájasságában: hanem alacson, együgyű kösséggel, publikánusokkal, poklos betegekkel társalkodott. Udvárba és fejedelmek eleibe csak akkor ment, mikor csúfoltatni és gyalázatos halálra akart íteltetni. Sőt ha tisztességet akartak néki tenni, úgy futott attúl, mint veszedelemtül; mert mikor őtet a sokaság királlyá akará tenni, azt írja Sz. János, hogy egyedül futva szalada a hegyekre.

Ezek így lévén: mi dolog tehát, hogy halála előtt ötöd nappal, virágvasárnap, ily nagy czeremoniával és szokatlan dücsösséggel, ily királyi készüllettel és pompával méne a királyi városba, mint az evangeliom böttjéből hallátok? Miért vészi fel a királyi nevet, melytül azelőtt futott? mert az evangelisták írják, hogy a kötség azt kiáltotta néki: Áldott a király, ki az Úr nevében jött, Áldott a mi atyánk Dávid országa, mely eljött. Ezekért a szókért, meg nem szólítá a sokaságot: sőt menté a papi fejedelmek zúgolódása ellen, és örömet felvévé a királyi nevet és tiszteletet.

Bizonyára, álmélkodást érdemel ez a mi Urunk cselekedete, és méltó ennek okait vizsgálni. Azért e máj tanúságunkat csak ez egy dologra határozzom, hogy végére mennyünk, mi okból és mi végre akart Üdvözítőnk ily dicsőösségesen menni Jeruselembe. Kérlek, legyetek figyelmetesek.

★

Noha az isteni cselekedeteknek czéllját és okát csak egyedül maga tudhatta tellyességesen a felséges Isten: mindazáltal, a mennyire vékony elmém felérem, úgy tetezik, négy fő okát találom, melyért nemesak hasznos és illendő volt, hanem szükségképpen kívántatott, hogy Christus, halálának előtte, dicsőösséges pompával menne Jerusalembbe.

Első oka: hogy bétellyesítené az ő törvény árnyékát. Jusson eszetekbe keresztyének, a mit sokszor hallottatok, hogy minekutánna Isten, Moyses által, sok csapásokkal ostorozta volna Faraót, és még sem akarná a sidók fogságát felszabadítani, végre azt mondá Moysesnek: Még egy csapás maradott hátra: megölöm az egyiptombéliek elsőszülöttit. Azért, e hólnapnak tizedik napján, vigyen ki-ki házához egy bárányt, és tarsa a hólnapnak tizenegyedik napjáig: akkor ölye meg estve. Anlakutánna csinállyatok isópból egy marok kötést, és azt a bárány vérébe mártván, mázollyátok bé az ajtók felső párkányát, vagy felső küszöbét. A mely ajtón találtatik ez a vér, nem mégyen oda az ostorozó, mely megöli az elsőszülötteket. Minekutánna azért megölte volna az Úr Egyiptomnak elsőszülöttit, megszabadúlnak a sidók. És ennek a nagy jótéteménynek örök emlekezetire, húsvét előtt ötöd nappal, közönséges nagy örömmel, csuda szép pompával, víg éneklésekkel szokták vala a húsvéti bárányokat Jerusalembbe késérni.

Általértitek mit akarok mondani, sok ostorival és prófétáinak fenyítékivel, sőt tűzzel és özönvízzel, karddal és döggel igyekezett Isten az emberi nemzetnek ördög rabságából való szabadítására: de más úton végbe nem meliete váltságunk, hanem a Christus vérével; kit a sz. írás sokszor nevez báránynak. Ez amaz igaz bárány, melyet keserves óhajtással kívántak a régi próféták, mikor így fohászkodtak: Küldd el immár Úr Isten a bárányt, mely a földön uralkodgyék: küldd el azt a királyt, mely ne légyen orosz-lány, ki elszaggasson; ne légyen sárkány, ki rettegessen; ne légyen mészáros, ki megnyúzzon: hanem bárány légyen, ki szelídségével magához édesítsen. Ez ama bárány, kinek szózatya, a pokolbéli farkast elűzi; tanításának gyapja, mezítelenségünket befödözi; drágalátos teste, lelkünket táplállya; szentséges vére, bűneinket elmossa.

Nincs a báránynál élő-állatban hasznossabb: mert életében, gyapjat ad, mellyel ruháztatunk; tejet, sajtot ad, mellyel tápláztatunk: ha megölik, húsa eledelünk, bőre öltözetünk és hideg

ellen óltalmunk. A mi ártatlan bárányunk, a Christus Jesus, éltében tanította a tudatlanokat, gyógyította a betegeket, elevenítette a halottakat: halálával ellenségünket elrontotta, rabságunkat megváltotta, bűneinket eltörölte: szent húásával táplállya az urvasorában lelkünket: a hitetlenség hidegsége ellen, ruházza és melegíti lelkünket; úgy hogy valakik megkeresztelkednek, ő beléöltöztén, mennyei áldásokkal melegítettnek.

Nincs a báránynál szelídebb és alázatosb állat. A mi Christusunk, születésétől fogva utolsó lélegzetéig, a bárálynak alázatos szelídségét viselte. Mikor születék, jászolba helyezteték: mert a bárálynak helye, akol és jászol. Mikor megkeresztelteték, felszóval kiáltá Keresztelő János: Ihon az Isten báránya, ki elvész a világ bűneit. Isáknak kell vala megöletni: de Isten egy kosbárányt mutat, mely megáldoztaték ő helyette. El kell vala veszni az egész emberi nemzetnek: de imé, Sz. János által, egy bárányt mutat Isten, ki elvész bűneinket; megáldoztatik érettünk és, a mint Isaiás és Jeremiás próféta jövendölte, miképpen a bárány hallgat, mikor gyapját nyírik: úgy a mi ártatlan bárányunk szelíden ment a halálra.

Nem esuda, ha a bárány nem tusakodik, nem rúgódoz, nem mardos, mikor nyírik; mert a nyírásban fájdalmat nem érez, hanem könnyebbséget és alkalmatosságot; mivel terhét leteszi, hévségét szellőzteti, járásának akadékat elveti: de ha bőrét kezdik nyúzni, húsát lyuggatni, bezzeg akkor megnyitja torkát, rúgódol, a mint lehet, ellenzi és magát szabadítani akarja. A mi ártatlan bárányunk pedig, mikor bőrét vonták, mikor kegyetlen vesszőkkel, ostorokkal, töviskoronával és vasszegekkel szaggatták: száját nem tátotta, esendesen szenvedte. Hogy azért az Isten báránya, az ó-testamentom árnyékinak minden részét valósággal megteljesítené: kívántatott, hogy halála előtt ötődnappal, az áldozatra rendelt húsvéti bárányokkal együtt, vígaságos pompával vitehnék Jerusalembé: és a hónap tizennegyedik napján, akkor áldoztatnék érettünk, mikor a sidók megölték a húsvéti bárányt.

MÁSODIK oka, ennek a dücsösséges pompának, az vólt: hogy a minémű botráncokzások ütközhettek ember elméjébe a Christus keresztiből, kínszenvedéséből és halálából, azokat idején előltaná és megfojtaná cselekedetivel.

Két nagy és veszedelmes gondolkodás tünhetett azok szűvébe, kik a Christus szörnyű halálát látták; első, hogy ő is, mint egyéb halálra íteltetett ember, kételenségből, kedvetlenül ment a kínokra. Második, hogy erőtlenségből, üldözőinek ellene nem állhatott. Ezt a két veszedelmes gondolatot megelőzi és meggyőzi cselekedetivel a Christus Jesus. Mert noha tudta, hogy immár a papifejedelmektől halálra íteltetett, és az ő fogságára alkalmatosság kerestetett: mindazáltal nem úgy viselte magát, mint a kiket gonosztétekért

halálra keresnek; mivel ezek lappangnak, bújkálnak, mentül messzebb lehet elfutnak: Christus pedig, mindenek láttára, nyilván járt, vígan ment hóhéri közé. És, hogy megértenők, mely nagy örömmel ment a halálra, kinszenvedésének napját királyi koronázásának és menyegzője napjának, szübbeli öröme napjának nevezte. Ha azért a királyoknak örvendetes koronázattok napja; ha kedves az egymás-szerető-jegyeseknek menyegzőjük napja: elhidd, hogy kívánatos volt Üdvözítőnknek a szenvedésnek órája. Azért mégyen Jerusalemba, mint menyegzős házába, ily nagy pompával, hogy a keresztfának ágyán, az anyaszentegyházzal örökös házasságot szerezzen. Halálának napjára is azért választotta a sidók húsvéttyát, mert ennél örvendetesb napot nem talált királyi házassulására. Ez volt a Christus innepe és húsvéttya, hogy mi érettünk a keresztfán függött. Annakokáért csak szenvedése előtt megjelenté, hogy kívánva kívánta ezt a napot: szorongatással várta annak eljöveteletét: és ugyan szorgalmaztatta Júdást, hogy hamar bánnyék dolgával. Oh csudálatos szeretet! oh végetlen irgalmasság! Ha világi dicsősségre jőne, és ily örömmel jőne hozzánk a mi Istenünk: úgy is kimondhatatlan kegyesség és méltóztatás volna. Ha pedig halálra és kinszenvedésre ily vígan jó érettünk: meggyőzi irgalmasságával minden háladásunkat.

Hogy azért a híveket annyival inkább magához kötelezné, mennyivel vígabban szenvedte keserves kínnyait érettünk; hogy a sidókkal megismértetné halálra való kész bátorságát: méltó és illendő volt, örömmel és pompával menni a halálra; és példájával szüvet s bátorságot adni a mártyroknak, az örvendetes szenvedésre: megismértetvén, hogy dücsősséges akármely gyalázat, melyet Istenért szenvedünk, és nemhogy ezt szégyenleni kellene, de sőt dicsekedni kell benne: mert mennél gyalázatosb kisebbséget szenvedünk Istenért, annál nagyobb tisztességünk és dücsősségünk lészen az ő szent angyali előtt. Annakokáért némely szent és tudós doktorok azt írják, hogy Christus azért ment ily nagy festommal Jerusalemba, hogy annakutánna annyival gyalázatosb lenne az emberek előtt kinszenvedése, mennyivel dücsősségesb volt a mái pompája: úgy, hogy ezt is a kevés tisztességet arra rendelte, hogy szenvedése gyalázatosb lenne. Ily nagy kedve volt Christusnak az érettünk való szenvedéshez.

Nem is erőtlenségből volt, hogy hatalmat vettek a sidók ezen az ártatlan bárányon: hanem maga saját engedelmeiből. Mert a mái szent evangeliomnak tellyes folyásából megismérteti, hogy ereje volt az emberek akarattyán és tehetségén; úgy, hogy arra bírhatta mindenek szívét, a mire akarta, és mindeneknek hatalmát megköthözhette. A mely emberé volt a számár, mellyet elvitete, mingyárt elhagyá vinni marháját, ismértetlen emberek számára, mihent Christust említék. A sidók noha halálra itilték vala

ötet, kiátkozván valaki hozzá hallgat; noha a római császár várasában, a római vitézek hallatára, az egész sokaság királynak kiáltotta Christust és királyi pompával késerte; noha a templomból ostorral kergette a kufár sidókat: mindazáltal senki nem merte ötet csak újjával is illetni. Mert isteni hatalmával, mind kezeket, mind akarattyokat megkötötte vala üldözőinek. Azért, nem erőtlenségből, nem kétértelműségből, nem fél-kedvvel: hanem vígan és jóakarattal szenvedett érettünk, és, mint maga mongya: Én Istennem jóakaratomból, szívemnek kellő-közepiből, áldozatul adom magamat. Ugyanis, senki az ő lelkét ki nem vehette testéből: hanem ő maga, fejét lehajtván, bocsátotta ki; és így magát megáldozta.

HARMADIK nagy és szükséges oka, mellyért Urúnknak királyi készüllettel és örömmel illett menni Jerusalemba, az vólt: hogy példájával megmutatná, mint kell a híveknek magokat viselni e világi dücsösségben és tisztességes állapotban. Sanyarú, keserves, fogyatkozott állapotnak tüköre vólt egész élete Christusnak: de a bódog és örvendetes állapotnak mértéklésére, úgy tetezik, példát nem mutatott, hanem színe-változásában és a virágvasárnap pompában. Vajha eszékbe vennék az emberek, hogy a világi uraság színes nyomorúság! Vajha értenék, hogy a földi méltóságok és nagy állapataik aranybékák és lánczok, mellyekkel örök veszedelemre vonatnak sok emberek: bezzeg senki ezekért üstököt nem vonna: senki ezeken nem kapna: sőt nehéz volna az üres székekbe embert találni. Mert felette nagy veszedelmek vannak e világi dücsösségekben, méltóságokban és tettetes bódog állapotokban. Felette sokan úgy járnak, mint Dávid; ki szent és tekéletes vólt alacsony rendben, parázna és gyilkos lett királyságában. A jószerecsse elveszti az eszteleneket; mint a kik magas helyen járnak, elszédül fejek és elesnek. Ezt nem sokan értik; és ez oka, hogy sokan kérnek Istentől előmenetelt és gazdagságot: de kevesen könyörögnek azon, hogy gazdagságot és méltóságot ne adgyon Isten nekik: a mint olvassuk, hogy alázatos buzgósággal, azon kérte Istent Salamon, hogy gazdagságot ne adgyon neki: mert talám, úgymond, megelégedvén, Istent megtagadnám; mely mondással jelenti, hogy a világi jószerecssek és bódog állapotok Istent is elfelejtetik emberrel.

Üdvözítőnk azért, cselekedetivel akarván tanítani, hogy e világi dücsösségtől el ne hadgyuk magunkat ragadtatni és abban ne púposkodgyunk, hanem Istennünk tisztességére fordításuk minden méltóságunkat és dücsösségünket, két dolog cselekvék az ő triumfuszának idején:

Először: várashoz közelgetvén és Jerusalemet látván, ennek következő romlását meggondolván, elfakada sírva, és, a sok örvendetes kiáltások, dicsíretek, tisztességek között, nem mosoly-

gással és nevetéssel, nem kaczagással és hahotával örvendez : hanem könyhúllatással, sírással, zokogással keserge. Jól tudta Üdvöztőnk, hogy e világi dücsősség olyan, mint az erős bor : azért, a ki ezt vízzel nem elegyíti, fejébe bújik és megrészegetvén bolonddá teszi ; úgy hogy, e világi bődögságtól elragadtatott embernek, mint szinte a részegnek, járása, szava, cselekedete, sült balgatagság. Annakokáért könyhúllatás vizével elegyíti dücsősséges pompáját és ettől el nem hadgya ragadtatni magát, hanem, csak mint az álmod és árnyékot, semmire böcsüll.

Minden világi dücsősségben két nagy fogyatkozás találtatik, melyért méltó ezt semmire böcsülleni : egyik fogyatkozás az, hogy, buborékhoz, vagy párához hasonlatos lévén, nem állandó ; nem tartó ; egy szempillantásig nem bátorságos : hanem, mint a tengernek, vagy levegő égnek állapotja, hirtelen változik, és a esendes üdőt háború követi : úgy e világi jószerenese, szél hátán jár ; hamar vakon vét, és változik : mely hamar meghervad a lemetezett virág, oly hamar változik a világi bődögság. Ládd-e, mely nagy tisztelettel illetik e máii napon Christust ? Várákozzál öt napot, meglátod, hogy ugyanezen kösség, mely most hosannát kiált, teli torokkal fogja kiáltani, hogy felemeljük, megfeszítésék : a kik most ötöt királynak nevezik, azt fogják vátatni, hogy nekik nincs királyok, hanem császárok : a kik most ágakat, virágokat hánnak lábai alá, töviskoronával és vasszegekkel fogják sebesíteni : akik most az ő ruhájokat földre terítik előtte, maga ruhájától megfosztják és a keresztfára mezítelen függesztik. Ilyen a világ dolga. Mint Joab megölé, és csókolgatás közben megölé Amasát ; mint Absalom gazdagon vendéglé, és asztal felett felmészárlá Ammont : úgy e világ mikor hízelkedik, akkor incselkedik : mikor ápolgat, akkor fojtogat : mikor hizlal, akkor mészáról. Annakokáért okos és szent szokást tartanak a pápa választásában : mert egy marok szöszt fellobbantván, azt kiáltják : Szentséges atyánk, így múlik el e világi dücsősség.

Másik fogyatkozása a világi bődög és dücsősséges állapotnak az, hogy sok alkalmatlanságokkal és keserűségekkel elegyítettik mindenkor : minden nevetség fájdalommal elegy, és az öröm vége, sírás. Hamis esaplár e világ, vízzel elegyíti. ha bort ád is ; mert ha a rósa tövis nélkül, polyva nélkül a búza, a méz sonkoly nélkül és a téj savó nélkül nem lehet : e világi dücsősség sem lehet sok esorba nélkül. Azért minekutánna előszámlálá Salamon, királyi gyönyörűségiben, dücsősségiben, gazdagságiban való zabállását, azt veti utánna, hogy mindezekben csak hiúságot és lelki törődést talált.

Mivel azért ily abajdocz és elegyes, ily változó és állhatatlan a világi dücsősség : Christus urunk nem hiúságos örömmel, hanem siralommal viselé ennek fényességét, sőt alázatosságot elegyíte

királyi pompája közibe. Mert noha triumfussal méne Jerusalembé : de azt nem mívelé, a mit e világi fejedelmek, mikor országos győzelemnek vígaságos pompájával királyi városba mentek. Augustus és Claudius császár elefántokkal vontatták szekereket ; Marcus Antonius oroszlányokkal ; Aurelianus császár négy szarvassal vontatta magát ; a több fejedelmi emberek, válogatott négy fejér lovakat fogattak szekerekbe, mikor triumfussal Rómába mentek. De ímé Christus, egy terhhordozó nőtény számaron mégyen : azt sem köves szerszámok ; hanem az apostolok foltos köntösi ékesítik : és így, mind siralmával, mind alázatos járásával oktatni akar minket, hogy ne hidgyünk a világ hízelkedésének : nem kapjunk az árnyékon, melyet ha megfogúnk, és mértékletesen tartúnk is, törődésnél, nyughatatlanságnál egyebet benne nem találunk.

Másodszor, ugyan ezen pompát, azzal végezé Christus, hogy mihent Jerusalembé érkezék, igyenesen a templomba méne, és onnan kiostorozá, a kik az Isten házát böcsületlen kúfárkodással rútították ; azaz nem maga alkalmatosságát kereste ebből a dücsösségből ; hanem az Isten tisztességére, a templom tisztítására, a gonoszok ostromozására élt a világi dücsösséggel. Oh áldott dücsösség, áldott tiszt és méltóság, melyet ember Isten tisztességére, anyaszentegyház őltalmára, bűnösök térítésére fordít ! Nem lehet a nélkül e világ ; mind egyházi s mind világi tiszték és méltóságos állapotok vannak ; az Isten szolgálai minden világi tisztet és böcsületet le nem rázhatnak magokrúl : de abban áll a tekéltesség, hogy efféle dücsösséges hivatalokat, csak azért és csak úgy visellyék, hogy az Isten tisztessége és szolgálattya öregbedgyék ő általok. Mert miképpen Isten nem tiltotta a gazdagságot, sőt Ábrahámnak, Jóbnak, Dávidnak gazdagságokat adott ; hanem csak azt parancsolta, hogy szívünk a gazdagsághoz ne ragadgyon ; Sz. Pál sem azt parancsollya a gazdagoknak, hogy elhánnyák javokat ; hanem hogy fenn ne heazzanak, ne kevélykedgyenek : úgy a világi tisztességektől sem fogja el Isten a híveket, de azt kívánnya, hogy a kik ezzel élnek, úgy élljenek, mintha nem élnének véle : azaz annál inkább megallázzák magokat mennél fellyebb emeltetnek, és e világ maszlagátúl meg ne szédíttessék magokat ; hanem a jó szerencsében alázatossan, a gonosz szerencsében állhatatosan keressék az Isten tisztességét és az anyaszentegyház épületit. Erre akart Christus mái pompájával és példájával tanítani mindeneket.

NEGYEDIK és utolsó oka, melyért Christus ily nagy triumfussal, azaz országos győzelem vígaságának pompájával, ment Jerusalembé, ez vólt : hogy az együgyű kösség példájával taníttatnánk, mint kell Christust fogadnunk, ha azt akarjuk, hogy kedvesen jőjön hozzánk és bévséges váltságának gyümölcsében részeltessen. Ím előttünk vannak az áldott napok, melyeken az anyaszentegyház parancsolattya kötelez minden keresztény embert, hogy Istenével,

a szent gyónás által megbékéljük ; és az ő Urát Istenét, az oltáriszentségben, magához fogadgya. Azért igen szükséges értenünk, micsoda formán és minémű készüllettel fogadgyuk őtet. Mert ha egy böcsülletes úremlernek házunkba fogadása, készülletet kíván : meggondolhattjuk, mennyivel illendőbb, hogy a Christus jövetelén készülletlenül ne talállassunk.

A régiek nagy fejedelmet, vagy Istent ő magát szokták azzal tisztelni, hogy, kezekben zöld ágakat hordozván, virágokat, ágakat vagy köntösöket földre terítették előtte. A sidóknál erről sok példánk van. Josefus írja, hogy midőn a Nagy Sándor Jerusalembé méne, az úczákat, melyeken elment, virágokkal befődték. Az Isten tisztességére, Simon Machabæus énekszóval és pálmaágakkal méne Jerusalembé. És mikor a templomot megtisztíták, zöldágakat és pálmákat hordoztak annak tiszteletire, ki a templomtisztításhoz segítette őket. A sátoros innepen a sidók fűzbarkákat és egyéb zöld ágakat hordoztak Isten tisztességére. Sőt Sz. János, a mennyei boldogságban, pálmaágakat látott azok kezében, kik Istent dicsérték. A királyokról írt könyvben pedig azt olvassuk, hogy mikor Isten Jéhut királyságra keneté, a főemberek ruhájokat lába alá terítették.

A pogány históriában hasonló példákat olvasunk. Diodorus írja, hogy a sidon-várasbéliek, Artaxerxes eleibe menván, olajfa-ágakat vittek kezekben. Liviusnál olvasom, hogy Alexandria város követi, a római tanácsba menván, olajfa-ágakat viseltek. Mikor Alexandar Babylóniába méne, Bagófanés az utakat virágokkal és koszorúkkal béterítette. Cátórnál írja Plutarchus, hogy mikor vitéztől elvált, az úczákon lábai alá teregették ruhájokat és sírva s ölelve csókolgatták kezét. A pogány isteneket is, köntösök leterítésével olvassuk hogy tisztelték a népek.

Egy szóval, mind a sidók s mind a pogányok, csak Istent és igen nagy fejedelmeket tiszteltek ághordozással, ruhájok leterítésével. Azért miképpen az Atya Isten az ő szent Fiának világra jövelekor, a mennyei angyalokat küldé, kik őtet imádnak és öröndetes énekléssel dűcsőíték : úgy most, mikor halálra mégyen, a Szentlélek belső izgatásával felindította az együgyű kösséget, hogy Christus eleibe mennyen és királyhoz, sőt Istenhez illendő böcsüllettel fogadgya őtet. Minekokáért semmit nem kiméllenek a Christus tiszteletitől, sőt mindeneket szolgálattjára és dicsősségére fordítanak. Kezekkel tisztelik őtet, ágakat tördelvén, eleibe hintvén, kezébe hordozván. Lábokkal tisztelik, eleibemenván, processióval békésértvén őtet. Szájokkal és nyelvekkel tisztelik, vígaságos énekekkel magasztalván, királyoknak nevezvén, néki hosannát kiáltván : mely szó annyit téssen, mint segítesd, taresd meg ; mint a hetvenkét sidó bölcsek magyarázzák. Azért mikor a Dávid fiának hosannát kiáltnak : vagy Istent kéri, hogy a Dávid fiát szeren-

cséltesse, őltalmazza, segítse, elővigye minden dolgaiban ; vagy a Dávid fiát, Christust kéri, hogy segítse a népet. Ennél nagyobb és méltóságosb dücsöítést szóval nem adhattak Christusnak, mint hogy őtet uroknak, királyoknak, magasságbéli dücsősség-adónak kiáltották. De, mivel Isten, szóval meg nem elégszik, cselekedetet kíván, ruhájok leteregetésével is tisztelik Urunkat : magokat megfosztyák, öltözeteket sárba hánnyák ; semmit a Christus lábaitúl, semmit az ő tiszteletitúl és szolgálattjátúl nem kíméllenek.

Oh mely sok üdvösséges tanúságok fénylenek ezekben ! Atyámfia, akarod-e kedvesen és méltán fogadni a te Uradat Teremtőt ? Ne kíméllyed nyelvedet ; dicsírd őtet, könyörögj, esedezzél, imádkozzáál szünetlen néki ; és miképpen az anyaszentegyház, a szent misének praefatiojában, tisztelvén Christusnak az oltári-szentségben hozzánk-jövéset, hosannát énekel : úgy te is, a te Uradnak hozzád-jövetelét, tellyes tehetséggel magasztallyad. Ne kíméllyed lábadat, Isten házába meneteltúl, szent processio-jarástúl, isteni szolgálatok gyakorlásátúl. Ne kíméllyed kezeidet, hanem pálmágakat hordozz. A Pálma győzelemnek jele : mert, a Plinius és Gellius írása szerint, annyi terhet nem rakhatnak a pálmagerendára, hogy aláhorgadgyon, hanem felemelkedik és felgörbed a nehéz terh ellen. A ki Christust méltán akarja fogadni, erősnek, győzhetetlennek kell lenni : semmi ellenkező akadállyal nem kell gondolni. Ihon az együgyű kösség, a római vitézek jelenlétével nem gondolván, nagy bátorsággal királynak nevezi Christust, noha veszedelmes volt, a római császáron kívül, más királyt említeni. A farisæusok és papifejedelmek fenekedésétúl sem tartottak, kik ugyan átok alá vetették vala, a ki vallást tenne Christusrúl : hanem, ezek hallattára, bátorságoson tisztelték és uralták Christust. Kellemés keresztyének némellyek : kik szeretik az igaz hitet ; akarják tisztelni Christust : de úgy, ha senki ellenek nem támad ; senki nem üldözi az igazságért. Mikor látták, hogy a hit őltalmáért, az igazságért, ellenséget kell szerezni ; kárt, vagy gyalázatot kell szenvedni : csak elhűlnek, megnémúlnak, szájakat sem tátyják. Ezek bezzeg pálmágakat nem viselnek kezekben : és ha mind ilyenek lettek volna az Isten szolgálai, senki nem viselné mennyországban azt a győzelem pálmáját, melyet Sz. János a mátyrok kezében látott.

Végezetre, nem hogy szükség felett való marhádat, de a tennen saját testi ruhádat se kíméllyed Christustúl : az ő lába alá terítsed, az ő szolgálattjára fordítsad. Semmit ollyat Christusért nem cselekedhetünk, a mit ő mi érettünk elébb nem cselekedett : mert gazdag lévén, szegénnyé lett érettünk ; ruhájátúl megfosztatott, mezítelen feszítettett a magas keresztre. Oh áldott üdők, melyekben a keresztyénség sengéje minden javait és gazdagságait az apostolok lábaihoz hordotta, hogy a szegények tápláltatnának ! Oh

bóldog üdők, melyekben, az Isaiás jövendöllése szerint, a szent királyok és aitas keresztyének magokat megfosztották, hogy az anyaszentegyházat ékesítsék; az Isten tisztességét gyarapítsák; az egyházakat csínnyosgatják; a szegényeket táplálják. Akkor volt az Istennek áldása rajtunk: ugyan úsztunk a bévségben és békeségben. Nincs most effélőre semmiük az embereknek. Ha az ördög lábai alá vánkoscákat kell teregetni: ha a világi pompára, torkosságra, cifrára, vendégeskedésre kívántatik valami: szégyen azt mondani, hogy ninesen: béven és szükség felett elég vagyon minden. De ha a Christus lába alá kell valamit teríteni; ha templomra, iskolára, ispitályra, szegényekre kívántatik a költség: nincs semmiük az embereknek: szegények, fogyatkoztak minnyáján. Sőt a mit a régiek Christus lába alá teregettek, egyházi szolgálatra rendelték, elvonnyák lába alól; és, mint a sidók a Christus ruhájával, osztoznak a szent jámboroktól adatott egyházi alamisnával. Gonosságokat azzal színlik, hogy az egyházi emberek nem jól költik jövedelmeket. Nem dicsírjük, sőt rágalmazzuk és gyalázzuk, ha az egyházi személyek másra, és nem a Christus tisztességére fordították javokat: ők tartoznak elsőben is ruhájokat Christus tiszteletire fordítani, mert az evangeliomból hallók, hogy az apostolok veték elsőben ruhájokat a számárra, a kösség azután teríté a földre öltözetit. De ha az egyházi emberek között né-mellyek méltatlanok, hogy a Christus lábai alá terítettett gazdag ruhákat tapodgyák: ugyan megérdemli Christus, hogy a számár is, mely őtet hordozza, akár melydrága öltözetet megtapodgyon, ha sárba tapodgya is. A sidók ruhájára, melyeket földre terítenek, nem lépett ő maga Christus, hanem a számár, mellyen ült: ugyan nem sajnálta azért a kösség, hogy a számár tapodgya köntösét.

De, édes atyámfia, ne csak testi ruhánkból, hanem a feslett erkölcsökből, a régi embernek belső öltözeteiből, levetköződgyünk, ha Christust méltán akarjuk fogadni. Vessük el a setétség cselekedetét: ne járjunk tobzódásban, részségben, fajtalanságban: útálljuk meg amaz öltözetet, mellyet Sz. Júdás mocskos, szennyes, testi ruhának nevez: és a mint József elveté azt a köntöst, mellyen gonoszra vonatik vala fajtalan asszonyától: mi is a Christus lába alá vessük, megtapodgynak és ő vélle tapodtassuk nemcsak régi rossz erkölcsinket, hanem a mi erre vonson és okod ad lelkünk mocskozására. Az elhányatott rongyos ruhákért, örök dücsőségnek fényes köntösét adgya Christus, sőt itt e földön is, esudálatos drága öltözetel ajándékozza az igazakat, mert, a Sz. Pál mondása szerint, önnönmagát adgya öltözetül. Ha azért a szép új csuhát vígyázva oltalmazzuk, hogy meg ne mocskoljuk: méltó, hogy a kik e szent napokban, igaz penitencia által, Christusba öltözünk, ezt a drága öltözetet tisztán viseljük és okadásunkra ne térjünk. Tudgyátok-e, miért nem használja a sidóknak, hogy Christust ily

nagy tisztelettel illették? Tudgyátok-e miért rontatá Isten földig azt a várást, mely az ő Fiát ily nagy pompával fogadá? Azért, hogy ebben a tiszteletben meg nem állapodék: hanem a kit ma böcsüllettel fogada, azután gyalázatos szidalmakkal, káromlásokkal, csúfolással, halállal illeté. Ah távol légyen a keresztyénektől, hogy most aítatosággal, töredelmes szívvel, penitencziatartással fogadván Christust az urvacsorában: egynehány nap múlva, megfeszítések ötét és lábokkal tapodgyák szentséges véré. Mert, hogy megéresétek, Sz. Pál mondása az, hogy a kik Istentől megvilágosíttatván, bűnöket megismérték; a kik megkóstolták a mennyei ajándékot; részesültek a Szentlélekben; ízit érzették a mennyei bódogságnak, és azután ismét bűnökre térnek: ezek ismét megfeszítik és csúffá tészik a Christust Jesust; az Isten Fiát láb alá tapodgyák; az ő szentséges véré, mely által megszenteltettek, megferteztetik; a kegyelemnek lelkét nagy gyalázattal illetik. Ezeknél nagyobb és rettenesb szókkal előnkbe nem adhatta a Szentlélek mely veszedelmes az igazúlt embernek bűnre fordúlása.

De ideje immár, hogy e mai tanúságunkat végbe vigyük. Azért kérlek és intlek, édes atyámfiai, ismérjük meg a mi ártatlan bárányunk szelídségét, ki mi érettünk pompával viteték az áldozatra. Szeressük és böcsüllyük az ő jó kedvét, mellyel ily vígan és örvendetesen méne érettünk a szörnyű halálra. Kövessük az ő példáját e világi dücsösségnek útálásában és minden tisztességnak isteni tiszteletre való fordításában. Fogadgyuk méltó készüllettel ötét, a sidók példájának követésével, és állhatatosan mindvégig ezen tiszteletet kövessük. Ha ezeket cselekedgyük, ki nem kergettetünk Christus Urunktól a templomból, mint a kúfárkodó sidók: hanem az örök bódogságnak templomába vitettünk. Melyre segítsen minnyájunkat az Atya, Fiú, Szentlélek Isten. Amen.

Mit kell a Christus szenvedésében szemlélnünk, és abból minémű hasznot kell vennünk?

(Nagypénteki második besz.)

Ismérteitniakarván Isten kiváltképpenvaló jóakarattyát Moyseshez, azt mondá néki, hogy noha sokszor megjelent Ábrahámnak, Isáknak, Jákobnak; és mindenhatóságát, hatalmas cselekedeti által, megismértete véllek: de titkos nevét meg nem mondotta nekik. Az a név Jehova, mellyet szabad nem vólt a sidóknak kimondani, hanem helyébe Adonait mondottak. Vallyon micsoda nagy titok vólt a Jehova névben, mellyért a patriarcháknak sem akarta Isten ezt megjelenteni, és a sidóság sem merte kimondani? A kik mélyen tudósok a sidó nyelvben, azt írják, hogy Jehova név nem

csak oly szóból ered, mely valót és vóltat jegyez : hanem a mely szótúl jó, nyomorgatást és szenvedést jegyez. Azért azzal a szóval jelentette Isten, hogy ő valaminikor kínokat szenved és az emberi nemzetért rontatott léssen.

Ezt az isteni titkoknak mélységét a mái napon világosságra hozta Christus; mikor váltságunkért és szabadulásunkért, sok kínok után, keresztfán végezte életét.

Keresztyének, a mi lelki sebeink és fekélyink orvoslására, bűneink rútságának mosogatására, tekéltetes életünk gyarapodására isteni szeretetünk gyökerezésére nincs fogatosb és alkalmatosb eszköz, mint az emberré lett Isten sebeinek és kínszenvedésinek gyakor és figyelmetes emlekezése. Mert ha a Tóbiás hala epéje testi vakságokat gyógyított : a Christus szenvedésének keserősége felnyitja lelki szemeinket a mennyei dolgok látására. Ha a tövises csipkebokorban megjelent Isten felgerjesztette Moysést az Israel fiainak szabadítására : a töviskorona alatt kínlódó Isten minden jóságra felindította az emberi tunyaságot. A ki bűnbe merült hatalmas esztent talál a Christus szenvedésében, mellyel ébred akarattya, hogy kivergödgyék gonosságiból : mivel, a Sz. Ágoston mondása szerint, a bűnök gyógyítására, a kísértetek győzedelmére, a világi háborúságok viselésére erősebb és fogatosb orvosság nem találhatik, mint a Christus sebeiben. A ki előment immár az istenes életben, nagy izgatásokat talál a Christus szenvedésében a szeretetnek tekéltetes serénységére. Egy szóval, a ki aítatosan gondolkodik a Christus kínnyairúl, azokban feltalállya, valamit lelki előmenetelre kívánhat. Ezen kívül, semmiben elégséget nem találhat.

Ezért mongya Sz. Bernárd, hogy a Christus szenvedése mind a mái napig, megindította a földet : megszaggattya a kösziklákat; megnyitja a bűdös koporsókat; végighasította a templom superláttyát. Mert a kik illendő figyelmetességgel szemlélik a Christus halálát : ha földé lettek, a földi állatok szerelmével : látván az Isten igazságának rettenetességét, mellyel szent Fiát keservesen ostorozza szolgálainak bűnéért, megrendülnek az isteni félelemnek nagyvóltával és, az ő mozdúlhatatlan nehézségeket elhagyván, Istenhez sietnek. Ha kösziklává változott, gonosságban keményült szívök : meglágyúlnak, megolvadnak és siralomban úsznak ; eszékbe vévén, hogy az ő gonosságok oka a Christus halálának. Ha, mint a bűdös koporsók, befedik és elrejtik szemérmességekkel gonosságokat : a Christus testének mezítelensége és szürnyű kínnya felnyitja szájokat, hogy a szent gyónás által kiokádgyák bűnöket és új életre elevenegyék lelkek. Végezetre, a Christus szenvedése elszakasztja az Isten és ember között való superlátot : mert kimutattya és mindenekkel megismérteti az isteni szeretetnek nagyvóltát, hogy ebből a megütogetett kösziklából mézet szopjunk. a

szeretet édességét, mellyel lelkünket hizlalhassuk : olajt merítésünk mellyel sebeink gyógyíttassanak, keménységünk lágyíttassék, gyarlóságunk vastagodgyék.

Annakokáért az emberi nemzet jobbúlása és szent élete, nagy része, a Christus kínszenvedésének aitasos elmélkedésén fordul meg. És valakik tekéletes szentségre jutottak, a Christus halálának emlekezetiben gyakorlották és foglalták tellyes gondolkodásokat. Igenis méltó, hogy ez soha ki ne essék elménkből. Mert ha Isten azt kívánta a sidó néptől, sőt erős parancsolattal arra kötelezte, hogy szüntelen eszébe tartsa s mind maga s mind marhája elsőszülöttének bémutatásával meghálállya, hogy az egyiptombéliek elsőszülöttének megölésével testi rabságokból kiszabadultak : vallyon mi tóllünk nem többet kíván-e, kiket nem idegenek halálával, hanem elsőszülöttének, eggyetlen-egy Fiának keserves kínnyával hozott örök szabadságra ?

Hogy ezért, ne csak emlékezzünk, hanem hasznoson és aitasoson emlekezzünk a mái napon a Christus haláláról és kínszenvedéséről : megmagyarázom, először : mit kell lelki szemeink előtt viselnünk, mikor a Christus kínnyairól gondolkodunk ; másodsor : micsoda hasznót kell keresnünk és vennünk az Urúuk halálának elmélkedéséből. Ezeknek vége a mái tanúságunk vége lészen.

I. RÉSZE.

Hogy a Christus kínnyainak emlekezete foganatos légyen lelkünk gerjesztésére, nem elég csak renddel hallani és érteni, mit szenvedett Christus a kertben ; mint gyaláztatott az Annás, Caifás, Pilátos, Heródes házában ; mint kínlódott-a Cálvária hegyén : hanem ezekben négy dolgot kell gondolkodásunk előtt viselnünk : tudniillik, kicsoda a ki szenved ? kiért szenved ? mely nagy szeretettel szenved ? mely sok és keserves kínokat szenved ? Mertugyanis azzal édesíttetik, mint valami trágyával, a Christus szenvedésének keserősége ; azzal ismértetik szereteti Istenünknek, ha megértyük, hogy Isten a ki szenved : ellenségiért szenved : örömet szenved : és keserves nagy kínokat szenved. Ezek nélkül, csak magán a Christus kínnya, sem bűnünk gyűlölségére, sem reménységünk bizodalára, sem isteni szeretetre, sem a Christus halálának szánakodására hathatósan nem indíthat.

Először tehát azt kell meggondolnunk, kicsoda a ki szenved ? Keresztyén hitünk tanításából vallyuk, hogy a ki szenved, Isten Fia és emberi testbe öltözött igaz Isten. Mert noha az istenség magán nem szenvedhet : de a ki felvett emberi testben szenved, nem egyéb, hanem a mennynek, földnek teremője, az örökkévaló igaz Isten.

Istennek felsőges méltóságát meggondolván Sz. Dávid, álmél-

codik azon, hogy csak emlekezni is az emberül. Sz. Jób azon csudálkozik, hogy méltóztatik emberre tekinteni. És némellyeket említ, kik el nem hitték, hogy az isteni felség az emberek gondviselésére bocsátkozzék: mert azt álitották, hogy Istennek nincs társalkodása ez emberekkel, illetlennek ítélvén, hogy az isteni felség az elvetett férgecskék gondviselésében mocskolódgyék. Vallyon mit mondanának ezek, ha hallanák, hogy az Isten nemcsak szemeit vetette reánk, hanem minden tagjait megverette érettünk? Mit gondolnának, ha látnák, hogy az Isten nemcsak megemlékezik rólunk: hanem, elfeledkezvén magáról, mi érettünk kegyetlen kínokra bocsátkozott, és, hogy el ne feledkezhessék rólunk, hegyes szegekkel, tenyerére íratta emlekezetünk?

Ez a megfeszült Isten a sidók előtt botránkozás, a pogányok előtt bolondság: melynek hirdetésére mikor Isten küldené Isaiást, azt kiáltá: Uram, s ki hiszi el a mi prédikálásunkat? Könnyű elhitetni, ha felséges, dücsösséges, hatalmas, nagy dolgokat hirdetünk Istenről: de hogy gyalázattal és fájdalomokkal tellyes légyen az Isten, kivel hitethettyük el?

Nagy csudálkozással és végtelen dicsíretekkal említik a régi históriák az Athénás királyát, Codrust, ki mikor jövendőllésből értette volna, hogy az athénásbéliek a harczon győzedelmesek nem lesznek külömben, hanemha királyok megöletik: mingyárt közruhába, paraszt fegyverbe öltözék és vakmerőül az ellenség közibe rugaszkodék, hogy élete vesztésével nyereséget szerezne hazájának. Égig magasztallyák nemcsak Curtiust, a ki magát halálra adá Róma városának megtartásáért; hanem azt is a Panópion szolgáját, ki mikor látná, hogy étszakának idején, urát ágyában meg akarnák ölni, kibocsátá Panópiot a hátulsó ajtón és, hogy nyomában ne lennének ellenségi, ura ágyába feküvék, ott jajdulás nélkül lekonczoltatá magát, hogy megmentené urát. De mindezek micsodák ahoz képest, hogy az Isten Fia szolgai ábrázatba öltözött, ruházattal emberekhez hasonlított; hogy felségét eltitkolván, szolgájáért, sőt ellenségéért keserves halált szenvedne? Ha Codrusnak és a Panópion szolgájának gazdag koporsókat és sok szép emlekezetekeket rendeltek azok, a kikért szenvedének: mennél nagyobb háladással és böcsülletesb emlekezettel tartozunk mi Istenünknek?

Emberi természete szerint, ha meggondollyuk, kicsoda a ki szenved? Azt talállyuk, hogy macula nélkül való ártatlan bárány volt; szent, feddhetetlen és minden vétek nélkül: a világi királyok fejedelme. isteni bölcseségnek és mennyei gazdagságnak tárháza volt: minden isteni ajándékokkal mérték felett telyes volt: kinek szívéen álnokság, nyelvén hamisság soha nem találtatott. Ennekfelette bévkezü és mindennel jótévő volt: mert életének tellyes úttját abban foglalta, hogy jól cselekednék mindenekkel; segítene és gyógyítana mindeneket; nem csak testi nyavalyáktúl, úgymint:

vakságtúl, poklosságtúl, haláltúl szabadítana: hanem lelki áldomásokkal tellyesítvén, bűnöktől oldóztatva, mennyei tudománnyal világositván, szeretetnek tüzével gerjesztvén, segítene mindeneket.

Azért, a ki szenved, minden javainknak kútfeje és megszerzője: atyánk, ki minket Istennek szült: mesterünk, ki tudatlanságunkat oktatta: orvosunk ki betegségünket gyógyította: pásztorunk, ki gyámolytalanságunkat legeltette: megváltónk, ki sarczunkat letette: jegyesünk, ki lelkünket magához kötelezte. Egy szóval, minden jónk ő benne volt, sőt önnönmaga volt.

Azért amint egy háláadó fiú, atyának halálát; a mint egy Igaz szerető jegyes, mátkájának kínnyát nézné: úgy nézzük mi is lelki szemeinkkel a Christus kínnyát és, meggondolván, hogy ily felséges Isten, ily ártatlan és kegyelmes király szenved érettünk, gerjeszszük lelkünket szánakozásra, csudálkozásra, háláadásra, szeretetre, tekéletes szolgálattára.

Másodszor: eszünkbe kell vennünk, kiért szenved, az emberi testbe öltözött felséges Isten? Apostoli tanításból tudgyuk, hogy az egész világért: az egész emberi nemzet vétkeiért áldoztatott az Isten Fia. Egyéb ajándékot, kinek bévebben, kinek szűkebben osztogattya Isten: de a mi illeti a Christus halálának váltságát, azt egyenlőképpen terjesztette mindenekre. Egyikünkért szinte úgy holt meg, mint minnyájunkért. Erre nézve mondgya Sz. Pál: Szeretett engem Christus, és önnönmagát adta értem. Mely mondaton a szent atyák három csudálatos nagy dolgot értenek: először, hogy, mikor az Úr Christus szenvedett, nemcsak egy csomóban, közönségesen emlekezett az emberi nemzetről, hanem, nevezet szerint, az én személyemet és a tiédet előtte viselte: én értem és te éretted, nevezet szerint, bémutatta szent Atyának minden szenvedésit. Másodszor, hogy oly nagy szeretettel szenvedett Christus én értem és te éretted, hogy szinte úgy kész volt, egyedül én értem, vagy egyedül te éretted szenvedni, mint az egész emberi nemzetért. Harmadszor, hogy a Christus szenvedésében annyi hasznom vagyon nékem, vagy néked, mintha egyedül csak én értem, vagy te éretted holt volna meg: és szintén úgy kötelez engem, vagy téged, mintha egyedül csak én értem, vagy egyedül csak te éretted szenvedett volna. Mert miképpen a napnak fényessége, noha egyebeket is világosít, de szinte annyit szolgál nékem, mintha senkit egyebet nem világosítana: úgy a Christus halálából annyi hasznom vagyon nékem, mintha csak egyedül én értem szenvedett volna. Erre nézve, minden embernek úgy kell venni a Christus váltságának jótéteményét, mintha csak egyedül ő érte lett volna: a Christus szerelmét is úgy kell szemlélni, mintha csak őtet egyedül szerette volna, és ilyen értelemmel, minden ember azt mondhattya Sz. Pállal: Szeretett engem, és én értem adta magát.

Noha azért egyéb állapotban külömbiség vagy on az emberek között: nemzetesb egyik, értékesb a másik; tisztekkel, tudományokkal, ékes termettel élébbvaló egyikünk másikunknál: de abban minnyájan egyenlők vagyunk, hogy azon egy árron váltattunk a pokol rabságából: sem több vérét, sem kisebb szeretettel nem adta Christus egyért, hogysem másért: noha az emberi fogyatkozás miatt, némellyekben kevesebb haszna vagy on a Christus szenvedésének, hogysem egyebekben.

Azért Isten a világért, a mi bűneink boesánattyáért, a mi üdvösségünk megnyeréséért adta szent Fiát halálra: hogy drágálatos vérének kiontásával megfizesse adósságunkat; lemossa úndokosságunkat; és halálának érdemével megnyerje, valmi szükséges üdvösségünkre. Ezt pedig nem könnyen és kicsin fáradsággal vitte végbe: hanem hogy az orvosság megfelelné a betegségnek, mivel az Ádám esetiben úgy megromlottunk vala, hogy tetétül fogva talpig, semmi ép nem vala bennünk. az Isten Fiának teste is, tetétül fogva talpig, sok kínokkal rongáltaték. Mezítelen vetkeztetéék ötét; mivel mi nem akarunk levetkezni a világi kívánságokból. Megesúfoltaték, mint bolond: mivel a mi kevélységünk igen esze-sekké téssen minket a gonoszra. Feje töviskoronával lyuggattaték, a mi nagy tiszteség-kívánságunkért: nyelve eczettel és epevel ízetlenítették, a mi torkosságunkért. Kezei lábai hegyes szegekkel szagattatának: mert a mi lábaink gyorsak a gonoszra. kezeink mindenkor kinyújtra vannak a ragadozásra. Szent háta vesszőztetéék, a mi lopásunkért. Egész teste szenvedé. a mi testünk kínyeztetéséért.

Ha mindezeket igaz, hív szolgájának, kedves baráttjának. állhatatos hívének segítéséért szenvedte volna. oly nagy csudálokozást nem érdemelne: mert baráttjáért meghalhat valaki, és, a Christus mondása szerint, az emberek között nem lehet nagyobb szeretet, mint ha valaki baráttjáért letészi életét. De megelőzte az isteni szeretet a világi szeretet határát: mert azzal commendállya, dücsösséges magasztalással kelleti Isten az ő szeretetét, hogy még mikor ellenségi valánk: mikor Isten előtt útálatosok valánk: akkor csinála szent véréből förödöt lelkünknek, akkor szerze keserves kínyaival orvosságot betegséginknek, akkor adá magát halálra váltáságunkért, és, a mi nagyobb, azokért adá vérét. a kik ezt kionták; azoknak nyere halálával bódogságot, a kik megölék ötét: úgy, hogy a mely vért ontottak, azon vérral meg is váltattak.

Ezeket meggondolván az anyaszentegyház, felkiált isteni szolgálattján: Oh isteni kegyességnek csudálatos méltóztatása! Oh böcsülhetetlen szeretetnek nagyvólta! Fiadat adád halálra, hogy megmencsed szolgálidat? Egyiptomban, a pogányok elsőszülöttét megöléd. hogy szolgálidat fogságból kimentenéd: itt, egyetlen-egy Fiadat áldoztatod, hogy ellenségidnek életét megtarcsad. Ki tudá

vólna ezt csak meg is gondolni? Ki merészelte volna Istentől ezt remélni, vagy kívánni? Oh mennynek, földnek teremője! Oh isteni bölcseségnek hajléka! Ki vagyok én, a kiért szenvedsz! ha nem egy árnyék és hamu, ki bűnben fogantattam, fájdalommal születtem, nyomorúságokkal nevedtem: hajlandó vagyok minden gonosságra, erőtlén és gyarló minden jóra, állhatatlan és változó minden tekinletességben. Én vagyok, Uram, én vagyok ama samaritánus, kit holt-számban hattak ellenségim: mert noha él az én testem, de bűnnek halálában vagyok lelkem: noha élek a gonoszra, de meghóltam a te szolgálatodra és örök halálra jutottam volna, ha szent véreddel nem gyógyítottad volna sebeimet.

Ha a mi koronás királyúnknak valamely áruló, pártos, kártékony szolgálja, török tömlőczében fogva volna: vallyon ennek jutna-e eszébe, hogy azon kérje a királyt, hogy eggyetlen-egy fiát, országinak örökösét, török rabságra, sőt halálra külgye váltságáért? Szemtelennek, bolondnak itilnök, ha erről csak gondolkodnék is. De ímé az Istennek végetlen szereteti azt cselekedte, a mit az emberi elme nem merne meggondolni. Mert, hogy minket a bűnnek fogóságából megmentene; hogy az első Ádám átkát és Isten haragját rólunk elvenné; hogy az örök kárhozatnak kézírását letörlené; hogy amaz erős fegyveresnek, e világ fejedelmének, kegyetlen rabságából megszabadítana; hogy a mennyei dücsösségnek örökösivé tenne: eggyetlen egy fiát váltságunkért adta és, az ő drágalátos vérének gazdag kincsén, szabadulásunkat megszerzette. Ki lehet oly keményszívű, hogy ne szeresse azt a nagy irgalmú Istent, mely elvetett szolgáljáért, sőt ellenségéért, szent Fiát adta? Ki lehet oly gondolatlan, hogy ellenségén bosszút üzzön; látván, hogy az Isten Fia meghal ellenségének szabadulásáért? Ki lehet oly oktalan, hogy ne sirassa bűneit, melyekért Christus kegyetlenül kínoztatik?

HARMADSZOR: sokkal tartozunk Istenünknek, hogy érettünk szenved: de nagyobb kötelességünket ismérjük, ha meggondoljuk, minémű nagy szeretettel szenved. Nem erőszakkal, nem kételességből, nem fél-kedvvel holt meg érettünk a mi Urunk: hanem eltekéllett jó akarattól, elszánt szándékkal áldoztatott és a mint maga mondgya, nem vette ki senki lelkét szent testéből, hanem önnönmaga bocsátotta ki.

Mikor a mártýrok szenvedtek, nem áldozták magokat: de a Christus halála igaz és tulajdon áldozat volt, melyben a mi papunk magát áldozatul bémutatta, és maga volt a ki magát megáldozta. Oka ennek a külömbőségnek az: mert noha a mártýrok akarva szenvedtek; de a szenvedésből, kételessen meg kellett halni: Christus urunk pedig, halálos kínnyai között is, akkor adta ki lelkét, mikor akarta. Noha azért a sidók ölték meg Christust, és nem maga ölte meg magát; mivel addig meg nem holt, míg, a kínok miatt, oly állapotra nem jutott, melyben természet szerint meg kellett halni:

de azért a kínok között is, olyan könnyen megtarthatta volna életét, mely könnyen negyven napig étel nélkül maradott : mely könnyen a babyloniai tűzben megöltalmazta a szent ifiak életét : mert az ő kúlsa alatt lévén a halál, nem árthatot addig néki, míg fel nem szabadította. Annakokáért semmi kínokkal életét el nem végezhették, akarattya ellen : hanem, a mikor kedve tartotta, maga bocsátotta ki lelkét a testből.

Nemcsak akarva holt meg Christus : hanem nagy kedvvel, nagy örömet, nagy kívánsággal. Mi bennünk a vágyódás engedetlen a mi akaratúnknak : azért sokszor akarnánk örülni, de lenyom a bánat, és a mitűl félünk, a min bánkódunk, az örömet nem szenvedgyük. De Christusban a bánat és szomorúság akarattján állott. semmi nem kételeníthette őtet bánatra, hanem kedve és akarattya szerént vette ezt fel : azért írja Sz. Márk, hogy maga kezdette el a szomorkodást. Noha azért nagy szomorúságot érzett Christus az ő szenvedésiben : de ezt is akarva érzette, és ez okon jókedvvel és kívánva szenvedett. Vajha látta volna valaki, mint lángallott a Christus szívében az érettünk való szenvedésnek kívánsága : sokkal nagyobb tüzet látott volna, hogysem Moyses, mikor a csipkebokor égését nézte.

A minémű jelenségekből szoktuk ismérni, hogy valamihez kedve vagyon embernek : azokat mind világosan találjuk Christusban.

Először : a mit szeretettel várunk, arrúl gyakran és örömet beszélünk kedvesinkkel : mivel az forog gyakran nyelvünkön, a mit szeret szívünk, és, a mint a Bölcs mondgya, a szántóember, ökrökről és a ki miben gyönyörködik, arrúl beszél. Ki tudná előszámlálni, mennyiszer emlegette és beszéllette Christus az ő szenvedését apostoli előtt? Ímé felmegyünk, úgymond, Jerusalembé, és az ember Fia eladatik. Mingyárt prédikállásának kezdetin. Nicodemusnak azt mondá, hogy a mint felemelte Moyses a pusztaban a kígyót : úgy emeltetik fel az ember Fia. Mikor a Tábor hegyén legnagyobb dücsősségét mutogatta, akkor is arrúl beszéllett, mint léssen kimúlása Jerusalemben.

Másodszor : a mit igen kívánunk, azt nyughatatlan vágyódással szomjúhozzuk ; nehezen láttyuk haladását : alig várjuk az órát, melyben hozzá juthassunk. Csak szinte halála előtt, nem azt mondá-e Christus, hogy gyötrődik és szorongatással várja, hogy elvégezze azt a vérben való keresztséget, mely előtte vala ? Ezzel a mondással értenünk adgya, hogy hogysoha ember úgy nem kívánta élete megtartását, mint Christus letételét. Vallyon halála előtt egy-néhány órával, nem azt mondá-e, hogy kívánva kívánta ezt az órát ? És, mivel minden rövid üdő hosszúnak tetezik az erős kívánságnak, maga izgatá Júdást, hogy siessen, hamar bánnyék dolgával. Annakokáért szenvedése napját, szívbéli öröm napjának, menyegző nap-

jának nevezi. Jelentvén ezzel, hogy soha egy jegyes sem kívánnya örömesben menyegzője napját, mint Christus kívánta szenvedésének óráját. Másutt, halálát felmagasztalásnak hívja. Ezzel is azt jelenti, hogy a mint szokták a világi emberek fejedelmi választások napját várni: úgy várta kínszenvedésének idejét, Végezetre, azért nevezi sokszor szenvedését pohár-italnak: mert a mely kedves a szomjú embernek az ital, a mely könnyű minden rágás nélkül elnyelni az italt, oly kedvesnek és akarattyához képest könnyűnek látczot néki a rettenetes kínok szenvedése.

Harmadszor: a ki tilalmazza tőlünk a mit igen kívánunk, vagy attúl idegeníteni akar, haraggal és kemény szóval szoktuk dorgálni: a ki pedig segít kívánságunk töltésére, szeretettel megölellyük és barátságosan fogadgyuk. Nézzed, mit mond Christus Sz. Péternek, midőn azt tanácsolá, hogy a halált elkerüllye: ugyanazon szót mongya néki, melyet pokolbéli ördögnek, mikor arra kiszteté, hogy őtet imádgya: Fredgy ördög, távozzál töllem. És mikor a kertben kardoskodnék Péter, hogy Urunkat óltalmazná, ott is kemény szókkal dorgálá őtet: Júdnak pedig, mikor őtet a sidók kezébe adá, nemesak csókolását szenvedé, hanem őtet baráttjának is nevezé. A keresztfán is első szava és könyörgése azokért lén, kik őtet megölelék.

Negyedszer és utólszor: a mit szeretettel és kívánva várunk, mikor eljő, ahoz örömmel és vonakodás nélkül nyúlunk. Ezt is Christus Urunkban feltalállyuk. Mert tellyes életében soha pompát nem követet: de mikor halálra méne, virágvasárnap, közönséges örömet szerze és szokatlan készülettel tétletesen méne Jerusalembé. Egyéb üdőben, valahová ment, egygyütt járt az apostolokkal: de azt írja Sv. Márk, hogy mikor utólszor Jerusalembé méne, nagy sietve, mind előttök mene az apostoloknak: úgy, hogy az apostolok csudálva és rettegetve néznék, mely nagy kedvvel ment a halálra. Mikor az óra eljőve, nem futa el, mint Illyés Achab király előtt és Jezabel előtt: hanem szántsándékkal a kertbe méne étszakának idején, hogy zendülés nélkül megfogathassék. Mikor elközelgetének a poroszlók, noha setét étszakán, könnyen elbújhatott volna de eleikbe méne, és a kiket egy szavával földhöz vert vala, azoknak szabadságot ada megfogására. Heródes előtt csudát nem cselekedék; Pilátos előtt, mentséget nem keresé: hogy akadékot ne tenne szenvedésének. És utollyára, mikor immár úgy tetczenék, hogy megelégedett keserűségekkel, akkor kiáltya, hogy szomjúhozik és a sok szenvedésnek vizei el nem ölthatták szerelmének lángját. Mert ha a tűz soha meg nem elégszik a reá hánt fával, a Christus szerelme sem elégedett mind ennyi szenvedéssel. Ha Jákobnak a hosszú esztendők egynehány rövid napoknak tetcettek, Ráchelhez való szerelméből: a mi Urunk sok kínnyai sem fárasztották, vagy fogyatták a szenvedéshez való kedvét.

Ez azért a mi Urunk jó kedve és csudálatos szerelme, mellyel érettünk szenvedett, mindenkor előttünk forogjon és ezzel, mint valami jóízű sásával, édesedgyék lelkünk az ő szolgálattjának serénységére. Mert kimondhatalan gonosság és háladatlanság volna, ha mi egy kevés munkát örömet nem viselnénk annak kedvéért, a ki mi érettünk ily nagy kedvvel viselt ennyi sok kínokat. Erre a Christus jó akarattjára néztek az apostolok és ezzel bátorodtak, midőn a vereségek és gyalázatok között vígadtak; arra függesztvén szemeket, a ki, örömében, a kereszt kínnyát és gyalázattját vígan szenvedte.

Negyedszer és utólszor : a Christus szenvedésének nagy súlytát és számtalan sokaságát kell szemlélnünk. Nem ok nélkül nevezte Christus az ő szenvedését néha keresztségnek; melyben a víz csak kívül illeti a testet: néha pohárból való italnak; mely belső részeket nedvesíti. Mert az ő szenvedése nemcsak külső kínokat, fájdalmakat és gyalázásokat, hanem belső rettegéseket, keserűséges bánatokat és sanyargatásokat kapcsol magában.

Ezeknek, ha sokaságát tekintjük: annyi vólt, hogy valami-némű kínok sanyarúsága, valami tagok fájdalma, valami gyalázatt lehet, akármely mártýromságban, mind benne vólt a Christus feszítésének kegyetlen kínnyában. Valakik vóltak és lesznek e világon, mindazok fájdalmit, keserűségit, messze meghaladta a Christus kínnyának nagyvóltta. Mert ha a mi bűneink sokasága és nagysága végetlen vótt: illet, hogy ezekért való szenvedésnek elégtétele, minden egyéb kínokat megelőzzön. Ezt jelenti Isaiás, mikor Christus urunkat nem nevezi fájdalmas embernek, hanem fájdalmak emberének: a kit, tudniillik, nem rész szerént, hanem éppen és mindenestűl elfogtak a nagy fájdalmak. Annakokáért oly nagy és bévséges vólt benne a szenvedés, mint a feneketlen tenger. És ha mi bennünk, tetétűl fogva talpig, semmi ép nem vólt: Christusnak sem vólt semmi tagja fájdalom nélkül. Azért magunk itűletire hadgya Christus, ha valaha valakiben láttunk-e annyi fájdalmat mint ő benne. Mely monrásból a sz. doktorok azt állatták, hogy mindenféle kínokat szenvedett és, minthogy minden bűnökért szenvedett, minden embernél többet szenvedett. A mártýroknak egy tagok szenvedett, és ha testek sanyargott, lelkek isteni vígasztalást érzett: de Christus minden tagjaiban szenvedett, minden fájdalmakat érzett, valamelyek kíntották a több embereket; mivel az ördög és az ő hóhéri ugyan reá vetették minden erejeket és mestersegeket, hogy feltalállyák és Christusban megpróbállyák minden kínok sanyarúságát: azért tanácskoztak azon, hogy minden gyalázattal és kinnal megpróbállyák az ő törhetetességét. Azért mikor Christus gondolkodék, minémű kínok vannak előtte, mellyekre menendő vólna, vérrel verítékézék. Mikor pedig immár elvégezte

vólna pályafutását, azt mondá: éppen és tellyesen általmentem minden emberi kínokon és fájdalmakon.

Rend szerént, háromféle nagy kínokat szenvedett Christus érettünk: testében a megfeszítés által, tisztességében és böcsületiben a sok gyalázatuk által, lelkében a keserves bánatok által.

Testi fájdalmat Urúnknak, csak keresztnak kínnyaiból is megérthettük. Akarattján állott Christusnak, minémű halált választson: de nem akará, hogy fejét vegyék; mivel egy csapásban végződött vólna szenvedése: nem választá. hogy tűzbe, vagy vízbe vessék, vagy kötéllel fojtassék; mivel ezek, rövid üdőben, kezés kinnal kivégezik embert: hanem azt választá, hogy, sok ideig tartó, sanyarú fájdalmakkal, keresztfán halna meg.

A keresztfán való halál igen gyalázatos vólt minden nemzeteknél. Az ő törvényben Istentől átkozott annak a neve, a ki fára függesztetik. Azért úndokságos rút halálnak nevezetik a felfeszítés: a keresztfá pedig, példában, utálatos fának mondatik. A rómaiak a keresztet boldogtalan fának hitták, és egyebet az igen alávaló szolgálknál keresztre nem feszítettek, akármely nagy vétkekért is.

Nemcsak leggyalázatosb hanem legfájdalmasb halál vólt a keresztrefeszítés. Mert ebben az ember kezét, lábát, vasszegekkel lyuggatták: az egész test nehézsége a sebeken függött, melyeket szünetlen öregbítette az alávaló terhnek súllyossága. Ennekfelette, sok óráig tartott a kereszt kínnya: melyben a inak megvonódtak; egy íz helyén nem maradtott; a csontok forgói egymásból kiestek; minden tagok esigára vonattak. Ezekre nézve, Ulpianus ezt legnagyobb kínozásnak mongya. A deákok mindenféle kínzásokat, a keresztül, cruciátusnak neveztek: jelentvén ezzel, hogy a keresztben minden kínzások egygyütt találtnak: a kiket pedig legnagyobb átokkal szidalmaztak a poéták, azt mondották, hogy keresztre vetessék. Ha ezért egyebekben, ily keserves kínzás vólt a kereszt: mennél inkább a Christus gyengye testében? mivel ezt önnönmaga a Szentlélek, egy gyenge szívnek tisztaságos véréből formálta, és minden egyéb embernek testénél tekéletesb mértékkel, vagy complexióval, ékesítette vala. Sokkal inkább érzette tehát a Christus teste a fájdalmakat, hogysem egyéb embernek teste: mert azon egy emberben is a gyengébb tagok nagyobb fájdalmakat éreznek a többrészeknél; és azt a tenyered megsem érzi, a min a szemed igen szokot fájni.

Ha csak magán a kereszt, ily nagy fájdalmat szerez: mennyivel öregbült sanyarúsága, mikor Christusban sok egyéb hallatlan kínzásokkal társaltatott? Fejét a töviskoronának hegyessége általszaggatta, orczáját a sok arczúlverések megkétkítették, haját és szakállát kitépték, hátát keserves ostorozásokkal megnyúzták, szent vállát a nehéz kereszt viselésével sebbé tették. És mivel

Ádám atyánk minden érzékenységet bűnre fordítá, mikor szemeit a tilalmas gyümölcsre veté ; füleit a kígyó szavára felnyitá ; kezével az almát illeté, sőt leszakasztá ; orrával szagolá ; és szájával megízlé : Christusnak is minden érzékenysége magánvaló kínokat szenvedett. Mert szemei könnyhúllatásokkal homályosodtak és csúfságos fedéllel bédugattak : fülei sok szitkokkal és káromlással terheltettek : szája epének és eczetnek kóstolásával keseredett : szaglása a Cálváriának dögletes szagaival büszhöttetett ; illette kemény vereségek és szegezések által minden tagjaiban sanyargattatott : sőt utólyára, az ő oldalán által, szent szíve is egy dárdával megsebesítették : és így a szenvedés ingyenesen megfelelt a vétéknek. Mert ha Ádám kertben vétkezett : Christus a kertben fogatott és temettetett. Ha az Ádám szemei felnyílnak : a Christus szemei befedetének. Ha mezítelenné lén Ádám esetiért : Christus egynehányszor mezítelen vetkezteték. Ha Ádámot oktan-állatok bőrébe öltözteték : Christus csúfos ruhákkal gyaláztaték. Végezetre, ha az Ádám esetinek fa volt eszköze ! Christus öreg keresztfára függeszteték.

Nem elégedtek a sidók azzal, hogy az Urunk testét sanyargatták és életét fogyatták : hanem azon leginkább mesterkedtek, hogy tisztességét sértegezzék ; és az emberektől, vagy bolondnak, vagy gonosztévőnek ítéltsék. Soha a szentség úgy meg nem gyaláztatott ; az ártatlanság úgy meg nem homályosított ; a bölesesség úgy meg nem csúfoltatott, mint Christusban. Mert ő, legnagyobb szent lévén és legártatlamb, mint legnagyobb lator, úgy fogaték meg : latrok halálára rendelt helyen, latrok között, mint latrok capitánya, latroknak rendelt kínokkal öleték : királyi városban, és oly szent napon öleték, melyen egyéb gonosztévők megszabadultak. Azért öltözteték Christus csúf ruhába ; azért tréfálák, mint farsangos királyt, játékos térdhajtásokkal, hogy esztelennek láttatnék. Azért nevezék országháborítónak, császár ellen tusakodónak, adótilalmazónak, sidó nemzet rontójának, hogy gonosztévő bűnösnek tartatnék. Azért nevezék, halála után is, emberesalónak, hogy mindenektől megúttatnék. Azért pökdösék szent orezáját ; azért terhelék tisztességét sok káromlásokkal és csúfolásokkal, hogy minden böcsülletit földhöz vernék. Annakokáért szinte teli volt gyalázzal : mert harmincz pénzen adaték el, mint rossz szolga : úgy fogák meg, mint latrot : úgy csúfolák, mint bolondot : úgy ostorozák, mint lopót : úgy ölék, mint árulót.

Nagyok, és felette nagyok ezek a Christus kínnyai : de ezeknél annyival nagyobb és keservesb volt az ő lelkének bánatos keserűsége és belső szorongatása, mennyivel a lélek böcsülletesb a testnél. Azért ő maga azt mongya, hogy halálos szomorúság volt az ő lelkében. A mi kegyes Üdvözítőnk számtalan csudákat cselekedett, hogy a szent mártýrok ne szenvednének ; tűztől, víztől, vadaktól,

fegyverektől, sokszor sérelem nélkül őrzötte őket. Magában pedig azért cselekedett csudát, és nem egyféle csudát, hogy keservesben szenvedhessen. Mert először, bészegezte ajtaját a mennyei vígasztalásoknak; noka az ő lelkének bölcsőségéből, ezeknek kellett volna áradni. Másodszor oly nagy volt az ő szomorúsága, hogy, ha isteni hatalommal több kínokra nem tartotta volna magát, magán a bánat elfogyatta volna életét: azért mongya, hogy halálig szomorú az ő lelke.

Oka szomorúságának sok és igen nagy volt; elsőben, szeme előtt viselte eggyenként minden emberek bűneit, melyeket világ végéig cselekeszenek. Egyfelől azért látta, hogy ezekkel Isten bánódik; másfelől tudta, hogy ezekért sok lelkek örök kárhozattal ostromoztatnak. Ez a gondolat, mint kétélű pallos, annyival inkább szaggatta a Christus lelkét, mennyivel nagyobb volt ő benne az isteni szeretet és a lélek üdvösségének kívánsága.

Öregbítette ezt a keserűséget szent anyjának szomorúsága, kedves tanítványainak szörnyű esete és leginkább az egész sidó nemzetnek megvetése, azaz testi és lelki romlása. Mert ha csak a rossz kőfalon romlásit is sírva említette édes Üdvözítőnk: mit nem kesergett, mikor meggondolta, hogy ő haláláért az egész sidóság, mely Istennek kedves népe vala, ily nagy vakságra és utolsó romlásra vették?

Ezekfelett, csúdalatos nagy szomorúságot szerzett Christusnak, mikor meggondolta, mely sokakban gyömölestelen lészen az ő szenvedése; mely sokan háládatlansággal fizetik az ő sok kínnyát. Annakokáért így panaszkodik ő maga a próféta által: Felséges Isten lásd mire jutottam; heába fáradtam; haszontalanul fogyattam erőmet az emberekért: mert sokan szerelmemet gyűlöléssel, jótétemet gonoszszal köszönik.

Végezetre, a Christus szívének szorongatásában azt kell megfontolni, hogy fogantatásában, a nely szempillantásban emberi testbe öltözött, mingyá oly világosan, mint a szemmel látott dolgok, eleibe terjesztettek azok a sok kínok, gyalázatok, kissebbségek, melyeket egész életében, de főképpen élete végén szenvedett. Ezeket, tellyes életének folyásában, mindenkor előtte viselte; azért egész életében oly szomorú szível és lelki bánattal volt, mint szinte halála óráján.

Oh áldott Jesus! Oh kegyes közbejárónk, ki adósságinkat ily béven megfizetted; hiuságos örömünket ily keserves bánatokkal orvoslottad: gerjeszd fel akaratunkat, hogy a máii szent napon, sőt életünknek minden napjain, aiatatossággal és üdvösséges elmélkedésekkel szemléljük keserves kínaidat.

II. RÉSZE.

Én is elfáradtam a szóllásban, és talán sokan megúnakoztak a hosszú hallgatásban ; mert ez az emberi gyarlóságnak fogyatkozása, hogy csak előszámlálni és meghallani sem győzi, a miket szenvedni akart az Isten Fia mi érettünk. Azért rövideden újjal mutatom inkább, hogysem kimerítem kútfejét üdvösséges tanúságinknak és hasznainknak, mellyeket a Christus szenvedéséből kell vennünk.

A ki mi érettünk a keresztfán függött, azt kívánnya töllünk, hogy az ő emlekezetit és kegyelmének nagyvóltát szívünkre bélyegezzük, kezünkre pecsétellyük és mindenkor előttünk visellyük. Mert ha kezére írt ő minket, hogy el ne feledkezzék rólunk : méltó, hogy minden szívünk indulattya, szünetlen emlékezettel szemléllye az ő szenvedését.

De nem elég, hogy erről hideg és gyümölestelen emlekezéssel gondolkodgyunk : hanem a Christus jegyesét kell követnünk, ki azt mongya, hogy nemcsak felmegyen a Christus keresztre, hanem az ő gyümölcsét leszaggatya. Noha pedig, mint a Dánieltől említett fának, felette sok és különböző gyümölcse vagyon a Christus keresztinek : de kiváltképpen, őt mélységes sebeinek rejtekéből, őt üdvösséges gyümölcsöt kell szaggatnunk : elsőt. bűneink súllyának ismertetit ; melyből származik, hogy gonosságinkat töredelmessen sirassuk és minden tehetségünkkel távoztassuk. Másikat, lelki-testi veszedelmek és rettegések között, bizodalmat és reménséget. Harmadikat, Istenhez való szerelmünk gerjesztését. Negyediket, a Christus szenvedésén való kesergést. Ötödiket, az ő példájának követéséből, minden isteni szolgálatoknak és testi sanyargatásoknak serénységét.

Először azért : sohúlt világosban nem láttyuk bűneink veszedelmes szörnyűségét, mint a megfeszített és sok kínokkal öletett Christus tükörében. Sz. Bernárd azt írja, hogy a mi betegségink nagyvóltát semmiből úgy nem tudhattyuk, mint annak orvoslásából : mert szörnyű nyavalyának kellett lenni, a melynek gyógyítására egyéb elég nem vólt, hanem az Isten Fiának vére és halála. A bűnök ellen való haragját Istennek semmi büntetésekből oly nyilván nem érthettyük, mint abból, hogy az Isten Fiát, noha magában ártatlan vólt, csak azért hogy kezessé lett bűneinkért, ily sanyarú kínokkal és szörnyű halállal ostorozta az Isten igazsága ; és a Júda nemzetéből származott orozslánt verte, a kölyköcskéek előtt. Eszünkben forogjon azért, mint lészen az asszú fa dolga, ha a szép zöld fán ily nehéz csapások lettek ?

A filisteusok ellen sokképpen jelenté Sámson gyűlölséges haragját : mikor vetéseket felperselé ; mikor egy számarcsonttal

ezeret közzüllök agyon vere : de legnagyobb haragját akkor ismérteté, mikor megragadá a ház oszlopit, melybe gyölekeztek vala a filisteusok, és, azt mondván, hogy bár meghallyon, csak véle vesz-szenek ellenségi, az oszlopokat egyberontván, ellenséggel együtt magát is kőromlásokba temeté. Azonképpen a felséges Isten, noha annakelőtte sokképpen ostromozta az emberi nemzetet a bűnök-ért, tűzzel, vízzel, karddal, döggel, ellenséggel és számtalan beteg-ségekkal : de végre, hogy a bűnöket megölné, magát is megöleté. Úgy cselekedék Christus. mint ama vitéz Eleazár: ki, mikor Antiochust meg akarná ölni, egy öreg elefántot látván, mellyen alította ülni a királyt, az elefánt lábai közé méne, és hasát által-veré; noha tudta, hogy a nagy barom terhével, magának is meg kell halni.

Azt olvassuk a moabiták királyjáról, hogy mikor a sidók erőssen ostromolnák a várost, melybe ő szaladott vala. egyéb szaba-dúlást nem találván, ragadta egyetlen-egy fiát, a kinek uralkodni kellett utánna, a fokon kimutatta és mindenek láttára megölte, megáldozta. A sidók ezt látván, mingyárt elszállának a város alól: vagy félelemből; mert eszekbe vévék, hogy halálra szánta magát az ellenség mivel fiát is megölte, hogy elevenen a sidók kezébe ne jusson, azért szörnyű vérontás nélkül a városhoz nem juthatnak: vagy szánakodásból; megeshván szívök a királyon, ki oly iszonyú szorongatásokba esett vala, hogy fiát is megáldozná. Majd hasonló dolgot cselekedék az Atya Isten, hogy minket a bűnöktől idegení-tene. Mert látván, hogy az egész emberi nemzet gonossága ellene támadott és, sem ostromozással, sem édesgető kegyelemmel nem gondolván, minnyájan vakmerőjül tusakodnak ellene: ragadá egyetlen-egy fiát és a szent kereszt oltárán megáldoztatá: hogy ezután, vagy félelemből, vagy szánakodásból, tartózkodgyunk a bűnöktől. Mert az minden haszna a Christus szenvedésének, hogy a bűnök elrontassanak. Azért jaj nekünk, ha mi róllunk azt mond-hattya Isten, a mit régen a sidókról; Véres verítékkal izzadtam; buzgó szerelmem tüzével melegítettelek, és meg nem tisztúltál. Gyógyítottalak, és nem fogot rajtad: elhadlak immár: meg nem tisztúlsz: soha meg nem engedek. Rettenetes dolog ez, keresztyé-nek: soha ki nem tisztúl, valaki az Urunk szenvedésének emleke-zetivel, bűneiből ki nem tisztúl.

Oh én lelkem váltsága, én üdvösségem szerzője! Ha az ártatlan Ábel vére, bosszút kért gyilkosára, ha az eladatott József vérét, megkeresték attyokfiain; ha a Nábót vére, igazságot nyert Achab ellen: ha az Isten igazsága, nemcsak az emberektől, de az oktan-állatoktól is, számot véssen az ártatlan vérről: vallyon minémű bosszút kell fejemre várnom, ha én a te szent véredet meg nem bősüllöm, sőt bűnimmel letapodom? Mert ugyanis apostoli mon-dás az, hogy mikor vétkeziünk, testamentom vérét tapodgyuk;

Christust újonnan esúfolyjuk ; sőt keresztfára feszíttük. Vajha ezt meggondolnók, keresztyének, mikor ördögtől, vagy testünktől bűnre izgattatunk, bizony vem áradna ennyire a gonosság : mert örömesben letennők életünket és minden kínokat elszenvednénk, hogysen újonnan megfeszítenők a Christust. Azért miképpen a tüzes kígyóktól mardostatott sidók, mihent a keresztfára emelt érezkígyót tekintették, ottan meggyógyultak : úgy mi is, ha az ördögi kísértetektől maradostatunk fordítsuk lelki szemeinket a keresztfára függesztett Christusra, és nem lészen ártásunk a bűnök fulakátúl. Bezzeg ha ezt mívellyük, valóban rajtunk tellyesedik, a mit Isten ígére, hogy az ő híveinek szívök-óltalmazó paisa az ő szenvedése. Ha mérges állat megmar, a szívve flastromot kötnek a doktorok : a mi szívünket is az ő szent vérének flastromával orvosolja Christus.

Másodszor : Sz. Pál írja, hogy testi-lelki sok veszedelmek habjai közöt olyan a reménség, mint a szélvészttől hányatott hajóban a vasmaeska, mely megköti és tartóztattya, hogy fővenybe, vagy kősziklába ne ütközzék és el ne vesszen.

Tagadhatatlan, hogy az Istennek végtelen irgalmassága nagy reménséget ad minden bűnös embernek. Mert tellyes azzal a sz. írás, hogy Istennek minden cselekedeti felett bévségesb az irgalmasság. Én noha minden jókkal gazdag a felséges Isten : de azért gazdagságának nagyvóltát az irgalmasságnak bévségében mutattya. Azért mindeneket üdvözíteni akar : egy bűnösnek sem kívánnya romlását. Ha ezt kívánná, jaj nekünk. Mert ha én, vagy te akkor meghóltunk vólna, mikor tudgyuk, hogy bűneinkért örök halált érdemlettünk : sok esztendő előtt pokolban kínlódnánk. Azért tulajdon cselekedete Istennek az irgalmazás. Mikor pedig igazsága kívánnya, hogy valakit ostorozzon : mint idegen munkát, és nem maga indulattýából, hanem emberi gonosságnak kételenítéséből származott dolgot. jajgatással és szübéli fájdalommal cselekeszi. Azért olvassuk, hogy mikor a világot özönvízzel borítá, szívnek belső fájdalmával cselekedé : mikor a sidókat verni kezdé, nagy jajgatást indíta : Jaj, s bosszút kell állanom ellenségimen.

Ezek mind igazak és nagy szüvet adnak, hogy, bűneinkre nézve, reménségünk ne habozzon és kétségbeeséssel az ördög meg ne tántorítson : de mindezek felett, vastagíttya szent reménségünket a Christus kinszenvedésének gondolattýával. A mely Isten tulajdon Fiának nem kedvezett, hanem váltságúnkért keserves kinszenvedésekkel és gyalázatokkal tetéztetett halálra adta őtet : vallyon mint ütközhetik gondolatunkba, hogy ő véle együtt, minden javaiban nem részesített ? És ha akkor adta halálra szent Fiát érettünk, akkor vetette könyöröletes szemeit reánk, mikor ellenségi valánk, mikor halált és büntetést érdemlettünk, mikor ő ellene tusakodtunk : most, mikor fiaivá fogadott, mikor

szent Fiának vérével megmosogatott, nem sokkal inkább üdvözít-e szent Fiának haláláért? Mikor futottunk előtte; mikor szép intéssel tusakodtunk; mikor parancsolati ellen rúgóldoztunk: akkor felkeresett, magához szállított, megszabadított; noha szent Fiának vérével s halálával kellett végbe menni szabadulásunknak: most tehát, mikor ötet keressük és szomjúhozzuk, eltaszigál-e szent Fiának keresztfájától? Nem fér az Isten kegyelméhez; nem illik a Christus érdeméhez, hogy ezt gondoljuk: hanem inkább nagy bizodalommal járuljunk az ő kegyelmességének királyi székihez, hogy irgalmasságot nyerjünk. És kiálesuk a Christus jegyesével: Ha a világi jóknak telhetetlensége gyújtogat; ha a testi kívánságok gerjedezése éget; ha az ördög kísértetinek lángja persel; ha bűneinek sokasága rettegten: nem futok a világ árnyékába, hogy ott hűvösödgyem: mert az csak olyan, mint a Jónás árnyéktartó borostyánnya, mely egy nap tartott, és ottan elszáradott: sőt amaz okos tanácsot követvén, mely arra int, hogy elfussunk a világ árnyékarúl, mert ez, mint diófa árnyéka, főfájást és szédelgést szerez: hanem a megfeszült Christus árnyéka alá futok, hogy ott megnyúgodjék fáradtságom, megszáradgyon izzadásom, mert ha a körösfá árnyékát nem szenved a kígyó: a Christus keresztnék árnyékát sem tűrheti a sátán. A Christus meztelensége árnyékot vét a fősvénység melegségére: az ő szent testének fájdalma megárványkozza és hűvösíti a testi gyöngyörűségeket: az ő gyalázatának árnyéka megöltya a világi kevélységnek a tisztességgkívánságnak forrását. Ugyanis, ha a Christus szárnyának árnyékától nem óltalmaztatnánk, ki állhatna ellene az ördög csalogatásának, a test kívánságának, a sok különböző kísérteteknek? De a Christus keresztiben, minden vétkek és kísértetek ellen, győzedelmes óltalom taláztatik. Mert miképpen a pusztában bújdosó sidókat, a verőfénynek sugáritúl, egy szép felhőnek sátorával óltalmazta Isten: úgy minket, az ő keresztnék és keresztre függesztett szent testének árnyékával, befedez a világ gonosságinak melegsége ellen, és a mi bűneinkért megöletett Christus árnyéka óltalmazta életünket, nyugottya és vastagította bűnek terhe alatt fáradott gyarlóságunkat. Annakokáért ennek az áldott keresztfának gyöngyörűséges minden gyümölcse. Mert ha tilalmas fa alatt elesett és romlott az emberi nemzet: azt mongya Christus, hogy a keresztfá alatt felköltötte és megéppítette romlásinkat. Ha annak a fának gyümölcse megnyitotta szemét Ádámnak, hogy látua és ismerné meztelenségét és bűneinek úndokságát: a szent kereszt alatt felnyílik szemünk, hogy lássuk és éresük üdvösségünk váltságának nagyváltát. Ha Moyses fája megédesíté a keserű vizeket, melyekből senki nem ihatott: a szent kereszt fája megédesíti minden keserűségünket. Ha az Eliseus fája a víz fenekéről felvonta a nehéz

vasat: a Christus kereszte a kétségbeesés tengeréből kivonsza az ember lelkét és mennyei reménységre emeli.

Harmadszor: nem talál az emberi okosság semmiben nagyobb okot az isteni szeretetre, mint a Christus szenvedésében. Azt mongyák közönségesen, és próbálva tapasztaltatik, hogy semmivel úgy nem köteleztetünk a szeretetre, mint a szeretéssel. Szóval nem léssen, hogy valakitől szeretetessél: hanem ha azt akarod, hogy szeressen valaki, szeressed őtet, mert erősebb kötéllel magadhoz nem vonhatod mások akarattját, mint szerelmeddel.

Soha semmiben Isten nagyobb és csudálatosb szerelmét hozzánk nem mutatta, mint mikor szent Fiát érettünk adta. Melyre nézve Sz. Pál azt írja, hogy noha Isten mindenkor gazdag és kegyelemben: de abban felettébb való és igen fellyülhaladó szerelmét mutatta, hogy a bűnnek halálából Christus által megelevenített. Okát, miért felettébbvaló ez a szeretet, ezt adgya: mert legnagyobb szeretetnek utolsó határa az, mikor valaki baráttjáért meghal. De ezt a czélt meghaladta Christus, mivel ellenségiért adta magát keserves halálra. Annakokáért Sz. János azt mongya, hogy Isten hozzánk való szeretetét abban jelentette, mert életünkért szent Fiát adta. Vallyon azelőtt nem jelentette vala-e szeretetét hozzánk, mikor semmiből teremtet és atyai gondviselésével sok testi-lelki jókkal ékesített; sok veszedelmektől óltalmazott? Úgy vagon. ezekben nagy szeretetet mutatott: de annyira megelőzi szent Fiának érettünk adásával egyéb szerelmének mutatását, hogy ehez képest a többi nem is látszanak; miképpen a fényes napkelet után, az égi csillagok szikrázása meg nem tetezik. Mert a több jótéteményt szavával vitte véghez; parancsolt, és meglettek mindenek: de a mi válságunk, irgalmasságának béliől származott és sok esztendők fáradságival, sok kínokkal vitetett végbe. Sokképpen próbálá Isten az Ábrahám hívségét; sok jelenségét is látta vala engedelmes szerelmének: de mikor fiát megakará Isten kedvéért áldozni azt mondá néki: Most ismérem hívségedet, mivel eggyetlen-egy fiadnak nem kedveztél én érettem. Ha annyira böcsüllötte Isten az akaratot Ábrahámban: vallyon mennyire kell nekünk böcsüllenünk, hogy a mi kegyelmes Istenünk halálra adta szent Fiát érettünk?

Ez a nagy szeretet szeretetet kíván tőlünk, és azért mongya Sz. János: Atyámfiai, szeressük az Istent, mert előbb szeretett ő minkat. És ezt a szeretetet meg is mutassuk; miképpen ő cselekedett ismértette szerelmét, mikor szent Fiát emberi testbe öltöztette és halálra adta érettünk. Nem sovány szóval, hanem nehéz és terhes cselekedettel mutatta Isten hozzánk szeretetét, mikor harminczhárom esztendeig keserves számkivetésünknek és bújdosásunknak savát kóstolta; mikor megfogatott, megcsúfoltatott, megostoroztatott, megöletett érettünk. Azért mi is, ne szóval, hanem

tekélletes cselekedetekkel mutassuk szerelmünket: fáradgyúnk, szenvedgyúnk, türjünk Isten kedvéért: szavúnk, cselekedetünk, jószágúnk, magúnk annak szolgályn, a ki magát érettünk adta. Mivel azé vagyunk, a ki minket drága kincsen, maga szent vérén, megvett és megváltott.

Jaj nekünk, keresztyének, ha a mi kezesünknek szerelmét meg nem böcsüllyük: ha életünkkel életét, halálunkkal halált, szerelmünkkel szerelmét meg nem hálállyuk.

Negyedszer: szomorú bánatra és keserves könyhúllatásokra indít a Christus halálának elmélkedése. Mikor Urunk a Cálvária hegyére, féradt és bádgyadott erővel, véres verítékes orczával mégyen vala, noha jártányi ereje sem vólt, noha senkihez semmit nem szóllott, semmi vígasztalást nem nyújtott senkinek: mindazáltal mihent amaz aitatos asszonyokat látá, kik az ő szenvedésén szánazkodnak és siránkoznak vala, mingyárt megállá, hozzájuk fordúla, kegyes intésekkel szárazstá és vígasztalá könyhúllatásokat. Mi dolog ez, keresztyének? Heródesnek és Pilátosnak sok kérése és kérdez-kedésére nem akara felelni a kegyes Jesus: és ímé, szomorú úttýában, halálra ítítetett legsúlyosb állapattyában, mihent az ő rajta szánazkodó asszonyok síralmát látá, a hóhérok keze közzül megszólalá; vígasztalá, tanítá, jövendő állapottyokrúl tudósítá őket? Vészitek-e eszetekbe, hogy erősebb a sírásnak hogysen a nyelvnek kiáltása? hogy hamarább Isten eleibe hatnak a könyhúllatások, hogysen az ékesszóllások? Más nyelven szóllanak Istennel, hogysen az emkerekkel: mert az emberek értik a szót, de nem értik a sírást: mennyországban pedig inkább értik a sírást, hogysen a nyelvnek hangosságát: és a könyhúllatás legfoganatosb szózat az Isten füleiben. Sír Sz. Péter, és megöldoztatik: könyvez Mária Magdolna, és megtisztíttatik: siránkoznak a Jerusalemlányi, és megvígasztaltatnak.

A sírásnak tulajdona, hogy megismérteti bánatúunkat. és kijelenti ahhoz való szerelműnk, a kit siratúnk. Mert akit ember szűből szeret, annak nyavalyáját sírás nélkül nem nézheti. Azért midőn Christus Lázárt siratá, azt mondá a kösség: Ládd-e mint szerette őtet? A ki tehát igazán szereti Christust, nem lehet hogy az ő halálán úgy ne keseregjen, mint elsőszülöttének halálán; és azt ne kiálcsa, a mit Sz. Dávid az Absolon halálán: Uram, Teremteremtőm, sőt — mivel híveidet anyádnak, azaz magadat fiúknak nevezted — szerelmes édes Fiam, vajha életedet életemmel felválthatnám! Vajha én te éretted meghalhatnék! kész vólna az én lelkem a te kinyaid viselésére. Én vagyok, Uram a ki vétkeztem: én érdemlettem ezeket a kínokat: engem kellvala megpökdőzni, megvesszőzni, megfeszíteni: engem kell valaminint vétkes Jónást, a sok kínok tengerébe vetni. Ah, felséges Isten! ha Jeremiás sűrű könyhúllatásokkal siratta Jerusalemlélemlésének pusztulását; sőt békeségnek angýali;

sőt ő maga Christus, annak a veszendő városnak kőfala romlásit keservesen siratták: nem illendőbb-e, hogy mi sirassuk Urunk és Megváltó Istenünk szenvedését? A Jefte leányát minden esztendőben négy nap siratták az Israel leányi, mivel az ammoniták ellen való győzelemért jókedvvel megáldoztatá magát; Josias királyról esztendőnként siralmas énekekkel emlékeztek a sidók, mivel országának ótalmaért a harczon megöleték: mi tehát, vétkeinkért áldoztatott és üdvösségszerző királyunk szenvedését ne sirassuk-e? Bizony, kőszikláknál keményebb szívünk, ha szerelmes Atyánk halálát, és ily keserves halálát, melyet mi érettünk szenvedett, száraz szemmel nézzük.

Keresztyének! Istentől kiadatott sentenzia az, hogy csak azok részesek a Christus váltságában, kik velle együtt siránkoznak. A kik úgy érzik a Christus kínnyát, mintha velle együtt a keresztfán függenének; a kik Christus sebeinek béllyegét viselik; a kik a Christus szenvedésében tündöklő tekéletes erkölcsök nyomdokit követik: azok érzik és vészik a Christus halálának gyümölcsét.

Ötödször és utólszor: nemcsak azért holt meg Christus, hogy váltságunkat elvégezze: hanem, a mint Sz. Péter írja, példát adott szenvedésében, hogy kövessük az ő nyomdokit. Azért ha Christus szenvedett: ti is hasonló gondolatokkal fegyverkezzetek; tudniillik, hogy Istenért és az ő igazságaért örömet mindent eltűrők. És, a mint Sz. Pál szól: Az előnkbe vet harcra tűréssel fussunk, Christusra nézván; ki nagy örömet szeme előtt viselvén, a kereszt kínnyát és gyalázattját felvállalta. Azért eszetekben forgassátok: gyakran pedig és sokszor forgassátok azt, a ki ennyit szenvedett: ha azt akarjátok, hogy el ne fáradgyatok a világi sok nyomorúságok és szenvedések között. Bezzeg, a ki gyakorta gondolkodik a Christus keresztről, könnyen visel minden fáradtságot. Mert ha pusztában megédesíti a keserű vizeket egy darab fáska: nincs olyan keserves szenvedés, melyet meg nem édesíthet Christus kereszte. Ha minden veszedelmekre bátorságosan rohannak az elefántok, mihelyen vért látnak: a keresztyének is felgerjednek a Christus emlekezetivel, úgy hogy véreket sem szánnyák azért kiontani, a ki elébb érettek szent vérért hullatta, és, a mint Sz. Pál írja, szüntelen, mindenkor testeken viselik a Christus szenvedését, hogy az ő testekben a Christus élete tündököljék. Ha azért Moyses inkább akara az Isten népével sanyarogni, hogysem a Faraó udvarában uralkodni; inkább akara Christussal gyalázatot szenvedni, hogysem az Egyiptus gazdagságival bévelkedni: a Christus híveinek is azon kell igyekezni, hogy a Christus nyomdokin járjanak: ő utánna menyenek, hordozván az ő gyalázatot. Azért, keresztyének, ha e világ hiteget; ha a test izgat; ha az emberek kísértének: ha az feleelyük a mit Uriás: Az Isten szekrénye, a mennyei gazdagságok tárháza, az Atya Istennek kedves Fia, az én uram és kapitányom, keresztfán

eped ; eczet enyhíti szomjúságát ; véres verítékkal fárad : igen illik, hogy én puhán éllyek ; kedvem szerént járjak ; a világi mulatságba merüllyek. Abban pedig bizonyosok legyünk, hogy valaki Christus után akar mennyországba jutni : keresztet kell vállára venni, mellyet soha le ne tégyen ; hanem mindennap viselje, és úgy mennyen Christus után : mert különben nem juthat az ő országába. Melyben részesítsen minket az Atya, Fiú, Szentlélek Isten. Amen.

SZÓTÁR.

A.

abajdocz: elegyes, kavart, kevert, zavart, egybe nem illők keveréke, hibás, rossz. V. ö. Nyelvőr, II. 491. és VIII. 16. A székelyeknél: abajdok, vmi arány v. ízlés nélkül való nagy test v. mű. V. ö. Kriza, Vadr. 491.

ág: nemzetség; generatio, genus, tribus. V. ö.:

«Néz nyugatra, borús szemmel néz vissza keletre
A magyar, elszakadott testvértelen ága nemének.»

Vörösmarty, Zrínyi

ágas: a minék sok v. sűrű ága van, ágas-bogas.

ágyasház: hálószoza, házasok ágya.

akadékos: akadály, e szóval is él. Kalauz, első kiad. 81.

akadékos: akadályozó, nehéz, a min fenn lehet akadni. Ma is mondják: akadékoskodni.

akadozni vmin v. vmiben: ragaszkodni vmihez.

alacsomb: alacsonyabb. V. ö. külömb, különb, különbség; öregb, öregbedés, öregbít.

aláhorgadni: lehajolni, lekonyulni.

alányelni: lenyelni.

alatta-való: alattvaló; subditus.

alázatosság: humilitas, modestia.

áldomás; áldás. V. ö. hallomás (halás), kéremés (kérés), e szókkal is él Pázm. Ilyen a tudomás. Halomás (meghalás), Ny. ör, III. 233. Hullomás (hullás), Ny. ör, III. 451.

alég: alig. A mindig h. ma is gyakran: mindég. A szék.-nél addég, addig h. V. ö. Kriza, Vadr. 491.

alítani: vélekedni, vélni. V. ö. Ny. ör. VIII. 435—436. Kriza, Vadr. 491. V. ö.:

«Rossz jelnek alítá, hogy nem ada választ.»

Arany, Toldi szer. IX. én. 21. vsz.

alkalmatlan: illetlen, kellemetlen, terhes.

alkalmatos: illő, kellő, a maga idejében való, hasznos, célirányos, céljának megfelelő, célszerű.

alkalmatosság: alkalom, arravalóság, rátermettség, ügyesség, használhatóság, haszon, célszerűség.

alkodni: alkudni, egyezkedni, megegyezni.

alkuszni: u. a.

alkotmány: mindaz a mi egybe van alkotva, épület, mű, V. ö.:

«Félt, hogy összetörik az egész alkotmány.»

Ar. Toldi szer. IX. én. 80. vsz

állapot : állapot.

állat : állat (animal), dolog (res), létező (ens), személy, valónk ; essentia, materia, substantia. V. ö. :

«Áldott vagy az asszonyi állatok közt.» Az any. üdv.

Petőfi egy költem. címe : Egy asszonyi állathoz.

A szerfeletti nagyítást a szék. így fejezi ki : nagy állat nagy ember ; nagy állat nagy fa. V. ö. Kriza, vadr. 491.

állatni : állítani.

álnak : álnok.

általverni : által- v. átdöfni.

ápolgatni : csókolgatni.

apród-esztendő : fiatal, gyermek, kiesiny, kiskorú.

arany-érő : aranyat érő. V. ö. :

«Kincs vala, kincs-érő, azokon terhelve.

Ar. Buda h. V. én. 6. vsz.

arányozni : törekedni vmi célra ; gondolni, vélmi. Sz. Moln. Szót.

arena : kő (betegség).

ár : ár, díj, jutalom.

ásítani : kívánczozni, vágyakozni.

assessor : mellette ülő, bíró, tanácsos.

aszú v. *asszú* : száraz. V. ö. aszú szőlő, bor, szilva ; aszalni stb.

átkozás : átok, átkozás.

atyafi, v. *atya-fia* : ugyanattól az atyától származó fiú, fítestvér, testvér, rokon. V. ö. :

«Némelyek kesergik atyafi véreket.»

Gyöngyösi, Kem. Ján. II. k. I. r. 49. vsz.

«Magamhoz emeltem, atyafi jóságból.»

Ar. Buda h. X. én. 40. vsz.

»De az eltaszítja testvérét magától,
Gőgösen fordul el jó atyafiától.»

Ar. Toldi, II. én. 7. vsz.

atyafiúi szeretet : testvéri- v. felebaráti szeretet.

atyúl v. *anyúl egynek lenni rkivel* : ugyanattól az atyától v. anyától származni. V. ö. Márk. ev. 6, 17. V. ö. :

«Kérjétek őt anyúl,
Kis árva gyermekim.»

Förösm. A rabló.

avatni : az «avik» ige tétető alakja.

avik : rögzik, belehat, áthat, átjár ; beeszi, beveszi magát.

azon : ugyanaz ; ragozva : azont, azonból, azonba stb. V. ö. Szarvas G. ezikk. Ny. ör. V. 546. és XV. 12—16.

azonegy : u. a.

B.

bajoson : bajosan, bajjal, gonddal.

bolygatag : nemcsak esztelent, bolondot stb., hanem bolygatag-ot, bolygó-t, bolyongó-t stb. is teszen. V. ö. Sz. Moln. Szót. és a Ny. ör. IX. 259. XV. 560—561.

balsamom : a lat. balsanum-nak némileg magyarosított alakja ; Kazinczy korában németesen balzám-nak kezdték írni, pl. Kossuth, Bajza stb. Ma : balzsam.

baromállóhely : baromállás ; oly hely, hol a barom áll, istálló.

barona : borona.

bátor : ámbár, bár, noha ; ma is mondják : ámbátor. V. ö. :

«Gondolta, de nem szólt. Visszás neki — bátor

Szerette, csudálta — Őrzse hogy oly bátor.»

Ar. Toldi szer. V. én. 24. vsz.

bátorság : bátorlét, biztosság, biztonság.

bátorságos : biztos.

bátorságosan : bátorságosan, bizvást, biztosan.

béfolni a sípot : elhallgatni.

békésérteni : bekisérni.

bénna : béna, csonka ; mutilus, mancus, debilis. Sz. Moln.

bévelkedni : bővelkedni, ez utóbbi alakkal is él.

béven : bőven.

bévenni : elfogadni ; megelégedni vmivel.

bérség : bőség.

bírni : parancsolni, rendelkezni, uralkodni.

bírni magát : vagyonosnak lenni ; ma is mondják : jól bírja magát.

birodalom : birás, felsőség, hatalom, jog, uralkodás, uraság.

birtok : u. a.

bizonyos : igaz, hiteles.

bizonyosan : igazán, hitelesen, valóságosan, bizonyos v. igaz dologként, biztosan, határozottan.

bontakozás : bomlás, romlás, zavarodás. Testi s lelki dolgokról egyaránt mondják. V. ö. :

«Ott üle mint egy szakadozott felleg, melyre borzadálylyal tekint nygán a nép, de bontakozásának örvend is.» Kuthy, Cill. Borb. IV.

bontakozott : bomlott, romlott, zavarodott.

borisák : iszákos.

böcsülhetetlen : eléggé meg nem becsülhető, megbecsülhetetlen.

böcsülteni : becsülni, tisztelni.

böcsüllet : becsülés, tisztelés, méltóság.

böcsülletes : becsülésre, tiszteletre méltó ; beeses. becsülendő, tisztességes, méltóságos.

Bölcs : majd Samont, majd Jézust, Sirák fiát. érti alatta.

Bölcsesség : Isten, vagy az Atya Bölcsesége, t. i. a Megváltó, értendő alatta.

bötű : szó, írás, textus.

bőr : bő ; fokozva : bővebben. Így él vele «A setét hajnalesillag stb.» című műve 13. és 16. lapj.

bővségesen : bőségesen, bőven.

bujlokni : bujni, bujdosni, bujkálni.

bülesü : buesu.

burítani : borítani V. ö. :

«Míg élek, harezolok az ottoman hóddal.

Vígan buríttatom hazám hamujával.»

Zrínyi, Szig. Vesz. Berekesztés. 4. vsz.

büntetések messzere halad: büntetésök későre marad, messzire^o elhalasztatik.

C.

Canticum canticorum: Salamon Énekek éneke nevű könyvének latin neve.

capitány: kapitány; feje, vezére vminek. V. ö.:

«Hét kapitánok (t. i. kapitánokat) emelének,
Mindeniknek várat szerzének.»

Én. pann. megvételéről. 11—12. v.

(Szilády Á., R. M. K. T., I. k.)

«Az egyek (t. i. egyik) kezettek jelesb vala,
Kinek neve Árpád vala,
Mindeniknek (t. i. mindeniknél, v. mindegyiknél) gazdagb vala,
Azért keztek fő kapitán vala.»

U. o. 21—24. v.

Christus jegyese: v. ö. Én. éneke.

cilicium: zsákos köntös, Sz. Moln. — Szörruha, v. öv, melyet a re-
meték, penitenczia gyanánt, mezítelen testökön viseltek.

comediás köntös: színpadi ruha.

compast: compass, iránytű.

complexio: a test alkotása, testalkat, testi állapot, egészségi állapot.

confrejt: többféleképp írja, confect-nek is; esemege. A latin «conficere»
igéből confectum, confectura, ezekből az ol. confetto, a fr. confiture
származott. Fruits confits sur l'arbre: a fán megérett és megédese-
dett gyümölcs.

csak az irgalmatlanságot adta okúl a veszen lők kárhoztatásában: csak
az irgalmatlanságot adta okául a gonoszok elkárhozásának. V. ö.
Máté ev. 25, 41—46.

csak meg nem botlott: csaknem megbotlott.

cseléd: család, háznép, nép, V. ö.:

«Ott levágák Felicziánt
A király cselédi.»

Ar. Zács Klára.

cselédes ember: családos ember, családatya; pater familias.

csendes: csendes. A XVI. században általánosán «sz»-szel írják, oly-
kor még a XVII-ikben is némelyek; mondja Szilády A., R. M. K.
T., II. k. 440.

csendeszség: esendesség.

csigetni: esittítani; él a csigatni alakkal is.

csinnyosgatni: csinosítgatni, csinosítani.

csőpülni: verni, legyőzni, megalázni.

csúfos: furesa, nevetséges, tréfás.

czélja kívül: czélján kívül. V. ö. kétségkívül.

ezifra: ezifraság; némelykor számot (Ziffer) és nullá-t, zerust is teszen
az ő és más régi írók műveiben. V. ö.:

«Gyémánt a ezifrāja.»

Ar. Toldi, XII. én. 14. vsz.

D.

darabosan: darabosan, durván, nyersen, tisztátalanul. V. ö.:

«Darabosan, odavetve.»

Széchenyi, Kel. N.

«Közleményeim darabosak valának.»

U. a. U. o.

deák: latin, római, tanuló.

deákiul is a mi nevünk földtől vétetett: valamint a héber Ádám szó annyit teszen mint földből vétetett: úgy a latin homo (ember) a humus (föld) szótól származott volna.

dederegni: dideregni.

de elég, ha az irgalmasságnak legfelsőbb és böcsületesb grádicsát azt járallya Christus: de elég ok v. ösztön a jámborokra nézve, ha az irgalm. legmagasabb fokául v. foka gyanánt stb.

délszín: dél, teljes napfény. V. ö.:

«Úgy tapogass az délszínben, mint vak az sötétben.»

Szkhárosi Horvát András, Az átokról, 51. sor.

(Szilády Á., R. M. K. T., II. k.)

A délszín kif. helyett a codex-irodalomban dél szívében kif. találunk; úgy tetszik, hogy a délszín. a dél szíve helyett, csak a XVI. sz. közepe felé jött szokásba, mondja Szilády Á., u. o. 459.

dellýest: délután. Ma is déleesti isteni szolgálatnak hívják a vecsernyét. V. ö.:

«Délest vala már, hogy felkaptak a hátra.»

Ar. Buda hal. X. én. 65. vsz.

derék: erős. fő, jeles, kiváló ügyes. A székelységben: darék, darak. V. ö. Kriza, Vadr. 495.

derekal: derékalj; derekalink (t. i. derékaljaink) férgek lesznek. V. ö. Izsai. 14. 11.

derekason: derekasan, erősen, jelesen, ügyesen.

doctor v. doktor: orvos, egyházi író, tudós.

dőjteni: dönteni. V. ö. Kriza, Vadr. 495.

dörgölődni: dörögni, dörmögni, morogni (e szóval is él. v. ö. «A se-tét hajnalesillag stb.» 5.), morgolódni, zúgolódni. V. ö.:

«Ígyen dörgölődik, feddődik ő magában.»

Ilosz. Selym. Pét. Az híres-neves Tholdi M. 348. v.

(Szilády Á., R. M. K. T., IV. k.)

düesősség: dicsőség.

E.

ecclesia: P. latinosan írja; ma is mondják eklézsia, t. i. egyház.

ég: levegő.

égbe emelni: égi magasztalni.

egyberontani: el- v. összerontani, összezúzni.

egyébaránt is: egyébként, másként, különben is.

egyéb nem lehet benne: különben, másképp nem lehet.

egyenlő: egyező közakarattal v. közmegegyezéssel való.

egyetemben: egyszerre, együtt.

egy lábíg elveszteni: mindannyit, mindnyáját, valamennyit megölni, kiirtani.

így prózára kötni: egyenlőnek tartani; ehhez hasonló kifejezése: egy igába fogni. V. ö. «A részegségnek veszedelmes undokságáról» szóló beszéd., a mely azonban nem foglaltatik e gyűjteményünkben.
egyszer s mind: egyszerre. V. ö.:

«Két lovag egyszersmind rohan a tusára.»

Ar. Toldi szer. XI. én. 102. vsz.

együgyű v. eggyügyű: egyszerű, jámbor, őszinte, szelid, gyermekded. V. ö.:

«A király azonban nem neheztelt érte,
 Mert az együgyű szív nyelvén nagyon érte.

Ar. Toldi, XII. én. 15. vsz.

eggyül-eggyig: egytől-egyig.

eggyütt: egy helyütt, egy helyen.

egy végben: egyfolytában, egyhuzamban, folyton, folyvást.

éh: éhes, éhség. V. ö.:

«Ily korán? Ily éh gyomorral?»

Ar. Pázm. lovag.

«Éhen, szomjan

Búcsu nélkül eltávoztak»

U. a. A bajusz.

éjfélkorig: éjfélig.

éktelen: rút, utálatos; minden a mi rendkívüli, ha szép is. V. ö.

Kriza, Vadr. 496.

elátalkodni: megátalkodni; megrögzöttnek lenni.

előbb-előbb: előbb-előbb, mindinkább előre.

életes: egyike ama sok szónak, melyekkel nyelvünk az öregség fogalmát kifejezi.

életét letenni: meghalni, sz. írási kifej. V. ö. Ján. ev. 10, 17, 18. és 13, 38. U. a. I. lev. 3, 16.

élet letétele: meghalás, halál.

életet viselni: élni, életet folytatni.

elevenen megholt: V. ö. I. Tim. 5, 6. Ján. titk. jel. 3, 1.

elfogni vmit v. vkit mitől: visszatartani, elvonni.

elgyőzni: meg- v. legyőzni. Sz. Moln.

elhalni: el- v. megrettenni v. ijedni; exanimari. Sz. Moln.

elhülni: u. a. V. ö.

«Elhülnétek, látva rettenetes pajzsát.»

Ar., Toldi, Előhang.

elkölni vmiről: eltérni, elfajzani. V. ö. kelni, kéltni, költni; el-, fel-, meg-, kikelni stb. V. ö.: Megholt a gyermek, elkölt a komaság. Km.

elmében képezni: képzelni.

elmulatni: elmulasztani, mellőzni.

elő: ős; eleje, feje, java, zsengeje vminek. V. ö.:

«Emlékezzünk régiekkel,
 Az Szythiából kijuttekkel,
 Magyaroknak eleikrel.»

En. Pann. megvételéről.

(Szilády A., R. M. K. T., I. k.)

«Ott Rozgonyi a nép elejét kínálja.»

Ar. T. Szer. II. én. 58. vsz.

elő-állat: mindaz a mi él; az élettelen dolgok ellenkezője. V. ö.:

«Minden élő-állat elpihent ott, kinn, benn.»

Ar. Toldi IV. én. 4. vsz.

előbeszélni: elbeszélni, elmondani.

előjáró okait: megelőző okait.

előfutó: kikiáltó, hírmondó; præco, præcursor, prodromus. Sz. Moln.

előljáró: u. a.

előrevetni: előrevetni, előretenni, először említeni.

előmentét: előmenetelét, e szóval is él. V. ö.:

«Bárhol állj, csak tőled előmentét lássa.»

Ar. Domokos napra.

előnkbe vett harczra stb.: V. ö. Zsid. 12, 1, 2.

előtte: maga előtt.

előttejáró: előljáró; superior; chef.

előzni: megajándékozni.

elsőben: először, kezdetben.

elszakaszkodni: erejét veszteni, gyengülni. V. ö. Ny. ör, II. 471.

A székeleyknél: szakadkozni. Kriza, Vadr. 517.

eltöretni: elrontani. Ma is mondják: megtörni. V. ö.:

«Negyven ágyúval kezdé törni bástyáját.»

Zrinyi, Szig. vesz. II. én, 54. vsz.

el-tova: tova el, messze.

elveszté kincsét csak hogy mutogatá: elveszté kincsét csak azért, mert mutogatá.

elvetett: megvetett, megvetendő, alávaló; abjectus.

emberiszokást halladó erkölcs: emberierőt meghaladó, rendkívüli erkölcs.

emberség: emberi természet.

emberszólás: emberek megszólása, rágalmazás. V. ö.: Igazmondás nem emberszólás. Km.

emelkedni: felkelni. V. ö. Eszter. 5, 9. 13.

emeltethet: emeltethetik.

emlekezés: emlékezés, emlékezet, megemlékezés.

emlekezet: u. a. és emlék, emlékező tehetség.

emlekezni: emlékezni, említeni.

emlekeztetni: emlékeztetni, figyelmeztetni.

említeni: emlékezni.

Emmanuel: V. ö. Izsai. 7, 14. Máté ev. 1, 23.

engedelem: engedelmesség, szófogadás, engedés, elengedés.

engedni: engedelmeskedni, szótfogadni; ma is mondják: engedni a jó szónak stb.

éppen: teljesen.

épület v. éppület: épülés, (testi v. lelki); alkotás, alkotmány.

ereje szakadt: elerőtlenedett meggyengült. V. ö. inaszakadt.

érkezni: elérni, eljutni, ráérni.

erősség: egy a négy főerény közül.

erősíteni: erősíteni, bizonyítani, állítani, V. ö.:

«Annyit soh'sem látott, azt erősítette.»

Ar. Toldi, X. én. 11. vsz.

erőt venni: elhatalmasodni. V. ö.:

«De az éj erőt vett, csakhamar beronta.»

Ar. Toldi, V. én. 1. vsz.

érték: tehetség, vagyon. V. ö.:

«Értéke kőváarak.»

Gyöngy. Mur. Vén. I. r. 24. vsz.

«Bővült is értéke szerzett jószágából.»

U. a. u. o. 47. vsz.

«Tehát minden értéked?»

Kuthy, Cill. Borb. VII.

értelmek és itileték igazságával mondották: értelmök (t. i. eszök) és ítéletök (azaz vélekedések) igazsága szerint, vagyis: teljes meggyőződésökből mondották.

érteni: megtudni, vélni.

érzékenységes: érző, érzékeny.

érzékenység: érzék (sensus), érzékiség (sensualitas), érzés, érzőség (sensibilitas).

érzékenységtelen: érzéketlen; pl. a nem érző, élettelen dolgok.

esés: bűnbeesés, bukás (lelki értelemben).

eset: u. a.

esni: történni. V. ö.:

«... Lásza azt,
Hogy itt mik esnek.»

Katona, Bánkbán, I. 4.

«Hogy' esett, mint esett, mind elpanaszolta.»

Ar. Toldi, VII. én. 11. vsz.

«Ilyen eset még nem esett magyar ember házán.»

U. a. Pázm. lovag.

eszbe venni: észrevenni, megtudni, megérteni, megfigyelni; vigyázni vmire. V. ö.:

«Az nagy Mindenható az földre tekinte,
Egy szemfordulásból világot megnézte:
De leginkább magyarokat észben vette.»

Zrínyi, Szig, vsz. I. éu. 7. vsz.

«Nézi Miklós, nézi, s dehogy veszi észbe.»

Ar. Toldi, I. én. 8. vsz.

eszefordult: esztelen, eszelős.

eszten: ösztön.

észveszés: máskor észvesztés-t is ír; háborgás, háborúság, zavargás, zavarodás; dementatio, perturbatio, confusio, anarchia.

étel: evés.

ételés: mérgezés.

ett: evett, így is él vele. Az ett alak ma is divatos némely vidéken, pl. a Királyhágón túl. V. ö.:

«A holló egy magas fa galyán sajtott ett.»

Virág, Holló és róka.

ezen: ugyanez; olykor ragozva. pl. ezent sth.

eszköz: eszköz, így is írja. Sz. Moln. Szótárban is megvan mindkét formája.

ez okon: ez oknál fogva, ezért, ennélfogva, azért,

F.

farakas kaszára vetni: legyilkolni.

feddődni: czivódni morogni, pörölni, zsémbelni. V. ö.

«Ígyen dörgölődik, feddődik ő magában.»

Hosv. Az líres- neves Tholdi M. 348. v.
(Szilády Á., R. M. K. T., IV. k.)

fejére nevelni: elkapatni; kényeztetéssel elrontani.

fejezni mondását v. szavát: befejezni.

félelmes: Sz. Moln. szerint: félolmes, t. i. félénk, féléses, félős, gyáva.
Ny. ör, V. 121.

feleltököm: a német Frühstück-ból. Katona (Bánkb. Előversengés)
félöstököm-nek írja.

felettében-való: felette nagy; nimius. V. ö. Sz. Pál, Efez. 2, 4.

fellövelni: P. ik-esen él vele; gyorsan felszállani, felrepülni.

fellyebező: a lat. superbus, superbiens szókat, meg e szavakat: Superbus, supra vult videri, quam est, (Isidor. Etymologiar. 10.) ama szóval magyarázza; ellenkezője a földrehajlott, a mi e szavak fordítása: Humilis, quasi humo acclivis. (Isid. u. o.)

fellyülhaladó: mindent felülmúló; supereminens. V. ö. Sz. Pál, Efez. 3, 19.

feltartás: eltartás.

fenekedés: indulat vagy szenvedély, mely a haragnak v. bosszúnak bizonyos ijesztgető jeleivel tör ki; mondja az Akad. n. szót.

fenheazni: fenhéjázni, kevélykedni, felfuvalkodni.

fenyíték: fegyelem, fenyegetés, fenyítés büntetés. V. ö.:

«Fenyíték többé már nem biztos kapocs, mely egy ország lakosait egybekötné.»

Széchenyi, Stadium, az első előlj. besz.-ben.

férni vki- v. mihez: hozzáérni v. jutni; illeni.

festom: a lat. festum; ünnep, pompa.

foglalni magát vmiben: foglalkozni vmivel.

fogyatkozott: testileg, v. lelkileg megfogyott, hanyatlott, szegény, szűkölködő.

fogyatni: fogyasztani, elvesztetni, pusztítani, felemészteni.

fok: várfok, bástyafok. V. ö.:

«Vár fokára tűzöd a levágott fejet.»

Ar. Toldi, VIII. én. 13. vsz.

folyamni: folyamodni.

fontba vetni: megfontolni.

fordítani: változtatni. V. ö. fordítani a dolgon; Isten jóra fordítja stb. V. ö.:

«Beszédének sorját emígy fordította.»

Ar. Toldi, VIII. én. 9. vsz.

fordulni: megfordulni, származni, sarkallani, válik, változik. V. ö. jobbra fordul, előfordul. V. ö.:

«S mint mikor tavasszal, ha lágy idő fordul.»

Ar. Toldi, XI, én. 16. vsz.

forgódni: forgolódni.

fő ember: előkelő ember; heros, magnas. Sz. Moln.

fő gyümölcs : jó, nemes v. finom gyümölcs.

földi serafin : Sz. Bonaventura scholasticus theologust érti, kit kora doctor seraphicus-nak hívtak.

földhöz foglallyák az emberek kedvét : a földi, testi dolgokhoz vonják az emberek kívánságait.

főtörés : fejtörés, gond.

fris : új, üde, gazdag, jó, szép.

frissen : gazdagon, jól, szépen.

fulák : fulánk ; mindkét alak előfordul irataiban, úgyszintén Sz. Moln. Szótárában is.

fűrű : fűrő (szerszám). V. ö. :

«De egy sincsen, a ki elébe fordulna,
Hanem még a fűrűlyukba is bebúna.»

Ar. Toldi, XI. én. 7. vsz.

furcsa : különös, meglepő, rendkívüli, elmésségével megneveltető.

futamtatni : megfutamtítani, megszasztani.

függni vmiben : ebben v. abban állani.

fülgyöngy : fülbevalóba v. fülbenfüggőbe való gyöngy.

fűszerszám : fűszer, orvosság ; aroma, Sz. Moln.

G.

galiba : baj, rossz.

garádics : a lat. gradus-ból, fok, lépeső ; grádicsnak is írja. V. ö. :

«Grádicos ránczokra a homlokát vette.»

Gyöngy. Mur. V. I. r. 148. vsz.

genealogia : nemzetségek lajstroma. Sz. Moln. Származás, nemzetségrend.

gira : pénznem. V. ö. Luk. ev. 19, 12—26. Kriza, Vadr. 500.

gondolatlanság : meggondolatlanság.

gondviseletlen : gondatlan.

gonosz : gonoszság, rossz, baj, kár, szerencsétlenség.

gonosz néven venni : rossz néven venni.

gonosztét : gonosztétel, S. Moln. — Gonosz v. rossz cselekedet.

goromba : durva, formátlan, nyers, tökéletlen, a mi nem szép.

gyakor : gyakori, gyakorta való, gyakran.

gyakorlani : gyakorolni ; exercere, exercitare, frequentare. Sz. Moln.

gyalázat : gyalázás, szégyen, rágalmazás.

gyanuságba esni : gyanusítani, gyanakodni.

gyenge : finom, jó, lágy.

gyengéltetni : kényessé tenni, kényeztetni.

gyermecske : gyermekecske, a szóval is él.

gyűjteni : gyűjteni.

gyűjtemény : gyűjtemény, gyűjtés nemesak testi, hanem lelki dolgokra is vonatk.

gyülekezni : gyülekezni.

H.

ha : mikor, valjon.

ha akarátja kedvetlen a felebaráttja nyavalyájához : ha nem akarja felebarátja baját, v. abban nem telik kedve, sőt a miatt kedvetlen.

hagyás : meghagyás, parancsolat ; egy hagyással a t. m. egy parancsolatra. V. ö. :

«Hagyja neked: holnap légy ott jelen.»

Ar. Toldi szer. XII. én. 54. vsz.

hajlandó: hajlékony.

hajólthatatlan: hajthatatlan.

hajtani vkihez v. vmihez: ragaszkodni; v. ö. nem hajt a szavára stb.

ha a ki: a ki, ha valaki.

ha ki: u. a. V. ö.:

«Odakünn az öreg, ha ki útját állja.

Kilencz szobán keresztül dőfi, taszigálja.»

Ar. Pázm. lovag.

ha mi: ha valami.

halladás: haladás.

halladék: haladék; Sz. Moln. mindkét alakot feljegyzí; halosztás.

halladsza: halld, halljad. V. ö.:

«Azután így szóla: vitéz: addsa kezéd.»

Ar., Toldi, XI. én. 15. vsz.

«Hozdsza köpönyegem.»

U. a. T. est. VI. én. 15. vsz.

hallgatni vkihez v. vkitől: engedelmeskedni, függni vkitől, tartozni vkihez v. vmihez.

hallomás: hallás; v. ö. hallomás szerint stb.

hamar: gyors; hamarságos, hamarvaló. Sz. Moln. V. ö.:

«Senki már ne bízzék jó hamar lovában.»

Kákonyi P. Hist. Astiagis, regis et Cyri etc. 273. v.

(Szilády A., R. M. K. T., II. k.

ha meg nem csalamtom: ha nem csalatkozom, ha nem csalódom.

hanem: csak; a lat. nisi.

hangoskodó: hangos, hangzó; hangosan, zajosan beszélő; lármázó.

hangosság: hang.

haragudt: haragudott; a Királyhágón túl ma is divatos alak, az «aludt» pedig országszerte.

haszontalan: haszon nélkül való, hasznavehetetlen; haszontalanul, czéltalanul, ok nélkül.

határban tartóztatni: korlátozni.

határozni: mérni, határolni, meghatározni; definio. Sz. Moln.

hátat adni: megfutni, megszökni, meghátrálni; terga dare.

hátrahagyni: elhagyni, elmulasztani, kihagyni.

hátrarúgni: ellenkezni, ellenszegülni; recalcitrare; sz. írási kif. V. ö.

Móz. V. k. 32, 15. Ap. esel. 9, 5.

hátra vetni: elvetni, hátrateni; rejicere, postponere. Sz. Moln.

házasság kívül: házasságon kívül.

házasságrontó: házasságtörő.

héanos: hiányos.

helyeztetni: helyezni. V. ö. alkalmaztatni, szerkesztetni stb.

helyrevinni: helyrehozni, pótolni, jóvátenni.

heted-szaka: a hét folytában, a héten át, a héten. V. ö. éjszaka.

hevenyében: gyorsan, hamarjában. Sz. Moln. szerint: ferventer, fervido. V. ö.:

«Asztalt is terített, csak úgy hevenyéből.»

Ar. Toldi, IV. én. 10. vsz.

hirdetni vkít: hívní.

hiteles: hiteltérdemlő, hívékre méltó.

hitetni: ámitani, csalni.

hiúságra oszolni: hiuvá, hiúsággá válni.

hivatal: hívás.

híveidet anyádlnak, azaz magadat fiúknak nevezted: v.ö. Máté, 12, 48—50.

hirolkodó: hivalkodó, munkátlan, rest, tunya, hanyag dologtalan.

hizlalni: táplálui.

hőharmat: dér, zúzmara.

hőhérolni: bántani, kínozni.

holott: ott hol, hol, a hol, pedig, ámbár, jöllehet, noha, mivel, mert, minthogy. V. ö.:

«Kérlek tehát, ha majd leszállsz,
Holott fejérlík ama ház.»

Vörösm. A holdhoz.

holt számban hagyni: holtta tenni, megölni.

holtszenes: holtszén színű; a holt szén oly szén, a melyet égő állapotában vízzel leöntöttek és eloltottak, hogy használni lehessen. Elevenszén a parázs.

hopmester: a ném. Hofmeister-ből; már G. Katona írja, hogy udvarmesternek kellene mondani. V. ö.:

«Eladák Józsefet medianitáknak.
Faraó királynak ő komornikjának,
Az fő hopmesternek azaz Putifárnak.»

Nagybáncái Mátyás, História az Jákob patr. fiáról Józsefről, 97—99. v.
(Szilády Á., R. M. K. T., IV. k.)

hosszú és nehéz mindent törvényből és parancsolatból tanulni: hamar és foganatos a jó példából való okoskodás: Seneca e szavainak fordítása: Longum iter est per praecepta: breve et efficax per exempla. Ep. 6.

I.

idegen: idegen hely v. föld.

idegeníteni: riasztani, elriasztani, elkedvetleníteni

idegenség: idegenkedés, ketvetlenség, nem akarás.

idején: korán.

igazán: igaz-módon, helyesen.

igazán mondgya egy poeta: azaz Plautus, t. i. ezt:

«Probum patrem esse oportet, qui gnatum suum
Esse probiorem quam ipse fuerit postulet.»

Pseud. I. 3. 438—439.

igazítani: igazzá tenni, üdvözíteni.

igazítás: igazzátevés, megigazulás, üdvözülés.

igaz okosság: igazi, valódi okosság, a józan ész.

igazságnak napja: v. ö. Malakiás próf. 4, 2.

igy: ügy, baj. V. ö. ügyes-bajos.

igy állja bosszúját Isten, az atyákon tett bosszúnak: így áll bosszút Isten, az atyák ellen elkövetett bűnökért.

igyes: egyenes. A széknél: igyenessen, igyenössen. V. ö. Kriza, Vadr. 503.

igyesíteni: egyenesíteni.

igyengetni: egyengetni, egyenesíteni, igazítani.

ihon: ime.

ijegtetni: ijesztgetni.

illetés: a tapintás érzéke.

imé: ime. Károli G. bibliafordításában és más régi íróinknál is ékeztve fordul elő. V. ö.:

«De imé hirtelen a pesti oldalon.»

Ar. Toldi, XI. én. 11. vsz.

immel-ámmal: felszínesen, hanyagul, kelletlenül.

indítani: kezdeni, támasztani.

indulat: affectio, affectus, motus, passio. Mai is mondják: jó v. rossz

indulat stb. V. ö.:

«Ő is most a törökön van

Vitéz indulatjából.»

Kisfaludy S. Somló, I. én.

«Tudván, milyen indulatja

Ő neki a vadászat.»

U. a. u. o. II. én.

«Te indulat nélkül való teremtmény.»

Katona, Bánkb. I. 7.

«Feltámad lelkének szennyes indulatja.»

Ar. Toldi, III. én. 2. vsz.

ingyen: pedig, csaknem; ingyen sem: nem is.

írás: a sz. írás.

irgalmasságának beliből: a vulgata e szavainak fordítása: per viscera misericordiæ. Lnk. ev. 1, 78.

írton írni: egyfolytában, gyorsan, sietve írni. V. ö. folyton-folyvást.

ismég: ismét. A Szék.-nél: esmég, esméng. Kriza, Vadr. 498.

ismeret: ismeret, ismerés.

ismérni: ismerni.

ismértetni: ismertetni, megismertetni, tudtul adni.

isóp: izsóp; hyssopus.

istáp: bot. A ném. Satb. szóból. V. ö. istápolni.

Isten kegyességének szentséges titkának nevezi: v. ö. I. Tim. 3, 16.

Isten kívül: Isteneu kívül.

Istennek minden eszlekedeti felett bérségesb az irgalmasság: a vulg. e.

szavai: miserationes ejus super omnia opera ejus. Zsolt. 144. 9.

Istentől szakadt: Istentől elszakadt, elpártolt, eltávozott.

iszák: zsák.

ítélet: ítélet, ítéls, veszedelem, vélekedés. V. ö.:

«Aprómarha-nyáj közt van szörnyű ítélet.»

Ar. Toldy, II. én. 1. vsz.

ítélni: ítélni, vélni, tartani.

íz-adás: ízt adás, az ételek izessé tétele. Sz. Moln. Szótára szerint conditura; ízt adok, condio. U. o.

ízes: jóízű.

ízleni: ízeltetni, ízlelni. Sz. Moln. A kóstolni szóval is él P.

J.

jaj s meg jaj: jaj és megint jaj, v. jaj és mégegyszer jaj.

jártányi erő: járásra v. járni való erő. V. ö.:

«Jártányi ereje sem vala búvába',
Karon úgy segíték maga szobájába.»

Ar. Toldi szer. VI. én. 73. vsz.

«Nines a nagy vitéznek jártányi ereje.»

U. a. T. est. VI. én. 12. vsz.

játczodozás: játszás, játék. Sz. Moln. is úgy írja mint P.

játszódtatni: játszani, csalni, kápráztatni. A Királyhágón túl ma is mondják: játszodni,

jegyezni: jelölni, jelenteni, tenni; notare, significare, signare.

jelenség: bizonyíték.

Jerónymus: Jeromos.

jó: testi v. lelki jószág, birtok, vagyon; jónk t. i. javunk, többesben: javak (bona).

jóakarát: kedv, szabad akarat, szabad elhatározás, készakarát, készség; promptitudo.

jóakarattól: jószántából, készakarva, szándékosan, szántsándékkal.

jókedv: kegyesség, jóakarát, szabad elhatározás.

jólakás: lakmározás, vendégség.

jólakni v. jóllakni: lakmározni.

jól hagyni: jólétben hagyni, gazdagságban hátrahagyni.

jól lenni: jó dolgának lenni; ma is mondják: hogy van? jól van. *jobb korában*: legjobb korában, élte legszebb, legerősebb idejében.

V. ö. javakorbeli. Gyakran él középfokkal felsőfok helyett. Ma is mondják: kisebb gondja is nagyobb stb.

jóhírű-nevű: más régi íróknál: híres-neves; Ilosvai Selym. P. művének czíme: Az híres-neves Tholdi M. stb.

jóság v. jószág: virtus.

Josephus: Flavius József, görögül író zsidó történetíró.

jótét: jótétel, jótétemény, jótett.

józamb: józanabb.

jöttön-jönni: gyorsan jönni. V. ö.:

«Jöttön jöjj! hozd ide adóját országnak.»

Ilosv. Az híres-neves Tholdi M. stb. 218. v.
(Szilády Á., R. M. K. T., IV. k.)

jövő-járó: járó-kelő.

Julius császár: Julius Caesar.

jutalom: bér, díj.

Juvenalis írja: szószerint ezt:

«Credebant hoc grande nefas, et morte piandum,
Si juvenis vetulo non assurrexerat, et si
Barbato cuicunque puer.»

Satyr. 13. v. 54–56.

K.

kákaszatyor: kákából való kosár. V. ö. Móz. II. k. 2, 3.

kamaraszék v. kamoraszék: arnyékszék, pervátának is hívja.

kápa: csuklya; caputium, cuculio, cucullus. Sz. Moln.

kapdosni vmin v. vmit: V. ö.:

«Ezt arany ingerli; kapdos amaz újon.»

Ar. Buda h. XI. én. 47. vsz.

kapirtyalni: kapargatni.

kapni vmin: V. ö.

«Egy kis legény kért meg a télen,
De nem volt mit kapni szegényen.»

Tompa, Népdal.

karalni: hangutánzó szó; ily hangon jelenti a tyúk jókedvét. V. ö.:
A moly tyúk sokat karal, keveset tojik. Km.

kardéra tudni: könnyen, segítség nélkül, könnyv nélkül, betéve tudni.
Sz. Moln. Szót. szerint: kardéra v. kordéra, obiter, perfunctorie, absque norma, sine adminiculo. Az alföldön a kétkerekű szekeret hívják kordénak.

kárhozat: elkárhozás, veszedelem. V. ö.:

«Szava játék, hite szellő, kárhozat.»

Ar. Rákócziné.

kárhoztató: kárhozatos, kárhozatot szerző.

károsítani: kárt szerezni, tenni.

kárt tenni: u. a.

kárvallás: ma a ném. Schaden, leiden fordítása járja helyette. V. ö.
szégyenvallás. P. ez utóbbi szóval is él irataiban.

kedv: akarat, önkény, öröm, tetszés, kegyelem. V. ö. kedvemre való,
kedvem telik stb.

kedvesben: kedvesebben, nagyobb kedvvel, örömöstebb, tetszőbben,
kellemesebben.

kedvére bocsátani v. tartani: kedve v. tetszése szerint hagyni élni.

kedvel találni vkinél v. vki előtt: kegyelmet, tetszést nyerni; tetszeni.

kellemes v. kellemetes: kedves, kedvre való, kellő, tetsző. V. ö.:

«Mert ez lőn nálok hát tökéletes,
Királnál pedig nagy kellemetes.»

Szabács viadala, 123—124. v.

(Szilády Á., R. M. K. T., I. k.)

kelletni magát: megkedveltetni, tetszővé, kedvessé tenni magát.

kellő közepe vminek: középpont; centrum, medium. A szék.-nél köllős
közepe: éppen a közepe. V. ö. Kriza, Vadr. 506.

kellve észik: akkor eszik mikor kell, annak idejében, mikor éhes.

kenődni: az arcot festeni; titkolni, szépíteni vmit.

képebeli személy: vkinek képét viselő személy, helyettes.

kerékben állni: körben állni.

kereszt: baj, csapás, szenvedés.

keresztyén: e szó nem a kereszt, vagy keresztelés szótól, hanem
Krisztus nevétől származik; a sz. írásból tudjuk, hogy Antiochiá-
ban hívták először így Krisztus hiveit (Ap. cs. 11, 26.) A görög
χριστιανός szóból származik a lat. christianus, ebből, a szláv kresz-
tyan, és ebből a magy. keresztyén; úgy mint: hostia-ból ostya,
Sebastianusból Sebestyén stb. A régi írók valamennyien, Pázmány
és Káldi is, ekként írják, sőt a maiak közül is némelyek; és pedig,
a szófajti törvényei szerint, kétségkívül helyesen. V. ö. Ny. ör. X. 560.

keresztyéni: keresztyén; a régi nyelvben «magyari»-t mondtak olykor
magyar helyett stb.

készénni: kísérni.

készület: fegyverzet, felszerelés, készülék. Sz. Moln.

készületlen: készületlenül.

kételen: kénytelen, kénytelenül; a régi írók csaknem mindig kételen-t írnak, még a XVII. században is, Bethlen G., Káldi, Zrínyi. Azonban Pázm., irataiban előfordul a «kéntelen» alak is. A szék.-nél is «kételen.» Kriza, Vadr. 505. V. ö. Ny. ör, II. 23. III. 13. IV. 20. V. 18. IX. 164. 542.

kételenítés: kénytelenítés, kényszerítés.

kevélykedes-nemző: kevélykedést nemző, kevélységet szerző, előidéző.

ki: mi, mely.

kigyökerezni: a lat. eradicare; gyökerestől kitépni, kiszaggatni, kigyomlálni, kipusztítani.

kühozni: következtetni.

ki-ki: mindenki, bárki.

kimlő: kémlő, kém.

kinek neve az, hogy vagyon: V. ö. Móz. II. k. 3, 14. Ján. Titk. jel. 1, 4. 8.

kínyeskedtetni: kényeztetni.

kínyesen: kényesen, finnyásan, szabad akaratból, készakarva; sponte. Sz. Moln.

kínyeztetni: kényeztetni.

kire nézve: mire nézve.

kísírtet: kísértés; tentatio.

kísztetni: késztetni.

kiváltozni: kiváltani, megváltani magát.

kiverdődni: kivergődni.

kóborlás: fosztogatás, rablás. V. ö.:

«Mind ez világ most rakva fősvenységgel,

Nagy kóborlással, telhetetlenséggel.»

Szkhárosi Horvát András, Az fősvenységről, 51—52. v.
(Szilády, Á., R. M. K. T., II. k.)

«Városomból küldd ki kóborló hadadat.»

Ilosv. Tholdi, 291. v.
(Szilády Á., R. M. K. T., IV. k.)

korcsoma: koresma.

koronázat: koronázás:

kormány: a mivel kormányozzák a hajót, kormányrúd; kormányzás.

könyvezni: könyezni.

környékezni: körülvenni.

kőromlás: falromladék; rudus, eris. Sz. Moln.

kösség v. község: nép, gyülekezet, közönség. Communio, communitas, plops, populus, politia, respublica. Sz. Moln. V. ö.:

«Hirdete egyszersmind esztergomi érsek,

Toldira nagy átkot, szélyel a községnek.»

Ar. Toldi szer. VI. én. 95. vsz,

kötni magát vmire: kötelezni mag. vmire, e kifejezéssel is él.

köves szerszám: drágakövekkel kirakott szerszám.

következő: ezután következő, bekövetkező, utóbbi, későbbi.

közbejáró: közbenjáró.

közbevetés: vitatkozás.

közbevetés nélkül: közvetlenül; immediate.

közelgetni: közeledni, közelíteni. V. ö.:

«Rémülés száll a közelgetőkre.»

Vörösm. Csík Ferke.

«Az est közelget.»

Petőfi, Honfidal.

közönseg: közösség, egyetemesség, általánosság, nyilvánosság.

közönséges: egyetemes, általános, nyilvánvaló.

közönségesen v. közönségesen: egyetemesen, általánosan, általában, rendszeren.

közönséges gondviselések tisztiben: nyilvánostisztségekben, hivatalokban.

közönséges gyülekezet: egyetemes zsinat; concilium oecumenicum.

közükbe akad: közéjük kerül.

külömb: jobb, más. V. ö. Különb ember légy apádnál. Km.

külömben: jobban, másként.

könnyebbség: könnyebbség, könnyebbítés, könnyebbülés, könnyítés.

könnyű: könnyű.

külső ember: embertárs, felebarát; az «én» ellenkezője.

külső jó: földi, testi, világi jó v. javak.

L

laistrom: a lat. registrum-ból. V. ö. Ny. ör. X. 161.

lákás: lakmározás, evés, vendégség. V. ö.:

«Kedvedre itt élsz minden kívánságban,
Tánczban, lakásban, ének. vígságban.»

Baranyai P. Az tékozló fiúról, 146—147. v.
(Szilády Á., R. M. K. T., II. k.)

lakni: lakmározni, enni. V. ö.:

«Lakjanak vígan, kik laknak házamban,
Kövérbik barmot öljék meg lakásban.»

Baranyai P. Az tékozló fiúról, 278—279. v.
(Szilády Á., R. M. K. T., II. k.)

lakodalom: lakmározás, vendégség. V. ö. Hegyen, völgyön lakodalom. Km.

lakozni: lakmározni. V. ö.:

«És a mikor váltig lakoztanak.»

Kisfaludy S. A tyrann poéta.

«Jól van, csak lakozzatok!»

Kuthy, Cill. Borb. VI.

«Mi kell? lakozás kell? — akar éjnap itten
Dőzsölj palotámban, mint egy Odin isten.»

Ar. Buda h. XI. én. 9. vsz.

látás: látomány, jelenés; visio.

látatlik: látszik. A lat. videtur. V. ö.:

«Tűr s várni láttatik

A borzasztó halált.»

Vörösm. Az árvizi hajós.

látattya: látatja, látszatja, tekintete, eredménye, foganatja. V. ö.:

«Mindennek fényt ada sok külön látattal.»

Zrínyi, Szig. vesz. IV. én. 12. vsz.

lattrabb: latorabb, gonoszabb.

lattrul: latorul, lator módra, bűnösen, gonoszul.

legártatlamb: legártatlanabb.

legfelsőbb és böcsülletesb: legfelsőbb és legbeesülletesb, azaz legmagasabb és legbeesülendőbb.

legjobb és hasznosb: legjobb és leghasznosb.

legnagyobb és böcsülletesb: V. ö.:

«Ő a legnagyobb s szebb.»

Ar. Családi kör.

legutól: legutoljára.

telkével fizetni: lelket elveszíteni, elkárhozni. Ma is mondják: életével fizetni.

lelki veszedelem alatt: a lélek elveszésének v. elkárhozásának terhe, büntetése alatt.

lén: lőn lett.

lencselév: lencseleves v. főzelék. V. ö. Móz. I. k. 25, 29—34. V. ö.:

«... Lévnyalóvá

Letélt dicső Árpád gyümölcse te?»

Katona, Bánkb. I. 2.

lenyomni: elnyomni, testileg v. lelkileg leverni. V. ö. nyomasztó.

lépik: lép. Ma is ik-esen mondják a Királyhágón túl. V. ö.:

«Hadnagyival együtt az várba bélépék.»

Zrínyi, Szig. vesz. IV. én. 35. vsz.

libertinorum, cyrenensium: idézet a vulgata-ból, v. ö. Ap. esel. 6, 9.

tevegő eg: levegő. V. ö.:

«Ki volt az énekes madár tanítómestere? a darvak útmutatója hol van a levegő égben?»

Tompá, (Mit találunk a természetben? című besz.-ben.)

«Enni nem ettek mást, mint levegő eget.»

Petőfi, Ján. vit. X.

lopó: a ki lop; fur. Sz. Moln. A régi nyelvben «tolvaj» rablót jelentett.

lővelni v. lövelleni: V. ö.:

«Nemzeti költészet lövelli állócsillagként a nemes érzelmek fénysugarát a népekre alkonytalanul.»

Kossuth, P. Hirlap, 1842. év. 148. sz.

«Szélyel az árnyékba fénye lövell tűzként.»

Ar. Buda h. V. én 5. vsz.

M

macula: mocskok, szenny, szeplő.

maga: ő maga; ipse; de, noha, pedig.

magában: maga, ő maga, magában véve; in se et per se.

magán: maga, magában, magánosan, csupán, csak, magában véve.

magánvaló: külön, különös, különvaló.

magunkismérése: magunkismerése, önismeret.

mai: mai. V. ö. Kriza, Vadr. 508.

mai tanuságunk tárgyát annak ismertetit és bizonyítását tészem: mai tanításunk tárgyát annak megismerését és bebizonyítását teszem.

major: gazda, kinek majorja van.

marha: dolog, tárgy, vagyon. V. ö.:

«Legyen úgy» felelte, «marhádat elvészem.»

Ar. Toldi XI. én. 18. vsz.

mártyr: vértanu.

maszllag: bolondság, esztelenség, méreg.

másszor: máskor, másodszor. V. ö.:

«Másszor ülj honn, ha bajod nines.»

Ar. Pázm. lovag.

megáldozni magát: áldozatul adni magát; így is mondja.

megaprosodni: apróvá, kiesinyyné, szegénynyé válni.

megbűszhőtni: bűzhödtté, bűzőssé tenni.

megcizirkálni: kikutatni, megvizsgálni; lustrare, perlustrare, visitare.

Sz. Moln.

megesni: elesni, elbukni, bűbe esni.

megfogni kezét vmitől: tartózkodni vmitől.

megfutamtani: megfutamítani, megszalasztani. V. ö.:

«Tehát ennyi keresztyént egy török gyermek

Megfutamatat mezőben?»

Zrínyi, Szig. vesz. III. én. 72. vsz.

meggyőzni: felülmulni, megelőzni, meghaladni; túltenni vkin.

meghamisítani: hamissá tenni, vminek hamisságát kimutatni, megczáfolni.

megharagudt: megharagudott; a Királyhágón túl ma is mondják V. ö.:

«Iszonyatosképen megharagudt érte.»

Ar. Toldi, III. én. 6. vsz.

meghorgadni: meghajolni Sz. Moln. — V. ö. Jéz. Sir. f. k. 4, 7.

megigazítani: igazzá, igazulttá tenni; üdvözíteni.

megisméré és megvallá Abrahám, hogy por és hamu: megismeré stb.

Nem a római költő e szavai: «Pulvis et umbra sumus.» Horat. Carm. lib. IV. od. VII. v. 16., hanem sz. írási idézet. V. ö. Móz. I. k. 18, 27. Előfordul ez idézet a H. B.-ben is: «Isa pur és chomuv vogymuk.»

megispékelni: bökdösni, döfködni, szurdalni, szurkálni, tűzdelni. V. ö.:

«Most is keresik a nyúl-ispékelőt.»

Csokonai, Dorottya, IV. k.

megkedvelteni: megkedvelni.

megkörnyékezni: körülvenni, körülfogni, körülárkolni v. sáncolni.

megmásolhatatlan: megmásíthatatlan, változhatatlan, állhatatos.

megnyargalni a várat: Arany magyarázata szerint: a kirohanókat visszaűzve, utánok befutni. V. ö.:

«Gyepre az őrséget harezolni kicsalja,
Szaladók nyomán a várost megnyargalja.»

Ar. T. szer. IX. én. vsz.

megnyomni: össze- vagy egybenyomni, agyonnyomni.

megnyugodt: megnyugodott; a Királyhágón túl ma is úgy mondják;
• megleégedett.

megöltani: eloltani. V. ö.:

«Az Istennek Lelkét meg ne oltsátok.»

Károli G. bibl. ford. (I. Thess. 5, 19.)

Így idézi Tompa, Egy. Besz. I. k. 94. l. második kiad.

megtapasztalni: megtapintani, megtapogatni; contrectare, deprehen-

dere, palpare. — Az experientia, a régi nyelvben, próba, próbálás, kísértés. Sz. Moln.

megtartóztatni: visszatartóztatni, visszatartani, akadályozni.

megtetezeni: kitetszeni, e szóval is él; meglátszani, kitűnni.

megtolni az ellenséget: hátratulni, hátrálásra bírni, visszaverni. — Sz.

Mom.-nál megtolyni.

megtöltözni: be-, el- és megtelni.

megünakozott gyomor: megesömörlett gyomor.

megütni az ellenséget: rajta ütni, megverni.

megválasztani: el- v. kiválasztani, elkülöníteni, megkülönböztetni

megválva: kivéve, kívül.

megvásolni: megvásítani. V. ö. Jerem. próf. 31,29. Ezek 18, 2.

megvastagítani: megerősíteni.

megvenni: bevenni, elfoglalni.

megvétel: megbevés; bevétele, elfoglalása vminek.

megvető: megvetendő, megvetni való. V. ö. betevő falat, eladó leány.

mely: mily, a mily. V. ö.:

«Oh mely hideg!»

Katona, Bánkb. Előversengés.

mely igaz, mit egy poeta mondott, hogy vékony ezérnán függ az embernek minden állapotja: a római költő e szavainak fordítása:

«Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu quæ valere ruunt.»

Ovid. Ex Pont. 4. 3. 35—36.

menyhal: Sz. Moln. szerint: muraena, Káldi szerint is, v. ö. Xav. Sz.

Fer. nap. szóló III. besz. Latin neve: Lota fluviatilis, vagy vulgaris.

Cuv. V. ö. Herman Ottó, A magy. hal. könyve, II. k. 812.

mennyi: akármennyi, bármennyi.

menten meggyen: folyvást mindig megy. Menten: azaz tüstént, mindjárt, legott, folyvást. V. ö.:

«Menten itt lesz.»

Ar. Pázm. lovag.

mentest menni: u. a.

meropes: a merops, is, tőhbese; Sz. Moln. szerint: parti fecske, küllő.

A székelységben meg a zöld harkályt hívják zöld külü-nek. V. ö.

Kriza, Vadr. 506. 524. — Alkalmasint a merops apiaster, Linn.

merő: teljes; merus.

mértékelni: mérsékelni.

mértéktelen: mértéktelen, telhetetlen.

mert ha méltó féltelmünk lehet: mert ha méltán félhetünk.

messzére: messze, messzire. V. ö.:

«Ne menj, édes szolgám, jaj, ne menj messzére.»

Ar. Toldi, IV. én. 19. vsz.

mesterség: művészet.

mezítelen vetkeztetni: mezítelenre vetkeztetni.

mi dolog ez: V. ö.:

«Mi dolog ez? s idehaza maradtak a vének?»

Ar. Pázm. lovag.

miérthogy: mivelhogy, mert. V. ö.:

«Faraó Józsefnek urak előtt monda!
Isten miérthogy néked ezeket mutatta,
Nincsen ilyen bölcs ember széles ez világon.»

Nagybánkai Mátyás, Hist. az Ják. patr. fiáról Józsefről, 305—307. v.
(Szilády A., R. M. K. T., IV. k.)

mihelyen: mihelyt, mihent; mind a háromfélekép írja.

mind: mindig. V. ö.:

«De a férje mind ezt bajtja:
Tartsa Isten jó királyom!»

Ar. Pázm. lovag.

minden: mindenki, egész, teljes valamennyi; a több. mindenek.

mindeneknek előtte: először, legelőször, elsőben, minden előtt; ante omnia.

minden örömnék azt tartani stb.: a vulg. e szavainak: «Omne gaudium existimate stb.» (Jak. ap. lev. 1, 2.) fordítása.

minden részből: minden részről v. felől, teljesen; omni ex parte.

mindnyájunkra szolgál: t. i. vonatkozik, illik.

mint: miképpen, miként, mi módon, hogyan.

mivolt: V. ö.:

«Így megértve Miklós a bajnak mivoltát.»

Ar. Toldi, VII. én. 13. vsz.

«Míg fel birta fogni a dolog mivoltát.»

U. a. u. o. X. én. 3. vsz.

módatlan: módnélkül való, módfelett.

módjával: mértékletesen.

mozdithatatlan: megingathatatlan, megtántoríthatatlan; immobilis.

mozdúlhatatlan: u. a.

mulatás: mulasztás, elmulasztás.

munkáson: munkásan, munkával. fáradtsággal.

N

nagy: nagyon, igen. Ma is mondják: nagybölesen, nagynehezen, Nagyboldog Asszony (t. i. a Boldogságos Szűz). V. ö.:

«Nagy szívszakadva kérte vissza kisedét.»

Virág, Róka és sas.

Gúnyolta nagy kevélyen a nádszálat.»

U. a. Cserfa és nádszál.

«Toldi meg nagy búsan haza felé ballag.»

Ar. Toldi, I. én. 14. vsz.

V. ö. Simonyi Zs. ezikkeit, Ny. ör, IV. 442. IX. 314—319.

nagy ital: nagy ivás, nagy iszákosság.

nagyobb gond: legnagyobb gond. Ma is élnek a középfokkal felsőfok gyanánt.

nagy szüvet adni: nagyon bátorítani.

nagyűrhető: nagy tűrő, nagy türelmű. Ma is mondják: nagy ehető.

nehéz hitelű dolog: olyas vmi a mit nehéz elhinni, nehéz az elhívésre;
a paradoxon-t magyarázza így.

nehézség: nehézség.

neki biztatni: neki bátorítani, felbiztatni.

nem akárminémű garádieson: nem akármily, azaz közönséges, fokon.

*nem is volt egy nagy elme, melyben valami vadság és vétek nem talál-
tatott volna:* Seneca e szavainak fordítása: Nullum magnum inge-
nium sine mixtura dementiæ fuit. De tranquillitate animi, 15. fejt.
nem volt szabad az ifjaknak harmincz esztendő előtt stb.: azaz harmincz-
esztendő s koruk előtt.

nemzet: nem; genus; ez utóbbi értelemben is él vele.

nevelni: növelni, növeszteni. öregbíteni, szaporítani, nagyobbá tenni. V. ö.:

«Nincs orvosság, patikába,
Széles mezőn, drága kertben,
Vagy más helyen,
A mi neki szőrt neveljen!

Ar. A bajusz.

ne vesszessük: ne veszítsük, ne hagyjuk veszni. V. ö.:

«Máfelől örül, hogy gyilkos a testvére,
Kit hogy elveszessen, most esik kezére.»

Ar. Toldi, III. é. n. 9. vsz.

nevedékenység: növendékség.

nevetség: nevetés.

nevezet szerént: névszerint nevezetesen.

néző: illető, vonatkozó. V. ö. arra v. erre nézve.

nyargalóban bocsátani: elereszteni, szabadon ereszteni.

nyavalya: nyomorúság; ærumna, miseria. Sz. Moln.

nyavalyás: nyomorult; miser.

nyírják: nyírják.

nyomban járni: követni, vélekedni.

nyomos: a minnek v. a kinek nyoma van, v. marad; hosszúéletű. V. ö.:

«Ez próféta szavát hallgasd, mert téged az Isten
Elveszt, és nyomos itt nem lehet a te neved.»

Erdősi, Az magy. népnek, ki ezt olvassa, 7—8. v.
(Szilády A., R. M. K. T., II. köt.)

nyúgotni: nyugatni, nyugtatni.

O

ocsódní: ocsúdni, magához térni. V. ö.:

S én nem ocsódom fel; magad is bár eljössz értem.»

Czuczor, Botond, I. é. n. 96. v.

okoskodás: okoskodás, okulás.

okoskodni: okosodni, okulni.

okosság: ész, józan ész, értelem.

okosságtalan: oktalan; értelem és érzékenység nélkül való.

oly: olyan.

olykor: olyankor.

olytak: olyannak.

orezapirulás: pirulás, elpirulás, megszégyenülés. V. ö.:

Orezapirulással szégyenlik a fáklyák,
Hogy ezek a tánczot szemtelenül vágják.»

Ar. Toldi szer. VI. é. n. 33. vsz.

oroszlány (ama sívó-rívó): V. ö. Pét. I. lev. 5, 8.

országháborító: a mit ma revolutionarius-nak hívnak.

ostor: büntetés, csapás, baj. Attila Isten ostorának hívta magát. V. ö.

«Nem látod a bosszús egeknek
Ostorait nyomorúlt hazádon?»

Berzsenyi, A magyarokhoz.

osztán: azután. V. ö. Kriza, Vadr. 511. V. ö.:

«Nagy sokára el is jöttek azok osztán.»

Ar. Toldi, IX. én. 10. vsz.

ottan: legott, tüstént, azonnal.

ördög alkotmánya: V. ö. Róm. 6, 6. Zsid. 2, 14.

őreg: nagy, érett, meglett, felnőtt. V. ö. örege, apraja; öreg templom;
őregbíteni stb.

örökös: örökölt.

örömeiben a kereszt kínnyát és gyalázattyát vígan szenvedte: t. i. a
jövendő örömök reménységében stb. V. ö. Zsid. 12, 2. E sz. írási
idézet különféle módon fordul elő műveiben. Az imént idézett szavak
a n. péntekre szóló második beszédből valók, ugyanazon beszéde
második részében pedig így szól: «Ki a nagy örömet szeme előtt
viselvén, a kereszt kínnyát és gyalázattyát felvállalta.»

ösztvér: sovány. V. ö.

«Ösztvér kutágas, hórihorgas gémmel,
Mélyen néz a kútba s benne vizet kémel.»

Ar. Toldi, I. én. 2. vsz.

«Más a vékonypénzü nyulat szalonnázza,
Hogy csöpögjön zsirtól ösztvér csontváza.»

U. a. u. o. II. én. 2. sz.

P

padimentom: Sz. Moln. padimontom- és pagimontom-nak írja; a lat.
pavimentum némileg magyarított alakja, s padlót, de kivált kövekkel
kírákott padlót teszen. V. ö.:

«A háznak padimentomától fogva mind a padlásig béborítá belől fával;
a háznak padimentomát is béborítá fenyődeszkákkal.»

Kár. G. bibl. f. (Kir. I. k. 6, 15.)

pais: így írja Sz. Moln. is, t. i. pajzs.

pántolódni: czivódni, pörölni, veszekedni.

paradoxom: P. «nehéz hitelű» dolognak fordítja; Sz. Moln. pedig
így magyarázza: közönséges értelem ellen való, hitetlen csudálatos
ritka mondás vagy beszéd.

paraszt: földművelő, szántó-vető; durva, közönséges, vad; egyebek
közt «idiota» és «laicus» is, a ki vmiben járatlan.

parasztul: parasztosan, durván.

pároltatni: párologtatni.

pártolkodás: pártütés, zendülés; conspiratio, factio, rebellio, seditio.
Sz. Moln.

pártolni: pártotütni, zendülni.

példa: példázat (typus), kép (figura), allegoria, symbolum; a régiek
jel és jegynek is hívták.

penitencia tartó: penitenciát tartó, bűnbánó.

penna: író toll. V. ö.:

«Kegyelmednek már rég pihen a pennája.»

Petőfi, A régi jó Gvadányi

«A mi volt, az nincs már: a mi jó volt, elmúlt;
Más pennával írnak; sorsom balra fordult.»

Ar. Toldi, IV. én. 15. vsz.

perváta: a lat. sedes privata-ból; árnyékszék.

petezentés: megvan Sz. Moln. Szót.-ban is; az Akad. n. szótára szerint: az óra ketyegésének hangját utánozó szó; peczcentés az, hogyha gyengén úgy ütünk meg vmit, hogy peczecenjen.

pironkodni: pirulni, elpirulni, szégyenkedni, szégyenleni magát.

piromság: szégyen, megszégyenülés, gyalázat.

pohárszék: ma helyette a credentia közép-k. lat. szóval élnek. V. ö.:
mészárszék, törvényszék, padszék (pad) stb. V. ö.:

«Kiteszi középre a nagy asztalszéket,
Arra tálalja fel az egyszerű étket.»

Ar. Családi kör.

póka: pulyka. V. ö.: Olyan, mint a pókatojás; szeplősre szokták mondani.

póla: pólya.

pólán: pólyázni.

póráz: gyeplő, kötél, szíj, zsineg. V. ö.:

«Más az Atridák ragyogó dagályát
Tarka pórázón mosolyogva nyögje.»

Berzenyi, A jámborság és a közép-szer.

próba: kísértés, tapasztalás.

próbálni: kísértetni, próbára tenni, tapasztalni.

prófont: a lat. providere igéből származott a providenda s a profenda közép-k. lat. szó, ebből az olasz proviánda, a francz. provende s a ném. Proviant; élés, élelem. Sz. Moln. szerint: úti tábori eledel; commeatus. V. ö.:

«Számptalan sok ágyú, az ki kőfalat tör, ront,
Vonyatik utánna, kívül sereget bont;
Sok taraczk pattantyú, ki keresztyén vért ont,
Golyóbis, puskapor, mindenféle prófont.»

Zrínyi, Szig. vesz. II. én. 40. vsz.

púposkodni: kevélykedni.

püszögetni: az Akad. n. szótára szerint: püsz, püsz hangon szólogatni, biztatni, menésre sürgetni. Baróti Szabó püszögetni-nek írja.

Pythagoras, ki hét esztendeig nem szenvedte hogy szállanának tanítványi: tanítása módját acroamaticusnak (t. i. olyannak, melyben a tanuló egybefüggő tanításokat hallgat), Socratesét pedig erotematicusnak (kérdésekben és feleletekben folyónak) hívták.

R

ravó: Sz. Moln. is így írja; rovó, adószedő.

regula: e latin szónak különféle magyarításával találkozunk a régi irodalomban, még jóval P. ideje után is, majd így, majd úgy fejezik ki. V. ö.:

«Imádd az Istenséget! ez legelső rendszabás Pythagoras aranyverseiben.»
Kölcsey, Parainesis.

«Nagyasszonyom! vegyen kegyelmed kormányozásban más szabásokat.»
Katoná, Bánkb. V. 2.

*rekeszke*lni : elzárkózni.

rend : állás, osztály, rang, sor. V. ö. :

«A király lejött és sok nagy úri rendek.»

Ar. Toldi, XI. én. 13. vsz.

«Még az nap, az órán, tarka szövött rendek,

Etele tornyodzó sátrai lippentek.»

U. a. Buda h. IX. én. 74. vsz.

rendelés : határozat, parancsolat.

renddel : egymásután, rendesen, sorban.

romlott állapot : első szüleink bűnbeesése után való bűnös állapot, az eredendő bűn, általában az emberi gyarlóság.

rosszág : rosszaság, alávalóság, gyávaság.

röhögni : hörögni.

rúgódozni v. rúgódlni : rugdalódozni, ellenállni, ellenszegülni, ellenkezni. V. ö. Móz. V. k. 32. 15. Ap. csel. 9, 5.

rusnya : piszkos, szennyes. Sz. Moln.

rútabb és kínosb szemetében temettetik : középfok felsőfok gyanánt.

rútalmazni : gyalázni, piszkolni.

S

sajdítani : sejdíteni, észrevenni, gyanítani. V. ö. Ny. űr, I. 424. V. ö. :

«Bencez sajditá, hogy rosszul lesz a dolog.»

Ar. T. est. VI. én. 11. vsz.

sák : zsák.

sareollatni : sarcz fizetésére szorítani.

sása : Sz. Moln. szerint : sásafű ; kerti százsza, rézsuka s salátatorma neveken is ismerik. *Lepidium sativum*. Linn.

semmirekellő : semmire sem használható.

semmisedni : semmisülni, megsemmisülni.

semmitetők, semmi-erejűkvagyunk : tehetetlenek és erőtelenségek vagyunk.

V. ö. : mindenható, mindentudó, semmitudó (Sz. Moln.) gonosztevő stb.

sentencia : ítélet.

serkegetni : serkentetni, serkentgetni, buzdítani, sarkalni.

sillyeszteni : sülyeszteni.

sinden : sindem, sindesz, sindik stb., t. i. sinylődni, tengődni ; betegnek, gyengének, szenvedőnek lenni.

sinórozni : zsinórral, zsineggel mérni.

sohúlt : sehol. V. ö. Kriza, Vadr. 516.

sokkáig : sokáig, így is írja.

sokképpen : sokféleképpen.

sólgya : zsoldja. V. ö. Róm. 6, 23.

sólya : solea, sandalium, soulie, Sohle ; czipő, saru.

sonkoly : alja, gazza vminek. V. ö. Ny. űr, VII. 244.

strázsát állni : őrizni, őrt állani.

superlát : kárpit, e szóval is él ; velum. V. ö. :

«Csinálj superlátot is kék selyemből stb.»

Károli G. bibl. ford. (Móz. II. k. 26, 31.)

supplicatio : alázatos könyörgés.

süveget vetni : t. i. emelni ; süvegelni. V. ö. : ágyat-, határt-, keresztet-, számot-, véget- stb. vetni ; szemét rávetni ; magadra vess, (t. i. magadat okold) ; vesd el magad ; Istenbe vetett bizodalom stb.

szabadakarva: szabadon akarva, önkényt; sponte.

szabad azon is a nehéz és akadékos kérdésen: azon a n. és ak. kérdésen is szabad.

szabadgyában: szabadon.

szabados: szabad, szabadult, szabadított, ment.

szaggatni: törekedni, vágyódni.

száján hordozni v. hordani vkit: megfélekezni, szigorúan bánni.

szájára bocsátani v. eresztani vkit: szabadjára hagyni; szabadon bocsátani, eresztani v. hagyni.

szakaszkodni v. szakazkodni: bágyadni, elerőtlenedni, gyengülni, lankadni. A szék.-nél: szakadozni, V. ö. Kriza, Vadr. 517.

szállani: megszállani, ostromolni, vinni.

szánni: sajnálni.

szarsák: Aranyszájú Sz. János, ki görögül irt, műveinek latin fordításban ama kifejezés így van: «receptaculum stercorum» (Hom. 13 in 1. ad Timoth. in Moral.), a mi ganéjt befogadó v. tartó helyet tesz; azonban Pázm. nem látja szükségét annak, hogy euphemismussal éljen, sőt nemcsak hogy enyhébbé nem, hanem még erősebbé teszi a kifejezést. Különben a szóban forgó kifejezés német eredetűnek tetszik. Előfordul Luther egyik beszédében is. V. ö.: Von der Freiheit der Gewissen. Wittenberg, 1525. 5. lap. (Az eredeti kiad. szer.)

szegődség: szegődés, így is írja; fogadás, megalkuvás; pactio. Sz. Moln. *személyében*: a lat. «in persona» fordítása; személyesen. — Sz. Moln.

Szót.-ban: személy szerint.

szemérem: szégyen, szégyenlés, szégyenkezés. — Szömérem-szó, t. i. szemérmet sértő szó. V. ö. Kriza, Vadr. 518. — Ny. ör, III. 466.

szemérmes v. szemermes: szégyenelni való, szégyenletes.

szemérmesbek légyenek (t. i. a szülők) kisdéd fiok előtt, hogysen akár-mely ember láttára: idézése Juvenalis ez ismeretes szavainak:

«Maxima debetur puero reverentia. Si quid
Turpe paras, ne tu pueri contemneris annos,
Sed peccaturo obsistat tibi filius infans.»

Sat. 14. v. 46—48.

E szavakból indul ki Herder egyik iskolai beszédében. V. ö. Von der Achtung, die Lehrer ihren Schülern, Eltern, ihren Kindern schuldig sind.

szemfűl emberek gyönyörködtető: kíváncsi embereket gyönyörködtető.

Ma is mondják: szemfüles. V. ö.:

«Nem siet, de csupa szemfűl.»

Ar. A bajusz.

szemlátomás: szemmel való látás, megtekintés. V. ö. szemlátomást.

szentegyházrontás: templomrablás, szentségtörés.

Szent Pál, nem egyszer, megvetette az isteni nevet: t. i. többször elhárította magától, hogy istennek nevezzék, tartsák. V. ö. Ap. csel. 14, 10—15. és u. 28, 6.

szenvedhetetlen: szenvedést nem érző, aki nem szenvedhet; impassibilis. szer: sor. V. ö.:

«Lőrincz pedig épen tér vissza Budáról,
Vagyis Dunaszerre, lefelé a várból.»

Ar. Toldi szer. VI. én. 63. vsz.

Annyi a vad erdeimen, se szeri, se száma.»

U. a. Pázm. lovag.

szerelmes: szeretett. V. ö.:

«Szerelmes bratim,»

H. B.

szerencse: sors, viszontagság; van bal, jó, gonosz, rossz stb. szerenese. V.ö.:

«Tündér szerencsénk kénye hány, vet.»

Berzsenyi, A magyarokhoz.

«Jó szerencse, ha ezúttal,
Közte nincs a bölcseségé.»

Ar. Pázm. lovag.

szerencsétlen: kockára tenni, kockáztatni; periclitari, periculo exponere. Sz. Moln.

szeretni: egyebek közt azt fejezi ki, a mit a német verursachen.

szerző: gyógyító szer, orvosság.

szín: ábrázat, arculat, ürügy. V. ö.: Isten színe előtt; Urunk színe változása; semmi szín alatt stb.

színes: a mi színezve, festve, szépítve van, a minek ürügye van; ál, hamis, tettettet, titkolt.

színtelen: színlelni, szépíteni, mentegetni, menteni, palástolni, kifogással élni.

színmutató: a mi szépnek tetszik, látszólagos; Sz. Moln. szerint: képmutató; hypocrita.

szójárás: így magyarítja a phrasis és stilus szokat. Sz. Moln. szerint a stilus: szólásnak, írásnak módja.

szolgálat: szolgálás, szolgaság.

szólatlan kicsiség: szólni, beszélni nem tudó, szótalán, szótlan gyermek- v. kisdedkor.

szomjú: szomjas. V. ö.:

«Egy szomjú kútágas ácsorgott előtte.»

Ar. Toldi, X. é. 15. vsz.

szomjúhan: szomjan, szomjuhozva, epedve, vágyva.

szorgalmaztatni: serkenteni, sürgetni; ma: szorgalmazni. V. ö. helyeztetni, szerkeszteni stb.

szózat: szó, hang; Wesselényi Szózat stb. címet adott egyik könyvének és Vörösmarty meg híres költeményének.

szősz: a megtiltott és meggerenezett kendernek vagy lennek ama szálai, melyek a kőcznál hosszabbak és finomabbak, az ú. n. szálnál pedig rövidebbek és gorombábbak. Az ak. n. szótára. V. ö. szőszke, t. i. szőszhez hasonló hajú.

szűfogyás: elfogódás.

szűjárás: ha az észjárás a gondolkodás módja, a szójárás pedig a beszélés módja: akkor a szűjárás bizonyára csak az érzés módja lehet.

születésünk erejéből harag fia, veszedelem taplói voltunk: V. ö. Róm. 5, 12, 18. Efez. 2, 3. A taplóról szóló rész Pázm. gondolata; a bűnre való hajlandóságot fomes peccati-nak, a bűn taplójának, nevezték el a hittudósok.

szüntelen: szüntelenül, szüntelenül.

szűvet és kedvet adni: bátorítani.

T

tagolni: verni.

talám: talán.

tanács: akarat, szándék, tanácsadó, tanácsos. V. ö.:

«Te akard-e én tanácsomat tudni?»

Zrínyi, Szig. vesz. I. én. 26. vsz.

tangálni: tangere lat. szóból; érinteni, illetni, vkire czélozni.

tántorogni: tántorodni, megtántorodni, ingadozni.

tanúság: tanítás, tanúság.

táplálás: táplálék.

tapló: bűnre való hajlandóság; fomes peccati.

társalni: társul adni, társítani egybekötni.

tartó: tartós; Sz. Moln. mind a két alakot feljegyezte.

tekéltettségnek tetejére jutott: t. i. legmagasabb csúcsára vagy fokára; tetőpontjára.

tekintetes: dicső, fényes, híres, nevezetes; figyelemre, tekintetre vagy tiszteletre méltó; a minék v. a kinek auctoritása van.

telik: teljeselek, telvék. V. ö. Kriza, Vadr. 519.

tellyesíteni: tölteni, el- v. megtölteni. teljessé tenni.

tellyességesen: teljesen.

temérdekség: nagyság, sokaság, szertelenség, vaskosság, vastagság V.ö.:

«Gyarló az ember, és a mi vagy alaktalanul, vagy temérdeksége miatt által nem tekinthetőleg áll előtte, abban kielégítést nem lelhet.»

Kölcsey, Emlékb. Berzsenyi felett.

temető prédikációt tenni: halotti-beszédet mondani.

teremteni: teremni.

teremtett-állat: teremtmény, a létező; ens.

téres: megtérés:

terh: teher. V.:

«Vállán lévő terhtől igen iszonyodik.»

Gyöngyösi, Mur. Vén. I. r. 76. vsz.

«Ám de hideg hamvam még egy terh nyomja.»

Czuczor, Aradi gyűl. IV. én.

teríteni v. téríteni: fordítani. V. ö. meg-, vissza-, eltéríteni stb.

térítés: megtérítés.

terjék: theriaca, Sz. Moln. — Állatok marása vagy mérge ellen való orvosság, melyet mérgeskigyók és egyéb állatok egyes részeiből készitettek a régiek. Régente még egy más orvosságnak is neve, mely egyebek közt opium-ot foglalt magában. A szék. tiria. V. ö. Kriza, Vadr. 520.

természet ereje felett való: supernaturalis v. supranaturalis; a mi nem a természet törvényei szerint van, természetfölötti.

természet szerint: a természet törvénye szerint, természetesen.

természet szerint való: naturalis; a mi a term. törv. szerint van, természetes, természeti.

természet vezérléséből: természetes, természeti ösztönből.

terül-fordút: a szék.-nél: terül-férül. V. ö. Kriza, Vadr. 520.

terülni v. térülni: fordulni, térni.

testamentom vérét tapodgyuk: V. ö. Zsid. 6, 6. és u. o. 10, 29.

testesülés: megtestesülés; incarnatio.

te s tova: ide s tova.

test szerint: a testre nézve, testileg.

telezeni: a lat. videri; látszani, tűnni.

tetkezés: a lat. placitum; vélekedés, vélemény.

tetem: esont, tag, test. V. ö.:

«Ne hagyjanak abban semmit reggelig és tetemét annak meg ne törjék.»

Károli G. bibl. ford. (Móz. IV. k. 9, 12.)

«Az bőrt teteméről mind el-levonszátok,

És az tetemet is ugyan megrontjátok.»

Szkhárosi Horvát András, Az fejedelemségről 119—120. v.

(Szilády Á., R. M. K. T., II. k.)

«Hogy e tetem fagyos stb.»

Katona, Bánkb. I. 14.

Ma is mondják: tetemes, tetemesen, hült tetem, holt tetem stb.

tetemény: tett, cselekedet.

tetétől fogva talpig: tetőtől fogva talpig. V. ö. Kriza, Vadr. 520. —

Ny. ör. II. 277.

té-tova: ide s tova. V. ö. tétovázás, tétovázni stb. V. ö.:

«Azért lóra ült s hetekig

Kalandozván té-tova.»

Kisfaludy S. A somlai vérszüret. I. én.

«Bizonytalan fut té-tova.»

Czuczor, Karád és Zemir.

tettetes: képmutató, látszó, látszólagos, külső, szép, tettetett.

teveször-köntös viselése, tömlőcze, márttyomsága felett böcsülletesb és érdemesb volt ez az alázatosság: t. i. mindazoknál becsesebb volt, többet ért alázatossága.

tiszt: hivatal, kötelesség.

tisztelet: tisztelés.

tolvaj: rabló.

torkosságunk gyönyörködtető: torkosságunkat gyönyörködtető.

tovább: továbbá.

több: többi.

többi: többiek.

tőke: bot, fadarab, tuskó; stipes, truncus.

töltés: betöltés, teljesítés.

törvény: ítélet.

törvényt látni, mondani v. tenni: ítélni.

tricensis püspök: t. i. Heliodoros, 390 körül, trikkai püsp. Thessaloniában. Ifjúkorában írta ama regényt, melynek «Aethiopica» a címe; tárgya meg Theagenes thessaliali ifjú s Charikleia étioip királyleány szerelme. E mű egy latin vagy magyar fordítása nyomán írta Gyöngyösi a magáét, ily czímmel: «Új életre hozott Chariklia stb.»

túdós: tudó, a ki tud v. ismer vmit, a kinek valamiről tudomása van. V. ö.: «A ki miben tudós, abban gyanós.» Km., melyet Pázm. többször felhoz.

tudtunkra vétezik: tudtunkkal, azaz úgy, hogy van tudomásunk róla.

turba: erszény, e szóval is él.

tűrhetetesség: tűrés, türelmesség.

tyrannus: kegyetlen úr, Sz. Moln. — Kényúr, önkényes uralkodó. V. ö.

«Te a durva tyrann bíborit elveted.»

Berzsenyi, A temető.

«Nem fertőzteti meg durva tyrann keze :
Törvény, nem hatalom kénye, uralkodik.»

U. a. Magyarország.

U

udvarolni: szolgálni, tisztelkedni. V. ö.:

«Erdők között ép úri háza volt,
Mely ellenségnek még nem udvarolt.»

Vörösm. Szép assz.

ugató gyomor: éhes v. korgó gyomor.

ugyan: is; etiam. V. ö. Simonyi, Magy. költőszók I. 233, 234, 260.

únakozás: unalom.

únatlan: untalan, untalannul, megunás nélkül, szakadlanul.

uratni: úrnak vallani, elismerni; hódolni. V. ö. Ny. ör. IV. 55. V. ö.:

«Adja Isten, hogy a magyart
A félvilág uralja,»

Kisfaludy S. Tátika, I. én.

«Egy nép lakik túl tengeren,
Hol délre lejt az Alpok alja,
Hol fűszeres völgy, rónaság
Az erdős Appenint uralja.»

Ar. Hollósi Kornéliának.

utolsó czél: végeczél.

utolsó romlás, szükség v. veszedelem: végveszedelem.

útonjárás: utazás. V. ö. utonállás, utonálló.

útonjáró: utas, utazó.

uttyában tére: utjában, utazásában, útközben betére.

űdő: idő. V. ö.: Kriza, Vadr. 521—522.

űdömületés: mulatás, időtöltés.

űdő szerént való jók és gonoszok: ideig-óráig tartó, v. földi javak és bajok; temporalia bona et mala.

űdőt vontatni: halasztani, halogatni, késni, várni.

űres: szabad, ment, mentes.

űresen nem maradni: meg nem menekedni v. szabadulni.

űstőköt vonni: czivódni, versengeni, veszekedni.

űsző: V. ö. Os. próf. 4, 16.

űszőg: űszők, izzó tűzzel égő test; nem kész, rendezetlen állapotban levő dolgokat is ért alatta. V. ö. Egyh. Besz. második előlj. besz.

űtközhetik gondolatunkba: juthat eszünkbe.

V

vaj: vaj és vajh indulatszók, a melyek nyomatékosabb óhajtatást fejeznek ki; különbözik ezektől a «vajha» és «vallyon.» V. ö. Simonyi, Magy. költőszók, I. 118—119. — Ma is mondják: vajmi. V. ö.:

Vaj nem zengesz-e dalt, melytől vendégim öröme
Keljenek, és melytől eloszoljon gondja uradnak?»

Czuczor, Botond, I. én. 45—46. v.

«Vajh ki ő, és merre van hazája?»

Vörösm. Szép Ilonka.

valaki: a ki. V. ö.:

«Egyszer csak elmaradt, — elmaradt végképen,
Jobb helyet keresvén a sírnak ölében,
Holott nyugalmat találnak, valakik
Oda menvén, lesznek az ítéletnapig.»

Tompa, A félkezű koldus.

valami: a mi.

vakot vétni: megcsalni, csalódni; a kockajáték közben előforduló kifejezés.

választás: nemcsak electio, delectus és optio; hanem különbség, különbségtétel.

választva: kiválasztva, megkülönböztetve, szabad elhatározásból, akarva.

válogatás nélkül: különbséget nem téve, kivétel nélkül; ma is mondják: személyválogatás, személyválogató, t. i. a ki nem egyenlő mértékkel mér mindenkinek, nem igazságos.

vastag: erős, izmos, kemény. V. ö.:

«Erős, vastag gyermek Tholdi kiesin korában.»

Ilosv., Az híres-neves Tholdi M. 20. v.
(Szilády A., R. M. K. T. IV. k.)

vastagítani: erősíteni.

vastagítás: erősítés.

vastagodni: erősödni.

vász: madárijesztő. Sz. Moln.

vég: cél; exitus. V. ö. Mi végre? jó végre, stb.

végezett rendivel: elhatározott, megszabott rendjével.

vékony: csekély.

véletlen: a mit nem sejt v. nem vár v. vél az ember.

vélle: vele.

velősödni: gyarapodni, hízni, kövéredni.

velőzni: u. a.

vén: vőn, veve.

venyike: venyige. V. ö. Kriza, Vadr. 523.

vereség: baj, csapás, ütés, verés.

veszés: elveszés, veszedelem.

vészszük: veszszük. V. ö.:

«A tollat levészi.»

Ar. Toldi, XI. én. 12. vsz.

«Marhádat elvészem.»

U. a. u. o. 18. vsz.

vétkesíteni: vétkekkel vádolni.

vétni: vetni. V. ö.:

«Fényt a késő századokra vét.»

Kölcs. Zrínyi dala.

vigaság: vígság. V. ö. bölcsesség. V. ö.:

«Majd vigasság: zene, táncz, bor
Tartja ébren a fölházat.»

vigaságos: vig.

Ar. Szibinyáni Jank.

vigyázás: virrasztás, őrtállás.

világbíró: nem annyit tesz, mondja Ar., (Visszatekintés. Próz. dolg. 366.)
mint a ki a világot bírja (possidet), hanem a ki uralkodik a felett;
latinul, az armipotens kaptájára üthető, mundipotens fejezné ki.

V. ö.: Szegény ember szándékát v. szerencsáját boldog Isten birja; nem habet vagy possidet, hanem rendelkezik vele, hatalmában van.
világ szerint: e világon, itt a földön.

virágének: a mit ma népdalnak hívunk. Neve, alkalmasint, onnan ered, mert a magyar népdalokban sokféle virág neve fordul elő.

Bővebben szól erről Szilády Á., R. M. K. T., I. k. 339—341.

virgyna: clavicymbalum, virginale, arcarum organum fidiculare, mondja Kresznerics Szót., az Akad. n. szót. szerint pedig: czimbalom, a vesszőt jelentő «virma» latin szótól, mert a czimbalmot vesszőcskékkal verik.

viselni: hordozni, vinni, rábírn.

viszsz: viszesz; portas.

viszontag: viszont, újra, ismét. V. ö.:

«A mely kéz felemelt, az ver most porba viszontag.»

Berzsenyi, Napoleonra.

«A nagybárdú Botond mond fölgerjedve viszontag.»

Czuczor, Botond, II. én. 131. v.

«Gonosz indulatok megszállta viszontag,

Leskődni a sírhoz meg' visszaosontak.»

Ar. T. szer. VI. én. 88. vsz.

visszafordúlt: rendetlen, rossz, fonák.

vissza nem kérődik: nem kérődzik; non ruminat.

visszaszeretés: viszontszeretet.

visszavonyás: visszavonás, versengés. V. ö.:

«A szent rokonvérben füresztő

Visszavonás tüze közt megálltál.»

Berzsenyi, A magyarokhoz.

vitatni: megszállani, ostromolni, támadni, vinni, vívatni; oppugnare, impugnare.

vonszani: vonni, e szóval is él. V. ö.:

«A barátságos keresőt örömmel

Vonszod.»

Virág, Soterion custosomnak.

«Vonszá oda úgy az embert.»

Kisfaludy S. Somló, I. én.

vonyni: u. a.

Z

zabállani vmiben: mértéktelenül élni vmivel.

zabolából itatni: féken, fenytékben, szigorúan tartani.

zabolán hordozni v. tartani: u. a. V. ö.:

«Ha fenyegetésem zabolán nem tartja.»

Petőfi, Ján. vit. XIV.

zabolára fogni: fékezni, megfékezni, megzabolázni.

zabolát neki vetni: szabadjára, magára hagyni; nem törődni vmivel v. vkivel, veszni engedni.

zárlani: zárni.

zománczozni: bevonni; Sz. Moln. Szót. szerint: sómántzozni, zomántzozni; crustare.